Pozor!
Valična knjiga-
čitajte je
jer je vrlo
zabavna!

MILAN ŠENOA

IZ KOBNIH DANA

HISTORIJSKI ROMAN.

NAGRADJENO IZ ZAKLADE ALEKSE PL. VUŠČIĆA ZA GODINU 1912.

ILUSTRIRAO BRANKO ŠENOA.

ZAGREB, 1914.
IZDALA MATICA HRVATSKA

TISAK DIONIČKE TISKARE U ZAGREBU

čitaj!

MOJOJ VJERI.

I.

Dan poslije nedjelje Laetare godine 1493. izvijao se Zagreb malo po malo iz magle, u koju se bješe jutrom zamotao. Snijeg je bio na pola okopnio, na ulicama poštovanoga grada svjetlucahu se mlake, u kojima se kupali vičući vrapci ; sa krovova se spuštali čitavi potoci vode, što je jurila s obiju strana ulice klokoćući. S jednom riječju, vidjelo se po svemu, da je proljeće na vratima. Mesnička su vrata bila toga dana otvorena, a pred njima je tjerao gradski stražar

Mikulin tri četiri radnika, da brzo zatrpaju neke sitne jame, što su zijevale pred gradskim vratima već bogzna kako dugo.

— Momci, vi radite kao da sebi grob kopate, — puhnu starac kroz nos, a na ustima mu se javi nešto pare . . .

— Čini mi se, — nastavi onda, — da ćete svršiti taj posao upravo onda, kad bude njegova svjetlost, novi gospodin ban, legao na počinak. Ajde, ajde!

Trebalo je zasuti te jame, urediti grad, jer će novi ban prvi put u svoju residenciju. Sve je to bilo malo čudno. Godine 1492. bio se zahvalio na herceškoj časti sin pokojnoga kralja Matijaša, Ivan Korvin, pa se povukao u Krapinu na svoje imanje. Naslov je herceški zadovoljio njegovu mladu, častoljubivu ženu Beatricu, kćer Bernardina Frankopana, a zadovoljio i samoga Ivana. Volio je u miru živjeti, disputirati sa svojim lepoglavskim fratrima, nego biti u jednu ruku ometalo svih kraljevskih dvoranika i komornika, a u drugu kost, o koju bi se zadijevao zub svakoga nezadovoljnoga plemića u kraljevstvu. Pokušao je poslije smrti svoga oca, da se bavi državnim poslovima, da opaše mač, ali mu nikako nije išlo od ruke. Kad je pored toga snašla njegove pristalice, većinom Hrvate, nevolja na bojnom polju, povuče se on na svoja zagorska imanja, da živi u dokolici. Na mjesto njegovo imenova kralj Vladislav Jagjelovac banom Ivana Bota od Bojne; ali taj dodje u Hrvatsku samo lov loveći, a još ga ne vidje nitko od onih ljudi, koji bi ga baš morali vidjeti. Budući da se je u ono vrijeme turska sila razmahala, a u kraljevstvu nije bilo nikoga, tko bi ma i malo o tom razmišljao, kako da se toj općoj pogibli na put stane, imenovan bi novi ban uz onoga prvoga. Emerik Derenčin bijaše vojnik od glave do pete,

više je puta okušao snagu u vojnama, pa je, činilo se, imao i sreće.

Gradski je sudac Martin Vrbanić dao očistiti Mesničku ulicu, a i onu, što vodi do Kamenih vrata, jer nije znao, na koju će stranu stići ban. Mesarima je na desnoj strani Mesničke ulice zaprijetio globom, ako bude pred mesnicama nečisti, a pse je svatko morao toga dana na lancu držati, da se mesari ne bi na njih izgovarali. Napokon je utuvio gradskomu stražaru Mikulinu, da ima zasipati one jame pred gradskim vratima.

Sada su Mikulinovi ljudi dovršavali svoj posao.

— Hvala Bogu! — šane stražar, lupivši velikom palicom po zemlji.

Na vratima je stajala besposlena četa ljudi i žena. Medju njima se vrzao sa svoja tri druga Fabijan pl. Kanjuh. Kozičava je lica, sasvim svijetlo plave kose, otrcan, ali ponosna držanja, koje je to smješnije bilo vidjeti, što su Fabijanu prsti provirivali iz poderanih cipela. On bi se svagdje miješao, te je o svemu morao reći svoju, kako to dolikuje gradjaninu zagrebačkome, — a on je bio gradjanin. Toga mu nitko nije smio poreći, jer je njegov otac bio gradski vratar na Poljskim vratima. Što više, Fabijanov je plemićki list postojao: založio ga kod patra Desiderija u franciškanskom samostanu. Znao je on, da je samostan locus credibilis, a uza to mu je pater Desiderije platio dvije marke, što smije čuvati njegovu diplomu. Na gradskoj kući nisu voljeli Fabijana, jer se koješta o njem šaputalo, ali su ga kao gradsko dijete morali trpjeti.

— Čuješ, kakav je novi ban? — upita Kanjuh Mikulina.

— Nije te briga, tepče, — odbrusi mrki stražar, a Fabijan se pobere dalje, te se onda svrati sa svojom

družbom na Kaptol. Prvoga, koga nadjoše ispod Južnih vrata, koja su se zvala poslije Bakačeva, bio je Antun, sin pokojnoga zvonara Tome. Taj je Antun bio sveznalica, pa je na Fabijanovo pitanje odgovorio s velikim govorom:

— Vi, gradska gospodo, dolazite amo na Kaptol, neka vam kažemo, što znamo. To je dakle jasna stvar, da kod vas malo ili ništa, a kod nas mnogo znadu.

— Dobro si rekao „znadu", jer da si rekao „znamo", lagao bi kao sveti Petar, kad mu je zakukurijekao pijevac.

— Šuti, ne prigovaraj. Ne spominji svetoga Petra, jer ti taj nigda ne će otvoriti nebeskih dveri.

— A što znadu vaša časna gospoda? — zapita jedan kljasti iz družbe Fabijanove, a zvali su ga Tomo Tomin.

— Eto, to znadu, da je novi ban hud soldat, da nije domaći sin, nego da je tudjinac, Bog zna čijega stada ovca, a napokon, — doda zvonarev sin podignuvši obrve važno, — da i nije plemić.

— Bijesa! — nasmiješi se porugljivo Kanjuh.

— Ali što više, vele, a znadu dobro, koji to vele, da novi ban nosi čudno pisamce od kralja Vladislava. Vele, da će se sva plemićka imanja pripojiti kraljevskomu fisku...

— To je sasvim svejedno, — oglasi se opet onaj kljasti.

— Da, ali ti on gleda krivim okom i na biskupska i na kaptolska imanja.

Antun se za čas zamisli, a onda reče sasvim iskreno:

— Pa što trebamo novoga bana, kad imamo jednoga?

— Bogme, dosta je i ovaj, da nam potjera škvorce iz žita i branjuge iz trsja.

Tako se zabavljala poštovana gospoda zagrebačka na cesti, ali se znalo i u plemićkim dvorovima, u kanoničkim kurijama i u gradu biskupa zagrebačkoga, da

se s novim banom ne valja šaliti. Bilo je poznato, da je ban Derenčin od vremena kralja Matijaša dvorski čovjek, da je u vojnama, koje je kralj vodio na cara Friderika III., bio najlukaviji vojskovodja; ali se i to znalo, da je bio ljut i srčan vojnik, jer se je izvanredno istaknuo kod Unskoga mosta u vojni na Turke. Ali je tu bila druga kvačica. Nitko božji nije vidio plemićkoga lista Derenčinova. Je li kralj Matijaš uzeo Derenčina izmedju svojih slobodnjaka, ili Derenčin nije hotio, da pokaže svoga lista, ukratko, nije se znalo, da li je plemić ili nije. Da je to bilo pedeset godina prije, za kralja Sigismunda ili za kralja Albrehta, bilo bi lako: mač na stranu, ako nisi plemić, jer neplemić ne vodi nigda plemenitih ljudi, ne sudi nigda plemićima. Sada, za Vladislava, a još gore za Matijaša, svaki je kramar mogao postati vojskovodjom i nad barunima i nad plemićima, a svaki purgar, ako je iole imao pameti, savjetnikom, kanonikom, pače i biskupom.

U Ilici je i pod Mesničkim vratima čekala rulja znaličnika, da vidi novoga bana, kako će unići u grad, i kako će ga primiti gradski sudac Martin. Bili su tu i gradski kmetovi sa Jelenova broda, a čekali su bogme i turopoljski plemenitaši i brezovički slobodnjaci. Ti nisu došli amo od svoje volje, nego ih je nevolja i sila bacila na ovu stranu Save. Još godine 1485. učini kralj Matijaš s Turcima primirje na sedam godina. Sedam godina proteče, kralj Matijaš umre, a onda nastadoše ljute borbe oko prijestolja. Maksimilijan je nastojao, da za se predobije Hrvatsku i Ugarsku poslije smrti Matijaševe, upirući se na ugovor od godine 1463. Sreća mu je prijala, njegove čete zaokupiše zapadnu Hrvatsku, pa dodjoše i u Zagreb. Svane medjutim godina 1490., Maksimilijanu nesta novaca; zato pokupi svoje čete, pa ode iz Hrvatske. Uto je mladi kralj Vladislav Jagjelovac sav novac, koji je do-

bivao od Beatrice, žene pokojnoga kralja, upotrijebio, da odbije svoga brata Ivana Alberta, komu se takodjer svidjalo hrvatsko-ugarsko prijestolje. Tako je bilo Turcima prosto ući u Hrvatsku, jer je u Hrvatskoj nedostajalo dvoje, što je najpotrebnije za rat, a to je novac i sloga plemića. Baš su onih dana prije banova dolaska Turci prošli pokraj Siska i Lukavca, pa su doprli sve do Kostanjevice i do Metlike. Bojeći se, da na njihovu povratku ne dopanu ropstva, sklonili se s ovu stranu Save i plemići turopoljski i slobodnjaci brezovički.

Tiho je stajala množina čekajući bana. Rijetko je tko progovorio riječ, dvije. Bio je tu Martin Vrbanić, gradski sudac, nešto usplahiren, bilo je tu i gradsko zastupstvo, koje je zastupalo četiri gradske kalendine: i to Hrvate Mihajlo Oprašnić, kovač, Nikola Ivanović, mošnjar i Pavao Miško, stolar; zatim Nijemce Hans Cink i Petar Lah, oba postolara; napokon Madžare Lovro Ugrin, mesar, i Talijane Bonaventura del Greco, trgovac. Bili su i pojedini cehovi sa svojim zastavama i znakovima, a osim toga se nakrcali s desna i s lijeva gradjani zagrebački iz Gornjega grada i sa Kaptola. Fabijan i njegovi drugovi postavili se uz vratara, pa se ljutili na gradske stražare, koji su držali red svojim bradaticama.

Već je jedanaesta ura bila prošla, a bilo je hladno i vlažno, pa se opći mir pomalo pretvarao u opću zlovolju. Napokon se pojavi konjanik sa podgorske strane od Moravča, a za njim kojih dvjesta koračaja četa jašući lagano. Sada se razliježe glas zvona najprije od Svetoga Kralja i od Svetoga Emerika, a onda od Svetoga Marka. Za čas dojaši konjanik, pokloni se gradskomu sucu, pa mu javi, da dolazi ban. Sudac Martin pokaza očitu smetnju, ali kad je ban već sasvim blizu bio, skupi sve svoje sile.

Četa kraljevskih oklopnika učini početak tvoreći dvostruki red i ne pazeći na gradjane.

— Vidiš ti vraga, — ozove se vratar Mesničkih vrata, — malo da mi nije to kljuse stalo na kurje oko.

— Da, da, vele, purgarski ban, a to purgarima konjski rep pod nos, — rasrdi se debela mlinarica Agata, koja je doduše zatvorila mlin, ali je uzela sa sobom pletivo.

Lagano se pomicao na konju ban Derenčin. Krupna oniska ljudina, nešto prosjede brade, živih crnih očiju, tanka nosa, nije se mnogo obazirao na gradsko zastupstvo, ni na gradskoga suca niti na ostalu svojtu.

Na sučev pozdrav: „Svijetli bane!” — prihvati on odmah riječ:

— Dragi suče, vrijedni gradjani! Znam, da vam je neugodno pozdravljati me i klanjati mi se. A i meni je to neugodno, jer nisam tomu vikao. Da ste mi zdravo! Čini mi se, da ćemo biti dobri prijatelji, kako to ovaj čas i vrijeme zahtijeva, jer ne bude li sloge, odosmo svi bez traga. Sa Markova zvonika ozivat će se glas turskoga popa, a vašom zlatnom bulom naložit će turski paša peć. Vrijeme je ozbiljno, a koja pogibao nam prijeti, ne treba da vam kažem. Da ste mi zdravo!

Nagnu se onda s konja, pa pruži ruku sucu, domahnu drugima i podbode konja. Za samim je banom jahalo deset ljudi, pa su se oči poštovanih gradjana više otimale na tu desetoricu, nego na samoga bana i njegova mladoga pratioca. Ta su desetorica bili mrki momci, crnih brkova, jahali crne konje. Na glavama im oble kacige, prsi i ruke zaštitili košuljama od žice, na noge navukli omašne čizme, a preko ramena im se spuštala duga crna mantija. I kacige i košulje i čizme bijahu crne boje. Široki mačevi o boku, a grozne, svemu svijetu poznate, sjekire o sedlu,

bijahu čitavo oružje tih momaka „crne čete". Čudno se doimala dobrih gradjana ta neobična pojava. Fabijan i njegovi prijatelji značajno se pogledaše, a u očima si njihovim mogao čitati:

— Nema šale s tom gospodom.

Ostaci češke „crne čete" bili su godinu dana prije raspušteni u Višegradu na Dunavu, a onda je Derenčin primio u svoju službu desetoricu od te za kralja Matijaša toliko strahovite vojske. — Posve je drukčiji bio mladić, što je uz bana jahao. Nije ga prekrivala ratnička odora; odjeven na talijansku u bijelu mantiju, tamnomodru je kapicu naherio, pa se smije, razgovara, dobacuje ljudima pozdrave, namiguje djevojkama. Samo kad je ban govorio, na čas se uozbiljio. Dugoljasto je lice okruženo rijetkom crnom bradom, koja se završuje u dva traka; fini, tanki brčići nadvili se nad nedebele usne, nos je drsko uzvinut, a ispod svedenih obrva smiju se vesele crne oči. To je Pavle Derenčin, banov sin i pratilac. Kakogod se je mladi banić znao radi svoje vrele krvi zakvačiti sa svojim mirnim ocem, ipak je banova riječ najviše vrijedila kod mladoga gospodina.

Brzo se maknu ban, a za njim i njegova pratnja, pa se uze uspinjati Mesničkom ulicom više prilična mrtvačkomu sprovodu, nego kakvoj slavi. Mladi je Pavlić gledao čas lijevo čas desno, a napokon se i on umiri, pa je šuteći grabio uza svoga oca.

Gradjani su zagrebački u čudu gledali te nove pridošlice, žene su mahale glavama i uzdisale, starci bi se sjetili raznih dogadjaja iz davne prošlosti, a mlada bi čeljad radoznalo gledala gorde junake, mjereći njihovu jakost, gledajući koliko im vrijede konji. Tuj i tamo našla bi se iza mažurane ili šeboja koja plava glavica, znalično bi bacila pogled na one, što su ulicom prolazili,

a onda bi se brzo sakrila, spazivši vesela mladića u banovoj pratnji.

U banskoj je kući u Srednjoj ulici čekalo bana izaslanstvo plemića i svećenika. Došao i ban Bot, čovjek nizak, prosjed, slab na jeziku; činilo se, da će što reći, ali bi se onda trgnuo, promislio, pa mjesto riječi samo mahnuo rukom. Novoga bana dočekaše na širokom stubištu, što je vodilo u jednokatnicu banovu.

Kad se javi ban, poredaše se raštrkani članovi poslanstva, a Bot poče govor ispričavajući se, da nije govornik, a slaba je njegova latinština nagnala koji taj smiješak na usta prečasnoj gospodi kanonicima. Zatim pozdravi novoga bana u ime biskupovo protonotar kanonik Luka. Biskup, reče pronotar, ne ostavlja svoje dvore radi ružna vremena, radi starosti i radi bolesti. Govor bio je kratak, ali jezgrovit, izgovoren čvrstim i jakim glasom, tako da je slušatelju ulio mrvu poštovanja. Ban zahvali ukratko, onda stupi naprijed Ivan Oršić, najstariji od četvero braće, pa pozdravi bana ovim riječima:

— Svijetli bane, — reče, — čekali smo te kao žedni kap vode, kao umirući od glada koricu hljeba. Milostivi je kralj dobro vidio, da treba čvrste ruke, bistra oka, neskučive gvozdene volje, koja će nas i našu zemlju spraviti u red i spasiti od propasti. Poslao je tebe, — hvala mu. Evo nema ni tri godine, što je carev sin Maksimilijan ostavio te lijepe zemlje, što ih je bio uzeo oružanom rukom. No na kako dugo, ne znamo. Evo pred našim očima prolaze turske vojske, da grabe i plijene naša imanja, svu našu zemlju, a mi to moramo trpjeti, jer nam pomoći ni od kuda nema. Što više: brat će na brata, otac na sina nahuckati Turčina. Na moru gospodari tudjin, a domaći čovjek, koji treba da bude gospodarom, robuje. Svećenstvo, koje bi trebalo zaštite u kući, ne nalazi je, pa se utječe Rimu...

Tupo gleda ban Derenčin kanonike i protonotara Luku, a oni oboriše oči.

. . . zato te molimo, — završi Oršić, — sjedini nas gvozdenom svojom voljom, obrani nas silnom svojom rukom!

Malobrojnom družbom zaori kratki „vivat!"; a onda se sve umiri, da čuje novoga bana. Bilo je to doba sjajnih i velikih govora, pa su plemići i svećenici iščekivali nešto osobito. Ban skine s glave kacigu, pogleda oštro kanonike i malobrojne plemiće pa reče, naglasujući svaku riječ:

— Ne poznajem drugoga vladara u ovoj zemlji do milostivoga kralja Vladislava od roda Jagjela: tko se utječe drugome vladaru za pomoć, izdajnik je i sudit će mu se. Ova je zemlja od pradavnih vremena vaša domovina, sve njezine boli i jade dužan je svaki njezin sin da s njome dijeli, da je brani svime, što ima. Tko toga ne učini, izdajnik je i opet, i njemu će se suditi. Dixi!

Zatim poda ban Botu ruku, a protonotaru Luki i Ivanu Oršiću se nakloni, pa ode.

Derenčin i njegov sin dodju u veliku sobu u prvom spratu. Tu ih dočeka mališ, prosjed, poniznih, ali prefriganih očiju, na oko dobroćudna lica. To je bio Vuk, banov dvorski, čovjek, koji je mnogo mogao i mnogo znao. Bio je u službi banskoj još za „dobroga" bana Egervara, pa se je prilično razumio u sve potrebe svijetloga bana.

Duboko se pokloni pred banom, namigne slugama, koji su spremni pazili, te oduzeše banu kacigu, skinuše mu oklop i otpasaše mač.

— Tko si ti?

— Dvorski sam ovdje, svijetli gospodine bane, pa molim, da to i nadalje ostanem. — I Vuk sklopi ruke

na prsima, sagne glavu, pa poniknuvši lukavim očima počeka, što će ban.

— Ostat ćeš, dobro.

Mali se opet duboko nakloni.

— Malo je plemića bilo danas tu, — progovori u pô glasa ban, okrenuv se prema Pavliću.

— Neka mi dozvoli vaša milost....

— Što ćeš? — upita ban.

— Gadno je vrijeme spriječilo neke, koji bi bili htjeli da dodju, ali neki, osobito oni od mora, baš nisu htjeli doći.

— Koji su to od mora? — upita Derenčin smrknuv se.

— Ha, gospoda Frankopani i njihova glava Bernardin modruški. Oh, to vam je, milostivi gospodine, lukavac, prevrtljivac, Venecijan.

— A zašto nisu Frankopani došli? — upita ban, premda ga je malo smetalo, što o tim stvarima razgovara sa svojim dvorskim.

— Milostivi gospodine, dugo služim ovdje, pa znam, što mnogi ne znadu. Za pokojnoga kralja Matijaša, Bog mu duši dao dobro, došli su do toga uvjerenja, da Frankopani polovicu, a možda i više svojih gradova, uživaju s nepravom. Oduzeše im Senj, oduzeše i koješta drugo. Matijaš umre, a sadanji kralj, milostiv nam bio, potvrdi ono, što je rekao njegov predšasnik. Zato Bernardin i njegova svojta nikako ne vole namjesnika kraljevske milosti.

Bujica riječi, što je malomu tekla iz usta, obustavi se na čas, ali brzo i opet poteče, kad mali razabra, da Derenčin rado sluša.

— Onda, vele možni gospodine, Frankopani ne će da vas priznaju, pa vele...

— Što vele? — upita ban naglo.

— Da ste tudjinac, a da tudjinac nigda ne smije vladati Hrvatskom. Oni kažu, da je to njihovo pravo . . .

— Ah, pravo! Kako kralj odredi, tako će biti, — reče ban nehajno, pa mahnu rukom, a Vuk se i sluge udalje.

Smijući se stupao je mali dvorski širokim niskim hodnikom, trô je ruke, pa sam sebi govorio:

— Čekaj, modruški kneže, naložit ćemo ti oganj još jače, da ćeš se ljudski ogrijati.

*

Mladi je gospodičić Pavao za malo vrijeme upoznao čitavi grad. Sa sucem je Vrbanićem razgovarao kao stari znanac, upoznao se pobliže s onim gradskim zastupnicima i poglavicama cehova, što su bana dočekali, upoznao je strašljivoga zlatara Jurišu, Geru Gusjenicu, što je imala kuću nasuprot banovoj, znao je mnogo puta naklapati sa starim kapelanom Dominikom. Banović je uopće bio čovjek, koga je svaki zavolio radi njegove dobre volje i razgovorljivosti, a najpače radi toga, što nije nikada pokazivao svoga gospodstva. Njegove su oči gledale u svijet smijući se, i knezu i crkovnjaku podavao bi ruku jednako, šalio se sa svakim, a dobri gradjani nijesu njegove šale za zlo uzimali, jer bi uvijek molio, da mu oproste, ako bi rekao koju oštriju.

Jedno se prije podne spuštao Nemškom vesi do Pisanoga mosta. Trebalo je ljudski gledati, kuda će krštena duša postaviti nogu, jer je pored svega kamenja, koje su dobri majstori bili po cesti razmjestili, bilo tako užasno sklisko, da je samo uvježbani pješak mogao prolaziti onom strminom. Slabo je Pavlić gledao na stranu, nego je lijepo oštrim okom promatrao, kuda mu valja stupati. Nije opazio, kako je gospa Pohlova na vratima prašila surinu svoga muža, nije opazio ni gizdave kćeri majstora

Cinka, kako je prelazila preko ceste, a naučnici su pred njom morali nositi opeke, na koje će stati, da cipelice ne zablati. Najednom udari gotovo nosom o prolaznika, koji je išao istom na pô suhom stazicom, podržavajući ravnotežu i pazeći, da se ne sruši.

— Oh, što je to!

Pavlić stane, rastvori oči, pa podigne ruke.

— Amicissime rerum, — izlane onda, — samo te nebo šalje amo, brate moj Miho!

— Čuo sam, da si došao amo, ali nisam mogao . . . ., — poče se ispričavati čovjek visok plave kose, nešto nježna uzana lica a modrih očiju.

— Što nisi mogao? — Strašivica si, kakav si bio pod Asinelima, takav si i danas — dragi moj de Lupis, — je li, tako smo te zvali u Bologni.

— Ovdje sam samo Miho Vučić s dopuštenjem tvoga gospodstva . . . . . .

— Okani se ti moga gospodstva, — reče Pavlić neobično veseo, — ti znaš, kako smo Junija Bruta i Tarkvinija Kolatinskoga podignuli na „liber baro" ili „perpetuus comes". Okani se ti moga gospodstva, kažem ti, pa mi reci, kako je to, da si ti ovdje, dragi moj mentore?

Obojica izadju pred jednu kuću.

— Ja sam domaće dijete toga poštovanoga grada, imam malu kućicu na zapadnom zidu.

— I otac je tvoj ovdje? — upita Pavle gledajući zadovoljno Mihajla.

— Otac je moj bio sedlar, umr'o je, ali mi živi starica mati.

— I majku imaš? — upita Pavlić opet, a vidjelo se, da ga to zanima; ta njega se svagda to pitanje čudno doimalo. On nije poznao svoje majke, ne može da zamisli, kakvo je to čuvstvo prema staroj ženi, koja je čovjeku život dala.

— Da, ona živi, — odvrati Mihajlo.

Pavlić se zamisli gledajući u zemlju, najednom se prene:

— A kuda se tvoje gospodstvo otputilo? — upita smijući se.

— Idem od kanonika Andrije kući . . . .

— Pa ću ja s tobom, — odreza Pavlić, te se okrenu, da podje s Mihajlom.

Jedan je za drugim pošao, pa se dokopaše Kamenitih vrata. Pavlić je u čudu gledao čitav niz kućica s velikim krovovima, što su se kao vrapci u gnijezdu sakrili pod strmi vis, na kome je stajao Gornji grad; gledao je u onu strminu, što se prema istoku spuštala do potoka, obraslu gustim grmljem i niskim stabaljem, što je sada bilo zamazano sive boje. Najednom se sjeti nečega, pa zapjevuca:

— Čuj, Mihajlo, ja nemam doma, potucam se po svijetu kao rdjav groš, ali da mi je sjesti gdjegod do konca života, vjeruj mi, ne bih sjeo u tu pustoš. Bologna, Ferrara, Padova — sjećaš se, na svakom si koraku našao nešto, što te spominjalo davnih sjajnih vremena, ali si našao i djela novih ljudi . . . .

I onda preskočivši u misli sve, što je još imao reći, zapita Mihajla:

— Je li od vas tkogod bio ondje preko mora?

— Ima ih: biskup Osvald bio je u Rimu, prior vranski takodjer . . . .

— A što čekaš ti sa svojim bolonjskim naukama? — upita Pavlić.

— Čekam na mjesto gradskoga notara, — odvrati Mihajlo nešto tiše.

Već su bili došli pred Markovu crkvu; tu se nakupilo nešto ljudi. Kupci se i prodavači pogadjali, pa je bilo živo; ali se dva prijatelja gotovo prestrašiše, kad ih iza ledja saleti ženski glas.

— Oh, mladi gospodine, molim te lijepo, ti ćeš znati, ti razgovaraš s gospodom, pa mnogo toga čuješ, bio si daleko u svijetu, naučio si pameti . . . .

Pavlić se i Mihajlo osupnu, jer je medju njih banula kao grom iz vedra neba jaka žena. Bila je to udovica Pavla Bužanića, pokojnoga upravitelja imanja Rakovca i Lukavca. Nije joj još bilo trideset godina, ali je na pogled bila silna. Smedja se kosa prosipala u uvojcima niz partu, a male oči kao da se guše u dubini lica. Tri, četiri podbratka smjestila se pod njezinim licem, koje je bilo u očitoj protivštini sa malim nosićem i nježnim ušima; silne grudi, omašni bokovi upotpuniše sliku nemirne udovice.

— Molim te lijepo, znaš li ti, gospodine susjede, kako je u Mičevcu? Rado bih onamo otišla, već me dugo ondje nije bilo, a opet moram i moram, jer imanje propada, a danas su zla vremena, od zraka se ne da živjeti, a carina, desetina i trista kojekakvih poreza sve ti po malo krv pije, tako da i ne znaš, a najednom dug do duga, ovdje cvanciga, ondje škuda . . . . Pa kad bi još bilo imanje — dobro, sa imanja dobivaš koješta, i bob i konoplju i žito, ali sada Bog bi znao i Mati Božja . . . . .

Tako je gospa Bužanićka propustila bujicu riječi, koje su bile upravljene na Mihajla, ali je neumorno bacala poglede mladomu Pavliću. Mičevec bilo je malo imanje, koje je pokojni Bužanić uz dobru baštinu gotova novca ostavio svojoj ženi; ali sada nije bilo stalo gospi do Mičevca, nego ju je zaokupila znaličnost, tko je taj mladi gospodin, koji se već gotovo čitavu nedjelju dana po Zagrebu vrze; to ju je mučilo. Kod trgovca su Bonaventure kazali, da je to banov sin, ali se nije znalo sigurno, je li to istina. Tako su pripovijedali ljudi, koji su s njime općili, a pristalu je udovicu baš to tištalo, što su toliki već s tim mladićem govorili, a ona baš ni riječi.

— Ne znam, gospo, Boga mi ne znam, ne čuje se ništa, ali sigurno ne će biti, — progovori u pô glasa Mihajlo, koga je ljutilo, što ga je Bužanićka baš sada saletjela.

— Možda zna što više tvoj, meni nepoznati, prijatelj, — okrene se sada udovica prema Pavliću, pa mu se ljupko nasmiješi, a u njenim se crvenim debelim obrazima javiše dvije male jamice.

— Da ga upoznaš, gospo, ovo je Pavle Derenčin, sin vele možnoga gospodina bana, — progovori tada Mihajlo, kome je očito dosadila razgovorljiva gospa.

— Preponizna službenica, — zažubori Bužanićka sva u radosti, što će se moći razgovarati s banovim sinom, pa se duboko pokloni pokazavši malu debelu nogu.

— Ni Bertrand de Russillon nije mogao biti ugodnije dirnut, kad je prvi put vidio svoju prekrasnu Girlindu, od mene, kad sam ugledao vas, lijepa gospo.

Uza to se Pavlić nakloni duboko, pritisnu desnicu na prsi, podignu obrve pa skromno pogleda udovicu, koja je plivala u milju i zadovoljstvu.

— Žalibože nemilosrdno nam nebo i negostoljubivi putovi ne daju da pogledamo, kako je u Mičevcu. Nadajmo se medjutim, da će nam dobra sreća donijeti i dobre glase, — produlji Pavlić pa se opet nakloni, a udovica ga zasramljeno gledala, jednom rukom držeći debelu molitvenu knjigu, a drugom trakove svoje modre haljine.

— Oh, vi ste, mladi gospodine, čovjek osobite uljudnosti, ja vam od srca hvalim, vi ste gospodin od glave do pete ; znate, kako se s gospodjama postupa, osobito ako nemaju zaštite, kao ja, jadna udovica. Još jednom hvala . . . .

Udovica je to govorila, ali se ponosno, gotovo oholo ogledala na sve strane. Ljudi, što su prolazili, gledali su u čudu ono troje, kako se prevrću, kako se naklanjaju,

a to je Bužanićka i htjela : neka vide, kako se ona s mladom gospodom gospodski vlada, neka je vide, da ona zna i s banovim sinom fino govoriti.

Oprostila se, pa je poput paunice odgegala u crkvu.

Kad su ona dvojica odmaknuli za crkvu, reče Pavlić smijući se :

— Per Dio santo, ima u tom tvom Zagrebu prekrasnih stvari. Ova se žena — ili gospodja — osjećala kao u devetom nebu, što je smjela sa mnom govoriti. Eh, da mi je slobode, kakve smo imali u Bologni, ne fali joj serenada . . .

— Nije mi drago, što me je ovdje spopala, — odvrati mrko Mihajlo, — u gradu ne govore o njoj najljepše, a zla je žena unatoč svomu nedužnom licu.

— Dakle žena, koja nije mnogo tugovala za svojim mužem? Uostalom zbogom, dodji do mene, kad ti vrijeme dopusti. Sretan sam, što imam koga, s kime se mogu čas dva iskreno porazgovoriti.

Pavlić ode natrag do banske kuće, a Mihajlo se odvuče do zapadnoga zida navrh Mesničke ulice.

II.

U jugoistočnoj novoj kuli biskupskoga grada sjedio biskup Osvald Tuz. Soba, koju je njegova prečasnost voljela, bijaše dosta velika sa tri prozora, a do visine čovjeka obložena orahovinom, za koju je platio biskup skupe novce. Debeli zidovi novoga tornja pokazivahu, da nije gradjen za zabavu i dobro noćište, nego da je došlo vrijeme, gdje treba svojski pripaziti na sigurnost. Nasred sobe spuštala se sa stropa na gvozdenom lancu svjetiljka, pod njom

stajao veliki osmougaoni stol, a oko njega stolice s visokim naslonom, presvučene smedjom kožom. Uz jedan se prozor namjestio biskup na povišen stolac uz mali stolčić. Jedna velika vrata vodila su u predsoblje, a drugim malim vratima išao je biskup u svoju ložnicu. Izmedju vrata bila je otvorena lijepim mramorom obložena peć. Zidovi povrh drvenih obloga pokazivahu čudesa iz života i smrti svetoga Emerika.

Čitava je ta kula bila nova, ali je nova bila i utvrda stolne crkve a donekle i Kaptola. Od sto se godina govorilo, a od trideset se i zbilja osjećalo, da treba biti na oprezu. Najprije dolazili glasovi, poslije tužbe, a napokon i naricanja od turskoga zuluma i turske nepravde. Sad se je biskup zagrebački opkolio jakim zidom, zaklonio crkvu i sebe, a i Kaptol se utvrdio, koliko je mogao. Kako su većinom trebali utvrde protiv Gornjega grada, dakle na zapad i jug, bili su ondje podignuti zidovi, dok je istočna strana ostala posve neutvrdjena.

Biskup dade nešto, a dadoše i gospoda kanonici, pa je podignut zid, ne doduše od pečene cigle ili od kamenja, nego bi savski šljunak i prudje navezli medju jedno deset čvrstih stupova, pa je takova brana bila dobra, osobito protiv Turaka, koji su u to doba većinom slali konjanike. Sve se to učinilo, da ne bude i opet sramote, kako je bilo na Miholje godine 1469., kad prečasna gospoda i sve, što je na Kaptolu bilo živo, predjoše u Gornji grad u strahu od Turčina. Za „landsknechte" Maksimilijanove to je dakako bio premalen zid, pa su ga lako prešli i došli na Kaptol.

Biskup Osvald redao je pisma, što ih je pisao kraljevskom notaru. Bilo mu je jedno šezdeset i pet godina; bijaše nizak, mršav; ali bistre gotovo lukave oči odavale su majstora u takvim poslovima, kakvima se je danas bavio. Oštar nos, nešto dlačica samo na vrhu brade, fini brkovi

sačinjavahu vanjsko lice toga slavnoga kancelara kralja Matijaša. Kakova je bila unutrašnjost biskupova, vrlo je teško reći. Znalo se, da je za kralja Matijaša bio Osvald prvi čovjek u kraljevstvu, jer je ostrogonsku biskupsku stolicu zauzeo nedorasli mališ, nećak kraljice Beatrice. Kad je kralj umr'o, biskup je Osvald pristajao uz hercega Ivana, kraljeva sina; a kad je izabran Vladislav Jagjelovac, eto ga medju prvim kraljevim ljudima. On je dapače krunio novoga vladara. Teška je to bila služba, teška stvar za biskupa, da zadovolji sve, ali opet biskup Osvald znao je služiti kralju, a znao je i gospodovati narodu.

Tek što se malo bio zabavio pismima, kad u sobu stupi sluga, starac od kojih sedamdeset, pa će u pô glasa:

— Prečasni, opet onaj od cistercita . . . .

Biskup Osvald strese se nevoljko, a onda slegnu ramenima, pa gotovo šane:

— Veniat.

U sobu udje starac, zgrbljen, teško dišući, a odjeven u bijelo i crno odijelo fratara cistercita. Male oštre oči i šiljati zavinuti nos podavahu mu izraz grabilice.

— Laudetur, — poče, a onda ga uhvati jak kašalj.

Kad se iskašlja, opet nastavi:

— Prečasni gospodine, ja se eto utječem tebi, tvojoj mudrosti i razboritosti. Brani nas i čuvaj nas. Tvoje smo stado. Ako ti ne pomogneš, od sirotinje ćemo svisnuti, a od gladi umrijeti. S dopuštenjem, — i tu sjede starac na stolicu.

— Dragi moj vele časni gospodine, ja, Boga mi, ne znam, kako ću tvojoj velečasnosti poslužiti. Ti mi nisi rekao, o čemu se tu radi, — odvrati biskup gradeći se nevještim.

— Revera, reverendissime domine, nisam rekao, nisam. Što ćeš, starost, pa me ostavlja pamet. Dakle, ad rem. Već su nam prije jednom zapovjedili, da ne držimo

kmetova uz grad, a izvan zidova. Sad počeše najednom oštro. Ban mi poručuje, da će spaliti sve cistercitske kmetove s ovu stranu potoka, ako ih ne preselim na Opatovinu, gdje unutar zida. Što veliš ti na to, prečasni gospodine?

— E, pa banova riječ je po kraljevoj zapovijedi, — odvrati biskup, skupivši tanane usne. Dosadno mu je bilo slušati tu historiju, koja mu je bila već dodijala.

— Gospodine biskupe, možeš li ti to zamisliti, da se kralj uza sve svoje silne brige skrbi i za kmetove cistercitske?

— Gospodine priore, možeš li ti to zamisliti, da ban pita, vjeruješ li ti to, ili ne? Kad si dobio pismo od bana? — upita biskup.

— Danas, danas. Novi je ban, nitko ga ne poznaje, eto, tu je pismo. Molim, pročitaj ga, ja ne vidim, — uze prior cistercitski motati, pa preda složeno pismo biskupu.

Biskup Osvald uze pismo, pa ga stane čitati, držeći ga malo podaleko, onda se nasmiješi, pa posve lako progovori:

— Eto, seli se, jer će kmetovi letjeti. — A onda doda:

— Zemljište kanonika Domitra na Opatovini sasvim je zgodno. Daj ovamo grošić, dva, pa smo najbolji prijatelji.

— Ali molim te, gospodine biskupe . . . .

— Ali molim te, gospodine priore, tu nema pomoći. Seliti se treba, ili s pomoću banskih oklopnika ili bez njih. Svakako je spretnije onako po domaću.

— Da, da, — promuca prior, a usne mu se skupiše. Žalobna lica ustane, promrmlja riječ dvije sam sa sobom, pruži raširene ruke, pa se udari po bokovima.

Uto dodje opet starac sluga pa prošapta kažući prstom prema Gornjem gradu:

— Eto ga. Došao je onaj novi odozgora, ban . . . .

— Neka izvoli amo . . . . .

Kad je starac otišao, htio je biskup Osvald spomenuti prioru, neka se vlada prema banu, kako treba, ali

prior se zamisli pa progovori sam sebi, prije nego što ga je biskup mogao opomenuti:

— Bene, valde bene ; ja ću s njim govoriti . . .

— Dragi, to ne ide, ta ovo je . . . .

— Ide, ide, reverendissime, samo ti reci, tko sam, pa ćeš vidjeti, kako to ide, treba željezo kovati, dok je vruće.

Starac uze trti jednu ruku o drugu, smiješiti se, i za čas udje ban Mirko Derenčin.

— Vele možni gospodine bane, veselim se od srca, što te mogu pozdraviti pod svojim krovom.

Biskup se nakloni lagano, metnuvši jednu ruku na prsa, a pustivši drugu niz bedro. Pogledaše se okom u oko. Osvaldu se vidjelo fino na sjajnom dvoru petnaestoga stoljeća naučeno vladanje. On ne bi ni najvećemu svomu protivniku zanemario iskazati časti ; dok je ban, premda čovjek više vikao ratu i oporu ponašanju, što ga imadjahu ratnici onoga vremena, ipak primio pozdrav iskreno i isto tako iskreno odzdravio:

— Tvojoj se prečasnosti, gospodine biskupe, klanjam. Njegova me kraljevska milost poslala amo za bana. Zemlji prijeti pogibao, pa je na meni, da držim daleko neprijatelja od njezinih granica, te da u samoj zemlji bude mira.

— Vrlo se veselim, što nosiš mir. Ja ti vjerujem, jer sam tako kažeš. Još mi je milije, što nisu istinite vijesti, koje — kako bih rekao — iskočiše iz nečijih usta, ima tome neke dvije sedmice, da ćeš . . . . .

— Znam, prečasni gospodine, — odgovori ban, nasmijavši se malo, — pripovijedaju, da ću plemićka dobra, koja uživaju plemići tek od vlade pokojnoga kralja, vratiti kraljevskomu fisku.

— Da, istina je, — potvrdi biskup.

— Pripovijedaju, da sam poslan amo, da upokorim svećenstvo, koje je predaleko prostrlo svoja krila. Pripovijedaju još koješto drugo. Ja ću ti reći, prečasni gospodine biskupe, da je ono, što pripovijedaju ljudi, djelomično prosta laž, a djelomično ljuta istina. Ti najbolje znaš, kako su stare plemićke porodice za „beatae reminiscentiae''' pokojnoga kralja Albrehta i njegova sina Vladislava ostale bez svoga zemljišta, bez kuće i kućišta, a novi se ljudi ugnijezdiše na njihovu . . . .

— Znam, magnifice domine, — mignu biskup malo u neprilici, jer je taj prijekor išao i njegovu obitelj.

Njegov je brat Ivan Tuz bio još i sada silovitim gospodarom Medvedgrada.

— Bijednici, za mali novac založiše nekoć svoje gradove novim ljudima ; a poslije vraćali oni novaca, koliko im drago, pozivali se na staro svoje pravo, koliko im drago, iznosili potvrde od deset kraljeva, rijetko je tko dobio svoje kukavno imanje natrag.

— Istina je, svijetli bane, — proturi kroza stisnute zube biskup.

— No najveća je sramota to, što ti otmičari gnjave još i jače ta ugrabljena dobra pod izlikom, da brane domovinu. Gjedaj, gospodine prečasni, što su od Primorja učinili. Knez Bernardin i njegova svojta drže sav kraj od mora pa gotovo do Save. Je li to oduvijek tako bilo, reci, gospodine?

— Valjda nije, — tvoja velemožnost zna.

— Nije, Boga mi. Ali kad je kakov jadnik imao svoje dobro posred frankopanskih imanja, prodaj ga ni za što ili se kupi, jer će biti zlo. Znam ja dobro, kako su ta velika gospoda stekla svoje posjede.

Biskupu je bilo nešto neugodno, jer je i on htio zaokružiti svoje imanje u Gorama, ali mu je to sprečavao Bartol Berislavić, prior vranski.

— Vele možni gospodine bane, možda prebrzo sudiš. Ne ću da kažem, da ima kojekakvih ljudi, što su s nepra-

vom stekli ono, što imaju, ali ima i takovih, koji su sasvim u pravu.

— Reverendissime domine, gdje su ti ljudi, ja ne znam, ali vjeruj, da ću sve u red spraviti, za koje znam, gdje su i kakvi su.

— A onda, — nastavi ban užarivši se, — oprostit ćeš, i tvoja su se vele časna gospoda razmahala ća onamo, kuda dapače njihovo razgranjeno pravo ne dopire.

Ban prestane. Vidio je, da je za čudo mnogo više rekao, nego što mu je bio običaj. Biskup je za čas pogledao sumnjivo bana, ali za trenutak svrnu okom na priora cistercitskoga.

Prior je stajao ruku skrštenih na prsima, na licu mu se vidjelo, kako mu je dosadna ta čitulja banova. Već se bio spremio, da reče riječ, ali ga biskup preteče:

— Magnifice domine bane, evo ovdje je vele časni gospodin Pier de Aragonia, prior zagrebačkih cistercita.

— Laudetur, — poče starac.

— Dobar dan, admodum reverende, — prekine ga ban i poda mu ruku.

Prior se duboko nakloni, upiljivši svoje male oči u bana.

— Baš u dobar čas dodje tvoja velemožnost amo. Ima ovdje jedna vrlo teška stvar.

— Ali, gospodine priore, ti valjda ne ćeš . . . — opomenu biskup priora, koji se i opet duboko pokloni, ali ne skinu oka s bana.

— Molim, nekà govori, reverendissime domine, neka govori. Volim to. Bit ćemo brzo gotovi, a tvoja će prečasnost oprostiti, što se to slučilo baš ovdje. Mogu li zadovoljiti vele časnoga gospodina priôra, dobro ; a ne mogu li, — ne — pa i opet dobro.

Osvald se ljutito povukao natrag, a prior poče pogledavši biskupa slavodobitno:

— Magnifice domine, iz Gornjega nam je grada, iz banskih dvora, poslana ova zapovijed, o kojoj ti sigurno ništa ne znaš.

Ban je sjeo, a prior je u staračkoj radosti sebi trô ruke, pa bi od časa do časa strignuo okom na biskupa.

— Ova zapovijed kaže, da se imaju sve kmetovske kuće pod našim zidom srušiti. Pro primo: da li za to zna tvoja velemožnost . . . .

— Pro primo et pro ceteris aliis, zna i bit će srušene, ljutili se vi i prigovarali, koliko vam drago, — odgovori ban ukratko.

Sada planu mali Talijan, uzvrpolji se pa stade, podbočivši se i izravnav, koliko bijaše moguće, besjediti glasom propovjedničkim:

— Ali, magnifice domine, per amorem Dei, na vašu dušu, na dušu svih onih, koji misle isto tako, kao i vi, koliki grijeh pada, koliko se zlo skuplja, koliko li jada i nevolje svima, ako naš concilium, — a to će biti, ako ja hoću, — zaključi, da odemo iz Zagreba, ex hac spelunca perditorum hominum . . .

Jedan je tren gledao ban staroga razjedjenoga fratra, a onda progovori glasno, naglasujući svaki slog:

— Patet exitus.

Prior se nagnu naprijed, kao da ne vjeruje svojim ušima. Biskup se zlobno nasmiješi, a ban se držao, kao da ga se ništa i ne tiče. U skrajnjoj neprilici pogleda sada prior kroz prozor, pa nakon odulje stanke smrska:

— Evo je i opet počeo snijeg.

Najednom se sjeti nečega.

— A hoće li razvaliti kaptolski mlin na Pisanom mostu ; ja mislim, i on bi morao pasti, jer je . . .

— Neka te ne bude brige za to, admodum reverende ; ja ću sutra onamo, razvidjet ću, kako stvari stoje ; što je potrebno, maknut ćemo, ali ništa bez nužde.

Ban ustane, lako se pokloni, kao da mu je dosta riječkanja, a biskup spazivši to, pomogne tobože na odlasku staromu prioru i za čas je bio Osvald Tuz najmilosrdniji Samarićanin, te je Piera ispratio do ispred vrata. Vrativši se, postavi se biskup Tuz, nakloniv se malo, uza svoj stolac na prozoru, pa zamoli bana, da oprosti, što se dogodilo.

— Oprosti ti meni, prečasni gospodine, ali kraljeva je odredba, pa ćemo je vršiti.

— Vele časni je Pier nekako prema meni mrzovoljast, — progovori oprezno biskup, sjednuvši i prešavši rukom preko malene glave.

— Vidio sam, — odvrati ban Derenčin, pa učini kretnju, kao da sve to ne vrijedi ništa.

— Možda, — poče biskup, pruživši bradu od sebe, zagledav se oštro u bana, — možda je Pier de Aragonia na strani priora vranskoga.

U čudu pogleda ban biskupa, kao da ne pozna priora vranskoga.

— Bit će po svoj prilici. Bartol Berislavić ljut mi je neprijatelj, — poče mali biskup, a nešto se blijedo lice njegovo zacrveni.

— U kakvoj ti raspri stojiš s priorom vranskim? — upita ban, pa skupi mač preda se, prekrsti na njemu šake i pogleda oštro biskupa.

— Magnifice domine, — nastavi biskup, — reći ću ti, što je. Eno ima preko Kupe dobro Gore. Nosi na godinu tek nekoliko forinti srebra, ali se kao klin zabilo u moje imanje. Htjedoh se pogoditi s Bartolom, ali on ne će.

— Teško je, kad ne će, — progovori ban.

— Nije to njegovo dobro, nego priorata vranskoga, — ražesti se mali biskup.

— On je prior . . . .

— Ali ću ja njemu stati na rep. Opisah točno čitavu stvar, pa poslah u Rim Svetome ocu . . . .

Sad ustane ban, pa strese čizme, kao da je prašina na njima. Čudno ga pogleda biskup, ali produlji:

— . . . Svetome ocu Aleksandru, i on dosudi meni pravo.

Časak je stajao ban, a onda se okrene čitavim tijelom, pa će mirno:

— Svaka čast Svetome ocu, ali on niti zna, kako je ovdje, niti što je ovdje. Medjutim si ti, prečasni, na krivom putu. U jednu ruku zakleo si se kralju, da ćeš ga slušati, a u drugu se pozivlješ na Svetoga oca. Ako se slučajno dogodi, da papa kaže da, a kralj ne, što će biti onda?

— To će se uvijek činiti, kad se radi o crkvenim stvarima, — odvrati biskup, osjetljivo dirnut.

— Svaka čast, prečasni gospodine, kad se radi o crkvenim stvarima; o tima mi ne znamo računa, u te se i ne pačamo. Ali kad se radi o komadu zemlje, koji pripada in ultima linea njegovoj milosti, kralju, onda nema drugoga suca do kralja; — tvoja donacija ne nosi potpisa njegove svetosti pape, nego njegove milosti kralja.

Ban je te riječi izrekao naglo, a vidjelo se na njegovu licu, da ga podilazi bijes.

— Vele možni gospodine, ti izvoljevaš meni govoriti, kao da sam prior cistercitskoga reda, — progovori biskup očito uvrijedjen.

— To mi je sasvim svejedno, prečasni gospodine, — odvrati ban. — Svatko ima svoje stado, netko veće, netko manje, pa se onda kolje s tim stadom i radi toga stada. Imam i ja svoje stado. To ste vi svi. Budete li dobri, dobro. Ne budete li, onda zlo, ali po vas. Ja ću vršiti svoju dužnost, a to je kraljeva volja. Uostalom, prečasni gospodine! — ban se pokloni, a i biskup se nakloni, ali slegnu ramena i prekrsti ruke na prsima.

Muče izidje Derenčin iz biskupskoga grada.

III.

Bilo je oko desete na večer. Ljut je sjever udarao i nosio sa sobom sitan snijeg, što je na tlu izmiješan s blatom i sa zemljom činio neprolaznu kaljužu. Mlado se drveće, još ni mrva zeleno, teško svijalo pod nemilim udarima sjevernjaka ; nebo crno, ma bez ikakova tračka svijetla. Gornji se grad i Kaptol kao povukli u se. Svuda je mir. Danas ne treba ni noćobdija da obilazi, jer nitko pošten ne će ostaviti svoga krova. Zima je ciča.

Od časa se do časa javlja svjetiljka povrh Dveraca, ali se i opet gubi ; tu i tamo čuje se lavež pasa, ali se i taj zatomi od jakoga vjetra. Stražari, što su na gradskim vratima, drijemajući paze. Sad i ne bi trebali da paze, dok Kaptol živi s Gornjim gradom u miru ; ali baš za to živi u miru, što prijeti pogibao od drugog neprijatelja. Koga uhvate da spava na straži, platit će šest maraka gradskome sucu, a isto toliko i prisežnicima ; nadje li se još jednom spavajući, odrezat će mu lijevu ruku i protjerat će ga iz grada. Sad su došla ozbiljna vremena, a nitko ne bi rado ostao bez kuće i kućišta i bez lijeve ruke. Pazilo se osobito na Dvercima, jer su visoko stajala vrata, i na Mesničkim vratima ; na Novim ili Poljskim vratima pa na Kamenitim slabije su pazili, jer odanle nije bilo straha.

U pô brda, na vanjskoj strani zida, a ispod Dveraca stajao gradski pazi-toranj. Kad bi se što neobično,

čudno ili nepovoljno dogodilo u donjem dijelu, u podgradju, ili na savskim brodovima, javjali su to pazitelju, a taj bi onda obavijestio grad.

Tako je bilo i ove večeri.

— Hooj ! Hooj ! —

— Tko je božji ? Luka, ti ?

— Da, ja ; straža ?

— Tu je ; što vičeš ?

— Gledajte dolje, preko Save, nad Jelen-brodom . . .

— Ne vidim ništa.

— Gori.

— Da, vidim. Bijes ih !

Na pazi-tornju poče malo zvonce udarati u stranu. Ljudi se budili i sakupljali. Pitalo se, što je, govorilo se koješta.

— Sam ih bijes znao, što zvone sada, — upita mamuran i sanen gradski prisežnik zlatar Juriša.

— Bog sam zna, — odgovori mu Gera Gusjenica, što je u Srednjoj ulici glavu pomolila na prozor.

— Vele, da gori, gospo susjedo, ali ja ne znam, gdje ; tu se u gradu ne vidi ništa. Ja imam noćas ključe kod sebe, a barem Dverca će trebati otvoriti. Ha, Bog s nami i s tom službom. To ti je zanat za gradjanina !

Rekavši to ode Juriša do Dveraca, ali se brzo uvjeri, da ne treba ni njegove ni ičije pomoći, jer pomoći uopće nije bilo moguće. Postaviše se na visoki prsobran uz zapadni toranj, pa se zagledaše u crnu noć. Bila su ondje tri stražara, bio Juriša, a bila je i žena paziteljeva iz tornja, Rozalija. Sam Bog bi znao, gdje je pazitelja kod Dveraca zakvačila ta zubata Talijanka, koja je kod svake stvari morala imati svoj nos.

Zavili se u kukuljice i čvrste zobune, pa gledaju prema jugozapadu. Tu se preko Save vidjela velika, bar se tako

činilo, vatra. Morala se sve više razmahivati, jer je vjetar sve jače udarao i tresao drvenim krovom, što je jedan dio prsobrana zaštićivao.

— A znate li vi, koje je to selo? — upita Pavlić, koji je sa Mihajlom banuo na gradski zid.

— Ha, gospodine, zna se i ne zna se; da je selo, zna se, jer da nije, ne bi imalo što da gori. Ali koje je, to se ne zna, jer ih ondje ima više. Evo!

To je bio pozdrav Rozalijin.

Kad spaziše gradjani, koji se bjehu malo po malo prikupili, da su se i viši gosti potrudili na gradski zid, pozvaše stražare, neka upale baklje.

Pavlić bi bio rado rekao, da bakalja ne treba, ali ga je opet onaj odgovor tako zanimao, da nije mogao, a da ne pogleda u lice sjajne govornice.

Jednu baklju zataknuše pod krov gradskoga zida, da ne utrne, jer je vjetar jednako miješao snijeg i kišu. Zato bi se i onaj plamen preko Save za čas zastro, a onda bi se i opet pojavio.

Pavlić se bijaše povukao pod krov zaogrnuvši se velikom kabanicom; uza nj je stajao Mihajlo, pa mirno gledao, ogrnut takodjer crnom mantijom. Pred njih se postavila debela Rozalija. Crvena i nabuhla lica, kose nigda sredjene, sad je mrvičak promokla, jer je samo zatiljak branila crvenim pletenim rupcem, koji je iza pasa svezala. Ima na sebi nekakovu suknju, koja je nekad bila bijela sa sitnim utkanim ružicama, a danas je neodredjene boje; no ipak slabo svijetlo baklje sve to sakriva u polutamu, dajući svemu podjednaku boju.

— Koje bi to selo moglo biti? — zapita ponovo Pavlić zamatajući se u svoju kabanicu jače.

— Po svoj prilici Jakuševec, — odvrati sudac Martin, koji se takodjer našao medju gradjanima.

— Mislite li, da se vraćaju? — upita opet Pavlić.

— A, dragi vi, vraćaju se! . . . tko? Turci? Kad se oni vraćaju, onda je to potez od plamena, a nije tek jedan, — razveza jezičac Rozalija.

— Šut', babo, — odbrusi sudac, — Bog zna, ne će li biti potez.

— Ah, vidiš suca? On doma lijepo spava, a ja već trideset ljeta gledam i pazim na tornju. Znam, kad su prvi put navalili, a znam sve do posljednjega puta, sve redom, a i vidjela sam sve, osim ono vrijeme, što sam ležala, kad je mojih osam dolazilo na svijet.

— Pa to je tvoj Jakov navlaš načinio, samo da u njegove poslove ne turaš svoga nosa, — oglasi se Juriša mirno.

— A da, ti svoju djecu čuvaš, da je nitko ne vidi, ti stari —; ali Bog s nami, što bi i govorili. Osmero sam ih imala, pa Bog; dobri su i bili su dobri —

— Hm, hm, — potiho uzdahne Juriša, ali se stara obori na njega:

— A koji je to hm, hm! Što se ti ovdje prčiš i razmećeš. Koji je vrag tebe kada što pitao? Nisu bili dobri; koji nije, to je Roko, a taj je umro, Bog mu prosti grijehe.

Rozalija se očito uvrijedila. Čas zašuti, a onda se okrene sucu, pa mu reče:

— Znaš li, gospodine suče, da mnogi put mislimo i taremo glave, odakle toliki Turci. A ono i nisu Turci, nego su naše ptičice, koje ulaze u prazna sela, nakradu se, popale selo, samo da drže ljude daleko od sela. Znam ja to . . .

— Ama znaš ti svašta, samo se pita, gdje je istina i gdje je tvoga jezika pamet? — pripomenu opet Juriša, kome je bilo zima, da je sve zubima cvokotao.

— Znam, znam, prava je to i živa istina, jer to znam od svoga sina. Evo na, on je mrtav, a znam, kako je noću

*

boravio izvan grada, znam, kako se u jutro vraćao, i nikad prazan, ali je uvijek jedno selo gorjelo.

— I mrtav je? — upita Pavlić.

— Da, mrtav. Ne znam, je li ga prava ili kriva sjekira zahvatila, — odvrati stara u pô glasa, ali brzo skrenu govor na drugu stranu, pa poče:

— Eto, sad jače gori, ili je snijeg prestao.

— Čudno! — prišanu Pavlić Mihajlu, — čudno. Pa nema za takve protuhe suda? Zar to smije paliti i krasti?

— Žalibože. Ni Jakuševec, ni Brezovica, ni sto drugih sela ne pripadaju pod gradsku jurisdikciju, dakle im grad nema prava suditi, a tako oni lopovi slobodno šeću po Zagrebu, dok jadni kmetovi u podgradju kukaju.

— Do vraga, to je grozno, — zaleti se banović. — U tome se mora učiniti red. Nije dosta, da onaj turski bijes dolazi amo, nego još valja trpjeti domaću stjenicu. Tome mora biti kraj. Sad oni ondje zvone, podignu sve na noge, podvostručuju straže, boje se, vrag zna čega, a kad tamo, to lopov, koga svaki dan vidiš, užgao selo, pa grabi sve, što nadje, što nije već drugi sažgao i pokrao.

Ostaviše gradski zid. Jedan je gradski stražar htio, da im svijetli bakljom do kuće, ali ga odbiše. Pavlić bio je vrlo uzrujan. Svaka ga je krivica jedila, ali ovakva, učinjena na račun tudje bijede i tudjega straha, raspaljivala ga je srdžbom preko reda. Šuteći dodjoše do kuće u Srednjoj ulici, onda Pavlić pruži ruku Mihajlu:

— Addio, stari.

* * *

Izmedju gradske i kaptolske utvrde, na kaptolskoj strani, prostirale se uza drveni zid niske drvene kućice, neke dva tri koračaja udaljene, a neke sasvim pod zidom. To su bili cistercitski kmetovi, toliko razvikani u posljednje vrijeme, da su opasni gradu, jer baš ondje, gdje su oni imali svoje siromaštvo, nije Kaptol podigao, Bog bi znao s kojega razloga, zidanoga zida, nego je ostavio stražnju stranu cistercitske suše mjesto zida.

Ružno bijaše vrijeme. S ovu i s onu stranu Pisanoga mosta blato do koljena, tako da je most stajao sam za sebe kao otok. Ispod mosta je tekao brzi potok, nabujao preko noći, pa je pogibao prijetila kaptolskim mlinovima. Tu je bio najprije mlin Drage Nikolinke, zloglasno mjesto u kronici zagrebačkoj, a onda nedaleko od kmetova cistercitskih veliki mlin Lovre Frankusa, zgrada nova, drvena, ali gradjena gospodski; jedna je posebna struga dovodila vodu do mlina. Dvije lipe razvile su omašne krošnje pred mlinom; tu je bilo zaklonište žednih dušica kaptolskih, jer kakogod je Frankus ljeti i jeseni prodavao svoje vino na Donjem Bukovcu, tako je zimi i u proljeću dobro pojio zagrebačke sladokusce.

Dan poslije požara jakuševečkoga bilo je kod Frankusa osobito živo. Kanonici Marcel, izaslanik biskupov, Domitar i Pavao Gorički sjedili uz tri vrčića, pa čekali, dok dodje komisija. Nešto su podalje, u „profani" odio, sjeli zagrebački sinovi, medju njima i Fabijan pl. Kanjuh. Nitko ih nije zvao, da pribivaju komisiji, ali oni su svagdje imali svoje prste. Danas je medju njima i Juda Tadeuš, poznata skitnica, ali pripadnik glavnoga grada. Bilo je i ozbiljna razgovora medju njima.

— Ako oni sruše kmetske kuće, ne ulazi li se lakše u raj? — upita Tomo Tomin, čovjek kratke kose, crvena nosa i kljast.

— Da, ali će svrakari biti zavidni; pustimo to za drugi petak, — progovori Juda Tadeuš.

— E, da, — na to će Fabijan, — njima bi drago bilo, da ih se tko sjeti, bar bi opet s tužbom pred bana.

— Pst! mir! Ja vam velim, da se sada ne smije.

— Gospodin biskup ne misli sada podići zida, — opet će Juda Tadeuš — moramo mirni biti, ja ću već saznati, kad će se graditi zid. Onda do svega, što nadjete. A ti, Joso, jesu li Vrapčani primili?

— Jesu i platili su.

Ovako su od prilike lopovi grada Zagreba govorili medju sobom. „Ući u raj" značilo je provaliti kuda, „zavidan biti" značilo je biti oprezan, „svrakari" bilo je porugljivo ime za cistercite, jer su na bijeloj halji nosili crni skapulir.

Ta je družba bila danas vesela; već su treći put napunili svoje vrčeve. Joso, pokojnoga Ivana, koga su zvali Danzego, rodom Talijan, plaćao je sve. On kao da drži zajedničku blagajnu. Zapravo je on imao novaca za sve članove od prošle zajedničke kradje.

Medjutim nasta vani vreva; Marcel se i Domitar podigoše brzo, dok je Pavao Gorički teško podigao svoju omašnu trbušinu.

— Ja, Bog moj, — poče on uzdišući, — sit gladnome, a suh debelome ne vjeruje.

Onda se postrance teškom mukom istura na vrata.

Oba su bana na konjima dojahala do cistercitskih kuća. Ivan Bot od Bojne bio je suhonja; plava brada i brci, nešto prosjedi, okruživahu mu lice, koje je mirno, ni mrva duhovito, gledalo svijet. Najvolio bi otići u lov, pa loviti od jutra do mraka. U svim je drugim stvarima prepuštao riječ svome drugu, a Mirko se Derenčin nije ni žacao izdavati naredbe, krojiti pravdu, uopće vršiti sve poslove, kao da je on sam ban.

Danas je slučajno boravio Ivan Bot u Zagrebu, pa je došao, da vidi, kakova je ta banska služba.

— Boga mi, teška služba, popovima krojiti pravo!

— Nije ni ta teška, — odvrati Derenčin, — kad je ovdje kraljeva zapovijed. Vidjet ćemo, što ne može da bude, pa će se ukloniti. A za prečasnu gospodu nije nas brige.

Kad dodjoše do mjesta, o kome se govorilo, pozdravi oba bana suhi kanonik i izaslanik biskupov, Marcel:

— Vele možna gospodo! Na moja usta veseli se prečasni gospodin biskup, što vas može pozdraviti na ovome zemljištu.

Zatim stade, nakašlja se malo, a Derenčin, videći njegovu nepriliku, progovori:

— Vele časna gospodo! Hvalimo na pozdravu prečasnoga biskupa, te želimo, da nam poslovanje bude u zajedničku korist.

Pavlić, koji je bio sa svojim pratiocem takodjer dojahao, čudno je gledao stare napô ruševne kućarice, koje se bjehu zavile u suhu koprivu i drač pa utonule u nepregledno blato.

— Pa tko bi to gledao, caro amico, to treba srušiti već radi toga, jer je gadno vidjeti, — prozbori pa se vinu sa sedla tražeći oprezno, da stane na suho. To je isto učinio i Mihajlo, pa predao uzde slugi, koji ih je pratio. Najprije stadoše čas, da slušaju, što će se dogoditi, ali kad iza kanonikova pozdrava i banova odgovora stupi naprijed starac prior cistercitski pa stane u dugom, uglednim riječima razvučenom a teško naučenom latinskom govoru pripovijedati historiju onih prnjavih kućarica i silnu štetu, koju bi sveti red pretrpio, kad bi se kućice one srušile, onda se Pavlić okrenu Mihajlu pa mu reče podignutim glasom:

— Sufficit!

Pograbi zatim Mihajla pod ruku pa mu prišane:

— Ako me gospodin Bog kani deseterostruko kazniti za sve, što sam zla učinio, onda ću morati na drugom svijetu slušati ovakove peroracije.

— Da, — nasmjehnu se Mihajlo ; — govor je sastavljen po svim pravilima retorike, upravo, kako nas je stari Antonio dell' Arco Sereno u Bologni učio ; samo mi se čini, da nema pravog sadržaja . . . .

— Ajde zbogom, pa daj vragu mira ! Gle, ovdje ima prekrasna krčma, a mi ćemo se skloniti u nju dotle, dok vele časni prior svrši svoju pripovijest.

Mladi banović pograbi Mihajla i za čas se stvore u Frankusovu mlinu. Društvo, što je unutra sjedilo, već se dobro bilo razigralo. Juda je Tadeuš ocjenjivao na daleko i široko neku ekspediciju, Tomo Tomin sjedio u kutu pa tek kadšto po koju riječ dodao, dok je strašni Fabijan napô pijan pripovijedao, kako se može najlakše doći do Otoka, sela, što se prostiralo nedaleko od desne obale savske. Već su Pavlić i Mihajlo dugo vremena u sobi sjedjeli, kad Juda Tadeuš upozori Fabijana, neka ne govori dalje.

— Čast i poštenje tebi, ali dosta o tom, ima ovdje ušiju.

— A briga mene ; ja znam, da ću sutra na večer u Otok. Ako hoćete vi sa mnom, dobro je. Ljudi su poplašeni jučerašnjom vatrom, pa ne će nikoga biti, a ja ću onda gospodovati po miloj volji.

— Šuti, — prišanu muklo Juda, — ili si lud ili pijan !

— Da, da, pijan, — pripomene u pô glasa Josip, nazvan Danzego.

— Šuti ti, Vlaše, — okosnu se Fabijan pa natuče kapu na šišak. — Ako je tko ovdje, neka me sluša, a ako ne će, neka ide na polje, da sluša, kako se popovi pogadjaju.

Pavlić i Mihajlo, koji su nedaleko sjedili, čuli su sve riječi. Pavlić se bio raspalio :

— Tako mi Bog pomogao, ja ću sutra za njima, — prišanu Mihajlu.

— Tiho, — upozori ga Mihajlo, — ne treba, da oni čuju, a upoće je ludo i pomisliti na to.

Medjutim je Fabijan i dalje perorirao, pa je dakako stao nišaniti i na susjedni stol.

— Kakovi stranci, otkle stranci ! Ovo je jedno učeni Vučić iz Gornjega grada, komu je otac sedla pravio, ali je prerano umro, jer je trebalo, da još jedno načini za svoga sina. A onaj drugi ide s prvim. Sin je svoga oca, a to je dosta.

Pavlić je htio da skoči ; lice mu bilo pocrvenilo, sav se tresao.

— Duše mi moje! Ovoga ću vraga . . .

— Ne ćeš, gospodine, — progovori Mihajlo u pô glasa brzo, pograbivši svoga sudruga, — nisu to ljudi za te.

Medjuto je Fabijan nakrenuo stolicu spram ove dvojice, pa je počeo govoriti kroz nos, naglasujući svaku pojedinu riječ :

— Kakova razlika izmedju mene i njega ! On ima novaca, a i ja imam novaca.

Kod tih riječi udari Fabijan Josu po ramenu pa progovori :

— Eto ovdje ; ovdje imam novaca. A onda — imam ja, gospodo moja, i magareću kožu. Izvolite pitati patra Desiderija u franciškanskom kloštru, pa ćete čuti : ovo je koža Fabijana plemenitoga Kanjuha. A ako pitate za kožu jednoga od onih, teško će vam dati odgovora. Onaj jedan je sačuvao možda od svoga oca koju tu kožnatu krpu, kojom je sedla pravio, ali drugi ni toga nema. Pitam ja sada vas, koja je razlika medju nama ?

Juda htjede Fabijana umiriti, ali on bezobzirce nastavi :

— Nikakva ? To se vi varate! Golema je razlika! Ja imam plemićki list, oni ga nemaju ; a ja imam i novaca, a Bog bi znao, imaju li ih oni, ne piju li na vjeru ?

Pavlić i Mihajlo izidju iz krčme. Nije im se dalo slušati navala pijanoga svata, a ovaj iskalio sada svoju zlovolju na Josu Danzega:

— Je l' da imam novaca, amice Danzego? Je li?

— Imaš, imaš.

— Dakle ćemo još jednu, — progovori Fabijan pa poda svoj vrč staroj mlinarovoj služavci.

— Čuj, amico, ti ćeš svoj novac ovdje ostaviti, — upozori Danzego Fabijana.

— Oho, ta gdje bi? Šezdeset maraka, ako ne šezdeset i pet, ne će ovdje ostati, — đoda smijući se Fabijan pa navuče sare otrcanih čizama.

— Dakako, šezdeset, ne bi li sto šezdeset? — usprotivi se Danzego. — Svi skupa dobivate četrdeset i tri marke, dolazi dakle na svakoga deset maraka i hrpa drobiša, a ti si mi, Fabijane, dužan šest maraka. Evo tebi, tu su četiri marke i nešto drobiša, pa conti chiari, amici cari!

— Što? — zapita Fabijan zablenuvši se — što? Četiri marke i to drobiša! — stane čas, pogleda Danzega pa primivši novac, baci ga Danzegu u lice.

— Ti si lud! — ustane Danzego, ali i Fabijan skoči pa poviknu:

— Što? Ti, vlaško pseto, ti ćeš meni moj novac otimati, ti varalice jedna, — pa udari Danzega šakom nasred lica, a bio bi i dalje udarao, da nije skočio Juda te silnom snagom pritisnuo Fabijana na klupu.

Danzegu poteče krv iz nosa. On izidje pa opere lice u potoku.

Pavlić i Mihajlo bijahu već izišli i dospjeli na konac cistercitske komisije.

— Vele časni gospodine! Ne vrijedi vam ni jedan prigovor. Vaši se ljudi moraju seliti, kuće valja srušiti, a

na tom ćete mjestu podignuti zid, za koji mora polovicu platiti Kaptol, a polovicu biskup.

Te su riječi banove prouzročile tešku bol siromahu prioru.

— A mlinovi? — zapita za čas dršćući; ali se vidjelo i mrva zlobe u tom pitanju.

Ban se Derenčin nasmiješi, stavi ruku na rame prioru, pa reče:

— Ako se i mlinovi zapale, ne će to ni najmanje škoditi kaptolskomu zidu, dakle mlinovi mogu ostati.

Zablenutomu prioru i kanonicima zaželi ban dobru sreću pa ode do svoga konja.

— „Tako je, da, da" — bile su jedine riječi, koje je ban Bot izustio.

IV.

Teški se oblaci gonili nebom, jak se južnjak borio sa sjeverom. Od časa do časa padale snježne pahuljice, miješajući se s leđenom sitnom kišom. Ni traga zeleni po šumi, dok je ono malo zelenila, što se po lukama i livadama uz Kupu pritislo, kao prozeblo i kao da je ostalo od lanjske jeseni i prezimilo tešku i mračnu zimu. Kupa je nabujala: širokim se slapovima baca iz uzane sutjeske na otvoreno polje, pa riješivši se tako tvrdih spona, što su je tiskale, stala hara-

čiti nemilo. Baš na izlazu njezinu sabilo se uz nju pod brdo nekoliko jadnih neznatnih kućica, dok se na drugoj strani uzvisio na strmoj vrleti, na ispranoj kamenoj stijeni stari Ozalj.

Cesta se uspinje strmo do nasuprot visu, na kome se ponosito digao grad, izmedju ceste i grada puknuo ponor sa sunovratnim kamenim stranama, a samo most, koji vodi preko ponora, spaja grad sa cestom. Za mirna je vremena taj most spušten, ali sada, u ovo nesigurno doba, kad se gospodari ozaljski, knezovi Frankopani, jednako boje kraljevskoga čovjeka kao i turskoga paše, most je podignut, a vrata čvrsto zatvorena.

Gradsko dvorište, kakogod je dosta prostrano bilo, vrvjelo je od ljudi toga dana o podne. Kojih sto dvadeset teško oružanih vojnika konjanika našlo tu zaklona, pa se pružilo, da otpočine, skupilo se oko pet šest velikih ognjeva, pa krati vrijeme razgovorom; zgurilo se pod podstrešak, da se očuva od vlage, te proklinje vrijeme.

Pratnja je to kneginje Dore Krbavske, žene Karlove a rodjene Frankopanke. Ljudi su žilavi, mali, široki, ruse glave i plave duge brade; modre im oči podaju nešto blag vid, premda su tvrdi i ustrajni. Oružani su na starinski način jakim oklopima, čvrstim nogavicama, šljemovima sa branama za šiju i uši; svaki je oboružan čvrstim mačem, dugim kopljem i kratkim drvenim drškom, na koji je bila lancem prikovana gvozdena zvijezda. Tek su četvorica imala novije oružje, puške, ali i to je bilo teško konjaniku.

Kneginju je čekala prostrana nosiljka, sva prekrivena tvrdom kožom, a uz nosiljku su stajala dvoja velika kola, u kojima su vozili sve potrebne stvari za dugo putovanje. Kneginja je putovala iz Podgorja u Zagreb banu, a sad se vraćala. Teško je bilo putovati, jer su

putovi zapušteni, hospicija su na cestama bila sad zanemarena; a ne vreba li na putnika iza grma Turčin, zaskočit će ga u pô bijela dana lopov. Još je gore bilo, otkad je započeo tako zvani „mali rat", kad bi se Turci zalijetali daleko u tudji kraj, oplijenili ga i brzo se vratili. Trebalo se putniku onoga vremena držati ostavljenih pustih krajeva, a sigurnije se putovalo noću nego danju.

Kneginja se Dora bila otputila u Zagreb banu, da mu prikaže jadno stanje njihovih krajeva. Knez Karlo u jednu ruku nije bio prijatelj mnogoga govora i prepredenih riječi, koje se u takvoj prilici izriču, a u drugu je morao ostati kod kuće, braniti se od paleža turskoga i paziti, da mu se narod ne iseli. Trebalo je napokon proći zemljištem Frankopanskim, a knez Karlo kakogod je Doru Frankopanku uzeo iz prave ljubavi, ipak nije mogao da mirno gleda, kako mu rodjaci drže pô kraljevstva; pa zato i nije pošao sam do bana nego je poslao svoju pametnu ženu.

U prvom je spratu ozaljskoga grada sjedio u starom naslanjaču čovjek visok, kratko strižene kose, duge tamne brade, velikih vrlo utisnutih očiju, nad kojima se dizalo visoko gotovo četverouglasto čelo. Odjenuo se u suro odijelo, na se navukao veliku krznom opšivenu mantiju. To je gospodar grada Ozlja, knez Bernardin Frankopan, čovjek u tadanjem svijetu na daleko poznat, koliko sa svoga junaštva, toliko sa svoje uljudjenosti. Bernardin je danas čitao talijanske pjesnike, divio se firentinskomu sonetu, raspravljao s učenjacima carstva, dok bi sutra teškim mačem kosio, a ljutim šestoperom mlatio neprijatelje; sad bi stajao uz bok prvih kavalira na dvoru kralja Matijaša, a onda bi opet noćio na kukavnu ležištu u zabitnu selu. Za vlade je kralja Matijaša bio i on optužen — ali nešto njegov ugled i moć u kraljevstvu,

a nešto srodstvo njegovo s kraljevskom porodicom učiniše, te mu ne zaplijeniše rišta osim Senja.

Kad je umro kralj Matijaš, zavlada Vladislav Jagjelovac i obeća plemićima, a poglavito Bernardinu, da će mu se zaplijenjeno vratiti. Ali sada zaredaše čudne vijesti, dapače u siječnju godine 1493. začuše plemići, a medju njima i Bernardin, da će kralj gradove, koje je pokojni kralj bio odredio za svoga sina Ivana, uzeti i u svojoj vlasti zadržati. Frankopani bijahu moćni i imućni; njima pripadahu najveći gradovi u Hrvatskoj: Trsat, Modruš, Brinje, Ozalj, Cetin, Bosiljevo, Novi, Čabar, Grobnik, Slunj, Tržac i sva sila drugih gradova, a do godine 1480. pripadao je toj obitelji čitavi otok Krk, koji medjutim izgubi knez Ivan Frankopan. Većina je tih gradova bila odredjena za hercega Ivana, a starim se gospodarima podmetnula kakvagod krivica, radi koje imaju gradove izgubiti; već sú ostavštinu strica Bernardinova Žigmunta Frankopana poslije njegove smrti jednostavno zaplijenili. Sada se počeše isti glasovi pronositi, jer je kralj Vladislav trebao i novaca i imanjâ, da nagradi njima svoje vjerne, a opet je nerado gledao jednu obitelj — kao gospodaricu gotovo čitave kraljevine.

Bernardin je sve to imao u pameti, dok je pred njim sjedjela kneginja Dora. Bila je tek prešla trideset i petu, odlučan izraz lica nešto je ublaživala vanredna ljepota, kojoj su se, dok je sasvim mlada bila, klanjala dva svijeta, pjesnički talijanski i ozbiljni njemački svijet — a ona je ipak odabrala Karla Krbavskoga i pošla u planine mjesto u sjajne dvore. Kakogod joj je sin Ivan Torkvat imao već neko šesnaest godina, ipak se ona činila kao starija sestra, a ne kao majka mladoga Karlovića. Starci su govorili, da je mnogo nalik na svoju babu Doroteju, kćer gordoga bana Nikole Gorjanskoga. Jednostavno odijelo

kao da je ljepotu kneginje Dore još više isticalo. Tamno siva gusta koprena prekriva mekanu zlatnu kosu, mladjahno se lice smiješi pokazujući zdravu rumen, tek oči, u kojima se zrcali mnogo njene ljepote, znadu kadikad planuti žarom, a obično u taj čas i odlučna riječ prati plamen očiju. Stasita je i visoka kneginja Dora, što i opet pokazuje tamno sivo odijelo, u koje su ušiveni dugi uzani rukavi, iz kojih izviruju samo mrvičak duge, a uske gospodske ruke.

Zli su jezici zagrebački govorili, da je Krbavski knez pravo imao, što je poslao svoju lijepu ženu banu Derenčinu, ali je kneginja krbavska očito znala, zašto ide k banu.

— Eto, rekla sam mu ovo: Šteta je vječna, vele možni gospodine bane, što ti nemaš imanja u onim stranama, u kojima mi stanujemo; onda bi ti znao braniti zemlju, koja je uistinu tvoja. To sam mu rekla.

— A on..? — upita Bernardin nasmiješivši se malko.

— A on, bratučede moj, nasmiješio se tako, kako se ti izvoljevaš smijati, ali sam mu onda rekla svoje!

— Što si mu rekla? — upita Bernardin spaziv, da je njegov smiješak neugodno dirnuo Doru.

— Gospodine bane, rekoh, ili bi ti možda drago bilo, da nam sve Turci otmu, da nam sve spale, da odemo i mi, kako su otišli naši podložnici u tudje zemlje, a da ti onda naš kraj i našu pradavnu postojbinu opet zauzmeš.... — Tu je ban postao ozbiljan, vrlo ozbiljan, a ja dodah, — za njegovu kraljevsku milost.

— Možda nisi krivo imala, gospodjo, — prozbori Bernardin zamišljeno kao kroz san. Zašutiše.

Najednom se oglasi Ivan, sin kneginje Dore:

— A zar nema nikoga od nas, gospodine ujače, koji bi sve sjedinio, sakupio vojsku, udario na Turčina, pa ga tako uništio, da mu sto godina ne bi palo na pamet, da nam opet zanovijeta?

Bernardin pogleda mladića, koji je tek zbacio djetinje obličje, pa se tužno nasmiješi:

— Nema, sinko moj; što više, Turčina će pozvati u pomoć jedan protiv drugoga.

Ivan se namrgodi.

— Nisu drugo ni vrijedni, nego da ih nestane, — reče, pa se opet udalji do niskoga dubokoga prozora, te se zagleda u vojnike.

On još nije znao, ali je slutio nevolju i nehaj, radi koga propada malo po malo sve u Hrvatskoj. Čutio je, da nestaje nade, da bi se sve ono vratilo, što se do sada grijehom otaca izgubilo. Njemu se lično činio život prekratak, da sve ono uradi, što je hotio i što bi morao učiniti. S kolikim je žarom prigrlio knjigu, s kolikim je zanimanjem slušao staroga učitelja, a ipak su mu se krale oči sa Komića grada u polje, kad su njime prolazili oružanici. Medjutim grad, u kome je Ivan proživio svoju mladost, posta nesiguran već kod prve navale Turaka, a sada bijaše i on razvalina, sva popaljena i opustošena. To je silno djelovalo na dušu mladoga Ivana, pa je izgubiv svoje rodjene dvore pomislio, da je istina ono, što su mnogi pripovijedali o propasti svijeta, koja bi se brzo imala zbiti. Pored toga su se u njegovu odgoju sastajale dvije sasvim protivne struje: jaki, neobuzdani temperamenat očev, volja za lovom, za divljom prirodom, i uljudjenost majčina, koja je znala sve mirno rasuditi, ali i odlučno zahtijevati svoje pravo. Stari je učitelj Ivanov Jerolim podao Ivanu prevagu na majčinu stranu, učeći ga i čitajući s njime latinske i helenske pisce, što su

u ono doba bili zaokupili čitavi prosvijetljeni svijet. Sve se to sada miješalo u mladoj duši, sjećao se iz tih pisaca primjera vanredne požrtvovnosti, junaštva, velikodušja — a sada, uistinu, njegov mu ujak, kome je on tvrdo vjerovao, govori tako, da bi najvolio, kad bi ti svi plemići imali jedno tijelo, pa da ga smakne i uništi.

Već su ga gotovo suze htjele obliti, kad se na vratima, što su vodila u nisku sobu, javi djevojka, odjevena u tamno odijelo. Lijepu je glavu prekrila bijelim vunenim rupcem, pa su se mogle razabrati samo sjajno modre oči i bijelo dugoljasto lice. Moglo joj je biti oko devetnaest, dvadeset godina, ali se činila još mladja. Nešto je odrešito, a opet tužno izbijalo na njezinu obrazu.

Bila je to Katarina, kći najmladjega strica Bernardinova, Ivana Krčkoga. Za rana joj umrije majka, a onda braća, otac ludo izgubi otok Krk, na kome je sada Venecija gospodovala, a kad i on preminu, negdje prije devet godina, ostavi siroče Katarinu na skrbi svomu nećaku Bernardinu. Živući na Trsatu i Modrušu s djecom Bernardinovom bila je tiha i mirna, uklanjala se velikomu društvu, govorila malo, tek bi tuj i tamo planula, živo govorila, pa time pokazivala, da je kći Elisabete Mauroceno; — ali onda bi se opet umirila i pustila, da drugi govore, a ona pokorno slušala. Od nekoga je vremena postala Katarina nemirna, nesabrana; one nagle provale, koje su opominjale na njezino talijansko koljeno, učestaše, a napokon se povjeri Bernardinu:

— Čujem, da dolazi u Zagreb venecijanski poslanik, vraćajući se iz Budima; molit ću ga, neka govori u velikom vijeću, da mi vrate otok Krk, koji je po božjoj i ljudskoj pravici jedino moj.

Uzalud ju je Bernardin uvjeravao, da ne će od toga ništa biti, uzalud ju je Bernardinova žena Lujza odgovarala, da je badava sve naprezanje, sva briga, Katarina izjavi.

— Ako mi vi ne date pratnje, idem sama.

Rano u proljeće povede Bernardin sa sobom Katu na Ozalj, a sada je došlo vrijeme, da se ona otputi u Zagreb. Bernardin je kušao, da je odvrati od nauma, kušala i kneginja Dora, ali uzalud.

Mirno i odmjereno odgovarala Katarina:

— Ostavite me, ako koristi, čega se prihvaćam, dobro, ako ne koristi, škoditi ne će.

— Ti si, Kato, spremna? — upita je Dora, kad je ušla.

— Da, mislim, do Zagreba nema pogibli, pa ćemo još večeras ondje biti.

Bernardin udari lagano dlanovima po oslonu naslonjača, pa reče:

— Kad želiš, neka ti bude. Dat ću ti pratnju, da te brani, preporučit ću te Miji Herendiću, mome pouzdaniku i upravitelju u Zagrebu; ali ti velim, čuvaj se, jer kraj nije tako siguran, kako misliš.

— Nije me strah; pa od Ozlja do Zagreba tako je malo puta, da ne treba nigdje noćiti.

— Bilo po tvojem, dao Bog, da ti se želje ispune.

Bernardin ustane, prošeta dva tri puta velikom sobom, onda se zaustavi kod prozora, pa reče:

— Milije bi mi bilo, da ne ideš u Zagreb, al ako kaniš, a ti podji što prije.

Djevojka se zagleda preda se, a onda zapita:

— Koga ćeš mi dati, Bernardine, za pratnju?

— Staroga Ivšu i tri čvrste sluge, neka te isprate do Zagreba. Dat ću ti pismo za Herendića, pa možeš u mojoj kući u gornjem gradu ostati, koliko te volja, — završi Bernardin gladeći lijepu svoju bradu.

*

Kata se nakloni, pa u pô glasa prošapta:

— Dobar si, Bog će ti platiti.

Malo poslije podneva nastane gibanje u dvorištu ozaljskom. Vidjelo se, da se svi spremaju na put. Ljudi se oružali, tko je otpustio remen na oklopu, priteže ga, drugi priredjuje konja, neki opet nadje posla oko nosiljke, domaći sluge trnu velike vatre; sve se uskomešalo i užurbalo.

Knez Bernardin i kneginja Dora kreću prema Modrušu, a Kata sa svojom pratnjom u Zagreb. Dodje doba polasku. Kneginja se Dora smjestila u nosiljci i oprostila se srdačno s Katom. Mladi Ivan zajahao vrana konja, a Bernardin ravna svoju tešku suru bedeviju. Sve je oštro oružano — sve je spremno. Predjoše preko mosta pred gradskim vratima, zadjoše uzanim putem u dolinu, a onda se rastadoše. Bernardin domahnu još jednom Kati, pa okrene na jug, dok je Kata sa svojim ljudima čekala na brod, koji će je prebaciti na onu stranu Kupe.

Moglo je biti sat poslije podne, kad se prevezoše preko Kupe. U početku bijaše put priličan, ali kad su prevalili prvo brdo, valjalo je daleko obilaziti potok Kupčinu, koji se je bio razlio. Na domak dvorcu Slavetiću krenuše na istok, držeći se neprestano gore. Stoputa je trebalo uzlaziti i silaziti, u svakoj prodolici bilo blata konjima do koljena. Pod Okićem valjalo se odmoriti.

Oko šeste krenuše opet spustivši se u nizinu; šumskim putem udare prema Savi. Zadnje se zrake sunca sakrivale, kad su ostavili Stupničku šumu. Konji umorni od teška puta napredovahu lagano, do koljena propadali u glib i blato.

— Da nam se Kraljeva broda dokopati, — progovori Kata, pa podbode svoga konja.

Stari Ivša samo mignu, ne reče ni riječi, ali bocne ljudski ostrugama. Konji potrčaše brže. Već se bilo smračilo. Šuma, što je za njima ostala, kao da je porasla. Tamni obrisi primiše oblik čudnih stvorova. Nebo je tamnosivo, kišica pomalo pada, a vjetar je sasvim prestao. Kata se ogleda, pa se prekrsti i podbode opet konja. Najednom Ivša stane.

— Što čekaš? — upita Kata prestravljeno.

— Pst! Čuj, — šanu Ivša, — ne čuješ?

— Ne, — odvrati Kata.

Sve petero stajalo, nagnuvši glave na zapad i slušalo.

— Ivša ima pravo. Čuje se konjski topot. Vraćaju se Turci, — reče jedan od pratilaca.

Sada zagrabiše što su bolje mogli. Katin se vranac zapjenio, pa letio, da je Kata bila deset koračaja pred svima. Izdaleka se čuo jači topot konjski.

— Udri, naprijed, — tukao Ivša svoga konja i obazirao se za trojicom kmetova, što su manje konje jahali i bili posve zaostali. Još čas, i Kata će se dohvatiti Remetinečkog šiblja, iza kojega leži Kraljev brod.

U taj se čas javi sa zapada iz šume konjanik, a odmah zatim i drugi. Ivša se zaleti na konjanika, da ga zaustavi, da Kati dade vremena, da se sakrije. Medjutim prije nego što je mogao skloniti glavu, pane na nju oštra demeškinja, a jaki se Ivša svali u blato.

Kata se samo tren ogleda, udari konja svom snagom, desnicom prihvati čvrsto nož, koji je bila s Ozlja ponijela, i čitava se prigne konju do glave.

Onaj se konjanik primicao brzo. Njegov je konj bio jači, vičniji. Svaki se čas izmedju njih razmak smanjivao, svaki je čas ćutila Kata, kako će je sad na pograbiti. Još jednom se prekrsti, povuče nož, pa okrene konja niz šiblje. Sad joj ono nije više moglo pomoći.

— Hooj, stani! — ozove se kroz sumrak glas, ali Kata kao da nije čula, već goni konja naprijed.

Za čas začu se oštar hitac. Kati se konj propne, a onda udari jače trčati. Već je i drugi konjanik dostigao prvoga, a obojica bijahu jedno dvadeset koračaja za Katom. Najednom spazi Kata, da joj konj sve slabije i slabije trči, da je ranjen. Zaustavi se, pa se uspravi. Jedan tren segne okom na obzor, pa spazi jaku vatru na zapadu. Onda još jednu. Onaj, što je prvi do nje došao, primakne se i progovori:

— Ao, žena!

Kata trgne nož, pa kad se Turčin primakao bio, da je obujmi, zarinu mu nož u tijelo, a on se sruši s konja na tle, potegnuv sa sobom Katin nož. Medjutim je i drugi doletio baš u onaj čas, kad je Katin konj pao, a ona se našla na zemlji. Djevojka se brzo iskopa.

— Isuse, Marijo! — zavapi, klečeći, kad onaj drugi skočiv s konja dodje do nje. Kata se nije dala, trgala se, male je svoje prste zatisnula u vrat svome protivniku, onda ga opet zgrabila za bradu; ali se napokon umorna srušila na zemlju, a on joj sveže ruke na ledjima. Malo po malo ostavljala je svijest.

* * *

Cijelo su jutro probavili Mihajlo i Pavlić pravdajući se. Mihajlo došao u bansku kuću, govorio Pavliću, opominjao ga, odgovarao ga, ali sve uzalud.

— Ja ću toj bagri pokazati, kako se tudjim novcem hrani. Tako mi Boga, ako mi dopane ona protuha Fabijan pod mač, dat ću služiti svečani Te Deum u kapeli svetoga Dizmasa, zaštitnika potepuha i lopova.

— Ali, čovječe božji, — trudio se Mihajlo, — ta ti si poludio, salva venia. Daj ti te lopove nadji u

kući, onda ćemo im odrapiti dvadeset i pet i odrezati uši.

— Badava se mučiš. Što rekoh, ne porekoh.

Obojica ustadoše pa podjoše odmjerenim korakom preko Markova trga do ulice, koju su zvali Blatnom, gdje je Mihajlo imao svoju kuću. Bila je to starinska kućica od drva, jednokatna, sa silno velikim krovom, a ležala malone na gradskom zidu. Prema ulici je stajao vrt, u kojem se podigao grm još mrtvog jorgovana, dizala se breskva, još sasvim obamrla, a kuću samu ogrlila je velika stara vinova loza, kao odredjena, da mora kuću držati. Malim vratima udjoše u taj vrtić, a onda na dvije stube u kuću. Pozdraviše Mihajlovu staricu majku, pa uljezoše u Mihajlovu sobu, koja je bila posve straga, ali je gledala sa dva prozora na gradski zid i na gustu hrastovu šumu. Soba bila je uredjena, vidjelo se, za čovjeka, koji se bavi nesamo čitanjem i pisanjem, nego i ozbiljnom naukom. To je pokazivao i stari ormar za knjige, koji je mjesto staklenih ploča imao tamnozelene zavjese; velika polica uza stijenu, a na njoj knjige, zamoti papira i koješta drugo, pa dva omašna stola, od kojih je jedan služio kao pisaći stol, a drugi bio prekrit bočicama i čašicama, u kojima su pohranjeni bili kojekakí gušteri, žabe i kukci. U jednom se kutu prostirala velika otvorena peć, u kojoj je vatra veselo praskala, uz peć bila dva kožom preodjevena meka stolca. Sa niskoga se drvenoga svoda spuštala na željeznim verigama uljena svjetiljka sa dva jelenja roga.

To je bilo mjesto, gdje se Pavlić najvolio zabavljati. Tu je njegov literat spremao svoje kukce i guštere, a on bi to gledao, časak se šaleći, a čas ozbiljno razgovarajući. Kad su unišli u sobu, opet je Pavlić rekao Mihajlu:

— Uzalud se trudiš. Ja idem. Punctum!

— Ta, kad ne ćeš slušati, onda ti je uzalud govoriti. To nije nitko na svijetu čuo, da će pametan čovjek danas po takvom vremenu i u to doba šetati preko Save. Da mi oprostiš, gospodine dragi, ali to je ludo i presmjelo.

— Što nije ni jedan čovjek čuo, to si ti čuo, a ja ću, gospodine dragi, biti i presmion i lud, pa ću se danas poslije podne prošetati preko Save. Ali — reče Pavlić smijući se, kleknuvši na jedno koljeno i podigavši ruku — molim te i zaklinjem, budi ovomu ludomu obijesnom mladencu mentorom. Ti znaš, da mu treba trijezna prijatelja; ti znaš, da mu treba....

Lagano kucanje na vratima prekinu mladićevu peroraciju, a Mihajlu, koji je pošao na vrata, javi se starica majka govoreći mu, da ga netko traži, — jedan gradjanin, što li.

— Neka dodje, — odvrati ukratko Mihajlo.

Pavlić ustane pa kroz nos progunđja:

— Baš, kad sam htio, da upravim smjernu molbu pred tvoje vedro lice, pretrgoše me.

Medjutim se otvoriše vrata, a pred obojicom prijatelja osvanu Josip, nazvan Danzego. Oba se začude.

— Što bijesa traži taj od nas! — pomisli Mihajlo, pa upita Danzega:

— Što je dobro?

Sitan ali koštunjav čovječac, kratko šišane glave, široka lica, tubasta, nešto na vrhu crvena nosa, pokloni se duboko, ali tako, da mu je glava uvijek gore gledala; kapu je u rukama vrtio neprestano, a noge stisnuo jednu uz drugu.

— Ja bih rado govorio, — izlane, — s gospodom.

— S kime? — upita Mihajlo.

— S obojicom...

— Dobro je, — započe Pavlić — čime se možemo zadužiti tvojemu gospodstvu?

— Ja sam siromah, ali sam zbilja poštenjak, — progovori Danzego u neprilici.

— Dakle su posumnjali o tom, kad veliš, da si zbilja poštenjak?

— Ja sam došao, gospodine, da se opravdam.

— A zašto da se opravdaš?

— Radi onih batina od jučer...

— Molim te, to je hvale vrijedno od tebe. Radi batina?

— Fabijan i Juda nisu pošteni ljudi, — prozbori Danzego slobodnije, pa podigne kažiprst.

— A gle! — začudi se Mihajlo.

— A, to je ptičica s krvavim nosom iz osinjega gnijezda u Frankusovoj krčmi, — klikne Pavlić, pa se približi Danzegu.

— Govori, govori! Ne će ti biti žao! Tvoji unuci mogu postati još dobri gradjani, za sinove ne jamčim.

— Dakle. Fabijan i Juda Tadeuš, a valjda i Tomo Tomin idu danas poslije podne...

— Poslije podne? — upita Pavlić naglo, a lice mu poprimi ozbiljan, gotovo mrk izraz.

— Idu poslije podne na remetinečke kuće; žitelji njihovi ostavili su sve i pobjegli jučer u Zagreb.

— Pak?

— Ostavili su ondje blaga i sijena, a Fabijan i Juda kane to večeras orobiti i zapaliti.

— A što onda? — upita Pavlić.

— Ja sam mislio, kako da ono kažem, mislio sam, da bi gospoda onamo pošla, pa da pokažem, da ja ne idem onamo, ja ostajem u gradu, — prozbori u pô glasa prestrašena lica Danzego.

— Što, mi da podjemo onamo? — okosnu se na njega Mihajlo.

— Oprosti, ali ja imam čamac, pa....

— Dobro je, — uleti mu u riječ Pavlić, — pričekaj vani.

Danzego se pokloni te izadje; ali tek je bio ostavio sobu, već se Mihajlo okrenu svome drugu, pa ga stade zaklinjati, neka ne ide za Boga tome lopovu na lepak.

— A, što, — odvrati Pavlić — što me može snaći? Zagrebačka su to djeca, pa će se po vražju čuvati, da me i mrva dirnu. Dragi moj, ostavi ti svoje lamentacije, spremi čizme, koje oblačiš, kad guštere i žabe loviš, navuci na se zimski zobun, pa da si odmah iza objeda kod mene.

— Ali ti ne znaš, što radiš, — prigovori Mihajlo.

— To je moja volja, ja idem. Hoćeš li, podji, ne ćeš li, a ti ostaj. Zbogom!

Uza te riječi potrepta banović Mihajla po ramenu te ispane iz sobe. Na kućnim vratima nadje Danzega, pa mu javi, da će ići i da treba njegov čamac.

Mihajlo ostade sam, zapanjen, ne znajući, što da čini.

— To je najveća ludorija, što je može razborit čovjek počiniti, — pomisli, — pa onda nosi glavu dvostruko u torbi. — Dva tri puta se prošeće svojom sobom, onda se zagleda kroz prozor, pa vidje, kako kiša pomiješana sa snijegom stvara na zemlji pravu pravcatu kaljužu, okrene se prema Savi, ali ne spazi ništa. Magla je zastirala svu krajinu. Tada opet stane promišljati, pridje do ormara, izvadi iz njega par velikih čizama, pa uze zuriti u debele potplate.

— Glupost! — prošapta sam sa sobom.

Po dogovoru odoše Pavlić i Mihajlo popodne na svojim konjima do Kraljeva broda. Već je bilo dobro

podmaklo vrijeme, kad stigoše onamo; za nešto drobiša spremi im brodski čuvar i konje. Danzego je čekao kojih dvadeset koračaja uz vodu. Čamac je tako sakrio u vrbinje, da ga je teško bilo spaziti. Pavlić i Mihajlo pristupe i skoče u čamac, a Danzego ostade na obali.

— Čuj, a što će biti od tebe, ako nas prevariš, ako nas izdaš? — upita jetko Pavlić.

— Ne ću, ne ću, — promrmlja kroz zube Danzego.

— Ali znaš, čuvar na Kraljevu brodu te poznaje. Ako se mi danas ne vratimo, on će sutra javiti gradskome sucu, da smo po tvom naputku prešli na drugu stranu.

— Slobodno, gospodine, — odvrati Danzego tiho.

Gotovo čitav su sat čekali sakriti vrbinjem. Na jednom im Danzego namigne, pa se naglo spusti na trbuh. Pavlić su i Mihajlo vidjeli, kako se jedno sto koračaja više njih spušta čamac u Savu, a kako je tek počeo sumrak, prepozna Pavlić Fabijana, Judu Tadeuša i još dvojicu, koji su veslali.

— Evo ih! — tiho pripomenu Pavlić; tko su ona dvojica? Tih ne poznajem.

— Trgovci, — šane Danzego.

Čamac se pomicao prema sredini, ali ga struja zanosila niz vodu, jer je Sava bila nabujala. Dugo je vremena trebalo, dok su na drugoj strani pristali medju vrbinjem.

Sad se odriješe Pavlić i Mihajlo niz rijeku. Dok su bili pri kraju, još je dobro bilo, ali ljudski upru sve svoje sile, kad zadjoše u maticu. Daleko ih, daleko odnijela voda, pa se iskrcaše niže Kraljeva broda. Vrbinje je dopiralo do obale. Sumrak je dobro odmakao, pa nije bilo straha, da će tko opaziti čamac.

— Što ćemo sad? — upita Mihajlo, kad su bili na strmoj obali, držeći rukama uže od čamca.

— Ostaj čas ovdje. Za ovim je vrbinjem livada, otkle se vidi selo. Ja ću poći, da se uvjerim.

Pavlić je govorio te riječi, ali nije zapravo ni sam znao, što će raditi. Lagano se provlačio ispod šiblja. Noge mu otešćale od blata, ruke su pune mokre zemlje. Mislio je u početku, da je to blizu, ali se šiblje proteglo na daleko, a sve se jače mračilo. Pomisli, da će okrenuti, i već stane, kad ga preseneti hitac. Skupi svu snagu, pa se polagano tiho protura naprijed. Za kratak čas otvori se pred njim široko polje. U početku nije vidio ništa, ali onda dopre do njegova uha topot konjski, koji za čas opet prestane.

— Isuse, Marijo!

Te riječi začuje Pavlić, začuje, kako je žena u očajnosti zajauknula, pa se za čas stvori na livadi. Nekoliko skokova, i on stajaše licem u lice Turčinu, koji se bijaše sagnuo, da svezanu Katu na konja podigne.

— Ostavi, što nije tvoje! — zavikne Pavlić.

— Evo ti tvoje! — odvrati Turčin, povadi sablju, pa navali na Pavlića.

Pavlić odbije udarac mačem, pa zadade ranu protivniku, a kad onaj bijesno navali na nj, onda se Pavlić izmakne, skoči sa strane i zamahne mačem. Turčin pusti svoju đemeškinju, uhvati se rukom za glavu, pa se sruši na lice. Pavlić priskoči Kati, koja je u nesvijesti ležala, pograbi je oko pasa, pa ga nestane s njome u vrbljaku.

Teško je bilo mladiću, dok je vukao sa sobom onesviještenu djevojku, ali još je teže bilo držati se tiho, jer mu je pogibao bila za vratom. Umoran stane. Više nije mogao razabrati lica djevojci. Za kratak čas zaputi se opet i probije na Savu, nedaleko mjesta, gdje je Mihajlo čekao.

Za Mihajla je bilo ono pô sata — pô sata muke i jada. U jednu se ruku ljutio, što su uopće amo išli, a u drugu nije mu bilo pravo, što je Pavlić sam nekamo odmaglio. Onda još puče hitac, koji ga do dna duše potrese. Pavlić nije imao sa sobom puščanog oružja, a ipak je netko bio sastavio. Ne smjede ostaviti čamac pod živu glavu, a opet je valjda trebalo pomoći. Duboko uzdahnu, kad se medju niskim šibljem pomoli Pavlić, ali se čudom začudi, kad vidje njegovu pratnju. Djevojka je dolazila k svijesti, dok ju je Pavlić nosio.

— Brzo u čamac! — prozbori izmoreni mladić. Mihajlo skoči, te mu pomože prenijeti Katu.

— Gdje sam? — zapita ona, osvijestivši se potpuno.

— U dobrom društvu, medju krštenim dušama, — odgovori tiho smijući se mladić, ali brzo djipne u čamac i riješi konop.

— Veslaj za Boga! — izlanu, te uhvati veslo pa odbije čamac, da je zadnja strana bila zagrabila vode.

— Što je, do bijesa? — upita Mihajlo, pa pritisnu veslati svom silom.

Pavlić zavesla takodjer svom snagom, što mu još preostade, pa prošapne preda se:

— Tu su; vraćaju se, zapalili su tri sela. Vidio sam. Kad prispjeh na tratinu, baš je jedan htio da ovu ženu svezanu odvede sa sobom. Sad će ih biti sva sila ovdje. Ajdmo naprijed!

I tek što je to rekao, začu se medju šibljem buka, glasovi, ali je pretamno bilo, da bi se što vidjelo. Čamac je odmicao dobro, a Pavlić zapita Katu:

— Kako si ti dopala Turcima u ruke?

Kata pripovjedi ukratko svoj put, a Pavlić uvijek dobre volje, nakloni se pa reče:

— Sam je dobri Bog htio, a premudri promisao nas posla, da podjemo — u krčmu Frankusu. Vidiš, Mihajlo, nedokučljivi su putovi promisla. Da mi nismo onda išli u krčmu, i da nismo danas krenuli za lopovima, ne bismo mogli spasti . . .

— Hvala vam lijepa. Ne znam govoriti. A napokon bi svaka riječ bila premalo. A što ste vi?

Kata pogleda zahvalnim očima Pavlića:

— Ovaj moj prijatelj lovi guštere, a ja mu u tom poslu pomažem. Mi smo, što se veli, optimi filii liberae et regiae civitatis montis Graecensis.

Za malo vrijeme dohvatiše se lijeve obale. Bili su daleko niže od Kraljeva broda. Trebalo je čamac vući do broda. „Optimi filii" ostave Katu na čamcu, a sami se zapregnu pa stanu potezati svom silom. Kad su se dočepali Kraljeva broda, udare kamenom po vratima, a iz kuće ispade brodar, za njim prestravljen Danzego.

— Evo ti, kume tvoga čamca, — reče Pavlić, pa dobaci Danzegu uže i kesu s nešto drobiša.

Danzego je stajao posve preneražen. Jamačno je mislio, da će netko drugi doći s tim njegovim čamcem. Izvedoše konje. Na jednoga sjede Kata, a na drugome se mijenjahu Pavlić i Mihajlo. Lagano udariše put grada. Već se iz daleka čulo žalobno kucanje zvonca Lotrščaka, a kad su stigli pod Dverca, bilo je mnoštvo gradjana sakupljeno na zidu.

— Hooj, otvaraj! — poviknu Pavlić.

A onaj na tornju pred vratima zapita:

— Tko je božji?

Napokon ih pusti unutra.

— Ti ćeš, gospodjo, u Frankopansku kuću?

— Da, — odgovori Kata posve tiho. — Gospodar Mijo Herendić upravitelj je moga bratučeda Bernardina.

Kad su bili pred Herendićevim vratima nasuprot Dvercima udari Pavlić alkom, a iznutra se javi:

— Tko si božji? — na što Pavlić odgovori sa „domaći" i vrata se otvore. Stari se Herendić pokaza na vratima s krupnom svjetiljkom:

— Quis viator tarde veniens, za Boga? Sluga pokoran, vele možni, servus humillimus — izgovori, kad spazi Pavlića —. Koja novost sili tvoju magnificenciju k meni, prepokornomu službeniku?

— Ništa, dragi, van što ti ovu gospodjicu dovedosmo.

— Heu novissimae res, meni gospodjicu! — produlji stari, pa se počne sramežljivo smijati.

Kata mu preda pismo, s kojim je imao dosta posla, da ga pročita. Dok je stari čitao pismo, promatrao je Pavlić, kakav je plijen oteo Turcima. Gledao i ne mogao se nagledati.

Herendić primi „prepokorno" svoju gošću, a gospodi zaželi „duboko" laku noć. Kad su Pavlić i Mihajlo išli kući, sjeti se Mihajlo, pak reče svome drugu:

— Lijep plijen!

Pavlić ne reče ništa, nego se zamisli.

* * *

Juda Tadeuš i Fabijan sjedjeli su drugo prijepodne u krčmi, koja se je stisnula u dolini izmedju Popova tornja i crkve svetoga Ivana. Nekad je ta zgrada, drvljem zaklonjena, gotovo sakrita, služila kao mlin, ali sad su se u njoj sakupljali ljudi, koji nisu htjeli ili koji nisu smjeli ulaziti u gradske gostionice. Djevojke i žene, koje su gradski vratari potjerali bičem iz grada radi očite pokvarenosti, zavukle bi se onamo, a zalutao bi tamo i koji taj seljačić, da proda krišom donesenu grudu soli iz gore Medvednice. Sve je te ljude vabila pod svoj krov

Draga Nikolinka, žena visoka gotovo šest stopa, jaka, odrešita, silno crvena lica i omašna tijela. Dugo je nosila čelo zavezano tamnim rupcem, dok joj jednom, kad se radi neke djevojčure u krčmi dvije stranke potukoše, ne spade rubac s glave, a ljudi opaziše, da je Draga žigosana žigom preljuba. Svi su to vidjeli, ali joj nitko toga ne spočitnu. Ona je dapače po pripovijedanju prastare trgovkinje kod Kamenitih vrata jednom jahala na sramotnom drvenom konju radi svodništva. Ali tome je već dosta dugo, pa se je i to zaboravilo.

Soba, u kojoj su sjedjeli, imala je samo vrata i jedan posve malen prozor, da je jedva ulazila na nj zraka svijetla. Zemljom nabito, djelomično blatno tlo pružalo se u kutove, gdje je pod kojekakim dužicama i obručima bilo sve razrovano.

— Vražja duša, jedva smo jučer izvukli čitavu kožu.

— Ništa zato, — odvrati Juda Tadeuš pa protre ruke, jer je u krčmi bilo dosta hladno.

— Mi ćemo morati prestati u Zagrebu. A gdje je Danzego?

— Ne znam, kud se je djela ona kukavica?

Upravo kao da su ga zvali, pojavi se pred vratima mali vlašić, pa progundja kroz nos:

— Dobar dan! — i čudno se nasmije.

— Zdravo! — odvrati Tadeuš, dok Kanjuh ne reče ništa nego pljune.

Danzego se ogleda po krčmi, pa ne videći nikoga, tko bi mu smetao, počne u pô glasa:

— Čujte nove stvari!

— Što je? — upita Fabijan, gledajući još uvijek poprijeko maloga Talijana.

— Sada, čas prije spuštao sam se amo malenim vratima ispod Popova tornja, kad se preda mnom stvori Vuk, dvorski novoga bana.

— Oh gle, što taj od nas hoće? — umiješa se Nikolinka.

— Ti toga ne čuješ, gospo, znaš, ni mrve ne čuješ, — oštro prikriči Juda.

— Čujem, ali onaj čas zaboravljam.

— Vi biste, — reče Vuk, — mogli učiniti milostivomu gospodinu banu uslugu.

— Gospodinu banu uslugu? — zapitaju i Juda i Fabijan, pa izbečiše oči u Danzega s nepovjerljivošću.

— Da uslugu, — reče dvorski, a ja stadoh da slušam. Govorio mi, kako on znade, što se preko Save dogadja, da su mu poznate naše tajne, da je onomadne čuo kod Frankusa, kako smo se porječkali....

— Eto, Fabijane, — prikori Juda Fabijana.

— Znate, sada je teško što učiniti preko Save, jer na nas oštro paze; Pavlić, banov sin, jučer je bio ondje, tukao se s Turcima i spasao djevojku plemenita roda, ali mu je glavno bilo, da nas uhvati.

— Treba biti na oprezu, jer je taj vrag nesamo lukav, nego i ludo smion.

— A što dalje? Što veli banov dvorski?

— Sad je najbolje vrijeme, — reče — da naš posao premjestimo odavle u Senj, jer nam je ovdje dogorjelo; da u Senju ima za nas lijepe zarade. Rekao je, — doda tiše Danzego, — namamimo li kneza Bernardina Frankopana pod Senj, dobit ćemo gospodsku nagradu.

Juda ustade pa poče velikim koracima mjeriti krčmu. Skupljao je u svojoj glavi sve, što bi ih moglo ponukati u Senj, i sve, što ih sprječava. Tisuću se pitanja zaredalo, a ni na jedno odgovora. Napokon stane pa reče Fabijanu:

— Ti, Fabijane, idi ti u Senj.

— Ne, ja ostajem ovdje. Odavle te nitko ne može odagnati, tu si na svojem. Punctum. — Juda i opet stane šetati. Za čas se obrati Danzegu:

— Je li što rekao Vuk, kako bismo u Senj? Nije to šala . . . .

— Jest. Rekao je, da će se buduće nedjelje osam dana vratiti u Senj kola, koja su trgovcu del Grecu dovezla robu.

— Buduće nedjelje osam dana, — ponovi Juda pa uze dalje promišljati.

Primakao se do zamazanoga prozorčića pa se zagledao.

— Kako je tomu staromu došao Bernardin Frankopan na rovaš, to bih ja rado znao, — promumlja preda se.

— Evo, znam ja, — nasmije se zlobno Nikolinka, — znam dobro. Ne voli stari Vuk Bernardina, ne voli. Vuk je bio župan Bernardinov u Dubravi nad Dobrom, bio silovit do zla Boga. Nije poštovao ni tudje dobro ni tudje žene, pa kad je onima dojadio, digoše se i optužiše Vuka. I za čudo, Bernardin ga dade batinom tjerati sa svoga imanja, a to je bogme priličan put uz onaku pratnju.

— I batina bogme nije mekana, — doda Kanjuh smijući se sam svojoj dosjetki.

Dugo su razmišljali Juda i Danzego, pa se napokon složiše u tom, da će Danzego najprije u Senj, da vidi, kako je ondje, a onda će Juda za njim, kad ustreba, da se ljudski posla prime.

V.

Bila je krasna večer. Sunce bacalo zadnje svoje zrake na bistru Plješivicu, na mrki Klek i na modre bosanske gore. Prvo se mlado zelenilo prosulo livadama pod Zagrebom. Iza grada stala cvjetati hrastova šuma na Medvjednici, a sjenice i kosovi oblijetali i svojim glasovima oživljavali kraj. Na jednom proplanku nešto poviše Popova tornja sjedjeli Pavlić i Mihajlo pa se šuteći zagledali u grad, na dolinu ispod grada, na široku Posavinu i na gore, što je vjenčavaju u

daljini. Mlade grančice nad njima listale, a svaka se travka podizala, kao da žali za zrakama sunca, što zapada iza stabala dalekih planina.

Pavlić je uživao u svemu. Gledao je lijepu sliku kao skladnu cjelinu, dok je Mihajlo promatrao sa zanimanjem svaku travku, svaku mušicu i svakoga kukčića, kud se vrze i što radi.

Napokon prekine Pavlić šutnju.

— Znaš, momče, znaš, što bi mi se sada htjelo; onakva kućica, kakvu ima padre Orosio kod Bologne. Hej, kako bismo se mi zabavljali!

Na čas stane, a onda produlji:

— Jedno pitanje. Vidiš li ta dva, ili bolje, jedan grad? Je li moguće, da ih je gospodin Bog stvorio tako lijepe, na tako divnome mjestu, a da su se oni klali i ubijali, kao da im je nečastivi u kostima?

— Da, — progovori Mihajlo, — otkad postoje, od onda žive u neprestanoj raspri i to je bilo dotle, dok nije došao neprijatelj jači i ljući, koji će klati i jednoga i drugoga. A molim te, što rade oni u Bologni, u Firenci, u Sieni . . . .

— Istina je, filozofe moj, tuku se kao i mi, ali — piju bolje od nas.

— Ha, da ti poznaš Dominika, koji se zove servus servorum dei . . . .

— A tko je to? — upita Pavlić, smijući se.

— Na Kaptolu gospodin, koji liječi ili kani liječiti prečasnu gospodu, — odvrati Mihajlo.

To je bilo prvi put, što je Mihajlo govorio s Pavlićem kao nekoć drug sa drugom.

— Pa hajde, hajdmo k njemu, — predloži Pavlić.

— Dobro, ja ga dobro — dobro poznajem.

Obojica se spustiše pod brdo, gdje je bio već hlad. U oba dijela grada palile se luči. Gore se na brdo odrazivala tamna slika gradskih kula i zidina od sjajno rasvijetljena neba. U daljini, medju oba grada, čuo se klopot mlinova, a negdje gore pod Gračanima ili nad Kraljevcem pjevao seljak dugu, jednoličnu pjesmu. Kroz tihi se zrak najednom razliježe glas zvona, jednoga, pa drugoga i trećega. Napokon se čuli iz daljine ne više udarci, nego neki mekani valovi, što se prelijevaju jedan u drugi. Za čas zašute zvona. Žuti je cvijet ranoga drena mirisao, a daleko dolje pod gradom javljala se u polumraku srebrna Sava.

Prijatelji sidjoše do prvoga mlina, a onda zavrnuše na kaptolskoj strani sve do pod mala vrata niže Skalina. Baš nasuprot Skalinama dizala se pod zadnjim zidom neke kurije mala kućica, koja je veselo gledala u svijet. Velik je zabat okrenut prema cesti, a na njemu širok, nizak ulaz i dva mala prozora; nad ulazom je visjela u petokutnoj zvijezdi uljena svjetiljka, znak, da se tu nalazi „špicarija" slavnoga Kaptola.

Tek što se je Mihajlo pokazao na vratima, zaori iznutra u sav glas:

— Habemus fratrem, qui sibi imposuit nomen Michaelis.

Bila su dvojica u sobi, mali brzi ljekarnik, kudrave plave kose, jako savijenih nogu, Dominik Drvodelić, i golemi tromi zvonolijevalac Nikola Blažev, posve ćelav, velike crne brade, bez zubi, te je govoreći silno siktao.

— Slavni tribunale, pokorno potpisani, koji ovdje stoji, uslobodjuje se konfrontirati svoga druga bakalaurea Pavlića.

— Bene, bene, — odgovoriše oba, što su za stolom sjedili.

— Imam slavnomu tribunalu troje referirati: ovaj je moj bakalaureus dobio za nagradu najkrasnijega konja, jer je čitavi morski zaliv u Bologni preplivao.

— To je za žabe, — oglasi se zvonolijevalac.

— Silentium. Nadalje je dobio prepis djela svetoga Tome Akvinskoga za to, što je znao vrlo žarko poljubiti usne djevojčine.

— To je za mlade.

— Silentium. Dobio je bijelu ružu stidljivosti od kardinalskoga kolegija, jer je znao vrč vrela vina ispiti na dušak.

— Bene, valde bene. Opus magnum et eximium! Izvanredno veliko djelo! Neka pristupi.

I kad je Pavlić smijući se od srca nenadanoj govorljivosti Mihajlovoj pristupio bliže, pruži mu Nikola ruku i čašu bistra vina. Sada ustane Drvodelić, uzme teglicu od tikve pa udari njom Pavlića i učini ga tako vitezom.

Uto udje u kuću stara žena, pa zamoli ljekarnika nešto ulja od lavendule. Ljekarnik ustane ozbiljno, pograbi staru za ruku, da opipa bilo, pa je zapita važno:

— Djevice Agato, što fali tvomu časnom gospodaru?

— Mojem časnomu ništa ne fali, s dopuštenjem—nego mi se čini, ima nešto previše, — reče stara s lukavim smijehom.

— Djevice Agato, da li tvoj časni gospodin svaki dan šeće? — upita opet Dominik, pa pogleda staroj u grlo, upotrebljavajući kod toga veliku kositrenu žlicu.

— Da, — — gospodine — a — šeće — a — gušila se stara.

— Djevice Agato, dobro, — reče ljekarnik pa se posve ozbiljno spravi na posao.

Iz svinjskoga mjehura uze sa tri prsta nešto lavendule, nalije na to ulja pa stane miješati.

Dotle je zvonolijevalac Nikola, koji je sjedio sasvim straga, pozdravio staricu, pa je zapitao vrlo ozbiljnim licem:

— Agato, djevice, jesi li ti to?

— Jesam, tako mi Bog pomogao i svi sveci božji, a i drugi to kažu.

— Dakle, Agato, djevice, uzmi ovaj piskatorium pa ga popij, jer si vrlo bolesna. Gospodin naš špicarista ne kaže ništa, ali ja znam, „nebulo maximus"; zato, djevice Agato, popij ovu čašicu, neka ti bude na uhar, — reče zvonolijevalac, pa skine svoju kapu, načini s njom tajnoviti znak, popije kap iz čaše, preda Pavliću i Mihajlu, da učine isto, onda ustane. Silan je bio, ali bez kape plješiv od uha do uha. Kad su i drugi pokušali vina iz čaše, progovori svečanim glasom:

— Primus gradus: nec lingua nec sonus.

Starica je gledala strašljivo, grabila se za vrat, gledala ljekarnika, koji je još uvijek miješao ulje, pa napokon progovorila:

— S dopuštenjem, ja ću uzeti i popiti ovo za moje zdravlje.

Prikloni glavu pa primi ponizno čašu, nagne je te iskapi, pijući najprije lagano, a onda brzo.

— Ha-a! — izmaklo se djevici Agati, kad je ispila.

Ljekarnik miješajući svoju mješavinu uze lijevom rukom pipati bilo starici.

— A što veliš, gospodine? Hoće li pomoći medicina . . . .

— Ja, draga moja, — reče ljekarnik, — to ti još ne znam.

— Molim lijepo, izliječi me, jer . . . poče starica brzo govoriti.

— Secundus gradus: rumor factus est, — ustane opet zvonolijevalac, pa natoči i opet čašu. Gola mu se glava znojila,

mrčio se, kao da ima posla s teškim bolesnikom, ili s golemim zvonom. Izruči čašu starici.

— To meni? S dopuštenjem, — reče stara.

— Djevice Agato, to je za te, — reče ljekarnik, a stara pograbi čašu, pa je istrusi, taj put mirno.

Pavlić su i Mihajlo mirno sjedjeli, pa su svaku, koju je stara ispila, pratili obilno.

— Ha, to se razumije; ovakova vižikatorija pomaže, — progovori starica, pa se pogladi po želucu; — znate, reverendissime, to je vrlo čudno, Bog mi prosti grijehe, da uvijek ovakovi mediumi meni pomažu štante pede.

— Tertius gradus: variis linguis loquebantur, — zaori Nikola, pa natoči čašu.

— Ah ne, bojim se te vaše pokulacije, — nasmije se stara, pa pogleda Dominika, koji je na velikom ognjištu sada grijao ulje. Njegovo ozbiljno lice tako je djelovalo na staru, da se je čas smiješila, a čas gledala ozbiljno, gotovo zabrinuto.

— Djevice Agato, u zdravlje, — progovori ljubazno zvonolijevalac, pa joj pruži čašu sasvim pokorno poklonivši se, a ona je prihvati.

— Oh, — reče Agata, brišući rukavom usne, — to vama za volju, a onda idem.

Pavlić se sada digne, skine sa zida gitaru, pa postavivši se u pozu stane tiho prebirati, dok je Mihajlo nešto gundjao medju zubima. Napokon zapjeva Pavlić pjesmu, a stara se djevica sramežljivo otkrene, gladeći rukama pregaču. Pavlić je strasno izgovarao riječi, šaputao; uopće pjevanje i pratnja bijahu skladni, da ne može bolje. Tada završi Pavlić bolno:

Za te, dušo,
Ja sam slušo,
Da si nevjera —

Oh, Agato,
Moje zlato,
Za te ginem ja . . .

Dokonča pjesmu bolnim „ah", a Agata ga pogleda, pogleda Dominika, pritisnu ruku na srce, pograbi bočicu s uljem, pa pobježe nesigurna koraka u noć.

— Quartus gradus: ibant, qui poterant, et qui non poterant, eiciebantur foras.

— Nemoj tako, gospodaru Nikola, treba da još jednu ispijemo. Ja imam riječ, a baš mi je drago, što mi je gospodin Bog dao jezik, da mogu nazdraviti moga prijatelja Mihajla.

Čim je Pavlić rekao te riječi, ustanu Nikola i Dominik, pa se kucnu s Mihajlom.

— Bog dao, dugo živio, dobro se oženio, pa imao djece, kao kanonik žita, — prozbori Nikola.

— Bog živi tebe, a da ne budeš sam . . .

— To se razumije, s Martom!

Zatvoriše vrata, pa se skupiše oko stola pod niskim stropom, te udariše piti, nazdravljati i pjevati sve u šesnaest . . . .

* * *

Ulicom, koja vodi od Markova trga prema zapadu, pomiču se dvije sjene; ne izdaju ih doduše noge, ali se po razgovoru vidi, da su vrlo dobre volje. Pavlić je objesio gitaru na rame, a Mihajlo nosio omašnu opletenu bocu. Mjesec buljio s visoka. Sjaje upravo nad Mesničkom ulicom. Tu na uglu, nedaleko od gradskoga zida, zaustaviše se noćni vitezovi — stao im na put gradski noćobdija. Golemu je helebardu primio pri kraju, pa je prislonio na ledja tako, da se čini još dulja uz njega mališa. Na glavu je natukao kapu preko ušiju, veliku svjetiljku unatoč punomu mjesecu nosi zapaljenu, a noge mu idu svakuda, samo ne onamo, kamo bi htio poštovani Sebastijan Pogorelec.

Kad zapazi onu dvojicu, gdje dolaze, izlanu:

— No, eto ih —

— Mi smo tu, — bijaše odgovor Pavlićev.

— Pa . . .

— Došli smo, kako si rekao, o ponoći s tamburom.

— Ja . . . ?

— Da, ti. Nisi li jučer napisao na vrata, da podjemo danas s tobom, pa da ćeš nam platiti vrč crnoga vina.

— Bog s nami, i čuvaj naše duše od svake napasti vražje, ja, ljudi božji, ne znam pisati.

Noćobdija se prekrsti dva puta, zablenuvši se u Pavlića.

— Vjerujem, ali pjevati znaš i moraš. Mi znamo to i zato smo se odazvali tvome pozivu, — oštro primetnu Mihajlo.

— Ali Bog s vami, ja ne znam pjevati, pa onda u to doba. Sada je noć. Dakle najbolje vrijeme, da se spava.

— A zašto ti ne spavaš?

— A Bog s nami i sveti Florijan! A tko bi pazio po gradu, da ja spavam?

— Vidiš ga, ti si poganin i lažitorba, ne ćeš spavati i ne ćeš pjevati. Odmah da si zapjevao, a ja ću te pratiti, hoću, tako mi svetoga Hilarija, lijepo ću te pratiti; ali pjevati moraš, jer mača mi moga, taj će te naučiti štediti prekrasni tvoj glas.

Noćobdija promisli malo, pogleda oštro lice Pavlićevo, pa onda, da ne bude veće neprilike, stane mrmljati u po glasa:

— Factum potentiae! Javno nasilje.

Onda zapjeva:

Ljuta je zima,
Opankov nima, Mikula, Mikula.

I ona dvojica stanu pjevati u sav glas. Mjesec je bio razlio svoj sjaj nad čitavim gradom i zabio se u svaki kutić,

te blagim svijetlom svojim obasjao sav kraj. Ubava jasna proljetna noć, dva gospodina s gitarom, noćobdija sa lampom, pa njihova zajednička pjesma, sve je to tako djelovalo, da se najednom otvori prozor u kući na uglu Blatne ulice, a gospa Bužanićka, zamotana u veliki rubac, zabugari:

— O, Gospode, smiluj se, i sveta Mati Božja, mislila sam, da je to stari mačak, kako se dere, ali gle. Izdirite vi, pijanice, poštenu gospodu uznemirujete . . .

— Oprosti, mi smo mislili, da si sama, kad si udovica, ali tako — pst! — reče Pavlić, pa stavi prst na usta.

— Što ti, zelenko, ti ćeš vrijedjati i buniti poštene ljude! Mjesto da ideš spavati, da skupiš dušu u se, a ti po gradu dižeš buku i halabuku, kriku i viku; je li to red i mir? Je li to pravica siromašnoj udovici . . .

— Kako je krasna! — uzdahnu zanosno Pavlić.

— Ti, ništice, ti otrcani pijani gospodine, tako ti poštuješ gradjanke, tako se ti vladaš naprama ženi plemenita roda, naprama udovici, koja je sama, bez muške glave . . . .

— Baci nam ključ, obožavana, pa ćemo obojica do tebe . . . .

— Ti ništarijo, nije te sram tako govoriti?

— Daj mi dobaci uže, zlato moje, da se po njemu popnem do tebe.

— Gade nijedan, što misliš, s kim govoriš . . .

— Kako povjerljive oči ima, pogledaj malo, kao miš!

— Zar ti misliš, da si ti jedini gospodin, da si ovdje sam . . . .

— Oh, uzmi me na svoje srce, prigrli me na svoje grudi, daj, da slušam iz tvojih ustiju melem-riječi za ovo tužno srce, za ovu jadnu dušu . . . .

— Jadnik si, ništarija, protuha, bezobrazan lopov, koji krade Bogu dane, a spokojnu noć vrijedjaš svojim bogomrskim jezikom, ti, koji se toviš na račun siromašnih ljudi ....

— Oh, pogledaj mene i sebe, zlato moje! — reče Pavlić, koga je taj prigovor živo zabavljao.

— ... koji naša lijepa imanja, gdje smo mi sjedjeli stotinu godina i sjedimo još i sada, a ne može nam ih ni gospodin Bog s pravom uzeti, otimaš, pustošiš...

— Jesi li izgubila svoj Mičevec? — upita Pavlić začudjeno, pa se onda okrene k Mihajlu:

— Daj amo, da joj malo natočimo. Bit će, da se je mlinsko kolo malo izglodalo, kad toliko klepeće.

— Ti si prokleto kolo, koje će baciti pol Zagreba u vječnu propast...

Sada je dozlogrdilo Pavliću, pa se okrene, gdje je stajao Mihajlo; noćobdija se sakrio za ugao i sjedio na svojoj svjetiljci.

— Hajdemo! — reče, ali ga prekinu gospa Bužanićka, nastavivši svoju peroraciju:

— ... koji će donijeti Zagrebu....

— Šut', babo! — oglasi se Pavlić mirno.

— ... koji će donijeti...

— Šut'!

— O, smrdljiva živino, ti ćeš meni...

— Šut'!

— ... ti ćeš meni...

— Šut'!

— .... ti....

— Šut'!

Rekavši to ode za ugao u Blatnu ulicu, a noćobdija se oprezno dalje odšulja. Kad su bili obojica u Mihajlovoj kući, protegnu se Pavlić:

— Znaš, dragi, noćas ću kod tebe prenoćiti. Ali ona je gospa vražja žena. A što je ono posljednje rekla? Da se hranimo na račun jadnih posjednika? Ne. To ne ide mene. To ide na račun moga oca.

I Pavlić za čas tvrdo zaspi.

* * *

U sjevernoj kuli modruškoga grada, u širokoj ali niskoj sobi, sjedjela je gospa Lujza Frankopanka, žena Bernardinova. Dok je bila djevojka, zvali su je Lujza Aragonska, a bila je kći napuljskoga kralja Don Fernanda. Visoka, stasita, velikih crnih očiju, ali plaha pogleda, sjela je uz prozor na nešto povišeno mjesto, gdje se medju debelim stjenama lako smjestio stolić i veliki naslanjač. Soba bila je prekrita medvjedjim kožama. Kroz tri je niska, široka prozora dolazilo dosta svijetla. Nasred sobe je stajao velik okrugao stol, a oko njega četiri para stolaca. Sva je soba bila obložena drvom, a sa stropa se spuštala starinska kovna svjetiljka. Jedna su vrata vodila u gospodarevu ložnicu, a druga na hodnik.

Teške su brige snašle kneginju Lujzu, pa se nikako ne može udomiti na Modrušima. Odrasloj u Napulju i Palermu, činili su se Modruši gotovo pravim zatvorom, a brdine ove stanom za vukove i hajduke. Prvo je vrijeme svoga braka bila provela na Trsatu. Ondje joj je bilo ugodno, lijepo, kao pod dalekim južnim nebom. Nema ni dvije nedjelje, što je došla još gora pokora: nenadano se pojavili Turci i pod Modrušima. Istina, grad je tvrd, vanjsko je platno osim na jednome mjestu neoštećeno. Hrane ima za nekoliko mjeseci. Ali opet, to je sve za junaka, koji ima jaku volju i čvrstu kožu, ali nije za nju. Zadube oči u molitvenik moleći usrdno.

Najednom se lecne. Glas je roga prene, a za neko vrijeme udje Bernardin.

— Zdravo da si, vojno moj. Gorim od želje, da te vidim, jer se uza te ćutim sigurnom. Već te gotovo mjesec dana nema ovdje, a za to vrijeme pretrpjesmo mnogo straha.

— Da, čuo sam, — odvrati Bernardin, pa stade gladiti rukom bradu, — čuo sam putem u Zvečaju, a i dolje u Dubravama. Kuda sve, do vraga, ti gjavoli ne ulaze. Čovjek bi mislio, okrenut će se u donju Slavoniju i Ugarsku; ondje ima u svakoj seljačkoj kući više, nego kod nas u tri sela. Ali ne! Oni navaljuju bez obzira, i do gora i do mora; a na svojim su konjima čas ovdje, čas ondje.

Gospodja je Lujza zaklopila molitvenik. Fini su njezini prsti igrali još sa zlatnim resama, što vise na molitveniku, a onda se obrnu k Bernardinu, podigne svoje tamne oči do njega, pa počne tihim glasom:

— Bernardine, gospodine, ne da se to više podnositi. Umirem od straha. Plašim se, dršćem kao topolin list. Ne mogu više živjeti ovdje.

Niz lice joj se obore suze i ona ponikne očima. Sasvim je bila mladolika, tek su joj sijede kose odavale, da je mati od šestero djece.

— Dušo moja, — odvrati Bernardin nježno prišavši k njoj, — a kuda ćeš odavle? Najveća obrana, što ti je danas mogu dati, ovdje je. Nisi ni u Zagrebu, ni u Požegi, ni u Stolnom Biogradu, a bome ni na Trsatu tako sigurna, kako ovdje; pa imaš svoje ljude, imaš svoju djecu.

Žena je slušala Bernardina, pokušala, da mu vjeruje; ali se opet za čas javi pred njom sva nevolja, njenim se očima ukaza turska četa, što navaljuje na Modruše, te progovori lagano:

— Bar Trsat, — da mi je Trsat!

— Da, — nasmija se Bernardin, — i ja bih želio Trsat, ali ga slabo držim, jer će mi kralj uzeti sve moje gradove i sve imanje u Primorju, kako je već uzeo Senj.

Ovdje gospodja zamukne, znajući, da je probudila bolne uspomene svoga muža i vrlo neugodan spomen na strica Ivana. I Bernardin je na to mislio, jer ga ta misao dovede na to, da je ženi svojoj kazao, kako je Kata u Zagreb otišla.

— Za Boga, pa u to vrijeme! — začudi se gospodja Lujza.

— Dao sam joj čvrstu pratnju i dobra konja; odgovarao sam je, ali ne htjede pa ne htjede. Jadnica! Ona misli, da će se poslanik venecijanski njezinim suzama smilovati i izraditi kod velikog vijeća, da joj vrate otok Krk. Ludorija! Molim te lijepo. Milijun dukata ne bi vratilo Krka, a kamo li suze one sirotice. Ali je smiona i pothvatljiva, upravo kako joj je i mati bila.

Medjutim udju u sobu dvije kćeri Bernardinove, Marija Magdalena, crnomanjasta, živa, i Veronika, debeljušato plavo stvorenjce crvenih jabučica. Bilo im je neko petnaest, šesnaest godina. Za njima dodje stari učitelj Romualdo, vrlo suh, ali elegantan Savojac, koji je odgojio tri Bernardinova sina, a sad je i dalje ostao kod Bernardina, da odgaja dvije mladje kćeri, dok se je starija kći Beatrica otela njegovu odgoju, pošavši za Ivana Korvina. Romualdo je već gotovo prevalio šezdesetu, ali žive oči povrh obrijana pravilna lica i bujna, gotovo sasvim bijela kosa povrh visoka čela, podavahu mu nešto mladjahno. Kad je govorio, upotrebljavao bi riječi i fraze, koje su bile onda običajne u Francuskoj. Bivši dugo vremena učiteljem u kući Bernardinovoj stekao je i neke slobodice; govorio je jednomu „vi", a drugomu „ti"; no najvolio je započeti riječ o velikim državnim stvarima onoga vremena.

Kćeri pozdraviše pristojno i smjerno oca, a onda krenuše k majci, dok je meser Romualdo ponajprije učinio duboki naklon kneginji, a onda se približio Bernardinu.

— Gospodine grofe! — reče u ime pozdrava, a Bernardin mu pruži ruku.

— Bog s tobom, Rolo, — reče, pa sklopi ruke podbočivši lakte o naslone stolca.

— Dakle, je li došao novi ban? — upita Romualdo radoznalo.

— Jest, došao je, bez svirke i talambasa. Mrk je.

— To je onaj isti Derenčin, koji je zadavao toliko neprilika pokojnome caru Frideriku?

— Da, — odvrati Bernardin, — onaj isti; onaj isti, koji je kod Unskoga mosta potukao Turke.

— Čovjek, koji je sve to uzalud činio.

— Kako uzalud? — zapita Bernardin, smiješeći se.

— Tukao je Turke, s dopuštenjem, a što je posljedica svega toga? Dok je živio Matijaš, dotle je bio mir. Sad nema Matijaša, nema ni mira.

Te je riječi Romualdo govorio u po glasa, da ga ne čuje gospa Lujza. Ona je bila sestra druge žene Matijaševe, Beatrice, pa je bila gotovo zaljubljena u svoju sestru i njezina muža. Dokaz je tome, što je svoga najstarijega sina krstila Matijom, a najstariju kćer Beatricom.

— A zašto je pokojnoga cara nekoliko puta odbio? — nastavi Romualdo živo. Eto zato, da ugovor o nasljedstvu, koji je sklopio Matijaš sa Friderikom godine 1463., opet obnovi Maksimilijan sa Vladislavom godine 1491. Pa da nisu pametni carevi ljudi!

— Zašto? — upita Bernardin, koji je pozorno slušao staroga Francuza.

— Jer sklapaju zgodne ugovore o nasljedstvu, a kad je potrebno, žene se. Evo s vama su sklopili ugovor, da bolje ne mogu, pa su ga obnovili za trideset godina. Mladoga su Maksimilijana oženili Marijom Burgundskom, da dobije Burgundiju. Poslije njezine smrti, tome je baš sada prošlo deset godina, pripala je i zbilja njemu Burgundija, a sad se on ogledao za drugom ženom, Blankom Marijom Sforza, koja je baštinica bogatoga Milana, i koja mu nosi prekrasan svadbeni dar od četiri stotine tisuća milanskih debelih cekina.

— Ah, da. To je istina, — progovori nešto tiše Bernardin gladeći svoju krasnu bradu, — to je, čini mi se, ona ista Blanka Marija, koju je bio zaručio herceg Ivan Korvin.

— Razumije se, dok mu je živio otac, — doda s nešto gorke poruge učitelj, — poslije mu je bila dobra tvoja kći.

— Ta nije on toga zasnovao. Znaš ga, meser Romualdo, blag je i, hvala Bogu, s takim stvarima nema posla. Njegov je otac bio drugi čovjek.

— Bit će, da je gospodjica kći vraclavskoga načelnika bila tako blaga, — doda Romualdo, nišaneći na nebračni porod Ivanov.

— Ali, — nastavi posve tiho, gledajući postrance Lujzu, — i kraljica udova, sestra milostive grofice, i ona je željna vlade . . . .

— Da, da! — nasmije se Bernardin, — najprije je kumovala Ivanu Albertu, mladjemu bratu našega vladara, a kad joj se ovaj iznevjeri, pokuša svojim čarima i svojim novcem kod njegove milosti, kralja Vladislava.

— A kako pripovijedaju, kralj je uzeo novac i ostavio čare.

— Dobra je ona, — primijeti Bernardin u pô glasa, — al njezina brata don Afonza treba poznavati. Kakogod su Francuzi u Napulju, kakogod je moj tast, kralj don Fernando, odmaglio nekud u Siciliju, ipak taj Afonzo

drži dvor u Salernu ili negdje kod Napulja tako raskošno, kao da je Burgundski vojvoda.

— Francuzi su dakle u Napulju, — spomene Romualdo, zadovoljno se smiješeći, ali tek šapćući.

— Jesu, dapače papa Aleksander VI. dade im slobodan prolaz kroz svoju zemlju, — doda jednako tiho Bernardin.

— A „rex catholicissimus", a Venecija? — upita učitelj u po glasa.

— Za aragonskoga se kralja ništa ne zna. Ali Venecija vidi, da joj ne cvatu ruže na zapadu, otkad se pogovara, da je prošle godine došao jedan Kastiljanac zapadnim putem u Indije, pa hoće, da istok utvrdi. Na kraljevskom je dvoru u Hradčanima poslanik venecijanski, koji ima da primi potvrdu od kralja, kako su svi otoci do oblasti dubrovačke u pravovaljanoj vlasti Venecije.

Bernardin nabere za čas svoje umno visoko čelo, a onda reče:

— Sada bi se htjelo, da se nadje ban, koji bi oteo od Venecije naše otoke, a takog bana nema.

— A kako ti stojiš s novim banom? — upita najednom gospa Lujza.

— Oh, kao slijepac, koji ne zna govoriti, a slabo što čuje. Što će Derenčin od nas, što će s nama, nitko ne zna. Samo znam, da je od ono doba, otkad je Venecija prisvojila Krk, pao grad Senj u kraljevske ruke, a kraljevski ga kapetan čvrsto drži.

— Ali da ne bude i s drugim primorskim gradovima tako! — primetne Lujza dižući se, pa stane pored stola.

— Ja ne znam, drago moje, samo ti velim, da su Modruši još najsigurniji. Donjim krajem prolaze Turci, a u Primorju se biju kraljevski ljudi i Venecija, pa čine kraj vrlo nesigurnim.

Gospodja je utihnula, pa ne reče ništa. Ali se Romualdo najednom sjeti, te progovori:

— Svijetla kneginjo, ne bi li bilo najbolje, da ti sa svojim kćerima — oprosti, možda i ja — odemo hercegu Ivanu na krapinski grad?

Bernardin okrenu stolac prema svojoj ženi, pa reče mirnim glasom:

— Pričekat ćemo vijesti iz Zagreba, s Ozlja, pa kad bude vrijeme, dat ću vam čvrstu pratnju do Krapine.

Onda se dignu, pa poče ozbiljna lica šetati po okrugloj sobi. Romualdo namignu kneginjicama, te se tiho izgubi s njima za zavjesom na vratima, a kneginja Lujza sjede zadovoljno, pa nastavi moliti.

*

VI.

U onoj četvrti gornjega grada, što gleda prema Dvercima i zapadnom gradskom tornju, dizala se velika kuća, vlasništvo Bernardina Frankopana. U malu ulicu, što se dovršavala na Dvercima, ta je kuća imala velika hrastova vrata, obični ulaz i tri prozora, dok je čitava kuća bila okrenuta prema gradskomu zidu nad Mesničkim vratima.

Bilo je kao da će posve nestati snijega, nebo se razvedrilo, pa jedno tri, četiri dana nije bilo ni oblačka na njemu. Po ravnicama se ispod Zagreba stalo javljati nježno svijetlo zelenilo, a u vrtovima, što su se nalazili posred gradskih četvrti, branjeni kućama od sjevera, veselo prolistaše i procvatoše voćke sa mladim grančicama. Bio je lijep, bio je ugodan, tih ulaz proljeća poslije duge i teške zime, praćen blagom nebeskom modrinom poslije sivog zimskoga neba.

Svakako je bilo milo pogledati gospodina Miju pl. Herendića, nekad notara kraljevstva a sada upravitelja frankopanskoga. Postavio se na vrata, što vode u velik vrt, zamotavši svoju trbušinu u neku golemu, dugu haljinu, koja je nekad šarena, od neprestanoga pranja sasvim poblijedila. Glavu je pokrio malom kapicom, a na noge navukao silne papuče. Ruke je držao sklopljene na trbuhu, a po starom se običaju smijuckao. Pred njim je stajala Kata, pa bi se od časa do časa nasmiješila, jer joj se starac pričinjao silno smiješan.

— Evo, poštovana gospodjice, ver iniens — proljeće je ovdje. To vam je najbolji znak, kad na onoj šarenoj kolibici pjeva kos. On vam najbolje zna, kad treba zapjevati, — i pri tom se nasmiješi stari gospodin.

— Čuješ, gospodine notaru, to je sve lijepo, ali ja kosa ne čujem. Doduše šarena se kolibica dobro vidi, ali kosa nema i ne pjeva.

— Veniet, veniet, et cantabit. Ajde, da se okladimo, da će do Uskrsa zapjevati.

Još je tako obadvoje stajalo čas, dva, a onda se okrenu Kata, pa zapita:

— Čuješ li, gospodine notaru, čiji je ono vrt, tako velik, tako uredan?

— E, to se zna, banski je, banski.

Medjutim se javi iz kuće glas domaćice, gdje dozivlje svoga Miju.

— Revera, treba da odem, zove me stara moja, — progovori, pa se okrene i nestade ga u kući.

Kata zadje u vrt. Koracala je nesvijesno ; nije ni gledala, kuda ide. Sunce joj godilo, a pamet zaokupiše misli na oca, na njegovu nesreću. Nije ni pomišljala, da se je primakla onomu gospodskom vrtu, a sva se strese, kad začu iz susjednog vrta pozdrav:

— Dobro jutro, gospo!

— Ah, dobro jutro, — promuca zažariv se Katarina.

— Tebe je izmamilo amo proljetno sunce?

— Da, — odvrati Katarina Pavliću, koji se bio sasvim primakao niskoj ogradi.

— Što radiš? — upita opet Pavlić, pogledav je čvrsto svojim crnim očima i pruživ joj ruku.

— Čekam, čekam, — odvrati Kata, dajući i nehotice ruku. — Čekam, dok dodju oni iz Venecije, da izmolim od njih milosti, kad se ne može dobiti pravo.

— Pa zato si došla u Zagreb? — usrdno će Pavlić, ne puštajući Katine ruke.

— Da. Rekoše mi, da ću ovdje najprije naći koga. Ali, — nastavi nesigurno Kata, kao da se boji nešto kazati, uzdignu oči, pa pogleda Pavlića a onda ih opet obori.

— Što je? — upita mladić, nasmjehnuvši se. — Što želiš? Zašto ne kažeš, što ti je na srcu? Mogu li ti ja pomoći? Reci mi riječ, pa ću kao i onda — —

— Ne, ne; hvala. Htjela sam reći, kako je čudno i neuljudno od mene, što ti se nisam odmah zahvalila — —

— Za Boga dragoga, to nije vrijedno hvale . . . To je posve slučajno bilo.

— Sam te Bog poslao. Čas poslije, i bilo bi možda prekasno.

Kata je te riječi govorila tiho i lagano, pa se zamislila. Ponovile se one slike u njezinoj duši: ona kobna večer . . . Što bi od nje bilo, da se nije Pavlić tako nenadano namjerio? Dvoje: ili smrt, ili još gore, sramota.

— Kuda si se zamislila? — zapita banović pogledavši očima Katarinu, dok je desnicom čvrsto držao njezinu ruku.

— Nikud, — prozbori Kata smeteno.

— Rekoh ti, ne hvali. Bio je puki slučaj. Hoćeš li, da znaš istinu? Išao sam onamo, da ulovim lopova, a kad tamo, božji mi je promisao donio tebe. Stanuješ li ovdje?

— Da. Moj me je bratić Bernardin primio amo.

— Tvoj je bratić velik gospodin, — prozbori Pavlić, nasmjehnuv se. — U rodu je s kraljevima i s knezovima.

— Malo koristi. U rodu je s onima, koji su bili kraljevi i knezovi, ili koji bi to tek htjeli biti.

— Prije si rekla, da čekaš milosti. Pa od Venecije milosti!

— Da, čekam poslanika, koji se vraća iz Stolnog Biograda.

— Što ćeš od poslanika?

Katarina izvine svoju desnicu iz Pavlićeve, sklopi obje ruke, pa uzdahne teško:

— Molit ću ga, da kaže velikomu vijeću u Veneciji, neka pozovu svoje čete i svoje namjesnike sa naše zemlje. Čitavi su nam otok Krk oteli. Od moga oca nemam sada ništa. Kriv je on, istina; ali uza svu njegovu krivnju treba da vlada pravica.

Pavlić se zamisli, a onda nevoljko slegne ramenima, udari štapom po suhom draču, pa progovori u pô glasa:

— Ne vjerujem, gospodjice Kato, da će te saslušati. Pa ako te i sasluša, hoće li govoriti u velikom konsiliju? Pa ako i govori, uvjeren sam, da ti ne će ni mrve vratiti. Uzaludan posao, jadnice moja!

Katarina se zacrveni, podigne glavu, a ruke joj stanu drhtati.

— A pravo? Gdje je ostalo pravo? Mogu li ja što onda imati, što uživati, što mi ne bi jači, moćniji, ugrabio nekažnjeno? Ljudi, kivni na moga oca, zamolili su pomoć od Venecije. Ali ti isti ljudi sada prose, traže, zahtijevaju, da Venecijanci ostave Krk, da im se vrate predjašnja gospoda.

Katarina je izgovorila te riječi brzo, ruke je skupila pred lice, a oči su joj igrale kao živa vatra. Kako je inače bila šutljiva i mirna, tako je sada, kad se je govorilo i radilo o njenom ocu, planula, bujica riječi navrla joj na usta, a krv joj udarila u glavu, zažarivši joj inače bljedjana lica.

Pavlić je stajao pred njom, kao da je od kamena. Nikako mu nije išlo u glavu, da je to ona ista djevojka, koju je istrgnuo iz ruku dušmaninu, koja je blijeda i mirna ležala onda pred njim. On se sjeti nekih bolonjskih gospodjica visoka roda, koje su bile na glasu kao ljepotice pr-

voga reda, kojima su pjesnici pjevali sonete, glazbenici skladali serenate, a koje su slikali i prikazivali kao madone. Sjeti se njih, pa opazi pred sobom lice Katarinino, opazi njezin vitki stas . . . Nešto se u njem uzbudi, neizmjerno ga veselje obuze, što je baš on spasitelj te djevojke, koja je stoput ljepša, draža i milija od onih bolonjskih ljepotica. Odmah požali, što je one riječi prije tako suho, tako bezobzirno izrekao. Bile su doduše istinite, ali tko će takvomu stvoru, kakav je Katarina, zlu riječ reći, pa bila i istinita!

— Razumijem te, gospodjice Kato, razumijem. Meni je bilo samo to na pameti, kako Venecija nerado vraća ono, što jednom prisvoji. Bog i duša, nisam htio, da se radi mene žestiš. Oprosti!

Djevojka se bila smirila, a sada u po glasa prošapta:

— Ništa. Ne ljutim se na te, gospodine, jer znam, da mi ne ćeš, da mi ne možeš željeti zla.

Čas dva stajalo oboje šuteći. Onda prekinu Katarina šutnju tihim glasom:

— Je li, gospodine, tvoj je otac ban?

— Da, ban je, — odvrati Pavlić, pogledav sa strane Katarinu sažalno. — Što bi ti od njega?

— Znam, da ne mogu od njega dobiti ono, što tražim, samo bih ga molila, da me ne priječi u mom nastojanju.

— Ne će, — odvrati Pavlić ukratko.

— Znam, da je kraljevskoj okolini bio trn u oku grad Senj, koji je pripadao momu stricu Stjepanu, a onda bratučedu Bernardinu, pa dotle nije bilo mira, dok ga kraljevi ljudi ne oteše Bernardinu.

— Ne, neboj se. Ali ja vidim, da se ti upravo ljudski razumiješ u poslove, kojima se bave rijetko i muškarci. Mi ćemo, gospodjice Kato, upotrebiti sav naš ugled tebi u korist, — reče Pavlić, poklonivši se duboko i nasmiješiv se.

Kata mu pruži ruku, pa ga još jednom zamoli očima za zaštitu, te se okrenu, jer je gospodin Herendić u sav glas stao vikati:

— Ecce merula super tecto banali, eto kosa na banskom krovu, gospodjice Kato!

* * *

Za subotu prije Quadragesime bilo je odredjeno banskom zapoviješću, da cistercitski kmetovi, koji su stanovali pod zidom, ostave svoje stanove i da sele u Opatovinu. Nije bilo šale, jer je ban poslao desetoricu svoje crne čete. Sav Kaptol, a poglavito cisterciti, bili su uzrujani. Oni su spremali memorandum na kralja Vladislava, a i gospoda kanonici nisu bili baš nakloni banu Derenčinu, jer je i na njih pao teret polovice gradnje zida. Biskup se Osvald držao kod toga po strani; u jednu mu je ruku bilo drago, da se možnomu redu cistercita podrežu malo krila, a u drugu mu nije bilo milo zidati pol zida.

Ali crna je četa stajala, a kmetovi su sami razmetali svoje siromaštvo pa postavljali daske uz potok.

Na mala vrata, što su vodila iz poludrvene ograde stolne crkve, istura se Mikac od Moravča, a za njim Andrija lektor, oba kanonici stolne crkve. Časna su gospoda u ozbiljnu razgovoru, ali tko ne bi znao, o čemu razgovaraju, već bi sudio samo po vanjštini, držao bi kustosa Mikca mirnim čovjekom, koji ne govori nikad nepotrebne riječi, dok je lektor Andrija za svaku i najmanju stvar trošio bezbroj riječi, mahao svojim dugim rukama poput vjetrenjače, postajkivao kod svake desete.

Gospoda se zaputiše do nakraj Kaptola, gdje je Andrija imao svoju kuriju.

— Neka izvoli tvoje gospodstvo. Poculum caritatis od lanjske godine vrlo je dobar.

— Gratias ago!

Obojica udjoše u veliku drvenu ogradu, gdje se je s desne strane prostirala velika staja za konje i goveda, s lijeve dvije, tri manje gospodarske zgrade, a u dnu dvorišta iza nekoliko šljiva i jabuka dizala se kurija lektorova. To je niska, omašna zgrada od drveta s velikim krovom daščicama prekritim, kome su zabate otupili ; a na njemu se dizao uza zidani dimnjak malen zvončić pod šiljatim krovićem.

Vele časna gospoda unidjoše na široka hrastova vrata, pa se nadju u prostranom predsoblju.

— Hvaljen Isus i Marija! — pozdravi pridošlice zorna, čvrsta djevojka, plave kose, modrih očiju, a bujna crvena lica.

— Laudetur! — odzdravi Mikac, pa uza to silno kihne.

— Na zdravlje, vele časni!

— Gratias, gratias, Marto.

— Zdravo, mala. Daj ti nama donesi vrč onoga od prošle godine. Ovo ti je ključ, — reče lektor pa izvadi golem ključ ispod svoje surine.

Obojica uljezoše u gostinju sobu i svukoše svoje surine. Tamno smedji kaputi sa gajtanima, uske hlače i niske čizme bilo je odijelo, kojim su se onda oblačili kanonici. Najprije sjedne Mikac za veliki orahov stol, a za čas se posadi prema njemu lektor Andrija. Vidjelo se u sobi, a i po kući, da je marna ruka Martina uvijek na djelu. Andrija bio je udovac, a žena mu je ostavila kćer svoga brata, Martu, dok je još sasvim malena bila, pa je on zavoli, kao da mu je rodjeno dijete.

Marta donese veliki vrč pa natoči vina u dva manja vrčića, koje postavi pred prečasnu gospodu.

— Bog živi, amice!

— Bog! — odvrati Mikac, pa cmokne usnama:

— Dobro.

— Nego, dragi moj, reci ti meni, kako ću se ja izvući iz te kaše. Za Kaptol znam, da ne će, a napokon, da sam ja na njihovu mjestu, ne bih ni ja htio. O biskupu ni govora. Nema druge, nego posegni u džep pa grabi. A koliko je ima!

Kanonik Mikac ne odgovori ništa, jer je to bilo već treći put, što ga je Andrija s istom stvari napastovao. Medju cistercitskim kućama, pod zidom, bila je jedna suša kanonika Marcela, a druga kanonika Andrije. Sada je valjalo rušiti suše i podignuti zid. Na Andriju je otpadalo šest i četvrt rifa. Nije to velika briga, ali je opet briga, jer će s onoga komadića zemlje, što se prostire uz potok, morati prevoziti svaki put travu kući.

— Molim ja tebe, kako i zašto da ja gubim sušu, a da još zidjem zid? Neka se njegova magnificencija, gospodin ban, ogleda, gdje će drugdje naći takove ludove. Pak onda, je li to način: dodje, razgleda, zapovijeda rušiti, naloži zidati, a to sve pod paskom one čete crnih gavrana. Siromašni prior Pier sasvim se izgubio. Sto i dvadeset maraka srebra platit će ni kriv ni dužan biskupu i kaptolu za ono zemljište na Opatovini, kamo će naseliti kmetove. Hvala lijepa! To ti je pravica!

— Da, da!

— On veli, da je to zapovijed od kralja. Carissime amice. Kralj — i Zagreb! Baš ti on misli na nas, na cistercitske kmetove, na kanoničke suše. Ali je u njegovo ime rečeno, pa onda jezik za zube . . . Daj, daj, pij!

Marta, koja je stajala uz prozor i gledala, kao da čeka nekoga, pobrza i natoči nanovo vrčeve.

Dok su se kanonici dalje razgovarali, dotle je Marta tobože radila, ali joj pletivo nije osobito napredovalo, jer je ponajviše žmirkala kroz prozor u vrt.

Bio je to silan prostor ispod Zelenoga brijega, koji je na dnu imao vratašca. Ovdje ne bijaše Kaptol nikako zaštićen, pa je za slučaj potrebe trebalo braniti Zeleni brijeg. Odanle je Marta nekoga izgledala. Gotovo po sata je čekala i slušala veliku peroraciju svoga ujaka, kad se javi na kraju vrta čovjek odjeven u tamnu mantiju s tamno modrom kapicom na glavi.

— Eto ide! — oglasi se u po glasa Marta.

— Tko ide? — ozove se kanonik Andrija.

— Mihajlo, — odvrati Marta pa ode, da dočeka svoga vjerenika.

Već je možda prošla godina dana, što je Mihajlo govorio s kanonikom Andrijom, da će uzeti Martu za svoju ženu. Stari kanonik nije prigovarao, pače dragovoljno pristao, tek je tražio, da gospodin literat ima i stalnu zaslužbu.

— Huda su vremena i vrag ne spava. Ako bude i Marta imala poslije moje smrti komad žute pogače, polić zlatnoga vina, kravicu i štalicu, ipak treba da čovjek sam za sebe radi, da za sebe služi, jer je sramota muškarcu, da bude ženi na brizi.

Tako je trebalo, da Mihajlo postane gradskim notarom, i onda će odvesti Martu k oltaru.

— Servus humillimus, dominationes! — pozdravi Mihajlo ušavši u sobu.

— Servus amice, — odvratiše oba kanonika. Andrija ponudi Mihajlu stolicu, a Marta natoči vrčić.

— Quid novi? — upita Andrija, dižući vrč; — što se gore u vašem gradu pripovijeda?

— Nihil novi sub sole, — nasmija se Mihajlo, — vele, da će biti dobra godina, jer je suho proljeće, a ipak ničemu, jer su Turci u Turopolju.

— Revera. Imate više kmetova a manje žita. To će biti zlo. Tu neka pomogne ban.

— Koji ban? — upita Mihajlo.

— Onaj brbljavi, — odvrati Andrija, pa poče iznova svoju jeremijadu o kanoničkoj suši i o šest i četvrt rifa novoga zida.

— Ta, što ćeš, admodum reverende, — slegne Mihajlo ramenima, — to se ne pita; kad je banska zapovijed, mora se izvršiti. Ali je čudnovato, kako taj vaš Kaptol ima prnjave zidove. Mi stojimo više, teže je do nas doći, a duše mi, nemamo u Gornjem gradu ono, što imaju gospoda na Kaptolu, pa ipak su zidine gornjega grada čvrste, vrata jaka. A to, bogme, nije učinio ni kralj, ni ban, ni biskup, već je svaka kuća morala dati svoj obol.

Kanonik se Andrija ražesti.

— Per amorem Dei, ti ćeš još da braniš te dotepence! Dakako, to je gornjogradski ban. Vidjelo se, kako je pristojno došao k njegovoj prečasnosti. Pa kad je bio kod cistercita, govorio je kao da je njegova volja suprema lex, najviši zakon. Toga bi nam još treba — . . . .

— Ama ne branim ja . . .

— Po čitavom su kraljevstvu s njim nezadovoljni. Svagdje se tuže na njega. Pa se i vidi, kako je došao, i kako je primljen: kao šoštar medju šoštarima, kao mesar medju mesarima.

— Ama dragi, admodum reverende, što si se toliko razvikao? Što je meni stalo do bana i do njegovih zapovijesti! Ali vraća vam milo za drago. Kako ste ga dočekali, tako sada on vas dočika; pa ćete, bogme, još čuti čudnih stvari.

Kanonik se Mikac pogladi po trbuhu, ne reče ništa, ali Andrija skoči kao bijesan.

— Kako smo ga dočekali! Uti decet! Kako se pristoji, tako smo ga dočekali. Što će učiniti, što će učiniti? Ništa ne će učiniti, jer će ga vrag prije odnijeti, nego što učini

Ali, horribile auditu, dragi moj gospodine Miha, ja čujem tu čudne stvari od tebe. Čini mi se, da je tebi taj ban srcu prirastao. E pa kad je prirastao, neka ti bude, a naš skromni krov poštedit ćeš u buduće svojim vizitacijama. Sapienti sat!

— Za Boga nemoj . . . .

— Dixi! — razjari se Andrija i ustade sa stolca, a Marta skoči, da ga umiri.

— Taceat mulier in ecclesia, prti se! Tvoga glasa ovdje niti treba, niti ga volimo slušati, — okosnu se bijesni kanonik na svoju nećakinju.

Mihajlo uzme svoju kapu, nakloni se gospodi, poda Marti ruku, pa ode Kaptolskim vratima uz mlinove u Gornji grad. Dotle su vele časna gospoda još uvijek raspravljala o kanoničkoj suši, a Marta sjedjela uz prozor i tiho ronila suze.

* * *

Tek dvanaesti dan poslije odlaska iz Zagreba stigoše u Senj kola, koja su dovozila robu del Grecu. Danzego je putem većinom šutio, ali to bolje slušao kirijaše, koji su znali koješta istinito, ali i mnogo neistine. Ti su ljudi bili sa donje Soče, govorili su ponajviše svojom nerazumljivom talijanštinom, a Danzego je šutio, tobože da ne zna talijanski. Tako je doznao štošta: del Greco šalje u Veneciju svaki treći mjesec pisano izvješće, Grk Simonios, kod koga će oni u Senju stati, takodjer je u službi slavne republike. Sve je to Danzego dobro zapamtio, pa kad su dvanaestoga dana oko podne stali na sjevernoj strani grada, podje on za jednim kirijašem, da nadje Grka Simoniosa. Grk je imao svoju trgovinu u maloj ulici nedaleko crkve Bogorodičine. Kad je kirijaš obavio svoj posao kod Simoniosa, udje lagano Danzego.

— Dobar dan! — reče ušavši.

U polumraku spazi malena starca sijede brade, prijazna pogleda; nad tanani orlov nos savila mu se čitava šuma obrva. Glavu je prekrio velikom kapom, koja je branila i zatiljak. Kad se je Danzego prikučio, skupio trgovac ruke, pa se činio najponiznijim slugom. Čudno, nepovjerljivo pogleda došljaka, jer po odijelu sudeći Danzego nije bio osobita mušterija.

— Dobar dan, dao Bog, čime te mogu poslužiti? — upita skromno.

— Putnik sam, dolazim iz Zagreba od del Greca, — progovori došljak uočivši čvrsto Grka.

— Od del Greca! — čudio se starac, pa on mi piše pismo . . . .

— Znam. Reci ti meni, šior Anselmo, bi li republici bilo drago, da Frankopani — osobito Bernardin Frankopan bude malo odbijen od obale, da ni kralj ni kraljevi ljudi ne mogu tako lako silaziti u Senj i u Primorje?

Danzego je te riječi onako bacio ne razmisliv pravo, što je rekao; bilo mu je stalo, da pribavi sebi ugleda i povjerenje kod staroga Simoniosa.

— Izvoliš ovamo, ovamo. Take se riječi ne govore u trgovini, jer i stijene imaju uši; ovdje unutra ćeš naći pouzdanika slavne republike, — starac se maši za kapu, pa se malo otkrije, a Danzegu pokaza put u malenu sobicu, u koju su vodila vratašca sakrita vrećama.

— Molim te, kako ti je ime? — upita starac na vratima.

— Giuseppe Danzego fu Giovanni.

U sobici je bila polutama, osobito za onoga, koji je izvana došao. Starac ode za čas, pa se brzo vrati, te mahne Danzegu, neka udje. Sada tek opazi ovaj, da ima još

netko treći u sobi. To je bio čovjek visok, crnomanjast, tamna lica i rijetke brade, koliko se u tami moglo vidjeti.

— Eto, to je Florio, naš pouzdanik, s njime ćeš se moći porazgovoriti i promisliti o onom, što si prije spomenuo. Jesi li gladan? Donijet ću ti odmah.

Florio i Danzego nadjoše brzo o čemu da razgovaraju; gotovo su dva sata marljivo raspredali sve potankosti, pa napokon dodjoše do zaključka, da se Danzego ne smije više ni približiti Simoniosovu dućanu, a sa Florijem da će se sastati za deset dana na proplanku desno od ceste, kojom su kola došla, sat daleko od gradskih vrata. Istom kad se je dobro smračilo, protuče se Danzego kroz male uličice, pa nadje, po naputku Simoniosovu, sebi zgodno noćište.

Drugi je dan na večer već bio ljudski na poslu. Pod gradskim je zidom našao krčmu, a u njoj skup ljudi, koji su onamo dolazili svako veče. Bilo je tu ljudi, koji su bili vrlo siromašni ili duhom ili tijelom, ali je bilo i takovih, koji su samo čekali zgodan čas, da na tudji račun dobro živu. One je prve Danzego volio od ovih drugih. Osobito mu se svidjao gradjanin po imenu Rašlić, komu su prišili radi velike brbljavosti nadimak „Granparola". Taj crvenokosi gradjanin senjski kao da je znao, što Danzego želi, pa ga je i nehotice svojski podupirao.

— Velim vam, nema mi mnogo godina, ali se dobro sjećam, da se u staro vrijeme lakše živjelo, da je bolje bilo, da se pravično sudilo. A sada je vrlo zlo, teško se živi, i pravica nesamo da je svezala oči — nego i ruke. Tako je.

Danzego je sjedio kod susjednoga stola, pa je u početku slušao, a onda i sam pričao primjere, koji dašto nisu bili istiniti, ali su bili rečeni, a nikome nije palo na um, da ih kuša pobiti. Slušali su ga pobožno, a napokon je sjeo za njihov stol govorio tiše, pa je brzo predobio čitavu družbu za se.

Treći dan pristupi ravno k družbi, pa poče tiho i nehajno govoriti.

— Mnogo sam svijeta u trgovini prošao, mnogo toga vidio, ali bogme nikad više tako, kako je bilo pred jedno trideset godina u Senju. Svega je tu bilo: i drva i mesa, kruha na pretek, trgovine, da nisi vremena smogao, da sve opraviš. Dobri su bili onda gospodari.

Granparola uhvati meku, proguta je, pa silnim govorom ocrta ono vrijeme: Blaženo je bilo i dobro je bilo, dok su vladali Frankopani.

— Čast kralju i kraljevim ljudima, ali što oni mogu pomoći, kad nema ni od kuda novaca.

— Istina je, čast njima, ali mi gubimo, mi skapavamo.

— Pa Venecija, — progovori tiše Danzego, te se ogleda i nastavi:

— Nema nikoga ovdje, koji bi bio sumnjiv. Venecija hoće Senj, jer joj je potreban baš tako, kao i Krk. Ne treba ona vas, nego vaš grad, a kad ga bude imala, onda, Senjani: ili šutite — ili selite!

Sutradan se opet razgovaralo i plelo, a kad se razidjoše, primi Danzego Granparolu pod ruku, pa mu posve tiho reče:

— Mislim, da bi se ono, što mi pretresamo kao praznu slamu, moglo uistinu izvesti.

— A kako?

— Neka se otpravi nekolicina gradjana, dakako sasvim tajno, knezu Bernardinu, neka mu stvar prikažu, kako jest, pa ga zamole, da dodje s oružanom silom, da oslobodi grad od tudjega jarma i od kraljeve samovolje.

— Ne budi te briga, prijatelju, vidjet ćeš, mi ćemo ići. Potajno će poslanstvo poći, a kad on dodje — doda Granparola u pô glasa — otvorit ćemo mu vrata. Eto!

Nedjelju su dana gradjani tako raspravljali, a bilo ih se sastavilo neko dvadeset, govorili tiho, skupljali zajedno glave. Napokon jednoga dana progovori Granparola. Prikaže svu nevolju u gradu, kako ništa ne uspijeva ovo zadnjih godina; spomenu ljute zime, slabi ribolov, neznatnu trgovinu i koješta drugo. Svemu je tomu kriva Venecija, kriv kraljevski kapetan, pa nema druge, nego da se stari po Bogu odabrani i namješteni gospodar Bernardin Frankopan pozove natrag, da vlada gradom, jer pravo njegovo na Senj najbolje dokazuje to, što se i sam Bernardin i njegov otac i njegova oca otac i svi, što ih je bilo naprijed, nazivlju uvijek i svagdje k n e z o v i m a s e n j s k i m. Predloži zato, da se skupi nekoliko gradjana, pa da se opremi ravno na Modruše, te da zamoli rečenoga kneza senjskoga, neka opet zauzme Senj.

Predlog Granparolin bude jednoglasno primljen, a šestorica odabrana, koji će se zaputiti na Modruše.

Buduće večeri vrzao se Danzego oko jednoga dijela gradskoga zida, koji nije bio čitav, već na pô razrušen. Kao mačak podiže se na zid, spusti se na drugu stranu pa legne. Prvi se četvrt mjeseca bio nagnuo nad brdo Triskavac na Krku, pa je slabo bilo vidjeti, ali je ipak Danzego oprezan kao zec. Kad ne spazi ništa sumnjivo, pope se na vršak, pa se izgubi u niskom grmlju. Išao je uporedo s putem, kojim su kola došla, gotovo čitav sat. Onda se dohvati maloga, visokoga proplanka. Stane čas. Začu zvižduk u pô glasa, pa se i on oglasi. Za čas eto pred njim Floria.

— Bijes odnio te daljine, — prozbori ovaj, — ja sam tri sata lomio amo kroz šumu. Žena mi sumnja, ali prije nego što oda, objesit ću je. Kako je u gradu?

— Posve dobro — odvrati Danzego — našao sam zgodnu družbu, koja je već šestoricu izabrala, da ode k Frankopanu na Modruše.

— A misliš li ti, da je knez Bernardin takav ćoravac, da će na poziv tih prnjavaca skupiti svoje ljude, ostaviti Modruše i krenuti u Senj? Čini mi se, da se varaš — nasmije se Florio.

— Ne budi te briga, ako ne će sada, a onda će drugi put. Nije ti Senj grad, da se da onako pregorjeti bez boli, bez nade. Ali nešto drugo. Kako tvoji ljudi?

— Dobro, nikad bolje. Jakub-paša stoji u brdima četiri sata od Brloga.

— Pazi, ako možeš, dojavi mu, neka se čuva još neko vrijeme, i neka se za Boga ne pokazuju njegovi ljudi senjskomu poslanstvu.

— Treba li da još dodjem?

— Mislim, da ne. Doći ću ja k tebi gore, kad bude sve u redu. Poslao sam prekjučer vijest jednome mome drugu, da dodje na Modruše, da razvidi sve. U njega se najviše pouzdajem. Zdravo!

Za čas uminu jedan i drugi u debelu tamu.

*

VII.

Osvanulo proljeće u punom jeku. Mlada modrina nebeska, rano i meko zelenilo livada i drveća, pa veliki bijeli cvjetovi trešanja pokazivahu zbilja proljeće. Nestalo je tmurnoga, tamnoga neba, nestalo snijega i dosadne kiše, što je tvorila po Zagrebu silne kaljuže. Svuda se u prirodi javljao novi, veseli život, kao da je svaka grančica, svaki listak, svaki cvijetak i svaka travka odisala novim životom ljubavi.

Vrtovi, što se prostriješe izmedju banove i Frankopanove kuće, osuli se friškim zelenilom, tanane svrži mladoga drveća obaviše se žutozelenim nježnim lišćem, a grančice mladih voćaka zaokitile se bijelim cvjetovima, kao mlada nevjestica prozirnim velom. I grančice i lišće i cvijeće, dapače i sama zemlja, kao da su bili žedni sunčanih zraka, pa ih sada udišu punim dahom. Posvuda je mirno, tek se na vrhu kolibice posadio kos, te prebira pjesmicu svoje ljubavi. Zrak je čist, frižak, miriše po zemlji.

U tom su se zatišju sastajali Katarina i Pavlić gotovo svaki dan, otkad se ono prvi put vidješe. U početku se tudjili jedno od drugoga, ali onda medju njima zavlada neko povjerljivo drugovanje, a da toga nisu pravo ni opažali. Jedno je drugome postalo i nehotice odgovorno za sve svoje čine, pa im je kasnije ta medjusobna odgovornost i prijala i trebala.

Katarina se uputila pod mladu trešnju znajući, da će za čas biti ondje i Pavlić. Nešto se umorna činila toga

jutra, kao da je probdjela noć. Odjenula se u sasvim usko svijetlo modro odijelo, kome su rukavi sezali sve do prstiju; na plavu kosu metnula po običaju venecijanskome niz sitnoga bisera, što joj bila ostavila majka. Oni, što su je progonili, oteli su joj sve, ali toga niza nisu, jer ga je nosila uvijek kod sebe.

Tako je sada sjedjela na oborenom komadu drveta, ruke sklopila u krilu, pa se zagledala. Čekajući tako stade razmišljati, kako ona sad ovdje provodi dane. Dolazilo joj uvijek na pamet, nije li uzalud ovdje. Prije se govorilo, da mletački poslanik polazi poslije Uskrsa s dvora kući. Hoće li proći kroz Zagreb, nije stalno znala. Pa ako prodje, hoće li je primiti, hoće li je saslušati? Ona zna, što treba reći, moliti, zapravo tražiti; ali hoće li on nju moći, hoće li htjeti razumjeti? Sama je ta misao natjera u velik strah. Bože moj, od koliko je stvari zavisna njena budućnost?!

Tada se najednom sjeti Pavlovih riječi, da ne će nikad dobiti Krka; sjeti se njih, pa je nešto pograbi u grlu, sapne je, da je mislila, udušit će se. Oči joj se napuniše suzama, ona ih prekri rukama pa zaplaka gorko.

Tek je čas tako sjedjela, kad je najednom netko blago pogladi po glavi: Pavlić se tiho dokrao do nje. Sav je u crno odjeven, zlatom urešen. Navrh bujne crne kose naherio talijansku kapicu od tamno crvena baršuna, a u uši zataknuo male zlatne kolute.

Sagnu se do Katarine, pa je sažalno upita:

— Zašto plačeš, gospo?

Djevojka podigne velike oči pune suza, kao da moli, da je ne pita toga.

— Tebi su dan i noć suze u očima. Reci, zašto plačeš? Život je dug, a za suze je još dosta vremena.

— Ne ću, ne ću da plačem. Koliko puta sama sebi rekoh: ne valja da plačem, ne koristi, a opet kad sam na samu, obuzmu me misli tako čudne, zapravo tako tužne, da moram plakati.

Pavlić se primaknu Kati, skine kapu s glave, pa prodje rukom preko čela. Čudno mu je bilo pri duši. Neka ga je radost spopala, pa bi htio da cijeli svijet zagrli i izljubi.

— Znaš, htjedoh ti reći, da ima i tome zapravo — lijeka, — prozbori u po glasa.

Onda primi Katine ruke svojim rukama, pa ih gledaše dugo, dugo. Sjetio se, kako su te ruke uistinu njegovo vlasništvo, kako je to plijen otet od Turaka, kako je sva ta djevojka njegova. Htjede da joj to reče, ali se predomisli, pa je zapita:

— Ne pitaš, koji je to lijek?

Kata izvine svoje ruke iz ruku mladićevih, sklopi ih, pa se zagleda u zemlju, a on prignu rukom jednu granu punu bijelih cvjetova tako, da se Kata činila u onom zelenilu ovjenčana.

Pavlu udari krv u glavu; sada je razabrao, da ga je sudbina za na vijeke svezala s tom djevojkom, da mu je nju nagnala u ruke. Lagano prinese njene ruke svojim usnama:

— Znaš li, koji je to lijek?

— Ne znam.

Djevojka je ćutjela udare svoga srca. Mladić pritisnu i opet njene ruke svome licu, pa joj šane posve tiho:

— Da ne budeš sama, da imaš koga, koji je vječno, vječno uza te, koji te ne će nigda ostaviti, koji će i umrijeti s tobom!

Kata podigne glavu, otvori oči pa pogleda Pavla. U tom je pogledu bilo toliko nježna iznenadjenja, toliko

slatke nade. Htjede da reče riječ, ali joj zapne u grlu. Obori oči, al ih i opet naglo podigne, zagleda se i opet u mladića. Gledala bi ga i gledala uvijek, ćuteći, kako se njegova ruka krade njoj za vrat, kako je lako naslonila glavu na njegovo rame; istom kad se nadjoše njegove usne posve blizu njezinima, ona se trgne. Pritajeni usklik ote joj se grudima:

— Spasitelju moj! — a usne im se sjediniše u prvi dugi cjelov.

Dugo su, dugo tako sjedjeli, dok se napokon Kata ne makne, pa se priljubi Pavliću.

— Moj Pavle! — reče i primi njegovu glavu medju svoje ruke.

Mladi se banović nagnu opet prema njoj, pa je upita tiho:

— Je li, Kato, sad ne ćeš više biti sama? Sad će te napokon ostaviti ona nesretna misao?

— Da, da, ostavit će me, — promuca sretna djevojka.

Najednom kao da je sva druga postala, provali bujica riječi iz djevojačkih grudi.

— Nigda mi nije ljepše bilo, nigda ugodnije, nego što je sada uz tebe, vojno moj . . . .

— Nigda? — upita Pavlić pa je pogleda okom napola zaljubljena mladića, a napola skrbna roditelja.

— Ne, nigda, — prozbori ona pa skine s kose niz bisera, — vidiš, što su mi rekli, da ovo biserje, sitno biserje, što nosim uvijek uza se, donosi tugu i suze. Ne ću više da plačem, ne ću više da se žalostim . . . .

— Ne donosi biserje tugu, nego se ti žalostiš, plačeš, jer si nezadovoljna.

— Moji ljudi s mora, — poče opet Kata s uvjerenjem, — vjeruju u to. Ali znaš, — produlji stidljivo, — ja bih . . . Tada naglo zapne.

— Reci, zašto si stala? . . .

— . . . . ja ću ga tebi povjeriti, ne darovati, nego samo povjeriti. Darovat ti ga ne smijem, jer mi je jedina uspomena od pokojne majke, a ne ću ti ga pokloniti, jer ne bih rado, da se ti mjesto mene žalostiš.

Kata poda biserje Pavliću, a on ga uze pa progovori s pola ozbiljnim a pola šaljivim glasom:

— Ti se rješavaš toga nakita, baš kako bi se rado riješiti svoje tuge i žalosti, dušo moja. Ja ga uzimam, jer bih dao sve na svijetu, kad bih te mogao vidjeti uvijek tako vedra lica, vesele duše i mirnih očiju.

I opet je privine na svoje grudi.

— Ja sam tvoja, ja sam ti dužna, da budem tvoja, jer bez tebe bih bila dočekala smrt ili ropstvo, sramotno ropstvo još gore od smrti.

Pavlić je pogleda pa se nasmiješi i progovori tiho:

— Da, ti si moja, ali ne više plačnih očiju, tužna lica poniknute glave; sada imam ja uzrok tvomu jadu kod sebe, pa ću ga držati, paziti na nj, a vratit ću ti ga pred oltarom božjim.

— Bilo tako, da Bog da!

Zvono svetoga Marka, koje je javljalo poštovanim gradjanima Gornjega grada, da je odbilo podne, prene dvoje mladih iz slatkoga polusna.

Ovaj put je banov sin odveo mladu u kuću Herendićima. Gospodin Herendić i njegova bolja polovica, koja se nije mogla maknuti radi silne debljine, pozdraviše mladoga gospodina najuljudnije. Od onoga večera, kad je Pavlić Katu doveo od Save kući, nije se pokazao mladi gospodin, pa ga sada Herendić počasti čitavim govorom.

— Magnifice domine, koja čast za mene, prepokornoga slugu, — poče Herendić, poklonivši se duboko, — nismo imali još prilike, da ti, gospodine, zahvalimo, što si oslobodio ovu visokoblagorodnu gospodjicu iz ruku nekrštenoga . . . . .

— Potari ga sveti križ! — oglasi se visokim glasom gospa Herendićka, njišući se na svome stolcu, što je služilo mjesto naklona.

Pavlić već od svoga oca vičan, da brzo svrši sve stvari, ne trpeći duga otezanja, izjavi:

— Eto, to vam je, dragi moji. Ja sam ovu blagorodnu gospodjicu Katarinu Frankopanku oslobodio od turskoga ropstva, ali ne za vas, nego za gospodina Pavla Derenčina, koji će ovu djevicu doskora odvesti, da mu bude žena.

Herendić nije znao, što da počne. Skoči Kati, pa joj uze ljubiti ruke, a njegova žena stala plakati krstiti se.

Sa smiješkom na licu otme Pavlić Katu prerevnome ljubitelju, pa progovori:

— Lijepa vam hvala na veselju i radosti, ali vas jedno molim. To, što sam vam sada kazao, neka ostane tajnom, a vi učinite tako, kao da niste nikad ništa čuli. Razumijete me?

— Razumijemo, razumijemo, tvoja milosti. Mi niti smo što čuli, niti vidjeli; čuješ li, stara, niti čuli, niti vidjeli. To je peccatum feminile, pa te moram specialiter na to upozoriti.

— Dobro je, mužu moj, — zapiskuta debela gospodarica, — niti čuli, niti vidjeli.

I dok su još mladi u malenoj sobici stajali, začuje se na vratima alka. Herendić otetura da otvori, a Pavlić i Kata odu u vrt pred vrata.

— Službenica pokorna vašega gospodstva, — progovori gospodja Bužanićka, turajući se na mala vrata u sobu.

— Bog s vama, draga dušice moja. Lijepo je vrijeme, — prozbori gospodja Herendićka mižući neprestano očima, ne bi li upozorila svoju gošću na one, što su u vrtu.

— Ha, lijepo, lijepo, — odvrati Bužanićka, slegnuvši ramenima, gledajući u čudu čas debelu ženu, čas na vrata, koja su vodila u vrt.

— A kako ste vi k nama došli, duša moja? — upita opet gospodarica, mašući rukom prema vratima.

— Došla sam se oprostiti. Idem u Mičevec, — reče Bužanićka pa se podigne lagano na prstima i pođje do vrtnih vrata.

Tu spazi Katarinu i Pavlića, gdje sjede jedno uz drugo pa nešto šapuću. Bužanićka se okrene, obrve joj se jako podignu. Mala je usta zaokružila, kao da će zafićuknuti, a onda iz samoga opreza reče:

— Uskrs je tu. Treba pregleđati gospodarstvu, a znate, draga moja, da je sluga bez nadzora gori od neprijatelja, od živoga vraga.

Kad je za četvrt sata gospa Bužanićka ostavila Frankopansku kuću, protre ruke, nasmije se u duši pa pomisli: u zgodniji čas nisam mogla doći, upravo fino.

Gospa je Herendićka u to vrijeme pričala Kati, kako može svatko imati beskrajno povjerenje u nju i njezina muža, jer oni nisu nikad ništa izbrbljali.

VIII.

Oko pete ure poslijepodne pokuca netko na vratima pazi-tornja, koji je stajao izvan vanjskoga zida modruškoga. Vratar se javi na drvenom gradskom prsobranu i zapita jakim glasom:

— Tko je božji?

Neki suhonjavi čovjek crvenkaste kose, sitnih blijedih brčića, koji je dosta nesigurno sjedio na svome konju, domahne rukom i reče:

— Dobri prijatelji! Bog s vama! Možemo li ući? Imamo da govorimo s knezom Bernardinom, to jest nas šestorica. Ova žena, što je tu, ne pripada, razumije se, u naše kolo.

Teški se visimost spusti preko duboke grabe. Lanci zazveknuše, a polovica se gvoždjem okovanih vrata otvori. Sad poskaču ona šestorica sa svojih konja, pa ih povedu u grad. Za njima udje i otrcana žena.

— Molim vas, predajte mi vaše oružje, — gradski će vratar onoj šestorici.

— Evo, izvoli. Dvije kratke puške, jedna partisana, dva duga koplja, ovo su najstarija koplja u Senju, onda četiri noža i još jedan, pet, onda ti, kovaču, ti imaš sjekiru. Tako, to bi bilo sve.

Vratar su i stražar na vratima čudno gledali tu zbirku prastaroga oružja, čudno su gledali i čvrste konje, koji su bili kao stvoreni, da vuku težak teret, a nikako da nose sitne jahačiće, a najčudnije su gledali same jahače, koji su bili stisnuti, kao nekud izažeti. Držali se svi zajedno i plašljivo, a ogledali se sve dotle, dok se ne javi na vratima kućice gradski kastelan.

— Bože moj, vi tražite kneza Bernardina. Mislite li, da će on doći, da će se nakloniti pa reći: Izvolite, gospodo, ja sam pripravan, velika mi je čast, osobito me veseli, kojemu sretnomu slučaju imam da zahvalim! — A onda doda oštrim glasom: Ajte, ajte gore. Ne znamo, hoćemo li vas primiti.

Starac je kastelan bio malen, širok čovjek. Prosjeda mu kosa i brada neuredno stršile na sve strane, mali široki nos, jake obrve, sitne ugodne sive oči podavale su u prvi mah tomu čovjeku neku ratobornu vanjštinu. Ali oni, koji su ga dulje poznavali, znali su, da silno viče, a da je dobra duša. Zvao se Rok Štiglić. Bio je odnekale kraj

Bakra, a sam je govorio, da cijeni kneza Bernardina isto toliko, koliko i svoga patrona svetoga Roka.

— Ja sam Rok Štiglić. Moj je patron sveti Rok, a gospodar knez Bernardin. Poslije svete Trojice i Bogorodice dolaze ova dvojica, moj patron i moj knez.

Rok je Štiglić bio u ostalom najvjerniji sluga kneza Bernardina, te je sam knez Roka pazio i nije se ništa dogodilo, a da Rok za to ne bi znao.

Ona šestorica krenu sada posred kuća u podgradju u sam grad.

Začuvši Bernardin, da dolazi pred njega poslanstvo grada Senja, začudi se, ali im dopusti, da dodju. Kad su stupili preda nj, premjeri ih okom Benardin, te samo lagan smiješak preleti za čas njegovim licem, a onda zapita uljudno:

— Čime mogu da vam poslužim, vrijedni gradjani?

Sva su šestorica stajali tik do vrata, kao da ih je netko nagnao, da udju. „Granparola" se napokon odluči, poravna svoju crvenkastu kosu, stupi dva velika koraka naprijed, nakloni se duboko, pa se ljudski iskašlja:

— Magnifice domine kneže, — htjedoh reći, senjski kneže. Već je tomu gotovo deset godina, što smo nesamo mi, nego i svi drugi gradjani vele štovanoga našega grada Senja oteti tvome žezlu, tvojoj brizi i tvojoj — kako da kažem — njezi. Da. Oteti smo bez zakona i bez pravde od onoga, koji ne poznaje zakona i pravice. Sam Bog i Bogorodica, čast im i dika budi, znadu, — kako znadu sve — da smo mi siromasi pod tudjim jarmom, da teško služimo svakidanji tvrdi krušac, vlastitim ga suzama mekšajući . . . .

Tu pokuša Granparola, ne bi li istisnuo koju suzu, dok se je Baldo, senjski kovač, za njegovim ledjima silno useknuo. Granparola se nenadano okrene, ali onda nastavi:

— Da. Što sam ono rekao, s dopuštenjem vaše velemožnosti. Aha. Tužni krušac mi našim suzama mekšamo, ribicu, koju ulovimo, skrivamo od straha pred Venecijom . . . .

Tu se Granparola ogleda, nije li koji Venecijanac u sobi.

— Bome, tužno se živi, ali ne može se dalje tako. Vjera i Bog, trpjeli smo mnogo, a mnogo i pretrpjeli — ali više ne može tako da bude. Molim stoga tvoju velemožnost, gospodine senjski kneže, da ti svoje žezlo, naslijedjeno od otaca tvojih, od djedova i pradjedova tvojih, opet primiš, da nama svima, a poglavito gradu Senju, prikloniš svoju brigu, ili — kako da kažem — njegu. Već je deset godina tomu, što smo mi gradjani vele slavnoga grada Senja . . . .

Granparola bi bio tu počeo opet ispočetka svoj govor, da ga nije prekinuo knez.

— Draga moja gospodo, — poče on, — sučući brk, da mu se ne opazi smiješak, — to je sve lijepo. Ja vam od srca zahvaljujem na povjerenju, koje mi iskazujete vi a i drugi gradjani senjski. Je li'?

— Svakako. Mi smo samo odaslanstvo.

— Dobro. Ali kako da ja primim to svoje žezlo opet, kako da ja zavladam u Senju? Kako vi to sebi zamišljate?

Granparola se nasmije pa digne kažiprst:

— Ja, tvoja velemožnots neka izvoli sakupiti nešto vojske, pa neka lijepo tiho osvane pod senjskim zidinama, mi ćemo otvoriti vrata i onda . . . .

Bernardin se nasmjehne jednostavnomu prikazivanju senjskoga gradjanina.

— A mislite li vi, ili znate li možda, da kraljevski kapetan ne će imati jake vojske, ili da pred gradom ne stoji koja ladja mletačka? Dajte, gospodo, promislite

još jednom, jer ja ne znam, bi li vam drago bilo, da ja s istoka udarim na Senj, a Venecija da ga sa zapada brani. Najgore je onda onomu, koji je u sredini.

Granparola se i njegovi drugovi uskomešaju. Do sada su stajali, kao prikovani, ali sada, gdje im je Bernardin spomenuo, kako je najgore onomu u sredini, nastane medju njima neko neugodno micanje.

— Znate što, — produlji Bernardin, — ja vam ne ću danas dati odgovora. Prespavajte vi dobro svoju molbu, a ja ću promisliti dobro svoju odluku, pa ćemo se sutra o tome opet razgovarati. Do onda vi ste moji gosti, moj će se dvorski pobrinuti za vas.

S tim riječima stupi Bernardin na vrata. Sva se šestorica duboko poklone. Knez htjede pozvati dvorskoga, ali na svoje najveće čudo začu oštar krič iz dvorišta.

— Ja hoću, ja moram govoriti s knezom.

— Matko, tko je to? — pozove Bernardin.

— Jedna žena. Ali takova ne može gore.

— Moram, moram. Vežite mi ruke, ako me se bojite, ali ja moram da govorim s knezom.

— Pusti je; a za ovu gospodu pobrini se, moji su gosti.

— Hvala, hvala.

Na širokom se stubištu javi žena, poderana, rastrgana do zla Boga. Noge joj bijahu ranjene na bezbroj mjesta, kao da je išla čitave sate po trnju; usopljena, da je jedva mogla govoriti, više se je vukla uza stubište, nego li hodala. Došavši na vrh, ispruži ruku, upre kažiprst u Bernardina, pa reče drhtavim glasom:

— Jesi li ti gospodin Bernardin, ti?

— Da, ja sam. Što ćeš, ženo?

— Imam, da ti kažem nekoliko riječi. Hvala ti, što si me primio. Nije meni na korist, nego tebi i svima . . ., ali . . . .

Žena se stane ogledavati na senjske gradjane, onda se nagne Bernardinu, pa mu tiho, posve tiho prišane:

— Ovima nisi ništa obećao, je li?

— Nisam; zašto pitaš?

— Reći ću ti sve, ali na samu.

— Ajte, gospodo, — otpravi knez poslanstvo; — jedite i pijte, umorni ste od puta.

— Hvala, tvojoj magnificenciji, — odvrati Granparola, pa se duboko pokloni.

Sva šestorica brzo sidjoše, a Bernardin odvede onu ženu u svoju sobu.

* * *

— Ha, Bog s nama, kakova je ono žena, kako je otrcana, kako joj visi na sve strane crna kosa, — započe kovač Baldo, ali mu Granparola odmah prekine riječ:

— Ništa, ništa. O tom se ne govori, nego o onom, što je nama rekao knez. Ako mi budemo u sredini, pa ako na nas stanu padati bombarde?

Sva se šestorica pokunjiše, jer nije šala, da oni budu izmedju napadača i branitelja. Tiho su se razgovarali neko vrijeme i ogledavali se po kući, u koju ih uvede dvorski Matko.

Bila je ta kuća uz vanjski zid, a posve blizu ulazu u grad. U sobi je samoj bio golem stol, za njim klupa i stolice, a u kutu velika peć. Tri su stube vodile u drugu sobu, u kojoj je jedno osam slamnjača ležalo, da primi goste.

Medjutim probudi znaličnost šestorice gradjana senjskih sasvim nova stvar. Rok naime uvede nepoznata fratra, pa ga pogosti jednako, kao i njih.

Uz put prišapne Rok gradjanima:

— Sinjski fratar dolazi kao poklonik sa proštenja, sa brda svetoga Martina.

Medjutim se približi fratar, ponizno se nakloni, sklopi ruke na prsima, pa rekne tiho:

— Hvaljen Isus i Marija!

A ona šestorica odvratiše jednoglasno:

— U vijeke hvaljen!

Bili su pobožni ljudi, a bili su i silno radoznali, tko je taj fratar i što je novo donio.

Brdo je svetoga Martina bilo daleko, bio je to samostan, poznat po jednom i drugom kraljevstvu, a baš se je sada u onim stranama zadržavao dvor. Dobri su gradjani tek izdaleka čuli pripovijedati o tom brdu, o samostanu i o njegovoj sili i slavi, a sad eto čovjeka, koji je bio ondje.

Fratar se prekrsti i sjede; nešto pomodrilu desnicu zaveže pomnjivo rupcem. Vidjelo se, da mu je ruka modra nad prstima i po čitavom laktu.

Granparola nije mogao dočekati, da govori s fratrom.

— Tvoja časnost ili . . ., — pri tom stane, jer nije znao, kako da kaže fratru, a onda nastavi:

— Imaš boli u ruci? Rekli su mi, da je dobro metnuti ruku u vodu i ocat, da prodju boli.

— Hvala ti lijepa, — reče fratar, pa se ponizno nakloni, ustavši malo.

— A, putuješ iz daleka, oče? . . .

— Otac Tadija.

— Oče Tadija, putuješ iz daleka? — zapita ponovo Granparola, izgovarajući s ponosom njegovo ime.

— Putujem, gospodine, putujem sa brda svetoga Martina. Zavjetovao sam se prevaliti pješice čitavi put radi boli u lijevoj ruci. Lani sam, kakogod sam pisar, to jest scribonius frater, zašao u borbu s Turcima, pa sam dobio po lijevoj ruci. Zavjetovao sam se; na sam blagdan Obrezovanja krenuh iz Sinja i dobro je išlo do Svete gore. Onda se stanem žuriti natrag, ali eto ispod Zagreba padoh

tako nespretno, da mi je sada desna ruka sasvim bez pomoći.

— Da, negda su za to upotrebljavali medvjedju mast, ali sada upotrebljavaju običnu krmeću; bit će dobra, samo je teško uzimati, jer . . .

— Nemoj ti, ne; ti znaš zube liječiti, ali to ostavi, — zakrči Granparola kovaču riječ.

— Ne pravdajte se, molim. Ja imam rubac sa slikom svetoga Anselma iz Reggia, to će pomoći.

Granparola htjede da odgovori, kad se najednom otvore vrata, a na njima se pojavi Matko.

— Molim te — pozove Granparolu oštrom riječi — dodji odmah i ti i tvoji drugovi na grad.

— Evo nas, — odvrati Granparola, a onda se okrenu svojima:

— Hajd, idemo na grad. Valjda nas zove knez.

I ne pogledaše fratra, nego se kao krdo ovaca brzo spremiše na grad.

Fratar osta sam. Mirno se osvrne na sve strane, osovi glavu, onda se digne i podje žurno na vrata, otvori ih i poviri napolje. Mjesec je tek izlazio daleko na istoku. Mogla je biti negdje sedma, možda po sata više. Samo se po sjenama vidjele kućice pod gradom unutar čvrstoga zida, a razabirali se i jaki tornjevi na nutarnjem zidu. Visoko nad podgradjem dizao se modruški grad.

Tek čas pogleda fratar napolje, onda primi ključanicu, pa zakrene omašnim ključem amo tamo. Izvadi tada ključ, zatakne u ključanicu sitni čavlić i pokuša zatim, dade li se ključanica zatvoriti. Čavao se zabio na stranu u ključanicu, a fratar se zadovoljno nasmiješi, pa sjede opet na svoje mjesto. Na mahove se ogledavao po sobi, pa stao čekati, jer ga je osobito za-

nimalo, zašto je knez Bernardin dao zvati ove ljude k sebi pod noć, u tako kasno doba.

Nakon jedno četvrt sata udjoše svi šuteći. Sjednu kao i prije, pa stanu šaputati medju sobom. Vidjelo se, da su na pola dobre volje, a na pola zabrinuti.

— Napokon, možda je to pošten fratar, — prošapće Granparola; da, iz Sinja je, bit će naš.

Odmah ne pitajući ni koga prozbori fratru:

— A kako vi dolje, onamo, kod vas kod kuće, živite s republikom?

— Jednako kao i s Turcima.

— Ha, jesam li pogodio! — usklikne Granparola, pa pogleda slavodobitno svoje sugradjane.

— Dakle ti živiš s republikom kao i s Turčinom, a ni s jednim, ni s drugim baš bratski?

— Ne, bratski, ne, — odvrati fratar kratko, pa pogleda svoju desnicu.

— Vidiš; zato smo mi ovdje, da molimo našega senjskoga kneza Bernardina, neka dodje da uzme i opet Senj, neka potjera kraljevskoga kapetana na jednu, a republiku na drugu stranu, pa neka vlada sam.

— Pravo je, jer mi se čini, da je bio nekad Senj njegov, — odvrati fratar.

— Hej, gdje je taj mladić? — ozove se najednom kovač, pa ustane i viknu na vrata.

— Evo, evo, hoćeš li štogod? — upita mladić, koji je nosio jelo.

— Što je ovo? Kakovo je ovo vino, kojim nas časti gospodin knez?

— To je ozaljsko.

— Dobro. Na tome lijepa hvala. Ali čuj ti, momčiću, ima li ovdje i kakvo drugo za gospodska grla i za dobar groš?

— Ima, ima, — nasmiješi se momak, — ima domaći Vinodolac, za dobru novu mjeru dva kraljevska pensa.

— Tako, dobro je. Evo ti jedan mali cekin, pa ti za taj novac nosi, dok se ne istroši.

Momčić zadovoljan strese ramenima, pa ode.

Za čas javi se na vratima Rok, pa poče rasporedjivati goste za noćište.

— Vas ćete šestorica onamo više kroz ona vrata u susjednu sobu, a časni će otac ostati ovdje. Tu u kut mu metnite slamnjaču ; tako.

Starac se je očito veselio, što je kneževo noćište danas tako oživljelo.

— Neka reče tko, što hoće, ali Modruši su nama mili, a i najsigurniji. Eto na. Tu možete za zidom mirno počivati, a da nema kneza, Bog zna, gdje bismo bili.

U taj čas donese momčić na ledjima omašan zemljeni vrč.

— Evo, — reče uzdahnuvši, kad ga je postavio na stol.

— U manji vrč ; tko će to dizati? — zapovjedi kovač.

— Ajde s nama vrčić vina, — pozva Granparola Roka, — danas smo dobre volje.

— Ajde. A zašto ste dobre volje? — upita Rok, doturavši malu stolicu do stola.

— A, imamo dovoljno razloga, — mignu Granparola, i stavi kažiprst pred usta.

Mrki kovač natoči vrčić vina, pa reče:

— Bog neka dade dobro knezu i neka čuva nas i naš grad.

— Da Bog da, bilo tako! — rekoše svi, pa iskapiše vrčeve.

Granparola htjede da natoči fratru, ali časni otac odbije čašu, govoreći:

— Vrlo rado, ali ne smijem, — veže me zavjet.

Onda svi ušutiše.

— Ako ima razloga veselju, neka bude veselo, neka se pije, — progovori stari Rok.

— Hej, ima razloga veselju, nego, dapače, osobita, znaš — no dakle pred časnim ocem mogu da govorim, on je naš čovjek, on voli republiku kao Turčina. On je to sam rekao, a to su zgodne riječi. Govori kao knjiga — i to, con permesso — tiskana.

— Ali nemoj, brate .... — javi se fratar.

Medjutim mu Granparola ne dade do riječi, već počne pojačanim glasom:

— Mi smo ovdje, da svjetujemo našega senjskoga kneza .....

— Bog ga živi! — javi se netko.

— Rekao sam senjskomu knezu, da je sada najbolje vrijeme, da oduzme Senj komegod, a to je, ljudi moji, i knez danas saslušao.

— Živio knez i njegova familija!

Malo im je pomalo udarao u glavu Vinodolac. Senjani su najviše stradali, a onda i Rok. Jedini je fratar ostao miran. Čuo je, da knez ide s vojskom na Senj, a to kao da mu je bilo dosta. Prekrsti se, okrene se u kut i stane moliti. Drugi su to opazili, pa se smirili na čas.

Onda se fratar pokloni cijelomu društvu, pa se s teškom mukom pruži na slamnjaču u kutu.

— Čuješ, gospodine fratre, da li to tebe smeta, ako mi ovdje malo razgovaramo, — ha?

— Ne, molim vas, ni najmanje, — odvrati fratar kovaču, pa se okrene i zaspi lagano.

Vrčić se redao za vrčićem, govor za govorom.

— Znaš, reći ću ti, jer si pouzdan čovjek, — izlanu napokon Granparola Roku.

— Ja sam pouzdan, to znadu svi. Neka koji ustane, pa kaže, da ja nisam pouzdan, ja ću ga...

— I tako dalje — zakrči mu riječ Granparola — ja ću ti nešto reći. Doskora ćete u boj — u boj, velim ti.

— Dakle u boj, razumije se, na Turčina, — reče Rok, kao da se razgovara sam sa sobom.

— Ne, ne ; to je posve krivo ; u boj na . . . kako se kaže . . . na . . .

— Pa na Turčina, — odvrati Rok, — pa na koga ćeš? Na velikoga mogula, cara Indijaca i Mongola?

— Ne, nego . . . nego . . .

— Ha, pa čuj, na Senj, — prekine ih kovač.

— Ne na Senj, jer smo mi Senjani, nego . . . nego . . . za Senj . . . .

— Na Senj ! — kovač osta pri svojem.

— A kako ćete vi na Senj za Senj? — upita Rok pospano.

— Eto, došli smo od mora k našemu gospodinu knezu, da vidi, da će Senj ostati njegov, dok bude kapi krvi, kako se veli, u našim žilama, i dok bude jedna duša kucala i težila za njim.

Rok mu htjede prigovoriti, ali Granparola produlji:

— Čekaj ti, onda smo ti mi došli amo u Senj, ne, u Modruše, i onda smo mu rekli — a on, ne znaš kakav je, nego nam veli, da čekamo tu do sutra. Koga vraga, mislim ja, pa odem odavle gore i — dragi moj. On ti nas primi, pokloni se nama, veli, da je ushićen, da mu je vrlo drago . . .

— A što klopoćeš, Granparola? Ništa nije rekao, nego: — Sutra ajte u Senj, pa recite vašim ljudima, da ću doći s vojskom za osam dana, ali držite to tajno pred drugima. Eto, to je rekao, i ništa više.

Kovač je očito više mogao da podnese, nego Granparola.

* * *

Davno je bila prošla jedanaesta. U kućici, u kojoj su noćili gosti, svuda je tiho. Čulo se samo hrkanje one šestorice, koje je od časa do časa prekidao nečiji nejasni govor, ali se nije moglo razabrati, tko govori. Gusta se tmica prostirala objema sobama, jer kućica nije imala prozora.

Najednom pane mjesečeva zraka kroz sasvim lako pritvorena vrata. Samo čas ostane tako, onda se i opet vrata zatvore, ali posve tiho. Fratar je stajao pred kućom pod vedrim nebom, a onda podje za ugao, pa se sakrije u tminu.

— Vrag odnio mjesec ! — pomisli.

Sjajan je mjesec s punim kolutom svojim rasvijetlio maleni gradić, što se spuštao prema jugu, opasan širokim, prilično niskim zidom. Upravo nad noćištem fratrovim, a blizu ulaza dizao se grad sa četiri četverouglate kule i jednom okruglom, novom, koju su sazidali onda, kad su se počele upotrebljavati lumbarde i topovi. Nad gradom se je visio četverokutni toranj, prekrit drvenim pločicama, u kojem su stražarili dan i noć. Pod gradom se pružao niski ali omašni dvor biskupa krbavskih, koji su stanovali već jedno trideset godina u Modrušima. Iza dvora biskupskoga, na samom gradskom platnu, dizala se crkva sv. Marije, koja se je prije, nego što je postala stolnom, zvala crkvom Markovom. Nije se ni pravo znalo, kad je sazidana, tek velika rebra, mali odrezani toranj i dugi gotski prozori pokazivahu, da nije od jučer. Jedno trideset manjih i većih kuća nanizalo se prema jugu bez ikakova reda. A posred njih se popela još četiri tornja ; to su crkve modruške. Dvoja su vrata vodila u utvrdjeno mjesto, jedna s juga, gdje je bio kastelanom Rok, a druga sa sjevera iznad gradskih vrtova, koja se nisu otvarala gotovo nikad.

Fratar se ogleda, pričeka malo, a onda se primakne gradskom zidu u sjeni kuće. Čekao je dosta dugo, a kad vidje, da nema straže, metne ruke u dvije, tri šupljine u zidu, pa se poput mačke uspne na nj. Ali došavši gore legne tako, da nije nitko mogao pomisliti, da tu leži živ čovjek. S druge strane zida bijaše posve tamno. Fratar uze pipati i napipa kamečak, pa ga baci dolje. Časak, dva, a tada pade kamečak.

— Tu je dosta strmo, — pomisli, — i ne bi bilo dobro, da podjemo gore tim putem.

Spusti se sa zida do kuće, ali odmah legne, pa se stisne, jer je na cesti čuo korake. Gotovo nije disao. Laganim korakom bližala se noćna straža; stražar nije zapalio svjetiljke, jer je svijetlila mjesečina, ali je zato objema rukama zgrabio omašnu sjekiru, pa je naslonio na rame i obilazio mjestom.

To je treća ophodnja, mora dakle, da je prošla dvanaesta. Mjesec se zakrije za čas za malen oblačić. Tek kad je fratar čuo, kako su vrata stražarnice pod gradom zaškrinula, a onda se zatvorila, izadje iz tame. Držeći se sjeverne strane kuća, upravo koliko je samo mogao, dočepa se suprotnoga zida, koji je bio udaljen kojih trista koračaja. Tu se začudi. Zid porušen, a izvana se moglo sasvim lako u mjesto.

— Divno, Boga mi! — pomisli, pa stane.

Čekao je, jer je sva prilika, da su tu ponamjestili stražare. Prodje gotovo četvrt sata, kad se opet maknu.

— Da vidimo, koliko je toga, — pomisli i uze stupati polako niz otvoren zid. Nabroji trideset i šest koračaja.

— Teško će to učiniti za osam dana. Nama je posao lakši, nego što se čini. Ajdmo!

Lagano se opet dovuče do kućice, pobere svoju halju pa zadje u sobu.

Još se sve jednako čulo oštro hrkanje.

* *

Rano je bilo, kad su ustali Senjani, mamurni do zla Boga. Fratar je već založio pa se praštao.

— Ajde s nama, — prozbori Granparola, — idemo svi zajedno.

— Hvala. Ja ću do senjskoga puta s vama, a onda ću kopnom na jug. Ne bih rado, da me prevozi kakva venecijanska barka. Nemam novaca, da platim, pa mi ne bi bilo ugodno moliti od koga prevoz, a i ne slaže se s mojim zavjetom.

— Izruči knezu našu zahvalu, a ti ostani zdrav.

Tim se riječima oprostio Granparola i druga petorica od Roka. Kojih trista koračaja od vrata stade ih ostavljati. Kroz mjesto su jahali, a pratio ih fratar.

— Bog, zbogom, oče, sretno pošao i ruka ti ozdravila što prije.

— Bog! Božji vas blagoslov pratio, — odvrati fratar, pa počne gledati za čudnim jahačima.

Kad ga nisu mogli više vidjeti, onda skrene s puta na desno; kroz drač se i grmlje probi iza dobra po sata do jedne zapuštene hlijevi.

— Jesi još tu? — zapita, pa se nasmije, kad vidje konjića pred praznim jaslama. — Dragi Bog je dobar, kad te noćas nisu izjeli vuci. — Onda zajaše konjića, pa obrne putem na sjever.

IX.

Zagreb je opet čekao novoga gosta, koga je trebalo po kraljevoj zapovijesti lijepo primiti. Dolazio je s kraljevskoga dvora poslanik slavne republike venecijanske, Francesco Dandolo. — Sjajna je republika razumjela u doba, kad su joj države na dalekom zapadu počele malo po malo otimati prevlast na moru, stjecati na drugoj strani. Gospodin je poslanik boravio u Stolnom Biogradu i na Hradčanima, pa je znao predobiti velikaše, a onda i kralja. Njegove su se sve želje po nalogu velikoga vijeća skupile oko toga, da postigne od kralja posjedovni list za otok Krk. Nije se to medjutim dalo raditi očito, već bi poslanik predlagao ovo ili ono, govorio o trgovačkim ladjama, o slobodi plovidbe u dalmatinskim vodama, molio plovidbu kroz Maltempo i koješto drugo; a gospoda su, zaslijepljena slatkim i glatkim riječima poslanikovim, sjajnim darovima i teškim novcem slavne republike, sve dopuštala vrijednome poslaniku. On je medjutim spleo stvar tako, a nije ni teško bilo, da su otoci, koji još nisu bili mletački, postali mletački. Samo za Krk rekoše, da ne znaju, što će biti, jer ima na nj pravo jedna zakonska baštinica kneza Ivana mladjega, a to je Katarina Frankopanka. Istina je, da po rodu Maurocena, a toga je roda bila žena Ivanova, pripada sada Krk Veneciji. Ipak treba svakako zapitati baštinicu, kada se radi o formalnoj priznaji, premda je Krk de facto bio već jedanaest godina u vlasti venecijanskoj.

Velikaši spomenuše još i to, da ima priličan broj rodjaka Ivanovih, koji drže svojim pravom, da naslijede iza Ivana otok Krk. Bili su tu: Mihajlo Slunjski, Nikola Tržački, pa lijepi Anž Brinjski, a prije svih knez Bernardin Modruški, koji je to pravo odlučno zahtijevao. Ti ljudi nisu bili nakani Krk ni za što na svijetu predati. Stoga je teška bila zadaća poslanika, koji je morao de jure pridružiti Krk Veneciji, ali mirnim putem. Rekoše mu na dvoru, neka pohodi Zagreb ili Senj, jer će mu tamo znati više kazati; neka se pogodi sam s onom gospodom, jer se dvor i dvorski ljudi i dvorske zapovijedi nisu rado slušale u Hrvatskoj od smrti kralja Matijaša. Plemiće je hrvatske onoga vremena bila ljuto pritisnula vlada Matije Korvina, a sada je za Vladislava Jagjelovca tako popustila, da je sva vlast bila zapravo u rukama nesložnih plemića, te je kralj ne znajući, kako da sebi pomogne, imenovao banom Derenčina, koji je još od vlade kralja Matijaša bio poznat kao odlučan i oštar čovjek.

Preporučili su dakle poslanika Derenčinu, i poslanik je bio najavljen kod bana.

Zagreb je dočekao poslanika, kako treba. Sastala se gospoda hrvatska, a došao u Zagreb i sam herceg Ivan Korvin s velikom pratnjom. On je putovao, kako je dolikovalo njegovu bogatstvu; ta bio je najveći gospodin i prvak u kraljevstvu. Kakogod je imao svu silu imanja, ipak je najvolio stanovati u Krapini, a družio se s lepoglavskim fratrima. Ni mrve sličan svome ocu, bio je plav; rijetku je kosu češljao uz čelo, svijetle su modre oči imale u sebi nešto poljačko. Fini nos, tanani brci, sve je to odavalo više slavensku nego ikoju drugu krv. U općenju bio je blag. Knjige su ga zanimale stoput više nego oružje; odrastao je u znamenitoj knjižnici svoga oca. Jedno su vrijeme kraljevi ljudi sve, što su oteli hrvatskim velika-

šima, pripajali vlasništvu Ivanovu, ali on toga nije znao pa i nije mario za to. To se je vidjelo i onda, kad mu je umro otac; ni sitnice nije učinio za se, ni duše nije predobio za se, tek što su njegovi vjerni htjeli, da ga izaberu kraljem. Ostaše medjutim u manjini i protjerani od ugarskih pristalica kralja Vladislava ispričaše se hercegu Ivanu, a taj im odvrati spokojno:

— Ostanite mirni. I Vladislav će biti dobar kralj.

Ivanu ne bi bilo palo ni na kraj pameti, da se pokaže u Zagrebu, kad je venecijanski poslanik ovdje osvanuo. Ali nije imao mira od žene Beatrice, kćeri Bernardinove, te je valjalo doći sa čitavom pratnjom u Zagreb, u kuću nasuprot kraljevskomu dvoru. Beatrica je bila čista Talijanka po babi Isoti d' Este, a još više po majci Lujzi Aragonskoj. Zadržala je doduše vanjštinu, a kadikad i ponašanje slavensko, ali je posve izgubila znameniti frankopanski mir. Od časa do časa potekla bi bujica riječi iz njezinih usta, oduševila bi se naglo, a kad je koga zamrzila, nije mu praštala. Što je bilo lijepo, činilo joj se uzvišenim, a što je nelijepo, držala je gadnim. Bila je uostalom prepredena kćerka sunčanoga juga, dosta jaka, da se pograbi u koštac s lukavim poslanikom republike svetoga Marka. Ona je htjela, pa su došli u Zagreb.

Bilo je tu i druge gospode i velikaša. Došao i silni prior vranski Bartol Berislavić, krvni neprijatelj biskupa Osvalda Tuza, čovjek za glavu viši od svakoga, a krupan i jak kao hrast. Mnogo je bilo kojekakvih plemića, samo ni jednoga Frankopana, ni Slunjskoga, ni Cetinskoga ni Tržačkoga ni Brinjskoga — a ni Modruškoga. Govorilo se pače, da su Anž Brinjski i Bernardin Modruški učinili mir i savez, kakogod su prije nesložni bili; bila je to i istina.

Sve je to bilo na okupu, da dočeka poslanika, kadno prispije i Karlo Krbavski sa svojom ženom kao neki „memento mori". Nije ni u snu pomišljao, da dočeka poslanika, nego je došao k banu zaklinjući ga, neka mu dade pomoći ili neka je sam vodi, jer će mu Turci sve oteti. Komić je još jedini grad, koji je siguran, sve drugo stoji Turčinu na udaru, a što je najgore, nema nigdje ni duše. Malobrojno se pučanstvo razletjelo od straha pred Turčinom na sve strane, pa je ostavilo kuće i polja pusta i prazna.

Ban se mrgodio, ali je obećao, da će, čim uzmogne, s izabranom četom poći u Krbavu i protjerati Turke. Njemu je to bilo još neugodnije, što su tu istu jadikovku izjadali Kobasići sa bosanske granice i Perušić, koji je imao pogranična imanja Krbavi.

Ovaj se put krbavski knez nije dao otpraviti:

— Ostat ću ovdje, dok ne minu te svečanosti s poslanikom, možda će me onda ban saslušati.

Sam je sa sinom otišao prijatelju kanoniku Mikcu, a žena mu se nastanila u frankopanskoj kući u Gornjem gradu.

* * *

Poslanik je došao kasno na večer, ali su ga dočekali lijepo svi, pa je Derenčin sa smiješkom spomenuo Oršiću, kakova je razlika izmedju toga dočeka i onoga njegova. Poslanik je odsjeo u kraljevskoj palači, gdje su hercegovi ljudi sve priredili.

Najviše se je poslanik oslanjao na bana Derenčina, te je dugo u noć s njim vijećao.

Ban se umoran vrati kući. Kad je Srednjom ulicom sa svoja dva stražara od crne čete dolazio kući, začudi se, kad ga na vratima dočeka dvorski i kad iza njega opazi čovjeka svega u blatu i prahu.

— Što je, tko je to? — upita ban mrko.

— Jedan, koji veli, da mora još danas govoriti s banom.

— Nek pristupi! — okosi se ban, skidajući kapu s glave.

K banu pristupi čovjek poderan i zamazan tako, da ga nitko ne bi bio prepoznao.

— Dolazim, svijetli bane, sa Modruša, — poče, pa stane, kao da mu je nestalo daha.

— Pa šta onda? — zapita ban nešto umiren, a nešto radoznao.

— Sa dvora kneza Bernardina.

— Što nam poručuje gospodar Modruški?

— Ne poručuje ništa. Ja sam noćio u Modrušima, pa sam na ove svoje oči vidio i na ove svoje uši čuo, da će za manje od osam dana knez Bernardin podsjesti Senj, i da su gradjani poslali odaslanstvo, koje je kneza molilo, neka dodje na Senj.

— Vraga, baš sada! — smrska ban ispod brkova.

Pane mu na pamet kraljeva poruka, da dočeka poslanika, da mu bude u svem na ruku, da pripazi, da ne dodje ni do kakova sudara izmedju njega i hrvatskoga plemstva. Toga svega nije mogao ostaviti Janku Botu, šutljivcu ne od pune glave, već od oskudice misli.

— A to si ti vidio?

— Da. Evo, ove moje oči; imao sam posla pri moru. Vraćajući se, noćio sam u Modrušima, pa sam čuo i vidio sve.

— Dobro. A otkle si ti?

— Domaći sin, Zagrepčanin. Poznaju me svi, Tomo Tomin se zovem.

— Dobro. Evo.

Ban izvuče iza pasa kesu, izvadi punu pregršt srebra, pa poda čovjeku. On se nakloni, ne reče ništa, nego se udalji.

— Je li ban Bot kod kuće? — upita Derenčin mrko dvorskoga.

— Nema ga jošte — i ne znam, hoće li doći; jučer ga nije bilo.

— Ako dodje, javi mi, a javi i njemu, da imam nešto važno za njega.

Derenčin udje u svoj stan. Sluga otprativši ga zapita, treba li štogod; ban ne odgovori ništa, a to je značilo: treba čekati. U sobi se skine ban. Bila je to velika soba sa tri prozora na jednoj stijeni, omašan hrastov stol zapremao sredinu, dvoja su vrata, od kojih jedna na prvoj stijeni vode u hodnik, a druga na drugoj stijeni u pokrajnu sobu. Medju vratima koči se stari veliki ormar, izradjen od fina drveta, medju prozorima su svagdje po dvije stolice, — eto čitava pokućstva. Visoko obložene stijene kao da podupiru neke izblijedjele slike, koje su imale prikazivati banove. Na četvrtoj su stijeni stajale velike jednostavne vješalice za odijelo i oružje. Ondje objesi ban svoj mač i ogrtač. Uljenica, što je visjela nad velikim stolom, gorjela je slabašno, te se svijetlo slabo odrazivalo u prozorima, što su bili sastavljeni od samih staklenih tanjurića.

— Vrag odnio toga Venecijanca — pomisli ban — govori o ribolovu, o plovidbi, o Maltempu, samo ne će o onom, što mu je na srcu.

Ban se stao šetati sobom. Sjetio se, kako ga je venecijanski poslanik smeo, kako mu nije znao odvratiti ni riječi; jednom riječi, mladi ga je lukavac nadmudrio

— Slobodnu plovidbu hoće od Bakra do Senja s nutarnje i s vanjske strane, a i slobodan pristup u sve luke, tako je rekao on, — ali to se drukčije zove kod nas, to se zove: Krk.

Iz tih misli probudi ga glas njegova sluge, koji se javi na vratima, odgrnuvši zastor:

— Njegova velemožnost je došla.

— Neka se samo časak potrudi amo.

Sluga ode. Za čas začuli se jaki koraci, a na vrata bane ban Bot. Lica mu bijahu nabuhla, crvena, oči iskočile, malo kose, što je s jednoga kraja glave vukao na drugi, sad se raštrkalo; bio visok, čvrsta nedebela ljudina, nešto prosjedih brkova, a silno hrapava glasa.

— Evo me, magnifice domine collega, tvojoj sam smjernoj molbi udovoljio, i evo me kod tebe. — Onda zgrabi jedan stolac, pa sjedne na nj, kao jahač na konja.

— A čemu sam ja sada kod tebe? — zapita.

— Da me čuješ.

— Dakle — ad audiendum verbum. Molim, govori kratko, jer ću zaspati.

— Reći ću ti kratko: ti ćeš sutra u Senj, — progovori Derenčin, naglasujući svaku riječ.

— Per amorem divinae benignitatis, ja sam sutra pozvan u cistercitski samostan: ima nešto gospode iz Podravine, pa.....

— Dragi moj, ti znaš, da ja tebe ne šaljem kamogod ni za štogod. Ja bih volio ići mjesto tebe, ali nije moguće. Zapovijed je kraljeva, koja mi nalaže, da ostanem ovdje, dok medju nama boravi mletački poslanik. Knez Bernardin Frankopan hoće na Senj. Senj je dobro kraljevsko — treba se dakle oduprijeti Bernardinu. Ja ne mogu — ti moraš.

— Ma, to je...

— Ajde spavati, pa da si mi sutra na putu. Ali gledaj, da sazna što manje ljudi za tvoj polazak.

— Ajte do miloga Boga! — reče ban Bot, pa ga nestane.

* * *

Najvidjeniji član talijanske kalendine u Zagrebu bijaše Bonaventura del Greco. Već se kao mlad čovjek doselio u Zagreb, našao posla kod trgovca Mihalja, a kad je ovaj umro, baštinio trgovinu, pa postao uglednim gradjaninom. Rekli su za oca njegova, da je negdje tridesetih godina bježao iz Carigrada, a baš kad mu je otac umro, rodi se Bonaventura u nekom zaseoku Terre ferme. Domaći ga je župnik odgajao, kad mu je mati takodjer umrla, te ga je naučio i nešto pisati. Tako je Bonaventura, dospjevši u Zagreb, brzo došao do ugleda, pa je služio gradu, a i posebnicima onoga vremena tumačem, ako je tko dobio pismo ili ako je trebalo pisano odgonenuti. Zato je i svatko imao više straha od knjige Bonaventurine, nego od tri rovaša koga drugoga. Bio je čovjek od jedno pedeset godina, ženio se nije nigda. Njegov je dućan bio u zadnjoj kući, što gleda prema Markovu trgu, a stoji nasuprot župnomu dvoru. Tu je kod njega bilo svako prijepodne gotovo vijeće. Ljudi dolazili pitati, kupovati, prodavati i naprosto se razgovarati.

Sada, kad je doputovao venecijanski poslanik, digao se Bonaventurin ugled mnogo više, nego ikad. Znalo se je, i potajno se pripovijedalo, da Bonaventura piše u Veneciju, da javlja tamo, što je i kako je u Hrvatskoj. Nitko doduše toga nije rekao Bonaventuri u oči; jednom je sam Fabijan Kanjuh nešto spomenuo — ali se Bonaventura obranio nudjajući mu svežanj pisama:

— Eto, pročitaj, same narudžbe, per Dio santo!

Sada se dakako nadala zgoda, da se pokaže, piše li on slavnoj republici ili ne.

Jednoga dana dodjoše k Bonaventuri gradjani, što su bili s njime u istoj kalendini i zamoliše ga, neka ih povede poslaniku. Trgovac se branio:

— Ne ću, — reče, — da me i opet Zagrepčani koje-kako sumnjiče, da ja imam Bog zna kakove sveze i kakova posla s republikom. Ha, Bože moj, ako ja odanle naručim koju ribicu ili pregršt mirodija, nisam ja kriv. Da take ribice plivaju po potoku Cirkveniku, a da mirodije rastu oko Popova tornja, lovio bih ribice u potoku i brao mirodije pred Poljskim vratima, pa ne bih pisao u Veneciju.

Tako se branio Bonaventura pred gradjanima zagrebačkim. Kad ga njegovi drugovi saletješe po drugi put, onda privoli, pa se sa dvojicom njih otpravi Markovim trgom i Srednjom ulicom do kraljevske palače.

Gospodin je poslanik bio toga jutra dosta rano ustao. Zamotavši se u mantiju od debele vune, zagledao se kroz prozor dolje u nizinu, gdje se u jutarnju maglicu zavila ravnica. Blago je zelenilo prodiralo tuj i tamo, a ponad toga nadvelo se jasno jutarnje nebo. Zamislio se. Duga mu je plava kosa padala u velikim uvojcima na ramena i na vrat. Ispod jako svedenoga čela stajale dvije oči, sivkasto modre, sanljivo gledajući u svijet, ali su u pravi čas služile svome gospodaru tako, da je Francesco Dandolo jednom bio blaga duša, drugda tvrd kao gvoždje, a onda opet lukav kao lija. Nad oči se uzvile plave, gotovo srasle obrve. Tanki, orlovski nos, dugoljato lice, nakratko šišana brada, koja se završavala malim šiljkom, bili su od pamtivijeka značajke roda Dandola.

Čas pogleda dosadno oko sebe, onda se makne ; čekao ga njegov sluga, jer je trebalo oblačiti gospodara. Navuče najprije tanane sive hlače, koje su posve pristajale, obuče onda jaketu od crvenoga brokata, a nato se zavuče u zobun, koji je bio od teške, tamno sive svile, potstavljen crvenim brokatom, a zarubljen skupocjenim krznom. Široki zlatni lanac metne oko vrata.

Tako odjeven ogleda se poslanik po svojoj sobi. Mora da je prastara ta soba, u koju su ga smjestili. Nekad je kamen tih stijena bio bijel, a boje žive na sagovima, koji su visjeli uza zid. Sad je medjutim kamen pocrnio, a boje na sagovima poblijedjele. Soba je niska, šiljati lukovi, koji se završuju na svodu, čine je još starijom. Tko bi znao, koliko im ima godina. Visokim je starim sagovima prekrito sve do onoga mjesta, gdje se počinju lukovi. Na sagovima je opazio poslanik tek nakon duljeg motrenja otrcane slike: kako kralj Andrija tjera robove u Svetoj zemlji, kralj je Andrija velik, a robovi su maleni ; drugi je sag prikazivao Kumane sa šiljatim kapama, kako gone jelene, a na jednom sasvim starom sagu vidjeli su se samo tragovi slike. U jednom se kutu širio prostran kamin, a do njega ležište, presvučeno širokom medvjedjom kožom.

I opet pogleda poslanik na prozor, kadno mu javiše, da mu se trojica gradjana zemljaka žele pokloniti. On zasuče svoj plavi brk, pa zapjeva:

— Reci, da molimo, neka izvole doći.

Kad su unišli gradjani, a na čelu im Bonaventura, skoči poslanik do njih, pa ih ljubazno primi.

— Zdravo da ste, mili moji zemljaci, drago mi je, da vas vidim.

Izrukuje se sa svom trojicom, a onda nastavi talijanski:

— Vi se dakle dobro držite ovdje — u tom gradu? Milo mi je.

Bonaventura smrska nekoliko riječi u ime pozdrava, pa se pokloni, dok su ona dvojica u po glasa ponavljali njegove riječi, a onda se brzo naklone pa odu. Već su bili na stubama, kad ih stigne sluga, pa zamoli Bonaventuru, neka se vrati na čas gospodinu poslaniku.

*

— Senti, caro mio, da te nešto zamolim, da te nešto upitam. Pišu mi iz Venecije, da ti šalješ onamo relacije, da izvješćuješ?

— Da, istina je.

— Ti znaš, zašto sam ovdje?

— Pisali su mi, znam.

Poslanik pogleda značajno Bonaventuru, pa reče:

— Možeš li mi pomoći?

— Nisam još mislio, eccellenza, promozgat ću.

Čas je Bonaventura šutio, a pogled mu se izgubio daleko u savsku dolinu. Najednom progovori tiho:

— Dopusti jedno pitanje.

— Pitaj, što te volja.

— Jesi li oženjen...

— Ne, nisam ni najmanje — nasmije se poslanik, pa sjede na široku stolicu sa pokrajnim naslonima.

— A ženiti se ne kaniš? — upita opet tiho Bonaventura.

— Ne, ne; ne kanim.

— Ni kad bi to bilo vrlo korisno po republiku — po tebe.

Poslanik se opet diže, pa stade šetati. — Čudno je, — pomisli poslanik — što to taj čovjek sada počinje: jesam li oženjen, kanim li se ženiti; bilo bi dobro za republiku, bilo bi probitačno i za mene. — Tu stane. Tisuću mu se misli redalo glavom, napokon se zaustavi pred Bonaventurom, koji je još uvijek stajao naslonjen na prozor, pa mu progovori:

— A kako ti to misliš — za republiku — za mene?

— Eto ovako. Slušaj. Pripovijedat ću ti sve onako, kako sam ja čuo, vidio nisam ništa. Došla je ovamo u Zagreb kći pokojnoga Ivana Krčkoga, jedinica, a baštinica otoka Krka. Djevojka je mlada lijepa, tako mi bar

pričaju. A doputovala je amo, da pohodi mletačkoga poslanika, da ga zamoli, neka izradi kod „gran consiglia", da joj se vrati otok Krk.

Bonaventura načini poklon, kad je izustio ime velikoga vijeća.

Poslanik pogleda Bonaventuru u oči, skrsti ruke na prsima. Promatrao ga tako čas, kao da se čudi, što mu taj čovjek to savjetuje.

— Pa to je savjet, kojim bi se mogao — pomisli poslanik — svaki prepredeni venecijanski plemić ponositi pred velikim vijećem.

Bonaventura pripomenu tiho:

— Valjda nije poznato tvome gospodstvu, da je ban Derenčin stao na obranu Senja, na koji želi udariti Bernardin Modruški.

— I to znaš! — usklikne poslanik — a molim te, otkle?

— Pripovijedao je to cistercitski crkvenjak jutros crkvenjaku svetoga Marka, a taj je to javio preda mnom jednoj gospodji, koja daje vrlo mnogo za crkvu svetoga Marka.

— Dobro, dragi moj, dobro; ako je moguće pohodi me sutra, znaš, poslije podne rano — reče poslanik pa potrepta Bonaventuru po ramenu.

Taj se pokloni i ode. Bio je ponosan svojim djelom, jer je vidio, da mu vrijedi savjet.

X.

Istoga dana, kad je Bonaventura bio u jutro kod poslanika, hrlila je gospodja Bužanićka prema Dvercima. Kakogod je u ulicama bilo mnogo blata, ipak su njezina debela lica sjala, a i usta pokazivala neki zloradi posmijeh. Odjenula se bila u svijetlo modro odijelo, dosta usko, a povlaku pričvrstila pasom tako, da se je vidjela kao dvije modre kugle, jedna povrh druge. Na glavu nataknula veliku, visoku, malo natrag nagnutu kapu od dva reda čipaka, a niz kapu se i pleća spustili veliki, bijeli trakovi. Oko vrata objesila lanac, pod kojim bi jak čovjek sagnuo svoju glavu. Više je puta govorila sama sa sobom, a onda opet mahala rukama. Nešto je imala, što ju je silno zanimalo, ali i sililo, da to što prije gdjegod ostavi.

Tako je došla do mjesta izmedju zapadne kule i Frankopanske kuće. Tu je ležalo mekano blato, čitava je cesta bila puna malih mlaka, ali je spretna ruka pometala preko ceste opeke, pa je gospodja Bužanićka, pridignuvši još jače povlaku, preko tih opeka dolebdjela do Frankopanske kuće. Tu poravna svoju kapu, spusti povlaku, pa samo malo podigne alku i pokuca. Uto je prolazio drugom stranom ceste prema Dvercima kapelan Dominik, pa se nasmijao tiho gospodji Bužanićki, kad je premještala povlaku.

— Hvaljen Isus! pozdravi pa poče polaganije hodati.

— Na vijeke, časni oče. Kuda ti? — ozove se gospa pjevucajući.

— Po poslu, po poslu — a vi, gospice draga?

— Ha, na riječ, dvije gospi Herendićevoj, znaš, sirota, ne može se maknuti, ta pokora.

— Da, da. Hvaljen Isus, gospo!

— Zbogom, na vijeke, — odvrati gospodja, pa stupi na vrata, koja su bila već otvorena.

Gospodja udje, podigne objema rukama malo suknju, ali se spotakne na izlizanom pragu, no u taj se mah nadje na vratima Herendić, koji je prihvati, tako da mu je pala u naručaj. Od mekana dodira razdragan lagano je poljubi. Ona se slabo otimala s riječima: „Gospodine susjede, ti si zločest!"

— Tiho za vratima stojeći — oscula dabat amicae — nasmija se Herendić.

— Čuješ, čuješ, gospodine Miško, da za tu poeziju zna tvoja gospodja Tereza....

— Terezu smo poslali u mir — odvrati Herendić, pa da i vidi, ne bi se ni maknula. Ja, sada ti je za mene zlatno doba, — aurea aetas. Prije ti je bilo zlo po mene, jer kuda moja žena okom, tuda ja skokom. A sada: dragi Miško, molim te ovo, molim te ono, pa sve lijepo moli. Mirabilis mutatio rerum.

Medjutim su bili došli do male sobe, koja je gledala prema vrtu. Stara je Herendićka sjedjela kisela lica u svom naslanjaču, a kad se javila Bužanićka, onda se pod silu nasmiješi, pa lagano udari rukama po naslonu.

— Ha, dobar dan, dobar dan, gospo! Ti si došla, gospo, ti me ne zaboravljaš. Da, da, svi su me zaboravili, al ti me ne zaboravljaš.

— Službenica tvoja; ali, molim te lijepo, eto, sad već treći put dolazim, da se oprostim od tebe, a sam Bog zna, vremena su takova, da čovjek i iza tvrda zida ne može da smiri glavu.

— Da, da. Ne može da smiri glavu — ponovi Heredićka, pa se bolje namjesti u naslanjaču.

Soba je bila malena. Jedna je velika postelja za oboje s teškim zastorom stajala na srijedi, uza postelju mali stol, a kraj stola naslanjač sa gospodjom Herendićevom, još dva stolca i u kutu starinska slika, za koju se više nije znalo, kojega sveca prikazuje, te je o Miholju prikazivala arkangjela Mihajla, o Terezinju svetu djevicu Terezu, o Božiću Isusa, a o Velikoj gospi Bogorodicu. Na jednoj su strani bila vrata u hodnik, kojim se ulazilo u kuću, nasuprot postelji bila su druga vrata i prozor u vrt, a u kutu treće stijene probijena su takodjer mala vrata.

Herendićevi su imali još dvije sobe, ali te su bile samo za osobite zgode. Bilo je i gore soba za obitelj Frankopana, sa staklenim svjetiljkama, sa brušenim čašama od venecijanskoga stakla i s koječim drugim. Sad je stanovala ondje kneginja. Katarina je imala malu sobicu u neposrednoj blizini Herendićevih, a vrata njezine sobe bijahu redovno otvorena.

— Molim te lijepo, gospo draga, ja ostavljam svoj grad sasvim bez obrane. Bog zna, da li Mičevec još stoji, ili su i njega srušili ti...

— Ti, potari ih sveti križ, pogani.

Katarina je sjedjela u svojoj sobi za stolom, pa slušala, što govore. Nije joj se dalo u prvu sobu, jer je znala, da bi trebalo primiti nekoliko naklona od gospodje Bužanićke. A ta joj je žena bila nekako nemila, premda se pokazivala svaki put vrlo uljudna i naklona prema njoj.

— Bogme, pogani — ponovi mičevečka gospodarica — a velika je neprilika, što domaći ljudi ne tjeraju toga, Bog mi prosti grijehe, vraga.

— Bog i meni prosti grijehe, upravo je vrag — no, da; molim te, kako je bilo ono godine šezdeset i pete...

— Misliš reći devete — progovori Herendić, igrajući se češljugarom, što je skakutao po maloj krletki posred zelenila na prozoru.

— Molim te, ja velim...

— Vidiš, ptičice moja, ja se skrbim za te, a ti mi lijepo pjevaš — progovori Herendić.

— Da, možda je bilo godine šezdeset i devete, kad je nenadano nahrupio onaj vrag, pa je prognao svu prečasnu gospodu amo u Gornji grad. I ja sam onda došla ovamo, i onda sam učinila veliku pogrešku...

— Mamice, ti se šališ, je li? — upita Herendić na pola ozbiljan, a na pola u smijehu.

Bužanićka prekinu za čas neugodan razgovor.

— Ah, da, draga moja gospo, radi toga vam ja ne idem u Mičevec, a bilo bi od potrebe, bi, bogme. Moj je pokojni Pavao, Bog mu dao duši lako, uvijek govorio, da je sramota, što ljudi ne potuku jedamput te antikrste.

Sada počeše pripovijedati obadvije u isti čas. Jedna se je sjećala godine šezdeset i devete, kad su gospoda kanonici in corpore pobjegli na grad, a druga je pričala na dugo i široko, koliko ima posla u Mičevcu, ali zapravo nije već godinu i po ni prstom makla za Mičevec.

— To vam je uvijek bila neprilika, a sada po gotovu. Svagda se brinu naši domaći za druge stvari, a dotle im vrag, Bog mi prosti grijehe, sjedi za vratom. Molim te....

— Istina je, istina, Bog nam prosti grijehe — jauknu gospodja Herendićka.

— Molim te, a što veliš na to? Sada, kada bi trebalo napeti sve sile, da se taj poganin, potari ga sveti križ, uništi, sada diže ban vojsku na kneza Bernardina pa je vodi na Senj. Je li to pravo? Da li to odgovara kršćanskom nauku, ha! — uzvrpolji se gospa Bužanićka.

— A, a, za miloga Boga, što ti to pripovijedaš? — začudi se debela gospodarica, pa stane brisati znoj sa čela. I Herendić u čudu pogleda gospodju Bužanićku pa reče:

— A, gospo draga, je li to istina; svašta se naklapa, a malo je istine na svijetu.

— Ali velim vam. Jutros je velemožni gospodin Bot otišao u Zagorje, da se stavi na čelo banskih konjanika, onda uzima sa sobom brezovičke slobodnjake i nešto podanika ivanićkih. Eto, to je pripovijedao crkvenjak svetoga Marka, a on to zna od crkvenjaka fratra cistercitâ, kod kojih je bio sam ban pozvan, pa ne može doći.

I Herendić i njegova žena ušutješe, jer se je pokazala na vratima Kata.

— Dobar dan. Što si to rekla, gospo? — upita, a lice joj se zacrveni nenadano.

— Oh, ništa, blagorodna gospodjice. Dobro jutro! — gradila se Bužanićka, kao da nije znala, da Kata sve čuje.

— Ne ševrdaj, reci istinu, — raspali se Kata; ljutost jê popala, jer je opazila, kako debela gospa sakriva svoju namjeru.

— Ah, tvoje se gospodstvo ljuti — a ni za što. Mi smo samo govorili, kako je to ružno od bana Derenčina, što diže sada na noge vojsku dolje u južnim stranama, a tu bi nam trebalo toliko pomoći.

— A tko ti kaže, da to čini ban Derenčin? — zapita zbunjeno Kata.

— Ho, to mi ne treba nitko kazati. Zar ban Bot da kreće vojsku? Kad bi na njegovu bilo, onda bi je podignuo na kraljevečke snaše. Ili možda herceg Ivan? Ta on je zet gospodinu knezu Bernardinu.

Kata zašuti i obori oči.

— A misli li tvoje gospodstvo, — nastavi Bužanićka osokoljena šutnjom Katinom, — da bi Derenčin dopustio, da vodi vojsku Bot, kad ne bi njega vezao ovdje mletački poslanik? Sada treba paziti, jer je poslanik učena glava, pa bi lako namazao i staroga i mladoga Derenčina.

Kata je stajala nepomično. Nešto se zamislila, a najednom skoči, oči joj zasijevnuše, sva se zacrveni, s malo pognutim tijelom a svim svojim glasom zaviknu:

— Nije istina, nije istina, što si pripovijedala. To je laž. To su izmislili cisterciti, koji ne trpe bana, to su blebetali zlobni ljudi, a to vjeruju lakovjerne i brbljave žene...

Ali nije još ni svršila, već je i Bužanićka bila na nogama.

— Gospodstvo tvoje neka mi dozvoli, i ja sam plemkinja, pa ne dopuštam, da me tko vrijedja. Jesu li to izmislili cisterciti — ja ne znam; jesu li to rekli zlobni ljudi — ja ne znam; ali znam to, da prokletstvo prati Derenčine i svakoga, tko je s njima. Da. Pitajte Mihajla Vučića, mirnoga i dobroga gradjanina. Pitaj ga, zašto ga je kanonik Andrija potjerao, zašto ga je razručio od svoje nećakinje? — Zato, što je bio s mladim Derenčinom kuhan i pečen.

Herendić je htio umiriti bijesnu Bužanićku, ali se nikako nije dala. Ona mane rukom, pa reče:

— Ajde, molim te, što ti znaš! — A što je mladi gospodičić kod Save radio, kad je tebe spasao, da, nije ni sanjao, da će tebe spasiti, da će takovo janje pasti pod njegove vučje zube. Da, to je bio slučaj; ali je bilo dobro, jer je spasao bogatu baštinicu otoka Krka.

— Nemoj, nemoj, molim te, — zavapi Kata, — naslonjena na zid; suze joj potekoše curkom. Herendić i njegova žena uzeše je miriti, a Bužanićka se oprosti.

— Dobar dan želim.

Kad je polazila prema svojoj kući, male joj se oči smijahu pa tiho šapnu sebi samoj:

— Ala sam zasolila mladomu gospodinu.

* * *

Istoga je dana oko podne odlazio iz samostana cistercita konjanik na brzu konju noseći na Modruše pismo, što mu ga preda sam prior Pier de Aragonia. U tom je pismu stajalo ovo:

„Kako nam je javljeno, kani tvoja velemožnost podsjesti Senj. Glas je taj došao u banske dvore, pa je ban Derenčin, budući sam zabavljen dočekom poslanika venecijanskoga, koji dolazi, javna je tajna, radi otoka Krka, predložio banu Botu, da skupi pripravnu vojsku i dà ide Senju u pomoć. Ban Bot ima sto sedamdeset konjanika, koji stoje kod grada Bistre, zatim sto osamdeset brezovičkih slobodnjaka, onda četu od trista dvadeset što pješaka, što konjanika, koje je najmio od biskupa Osvalda u Ivaniću. Ne će proći pokraj dvora tvoje velemožnosti, nego nešto na jug, ali će svakako biti buduće srijede, to jest od jučeranjega dana osam dana, u Senju. To ti javljamo, a naše ime reći će ti čovjek, koga šaljemo s tim pismom do tebe.

* * *

Čitave noći nije Kata ni oka stisnula.

Misli joj nisu bile nikako skladne. S jedne strane takova podvala njenu miljeniku, — ne, nije nikako bilo moguće, da je on svemu kriv; s druge strane teški, jaki dokazi, da se nije dalo protiv njih ni mrve navesti u njegovu obranu. Sve se je slagalo kao dogovoreno: mora da je istina. Pa napokon ono o Mihajlu, ono je i sam pripovijedao. Ali to je ono, da je on sam sve potvrdio; potvrdio sve, što je ona žena o njemu kazivala.

Mučila se jadnica Kata, da ispriča Pavlića, ne da ga opravda. Ako je istina, da se je ban podigao na kneza Bernardina, onda je učinio ružno djelo!

Tu se zaustavi u mišljenju. Sjeti se, kako je ona žena spomenula, da je prispio poslanik venecijanski. Morala bi k njemu; zato je ovdje. A napokon može i ne ići k njemu. Što onda? Odluči se, da će potražiti poslanika. Ali se najednom sjeti, da je obrekla Pavliću, da ne će poći, da će sve to ostaviti, neka se razvija samo. Gle — to je obećanje smete. I to je obećanje tražio od nje. A ona je pristala. I to se slagalo s govorom one žene.

Kata se sasvim zbuni.

Pod jutro zaspi. Probudi se dosta kasno, pa promisli sve još jednom.

Nije znala, što bi i kuda bi. Stoput je požalila, što je došla u Zagreb, što nije ostala u Modrušima ili na Trsatu. Ćutjela je, kako je sama, kako nema nikoga, u koga bi se pouzdala, nikoga, komu bi se povjerila. Kod te misli stane. Ima netko i nije daleko — bratučeda njezina kneginja Dora. Za čas je obuze nada, ali je opet ozlojedi misao, da Dora o svem tom nema ni pojma, da joj treba sve reći, i ovo najtačnije, što je teško ljubljenoj duši odati. Moralo je biti.

Lagano stupa do stuba, stane čas pa razmisli, bi li pošla, a onda zakorači brže.

— Koja tebe sreća k meni nosi? — upita kneginja Dora, kad je Kata prešla prag.

Čitava je rodbina gledala Katu s nekim sažaljenjem i opet s poštovanjem.

— Evo me k tebi, da ti ispovjedim nešto, — poče djevojka zacrvenivši se do ušiju.

Ispripovjedi kneginji svu svoju historiju, svoje spasenje i vijesti, što ih je jučer čula. Odlanulo joj, kad je gotova bila.

Kneginja se Dora zagleda čas u Katu, a onda upita sasma mirno:

— Je li banov sin savjetnik svoga oca, povjerava li se njemu otac i pita li ga, kad što želi učiniti?

— Ne, sigurno ne. Ne pita ga.

— Je li banov sin znao one kobne večeri, da ćeš ti u Zagreb?

— Nije. Nemoguće, — smrsi Kata, a u duši joj budne nešto lakše.

— Zna li Bernardin, da na njega ide ban Bot?

— Zna. Herendić mu je poslao svoga slugu, a osim toga valjda su mu javili cisterciti, koji nisu osobiti prijatelji bana Derenčina.

— Ako uzmeš, — poče sada Dora mirno, — s jedne strane mudroga kneza Bernardina, koji je oprezan kao mačka, a s druge strane bana Bota, koji je potpuno nevješt ratnim stvarima — ne treba da se mnogo brineš za sreću naše kuće. — Dalje, veliš, da banov sin nije mogao znati dan tvoga dolaska u Zagreb, da ne svjetuje oca, i ne doznaje njegove osnove — onda je on nevin kao novorodjeno dijete. — Što se napokon tiče tvoga nastojanja, da ti Venecija vrati otok Krk, drago moje, to si započela jalovu stvar. Venecija nema smilovanja, ne zna pravice; lukavi poslanik sv. Marka obilazi sada dvor i velikaše, jer bi rado izmamiti potvrdu, da Venecija s pravom sjedi na Krku.

Dora je tako govorila Kati na Ozlju, ali onda je nije Kata ni slušala; sada se slaže izjava kneginje Dore posve s izjavom Pavlićevom.

— Hvala, Doro, bit ću ti uvijek zahvalna, jer si me oslobodila strašne sumnje.

— Drži se toga, ne daj se smesti, pa ćeš biti sretna, — progovori kneginja stisnuvši ruku djevojci.

— Hvala! — izlane i opet Kata pa nestane na vratima.

* * *

Oko jedanaeste prije podne donesoše dvije sluge nosiljku pred Frankopanovu kuću; iz nje izidje Beatrica, žena Ivana Korvina, a kći Bernardinova. Nosila je suknju od teške žute svile, za sobom je vukla plašt od tamnomodre kadife, dok je jaketa bila takodjer žuta. Prednji dio suknje i jakete bijaše bogato urešen čipkama, a na glavu je natakla kapu od modre kadife sa dugim bijelim skupocjenim velom. Bila je visoka žena, crne kose i crnih očiju, a na pravilnom licu su nešto smetale predebele usne. Mnogo je bilo na njoj od matere, a oni, koji su se sjećali njezine bake Izote, rekoše, da je Beatrica prava pravcata Izota.

Kad je ušla u kuću, pokloni se Herendić duboko.

— Jeli kneginja Kata kod kuće? — upita Beatrica, pa se ne čekajući odgovora uze uspinjati u prvi sprat.

Za čas se javi na vratima začudjena Kata. Ona je rijetko vidjala Beatricu, pa joj je taj pohod bio malo neugodan.

— Zdravo, teto moja, — reče Beatrica smijući se i pokazujući bijele svoje zube, — kako si, što radiš?

— Živem iz dana u dan. Što tebe nosi amo u tom sjaju?

— Dolazim, da te sa sobom odvedem. Otac mi piše o tvojoj stvari; sad je vrijeme. Mudre glave pletu i raspleću, pa ne stižu do željena konca, ajde, da mi pokušamo. Mletački poslanik kao da čeka, da mu žena pomogne dovršiti to zamršeno pletivo.

— Slabo ću mu ja pomoći, — odvrati tiho Kata.

— Ti najviše, dušo moja; ta tvoje sve nastojanje ide za tim, da se razgovaraš s poslanikom.

— Da, prije, sad . . . ne.

Te je riječi Kata tako mirno rekla, da se je i sama čudila, kako je to moguće.

— Sad . . . ne? Sad . . . ne? Pa šta onda radiš u Zagrebu, čemu toliko briga, toliko putovanje. Gle, putovanje! Ti si bila u velikoj pogibli. Je li?

— Da, — prošapta Kata.

— Netko te je spasao? Tko je to bio?

— Banov sin, gospodin Pavlić Derenčin, — odvrati Kata, pa se sva zažari.

Neugodno joj] bilo, što je Beatrica tako navalila, pa je ispituje kao sudac krivca.

— A tako! A tko ti je rekao, neka ne ideš pred poslanika?

— Kneginja Dora, — odvrati Kata zahvaljujući Bogu, što je Dori sve priznala.

— Kneginja Dora bila je Frankopanka, sad više nije; ona je sestra Anža Brinjskoga, koji je do nedavna bio ljut neprijatelj mome ocu; ona je kneginja Krbavska, žena krbavskoga kneza, koji je još danas ljut neprijatelj nesamo mome ocu, nego i svemu, što je frankopansko.

Beatrica pogleda Katu ispod oka, pa zašuti. Najednom poče lagano:

— Ti si s banovim sinom više puta govorila, Kato?

— Jesam, — dahnu Kata.

— I on ti je rekao, da se ostaviš Krka? — upita Beatrica promatrajući podjednako Katu.

— Jest, — odvrati Kata pa pogleda Beatricu očima, koje moljahu, da je ne pita, da je ne muči više.

Beatrica zašuti. Činilo se, kao da se nečega neugodnog sjeća, kao da bi rado, da se te spomeni riješi. Napokon prozbori u po glasa:

— Reći ću ti nešto. Misliš li ti, da sam ja pošla, kuda me je srce vuklo, ne. Slušala sam oca svoga, on je dobar državnik. „Uzmi Ivana", — rekao mi je, „pa ćeš biti velika gospodja, biti bez brige". Ja sam pošla za njegovu učenost hercega Ivana, pa Bog i mir.

Iza kratke stanke nastavi Beatrica:

— To ti ja govorim, Kato, jer vidim, da ti nosiš nekoga u srcu, koji ti ne će i ne može pomoći, a bilo bi zgodnije, da stvar drukčije urediš.

— Bože moj, — progovori Kata očajna, — ne znam, što ću, kuda ću!

Beatrica je gledala sa strane, napokon se primakne pa joj tiho samilosno uze šaptati:

— Znaš, Kato, kako smo mi zajedno odrasle; znaš, kako smo uvijek zajedno bile; onda, dugo je tome, upilila si meni nešto u glavu, da ćeš, da moraš gledati, kako da Krk, očevinu opet dobiješ, jer si to — obrekla — svome pokojnome ocu; sjećaš li se? Eto, zato te ja sad nagovaram.

— Pa što ćeš, što ću da radim? — zapita Kata gotovo plačući.

— Hajde sa mnom, pa radi ono, što ću ti ja reći, ne ćeš požaliti.

— Idem, — odvrati Kata mukotrpnim glasom, pa se uze spuštati s Beatricom niza stepenice.

— Ako tko pita za kneginju Katu, reci, da je nema kod kuće, da je kod mene, kod Ivana Korvina.

Te riječi dobaci Beatrica Herendiću, koji se samo duboko pokloni.

* * *

— Golube moj, — divila se Rozalija na Dvercima, kad je venecijanski poslanik ostavio kraljevsku kuću, pa lagano pošetao prema kući hercega Ivana, koja joj je baš nasuprot stajala.

— Gledaj ga, gledaj, to je gospodin, taj ti s kraljevima i s knezovima svaki dan jede i pije, — govorila pa brisala masne prste u pregaču.

Na dugom uskom prozoru hercegove kuće javi se lice Beatricino samo na čas, a onda se brzo ukloni. Vidjela je poslanika, pa se požurila, da pripravi Katu.

— Molim te, drži se, ne jadikuj, — prozbori hitro Beatrica.

— Meni je užasno teško, — poče Kata sva crvena.

— Poslanik je mlad, lijep, vrlo ugledne porodice. Dandolo!

— Ali . . . .

— Šuti, molim te, vladaj se ponosno, ne kao mala nespretnica, nego kao da znaš, koliko vrijediš. Tvoji su djedovi Mauroceni!

Katarina nije znala, što da učini. Ona nije umjela tako govoriti, tako misliti kao Beatrica; sva joj se pamet uzbuni. Već je i opet požalila, što je došla u Zagreb. Svega toga ne bi bilo, da nje nema ovdje. Zgrabi je onda neko čeznuće za mirom, za pokojem, kakav je uživala ondje na Trsatu. Crvene se oči opet napuniše suzama.

Poslanik je zašao na niska široka kućna vrata u veliko predvorje duboko posvodjeno; niske su široke stube vodile u prvi sprat. Pratio ga stari sluga, koji nije nigda ostavljao Beatrice. Kad se je poslanik uspeo u prvi sprat, prijavi ga sluga a Dandolo udje na pola odgrnut zaslon od crvene teške kadife u sobu, u kojoj su stajale Beatrica i Kata. Soba je bila takodjer niska ali prostrana, znakovi starine ali odličnosti; na niskim su stjenama visjele slike, što ih je herceg Ivan donio iz Siene, Firenze i Ferrare. Stijene medju prozorima resili sagovi sa starim vezivom i slikama, pod je bio od crnoga i bijeloga kamena, ali i tu su se prostirali debeli i široki sagovi. Na dva stolića u dva kuta bile su ponamještene dragocjene boce i čaše od venecijanskoga stakla, a nad omašnim se kaminom dizao umjetni relief do terakote, pred kojim je stajala pješčana

ura. Nekoliko stolica uza zid i maleni stol na jednoj strani sobe upotpuniše namještaj sobe.

Držeći lijevom rukom zlatno puce svilenoga zelenoga zobuna, a nehajno spustiv desnu, u kojoj je držao kapu, pokloni se duboko. Plava duga kosa spade mu na vrat kao lavu. Gledao je uvijek u zemlju. Beatrica se i Kata poklone; Kati je bilo, kad ga je vidjela, da klekne preda nj pa da ga sklopljenim rukama zamoli, neka joj se smiluje. Gledala ga je i gledala, ali ni riječi da smogne za odzdrav, premda je znala, da se taj pohod baš nje tiče.

Već su Beatrica i poslanik izmijenili nekoliko riječi, kad se poslanik okrenu Kati pa reče poraznim glasom:

— Dopusti, da ti se poklonim, kneginjo; došao sam amo, da te zamolim za dozvolu, da ladje republike sv. Marka, koju ja zastupam, smiju prolaziti pokraj otoka Krka.

— Ja nemam ništa protiv toga, — odvrati Kata crvena do ušiju; tek je to nekoliko riječi s teškom mukom istisnula.

— Da, ništa protiv toga, ako slavna republika dade za odštetu onaj novac, koji je potrošila za uzdržavanje otoka Krka, — doda Beatrica mirno.

Poslanik pridignu oči i pogleda Beatricu.

— La sua madre, signora, e una Veneziana, — reče i nasmiješi se.

— No, signor, una Napolitana, — odvrati Beatrica naklonivši se i naglasivši riječ „Napolitana".

— Ti ćeš, gospodine poslaniče, bolje učiniti, — nastavi Beatrica, — ako odmah predješ na stvar, radi koje si amo došao. Reći ću ti jasno i glasno: ova moja štićenica predobro je i preiskreno stvorenje, a da bi ti pred njom igrao komediju, kako si je igrao na dvoru, kako je i igraš i u Zagrebu pred banom i pred gospodom; ja sam već previše

tih vaših venecijanskih mudrolija vidjela, naučila, a — i učinila, pa mi ne ćeš dati dinar za cekin.

Poslanik se šutke pokloni.

— Dakle vi želite, — nastavi mirno Beatrica, — najprije prolaz kraj vanjske i unutarnje obale otoka Krka?

— Da.

— Taj već imate.

— Drugo: vi želite . . . . — Beatrica pogleda čvrsto svojim lijepim, crnim očima poslanika.

Francesco Dandolo mirno izdrži pogled pa se okrene prema Kati, koja je tiho sjedjela.

— Mi želimo, da gospa dozvoli još . . . neko vrijeme držati Krk . . . . kako ga držimo sada.

Kata nije znala, što bi odgovorila, ali gospodja se Beatrica potajno nasmije, učinivši licem znak odobravanja, pa reče:

— Dakle na devedeset i devet godina, a republika će plaćati dva dinara svake godine Katarini i njezinim nasljednicima.

— Ne, to ne mislim . . . .

Beatrica omjeri pobjedonosno poslanika, primakne se k njemu pa ga potrepta rukom po ramenu:

— Dakle recimo, republika će dotle imati Krk, dok se Kata ne uda.

Poslanik se nasmiješi, a Kata poniknu očima sva crvena i zbunjena.

— Pa recimo dotle, — odvrati poslanik čvrstim glasom.

— Ti si, gospodine naš gost, — reče Beatrica, a i ti, draga moja, ne ćeš odbiti moga poziva.

Poslanik se opet duboko pokloni.

XI.

Bila je prava travanjska noć. Poslije obilne kiše bješe se u večer lijepo razvedrilo, a onda se opet stalo oblačiti i oblačiti, te je bilo bojazni, da će biti noću kiše kao iz kabla. Teški se oblaci gomilali od juga, a Zagreb, još od popodneva u blatu, kao da će doživjeti po noći novu kišu. Najgore je bilo ondje uz potok, gdje su do nedavna stajali cistercitski kmetovi. Taj je bio malo po malo ostavio svoje korito, pa se prelio na Harmicu.

Takva je bila noć, kad je Mihajlo ostavio na Dolcu svoga prijatelja, koji mu je dao poputnicu:

— Quartus gradus: ibant qui poterant . . . .

— Laku noć! — oglasi se Mihajlo, pa udari Skalinama, koje su vodile do Kaptolskih vrata.

Dugo je morao lupati, dok mu je vratar otvorio.

— Bog daj dobar večer; dobro spavaš, — oglasi se Mihajlo, stupivši u svijetlo, da mu stražar vidi lice.

— Bog daj laku noć. Po takovu su vremenu samo pop i lopov vani, — okosi se vratar. Pogleda Mihajla, pusti ga na vrata, pa opet zaključa za njim.

Debele kapi kiše počeše padati. Iz daleka se javljala grmljavina; od časa se do časa zablista na jugu. Mihajlo naturi kapucu na glavu, pa će preko Pisanoga mosta. Nije se mogao ugnuti mekanoj zemlji i silnomu blatu.

Već je bio gotovo prešao most, kad se slučajno ogleda. Niže cistercitskoga samostana nešto je najednom zasvijetlilo.

U prvi mah nije znao, je li to zbilja ili mu se samo pričinilo. Popostane čas, a onda se tiho okrene natrag do kaptolske stijene, pa se uze lagano verati uza zid. Tu je stajao još uvijek štagalj kanonika Andrije, a iza njega već podignuti bedem. Mihajlo pomisli, kako bi bilo zgodno, kad bi on koga tata ulovio tu, na kakonikovu zemljištu. Počeka čas, a onda se više približi. Napeo uši pa sluša. Nigdje ne čuje ništa, već što krupne kapi kiše udaraju po drvenom krovu staroga štaglja, i onda daleku grmljavinu. Pričeka, dok sijevne jače. Sijevnulo je, ali negdje iza Gornjega grada. Već je bio odlučio, da će kući, kad najednom začuje neko lagano piljenje. Pritaji se sasvim, da bolje čuje. Pričinilo mu se isprva, da glas dolazi odozgora, a onda razabere bolje. Pililo se u istoj visini, u kojoj je stajao on sam.

— Što to kanonik ima u svom štaglju, — pomisli, — da su se u tami bacile na nj ptičice?

Sada se čulo jače piljenje. Najednom zasijevne jače. Mihajlo opazi nekoga posve blizu, gotovo na dohvatu. Trebalo je biti na oprezu. Ostao je neopažen, zato skine polagano svoj ogrtač. U prilog mu je bio vjetar, koji je počeo jače duvati, pa se nije moglo razabrati šuškanje haljine.

Još čas i Mihajlo pridrži svoj čvrsti ogrtač, te ga raširena baci na ono mjesto, gdje je prije vidio nekoga, a u isti čas skupi u svojim rukama krajeve plašta.

— Po vra . . . . .

Drugo nije mogao reći neznani junak, jer mu se Mihajlov ogrtač opleo oko vrata i stisnuo ga. Mihajlo zavrne plašt poput vijka jednom rukom, a svojom desnom zgrabi desnicu neznančevu baš u pravi čas, jer je taj bio zamahnuo oštrom pilom. Zavine mu ruku tako, da je sve pucalo, pa ga trgne u pet, šest koračaja do kaptolskih vrata.

— Kucaj! — zagrmi Mihajlov glas, a neznanac, koji je imao ljevicu slobodnu, pokuca malo.

— Jače! — ozove se Mihajlo, pa krepčije savine desnicu neznančevu.

On zajeca ispod plašta, pa udari čvršće po vratima.

Napokon se javi iznutra vratar. Nakon duga pregovaranja otvori.

— Imate li stražara? — upita Mihajlo nešto zapovjedničkim glasom.

— Ima tu jedan, — progovori saneni vratar, pa probudi stražara, koji se naoružao kopljem i mačem te izašao.

— Evo jedne ptičice; molim te, imaš li lanac za toga gospodina?

— Malo ima lanaca, ali su dobri, — prozbori saneni stražar. Iznese lanac, a uljenicu objesi na klin na vratima. Teške verige metne neznancu na ruke, a Mihajlo skine svoj plašt s njegove glave. Ukaza se ošišana glava i vrlo crveni nos.

— Ajde, putuj — ha, gle, i kljast. Čuješ, da ti nisu nogu naravnali gdjegod u našoj sobici. Ti si čudno stvorenje. Da si pijanac, nos ti govori, ali za tata te ne bih držao. Dakle, hajde naprijed!

Iza tih riječi oplete stražar nemilo neznančeva ledja, a on uze klipsati vukući za sobom jednu nogu.

— Stani, — pozove Mihajlo, ovuda ćemo pokraj kloštra do kanonika Andrije, na njegovu sam ga ulovio.

— A, vidiš ti vraga, kako dobar nos ima taj lopovčić, gadura jedna!

I opet ošine drškom koplja tata, pa nastavi:

— Gle, gle, kako su to oni doznali, da je vele časni gospodin Andrija danas poslije podne spremio u štagalj šesnaest vreća žita. I vidiš, danas, samo danas bi to žito bilo tu, jer ga je htio sutra prodati. Vidiš, vidiš, ti pokoro zemaljska.

I opet opali kopljem ledja jadnikova.

Medjutim su se primaknuli sjevernim Kaptolskim vratima. Još se vidjelo svijetlo u Andrijinoj kuriji. Mihajlo lupi dva puta snažno po vratima, onda se otvori prozor.

— Tko je božji?

— Je li vele časni kod kuće? — upita Mihajlo.

— Jest. Što bi rad?

— Govoriti s njim. Ulovili smo tata kod njegova štaglja . . . .

— Za ime božje, kod štaglja?

Za čas izleti Andrija dobro zamotan sa svjetiljkom u ruci pa otvori dvorištu vrata. Začudi se, kad vidje Mihajla.

— Što ti tu radiš? Jesam li rekao . . . .

— Evo, vele časni, dopratio sam ti amo lopova, koga sam ulovio pred tvojim štagljem, baš kad je bio nakanio, da te oglobi za nekoliko vreća žita.

— Providentia divina, i ti si morao biti in facie loci, kad je taj razbojnik to htio načiniti!

Onda se okrenu k lopovu:

— A ti, miseria miseriarum, zar te nije Boga strah? Zar nema u tebi ni mrvice poštenja . . .

— Čekajte, vele časni, ja ću ga predati onima pod Kaptolskim vratima, oni će mu ucijepiti više mrvica poštenja.

Stražar se okrene pa odvede zlikovca kaptolskim stražarima, koji su stanovali kraj gradskih vrata.

Kanonik videći, da je bila njegova prodika suvišna, okrenu se sada k Mihajlu:

— Znam dvije oči, koje su od onda, otkad si ti ovdje bio posljednji put, crvene i plačne. Gledaj, da ne budu više tužne.

Stisnu nato ruku Mihajlu, koji je prihvati pa reče:

— Ne ću nikad više govoriti o zidu, koji je za tim štagljem.

— Bene. A sada ajde, da mi pripovijedaš.

Obojica udjoše u kanoničku kuriju.

* * *

— Bolju večer Bog daj, nego što je danas, — pozdravi stražar sa Skalina svoje drugove pod vratima.

Uz velika vrata vodila su pod istim krovom još dvoja mala vrata, kroz koja su išli pješaci, a tu je bila prigradjena prema potoku Cirkveniku kuća sa dvije velike sobe za stražare. Tu ih je bilo jedno šest, koji su svi bili budni pa se kockali.

Na pozdrav se odazovu ne obazirući se na pridošlicu; istom kad je onaj gurnuo tata, jedan se oglasi:

— A, Jure, ti vodiš finoga gospodina.

— Da, — odvrati Jure, — finoga — tata. Htjelo mu se kanoničkoga žita.

— Daj ga, neka čeka, dok mu se Bog smiluje, — reče pa potjera tata u drugu komoru i uze dalje kockati.

— Laku noć, — promrmlja Jure, pa ode.

Već je bilo prošlo dosta vremena, kad se stražari prestali kockati. Protezali se, zijevali, ali spavati nisu smjeli. Najednom se jedan sjeti pa upita lopova:

— Otkle si ti, ptičice?

Nikakva odgovora. Stražar se nasmije pa reče drugaru:

— Za Boga, Jure nam je doveo nijemca. Možda i nije ništa kriv.

— Vidiš vraga, čekaj; daj malo onaj škripac, možda će on izvući koju riječ.

Skinuše sa zida palčenice, metnuše ih lopovu na palce, pa stadoše zavijati. Krv mu briznu pod nokte, bljedilo se prosu po njegovu licu, ali ne pisnu.

— Ne prolijevajte krvi badava, — progovori stari stražar Nikola, — dosta imamo mokre slame, pa ćemo s njom pokušati otvoriti kljun našoj ptičici. Sutra, kad dodje kaptolski župan, bila bi sramota, da mu rečemo: Izvoli, gospodine župane, ovo je netko, koji je nešto negdje ukrao. Hajde, malo mokre slame amo!

Priskočiše dvojica, svežu čvrsto lopovu ruke oko pasa, onda mu dugim užetom sputaju noge, a uže provuku kroz kolotur, pričvršćen na jakoj hrastovoj gredi, koja je držala krov. Jadni je lopov visio glavom tri stope od zemlje. Sada donesu tavu, na njoj žeravice pa metnu na nju mokru slamu. Lagano se dim izvijao, slama je klijala, ali nije gorjela. Onaj jadnik viseći glavom baš nad dimom stane kašljati. Suze mu zalile oči, lice pocrvenilo. Uzdahne. Pokuša maknuti glavu na drugu stranu, ali dim je slijedi. Poče jače kašljati. Uzdrži dah, pa zatisnu oči, ali vrag od dima kao da prodire i kroz trepavice. I opet navali takav kašalj, da je napokon muklo hripao. Krv mu izbila na nos.

— Hoćeš li možda što reći? — upita ga stražar, koji je držao tavu sa žeravicom i slamom.

— Da.

Maknuše žeravicu i slamu. Zlikovac uzdahne, koliko je mogao.

— Molim, dajte me dolje.

— Ne, dragi, odgovaraj ti lijepo, što te pitamo i to lijepo reci, jer ćemo inače još paliti slame. — I već primače žeravicu.

— Ne, ne, reći ću sve.

— Dakle tko si, otkle si i zašto si ovdje?

— Zovem se Tomo Tomin . . ., iz Gornjega sam grada, htio sam u štagalj kanonika Andrije . . . onda me ulovi jedan crni i dovede me amo.

— Jesi li bio sam? — upita stražar, prikučivši tavu sa žeravicom.

— Ne, ne, nemojte . . . bio je ondje i Fabijan . . . on je pobjegao . . .

— Tko još?

— Nitko više, nitko. Danzego je u Senju . . .

— Dakle čitava kumpanija? Čekaj, — prozbori stražar, pa podmetnu opet slame na žeravicu.

— Ne, nemojte, za Boga. Ja ću sutra sve reći županu. Ja mogu otkriti znatnih stvari, samo mi dajte, da dišem slobodno.

Sad ga spustiše stražari dolje, razvežu ga, a on se poput šturka zavuče u kut pa za čas tvrdo zaspi.

XII.

Minula su tri dana, minula i četiri, otkako je došao poslanik venecijanski. Ono gospode, što je stiglo u Zagreb, stajalo ondje, malo razmišljalo, malo se proveselilo, malo dogovaralo, a kad se poslanik ne dao nikomu na oči, i otišlo. Ban je Derenčin bio zadovoljan, jer se je izbavio teške službe, da bude neprestano na uslugu venecijanskomu poslaniku i da se dogovora s njime. Pokušao je doduše, da vrši svoju službu, dolazio je poslaniku, ali ga je rijetko nalazio kod kuće. Poslanik je boravio gotovo sav dan u svom susjedstvu kod hercega Ivana. Medjutim ni ondje nije mogao ban da vrši ono, što je mislio, da mu zapovijeda kralj, jer bi ga herceg Ivan redovito zadržao, — a bilo je bolje i lakše govoriti s hercegom nego s onim, što bi svaku riječ metao na vagu.

— Dragi moj bane, za tebe bi trebalo izmijeniti onu: inter arma silent Musae, — ali ni meni ne ide od srca to dogovaranje. Previše je mirno za te, a za me prejako miriše po ratu. Pustimo ih!

I ban Derenčin i herceg Ivan sjedoše se zabavljati na svoj način, kakogod su bili protivna značaja; poslanik se pak zabavljao nešto s Katarinom a još više s Beatricom. Ona je sve opravila, a da nisu pravo ni znali kako.

Banu to nikako nije bilo pravo. Prijekim je okom gledao, što gospodja Beatrica sprema. Istina je, pomišljaše ban, sprijateljit ćemo se s Venecijom, ne će biti tolikoga

straha od nje; ali opet, ta je mlada Frankopanka sestrična Bernardinova, pa će se tom svezom najviše okoristiti modruški knezovi.

Tako mozgajući dodje jedne noći kući od hercega. Kasno je bilo, dvije su sluge drijemale pod širokim vratima; gore dočeka bana mali Vuk, koga je rijetko vidjevao.

— Zašto ne spavaš? — upita ga ban.

— Nešto bih rado tvojoj milosti da rečem, — odvrati mali u po glasa, skupi ruke na prsima pa se lagano nakloni.

— Govori! — reče ban pa stane uz prozor.

— Evo ukratko. Znam, da tvoja milost nije prijatelj kneza Bernardina.

Kad je spomenuo ime Bernardinovo, lice mu se nekud nacerilo.

— Što dalje . . . .

— Ima ovdje, preko vrta, rodjaka Bernardinova . . .

— Znam. Gospodjica Kata.

— Toj rodjaki vrlo je mio mladi gospodin banić, a čini se, da i on nju voli, — progovori Vuk tiho.

— Što vraga! — zaleti se ban, ali se brzo svlada. — Dobro je, — reče, — možeš otići.

Vuk se smjerno pokloni, a kad je ostavljao sobu, opet se na njegovu licu javi pobjedonosni smiješak.

Dugo u noć ostao je ban budan promišljajući i boreći se sam sa sobom. Da njegov sin uzme Frankopanku, to ne bi ni zlo bilo, pomisli, ali kako bi se on našao u srodstvu sa knezom Bernardinom? Nigda nije toga čovjeka vidio, rišta mu nije mogao zla reći, ali opet bi ga neka mrzost spopadala, kad bi njegovo ime začuo. Ćutio je ipak, kako mu ta misao, da dodje u srodstvo s tom znamenitom porodicom, postaje mila. Onda se sjeti najednom venecijanskoga poslanika, sjeti se svoje zadaće, pa se prošeće sobom dva

tri puta, strese se, kao da goni od sebe zle misli. U po glasa, sam samcat, prošapta:

— Ludorija!

Od toga je dana za čudo ban svojski radio, da se Dandolo i Kata što prije uzmu.

Tri četiri dana prošla, a ban je sjedio jedne večeri sa svojim sinom. Bili su povečerali. Rijetko se povela medju njima riječ o poslovima banovim. S jedne ruke nije ban sam rado govorio o tim stvarima, a s druge nije ni sin mnogo pitao za te novice.

Najednom se ispruži ban pa protre ruke zadovoljno.

— Danas mi je odlanulo, — reče.

— A što, oče? — upita Pavlić, smijući se.

Čudno je bilo vidjeti bana Derenčina, kako se zadovoljno smiješi i kako sina značajno gleda.

— Eto, zapala me zadaća, da dočekam venecijanskoga ambašadora, da ga primim, što bolje mogu, da gledam, da se sastane sa što više velikaša kraljevstva, pa da onda nekako učinim, da Venecija ne dobije, što traži. Razbijao sam si glavu, kako ću to izvesti — ali uzalud. Bog bi znao, čovjek je onda najmanje spreman, kad mu te spreme najviše treba.

— Da, to je, vele teolozi, posljedica istočnoga grijeha, — nasmiješi se opet Pavlić.

— Ha, sam Bog zna, mi ne znamo.

— A što su rekla gospoda velikaši na to, što Venecija uzima, ili zapravo ima otok Krk? — zapita Pavlić radoznao već radi Kate, da joj donese prvi glas.

Bio je malo nemiran. Već ju je dva puta htio pohoditi, ali je ni jedamput nije vidio. Jednom mu je rekao stari Herendić, da je bolna, a drugi put, da je nema kod kuće, da je kod svojih rodjaka.

— Ništa nisu rekli, ni poslanika nisu vidjeli, ali ne mojom krivnjom, nego je sve uzeo na svoja ledja herceg Ivan. Zapravo nije on ni riječi pisnuo, nego njegova žena; to je vraška spletkarica, kći Bernardinova; vidi sto godina unaprijed. Mi smo svi prema njoj mališi i ništice.

— Pa kako se je riješila čitava stvar, koja vam je zadavala toliko glavobolje; čini se, oče, da bi ti bio volio koješta učiniti, tući se s Turčinom, nego uredjivati tu stvar.

— To svakako, ali, Bogu hvala, minulo je.

— Pa kako je prošlo? — upita Pavlić po drugi put.

— Eto. Kneginja je Beatrica sve uzela u svoje ruke, sve ovršila, a mi se ne trebamo ništa brinuti dotle, dok ima baštinika za Krk.

— Kako, baštinika? Ivan Krčki i njegova dva sina Anž i Nikola već su davno mrtvi, a kći Katarina....

Pavlić je pitao nekako nemirno.

— Ha, Bože moj, Beatrica je predobila za se Katarinu, pa primi s ove strane, primi s one, i tako se dogodilo...

— A što se to dogodilo?

— Eto, to — reče ban ustavši — kneginja je zaručila Katu za Dandola.

Pavlić pogleda oca u čudu, pa se nasmije. Kako, ona zaručena za Dandola, a on zna, da ni pitati ne će za svoje baštinstvo. Pa zaručila! To je tako smiješno nevjerojatno, kao da o ponoći sine sunce. Možda je Beatrica štogod splela, da zavara Venecijanca? Sve je dobro, ali kako, da njegov otac sve to vjeruje. Sada požali, što nije povjerio ocu svoju stvar sa Katarinom. Te su mu misli za čas sunule u glavu, onda upita:

— Ali što veliš, zaručila? To je nemoguće.

— Ta, kažem ti, i brzo će biti svadba.

Banovu se sinu zavrtjelo pred očima. Maši se noža za pojasom, a onda primi čašu, pa tresne njom o stol. Napokon ustane, približi se ocu, pa reče mekim glasom:

— Oče moj, molim te, smiluj mi se, reci, da nisu istinite te tvoje riječi.

Ban pogleda svoga sina. Bio je sav blijed, oči mu se zacrvenjele, — za čas je otac saznao cijelu historiju iz očiju sinovih.

— Istina, sinko!

Te su riječi porazno djelovale na jadnika. Nije znao, što bi; ustade, pogleda oca, onda sjede pa složi glavu medju šake. Debele je suze skrivao, a dah sustezao.

Otac je stao uza nj, pa ga promatrao; vidjelo se na licu banovu, da od srca žali svoga sina.

— Oče, to ne smije, to ne može biti!

— Sinko, smiri se, tako je. To nije moguće više razvrgnuti. Ti znaš, da je Kata radi toga i došla u Zagreb . . .

— Da, da . . .

— A i poslanik je Dandolo s istoga razloga dospio ovamo. Tu su se našli interesi. Nemoj zato gubiti duše, bilo je i proći će.

— Ne će proći, ne će proći! Tako mi Bog pomogao i svi sveci božji, ne će proći! — progovori u po glasa Pavlić, kao da govori sam sebi i kao da se zaklinje.

Ustane i spremi se.

— Zbogom, oče!

— Zbogom, laku noć, sinko! — progovori ban.

— Ne će on otići čitav odavle, duše mi!

— Sinko, dana mi je zapovijed, da branim poslanika, ja ću tu zapovijed izvršiti

— Ne tiče se mene, laku noć.

I ne čekajući, što će mu otac reći, ode u svoju sobu. Prisloni se na visoki prozor pa stane razmišljati. Prozor je gledao u vrt. Ondje je prijeko ona redovno spavala, ovdje su se u sredini vrta sastajali, ovdje joj je rekao, da je ljubi; tamo joj je prisegao vječnu vjernost, a sada da od svega toga ne bude ništa, da se sve to raspline. kao da toga i nikad nije bilo! On je kriv svemu. On je predobio djevojku lijepim riječima — ali joj nije ništa zajamčio . . . Na njoj nema ni najmanje krivice . . . Tako je uze opravdavati u sebi.

— Napokon što nisam odmah sve kazao ocu? — pomisli, — što nisam do nje išao svaki dan?

Take su se misli vrzle po glavi jadnome Pavliću, dok napokon ne oćuti, kako ga pomalo svladava san. Onako odjeven legnu i zaspi. Svu je noć gledao pred sobom poslanika, okružena od množine vojske. Pozvao ga, neka se bije s njim, ali mu se poslanik ne smije odazvati, — jer je poslanik. Pavlić htjede navaliti na nj — kadno se sasvim izmučen i izmoren probudi. To se čitavu noć ponavljalo. Napokon prema jutru zaspi tvrdo, te se kasno probudi. U početku nije znao, je li sve istina ili san, što je jučer na večer čuo; ali se doskora uvjeri. da je to teška i ljuta istina.

Uredi se pa htjede izaći, ali mu na vratima sobe zapriječe put dvojica od crne čete.

— Što ćete, pustite me.

Naperivši na nj koplja stajali su tu nepomični:

— Mi branimo poslanika, — rekoše.

Pavliću se zaiskriše oči od golema bijesa, te već htjede, da sve onako goloruk nasrne, ali ga u isti mah sputa silna klonulost. I nemoćan se zatvori u svoju sobu i stane plakati kao dijete.

* * *

Kakogod je Granparola pod uvjetom skrajnje šutnje povjerio svojoj ženi čitavu tajnu o opsadi grada Senja, kakogod su i drugi članovi deputacije držali skrovitom tu vijest, pa nije ni duša sanjala o zauzeću grada, o mijeni gospodara ; ipak se u Modrušima oštro oružalo, začudo bez tajne, bez ikakova sakrivanja. Oružalo se žurno i silno. Knez je Bernardin razaslao medju sve plemiće, koji su mu pripadali, glasnike, pa se digoše ljudi iz Primorja, onda modruška okolica, a napokon čvrsti momci od Ozlja. Sve je to stizalo dan na dan u Modruše, te se ondje i redalo.

Kneginja nije htjela, da ostane usred te buke i toga nemira, pa je sa svojim kćerima i odgojiteljem, praćena jakom pratnjom od trista valjanih vitezova, otišla svojoj kćeri u tvrdu Krapinu.

Jedna se frankopanska četa vrstala za drugom. Prvu je vodio Gašpar od Griča, čovjek vičan ratu, jak, bezobziran, tako da se govorilo, da Bog ne daj ni prijatelju ni neprijatelju doći pod šake Gašparove. Svoju je vojsku vodio sam Anž Frankopan, gospodar Brinjski, posvuda na glasu sa svoje ljepote. Bio se je s Bernardinom u prvo vrijeme nešto zakvačio, ali razabravši, da se treći tomu vesele, umirio se, pa od tada stoji na braniku svoje zemlje protiv Turaka. I on se je pridružio Bernardinu, pa već boravi osam dana na Modrušima, a njegove čete, mjesto da podju na Senj, dolazile su ravno na Modruše.

U kuli, koju su nazivali Tržanom, a bio je to najstariji dio grada, smjestio se Ivan ili, kako su ga zvali svi rodjaci, lijepi Anž. Kakogod je na njegovu gradu Sokolcu u Brinju bilo sve raskošno uredjeno, tako je sam gospodar volio skrajnju jednostavnost. Soba Anževa bijaše na vrhu kule. Imala je uzak ulaz, kojim se je popinjalo gore, jedan veliki izbočeni prozor tako, da je čovjek lako mogao vidjeti

u daljinu na tri strane. Soba četverouglata završavala se niskim svodom, komu je sa sredine pričvrštena o dugo uže visjela mala uljanica; pod njom je bio ovelik stol sa stolicama, u jednom kutu postelja, dosta široka, a nad njom se prostrlo onisko nebo. Dvije goleme škrinje upotpunjale posoblje privremenog stana Anževa.

Bila je večer. Anž je stajao na prozoru i gledao na grad. Na zapadnoj se strani pokrilo nebo sitnom maglom, za koju je utonulo sunce ; istok je crveno modar, na tamnom se nebu pomilaju zvijezde. Pod gradom, u utvrdjenom mjestu, pa i vani, izvan zidina, vidjele se vesele čete vojnika oko naloženih ognjeva, sve pod vedrim nebom, čuo se žamor, kako viču, kako pjevaju. Rijetko se razabirao koji šator. Bilo je i konjaništva dosta medju njima.

— Gledaš, — progovori najednom Bernardin, koji se je bio lagano uspeo do Anževe sobe, — gledaš, koliko ih ima. Sad na će doći posljednji sa Kupe, ondje ih je šest hiljada i pet stotina.

— I moje dvije hiljade, to je osam hiljada pet stotina. Hoće li to biti dosta za Senj ? — upita Anž, okrenuv se Bernardinu.

— Ne znam, — nasmjehnu se Bernardin, — vidjet ćemo.

— Koliko ih je već otišlo ?

— Mojih hiljadu i sto, tvojih dvjesta, — odvrati Bernardin.

— Čuješ, ne će li biti premalo naše vojske ? Vele, da sam kraljevski kapetan ima preko sedam hiljada, onda još podruga hiljada, što je doveo ban Bot u Senj, pa zatim venecijanski brodovi . . .

— A, dragi moj, prekosutra ćeš vidjeti, kako se tuče, — reče Bernardin pa pozove Anža sa sobom, da razgledaju vojsku.

*

Sutradan, tek što je zora granula, zatrubiše trublje, vojnici se digoše i nasta vreva po svem podgradju. Premda je opsada mogla dugo trajati, ipak se većina vojnika lako naoružala. Najprije krenuše oni sa Kupe — niski su ljudi te jašu teške konje ; onda se makoše domaći Modrušani, strah i trepet neprijatelju sa svojim velikim noževima. Dalje se redaju visoki Otočani, pa kršni Brinjani ; onda se opet pojavi skladna konjica ozaljska, visoki konji, a ljudi kao gore. Lagano su odlazili u redovima po četvero; uza svaku je četu pošlo do dvadesetak konjanika na niskim gorskim konjima, što su stražili stražu s obje strane puta i zalijetali se daleko od glavnoga trupa.

Tako je odlazila vojska do sredine prijepodneva. Knezovi Bernardin i Anž Brinjski podjoše s vojskom, a Rok Štiglić izmoli od gospodara, da i on smije s njime. Spočetka mu to knez Bernardin nije dopuštao, ali Rok molio i molio, pa ga napokon namolio.

Već je sunce visoko poskočilo bilo, kad se sa grada još vidješe posljednja koplja i kad zamuknuše trublje. Onda se zatvoriže modruška vrata, most se podigao, a tek neko trista ljudi, ponajviše staraca, ostalo, da brani grad.

Prošao dan, prošla i noć. Modrušani su pomišljali, kako se njihova čeljad a i drugi vojnici nalaze sada blizu Senja. Bilo ih je, koji su govorili, da će se Senj predati pred tolikom silom, a bilo je i ljudi, koji su naherili glavu, slijegali ramenima, pa rekli, da će to teško ići.

Oko podne drugoga dana javi se na vratima siromah čovjek, moleći za potporu ili za ručak; imao svezanu nogu. Pustili ga u mjesto i ondje je prosio :

— U ime Boga i Majke Božje smilujte se jadniku. Ulovili me Turci, kad sam putovao, iznakazili me ; molim vas, dajte mi štogod.

I svi su mu davali, a on se tako vukao od jedne kuće do druge, dok ga najednom nije nestalo, a da toga nitko nije opazio.

Slegla se večer. Naoblačilo se i duvalo s juga ; topli proljetni vjetar očito donosio kišu. Ljudi u podgradju i u gradu zatvorili vrata i prozore. Svuda je tiho, samo se od časa do časa čuje vjetar. I posljednje su se svjetiljke utrnule. Sav je kraj utonuo u tamu, šutnju, gotovo u san.

U tišini se javi pod gradom gavran. U priličnoj daljini ozva se drugi. Napokon nasta opet mir, koji potraja dosta dugo. Tada najednom oživi šuma gradu na jugu, kao da je vjetar jače zaduhnuo ; drvlje se stalo njihati, staro lišće šuštati.

Još čas — a onda zaori iz tisuće grla zaglušna vika. Svako je drvo oživjelo, svaki se grm stao micati; u ljude kao da je zašao sam bijes. Vrzli se svuda, hvatali se zida, udarali na nj, kao bujica navrli, kao silan val najednom nahrupili. Jadni stanovnici Modruša, trgnuvši se iz prvoga sna, nisu znali, kuda da se djenu. Sa svih se strana čuo usklik, uzdah, koji se svakome otimao iz grudi: — Turci!

I zbilja je jaka turska četa doprla do pod utvrdjeno mjesto. Ono trista ljudi u gradu postavi se brzo na branik, gdje je zid bio razvaljen. Ali začudo, kao da je sam vrag natjerao Turke baš na ono mjesto. U početku su se borili u tami, a to je dobro došlo Modrušanima, jer se nije vidjelo, koliko ih je. No najednom planu šuma za ledjima neprijatelju, pa rasvijetli modruške branitelje. Po crnim obrisima razabraše branitelji, da ima Turaka mnogo, mnogo više, nego što su isprva mislili.

Četica se pripravi na odlučan boj.

Stari Blaž Ivanić, komu je Bernardin bio povjerio obranu grada, spremi brzo sve žitelje modruške u gradsko dvorište. Već su Turci plazeći dolazili do mjesta, gdje je

zid bio prodrt, već su uzeli i udarati na most, pregazivši lako gradski opkop, jer je rijetko u njemu bilo vode, kad najednom stadoše, vika se stiša, a iz daljine se čulo:

— Naprijed, udri!

Ivanić je čekao, da se pojave Bernardinove čete, a to je bilo sada. Starac pogladi sijedu bradu, uspne se na zidinu napô razrušenu, pa zaori silnim glasom:

— Dvadeset s puškama amo, dvadeset straga! Naprijed, braćo!

U tren oka ispuniše vojnici zapovijed. Dvadeset gvozdenih vilica udari o razoreno kamenje i dvadeset se golemih pušaka postavi na njih. Još čas, i silna njihova ždrijela planuše, grom zatutnji te se ozva po brdu i polju, a sva se dolina napuni dimom. I tek što prvi Turci popadaše, stupiše drugi na njihovo mjesto. I opet zagrmiše puške, i opet se zavije sav okoliš u dim, a kad se razbistri, vidje se graba pod zidom puna mrtvih i ranjenih Turaka.

Medjutim je u dolini nastao strašan pokolj. Šuma, što je zapališe Turci, gori silnim žarom te se i grmlje pod njom užgalo. Bernardinovi su pješaci pritisnuli Turke odozdo, pa ih nagonili u oganj. Što nije zašlo u oganj, dospjelo je ili pod nož Modrušanima, ili je palo od četrdeset Blaževih arkebuzira. Do ponoći su kosili Bernardinovi momci po turskoj vojsci, a bilo jê mnogo.

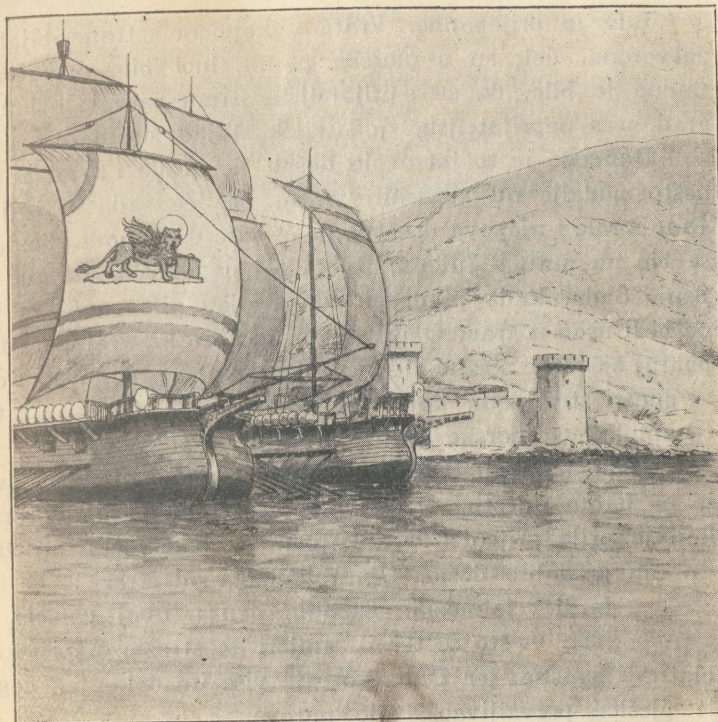
Bernardin i Anž stajali su straga nakraj šume sa četom izabranih vojnika. Gledali su, kako se gubi Jakub-pašina sila, pa su sa smijehom kadikad poviknuli:

— Naprijed, udri!

U to dojaše naglo na malom konju čovjek, pa prošapće, prikučiv se sasvim Bernardinu:

— Brzo! Jakub-paša hoće na gornju stranu da izmakne.

Začuvši to Bernardin podbode konja i zavikne:

XIII.

Nad Senjom se krilio krasan dan. U visinama se crnila šuma, a iz Senjske Drage sve do vrela „Na travici" dopirala sočna zelen s obiju strana bujice Potoka i tek oko gradskih zidina pokazivao se kamen. More je mirno i modro. U daljini se razbira zelena obala krčka i posve bijel kameni Prvić. Prema Vratniku se utisnula tamna mrlja posred bijela kamena; bijaše to šuma, za kojom se skrivao samostan Franjevaca. Sam se grad skučio u svoje zidine.

Bilo je prijepodne. Vrata s kopnene strane bijahu zatvorena, dok su s morske prema luci bila otvorena. Čudno je bilo, da su s prijateljske strane zatvarali slavni grad, a s neprijateljske je uvijek stajao širom otvoren.

Danzego je to jutro bio došao do grada i razmišljao nešto podalje od gradskih vrata, što će sada u Senju. Granparole i njegova društva ne će više da pohodi. Sastao se bio na putu s Judom, pa ga taj nagovorio, da ode u Senj. Sada, kada je dospio do Senja, nije znao, bi li, ne bi li ušao u grad. Obišavši gornja gradska vrata, podje pokraj sjeverne strane zida, pa se pope na pećinu, a onda se spusti strminom, kojom se ne bi svatko ufao spuštati, te šmukne s morske strane u grad.

Stade na trgu. Ogleda se malo. Sve je u miru, sve je na istom mjestu. Sada vidje na istoku pred dvorom, koji je prije pripadao Frankopanima, banovačku stražu. To mu je dobro došlo. Upita jednoga od straže:

— Je li vele možni gospodin ban u ovoj palači?

— Jest. A što će ti? — omjeri ga stražar poprijeko, blatna i prašna, jer Danzego nije više imao konja, nego je pješice prevaljivao svoje putove.

— Htio bih govoriti s njime.

— A ti ajde, pokušaj!

U taj se čas pokaza na vratima visoki lik banov. Ogleda se pa zijevnu.

— Molim, vele možni gospodine, ovaj . . .

— Što je? — okrene se ban mrko k stražaru.

— . . . ovaj ovdje . . . .

— Što ćeš? — zapita ban Danzega, približiv mu se.

Danzego skinu kapu s glave, uozbilji se pa zirne u bana.

— Nosim ti, vele možni, dobre glase, — progovori u pô glasa, te se ogleda na stražare.

— Otkle dolaziš? — upita ga ban, ali taj put nešto mekše.

— Iz tabora kneza Bernardina. Prekjučer sam bio ondje, pa sam vidio . . .

— Što si vidio?

— Gospodine vele možni, ja sam siromah . . . .

— Čekaj, ajdmo!

Udjoše u malu ulicu, što vodi prema sjeveru, pa stupe u drugu kuću, u kojoj je stanovao Grk Simonios. On je posudjivao i venecijanskoj i hrvatskoj gospodi novaca, koliko su željeli; znao je, da će mu to donijeti stostruki plod.

— Dobar dan! — reče Bot, kad su unišli u niski tamni magazin.

— Bon di, eccellenca, — odvrati starčić, pa se duboko nakloni.

— Čuj stari, trebam dvije kese dukata.

Starac se izgubi iza vreća u nutrinu kuće i za čas se vrati noseći novac, ali ujedno dade banu, da mu potpiše pismo. Tim mu je pismom bio dopušten slobodan uvoz robe u sve gradove, koji su stajali pod banskom vlašću.

— Eto novaca, eccellenca, a molim lijepo samo potpis, — reče ponizno.

— Lopov si, brate, velik lopov, — reče ban, pa smota pismo i zatakne ga za rukav.

— Čuješ — nastavi — još tri dukata za ovoga; nosi dobre vijesti.

Stari Simonios podiže glavu, promjeri Danzega, kao da ga nikad nije vidio, onda pogladi sijedu bradu, pa odnekle iz širokoga ogrtača smogne tri dukata.

— Ajde, reci, što znaš, pa ćeš dobiti novaca, — pripomenu ban opazivši, kako je Grk nepovjerljivo gledao Danzega.

— Dolazim od kneza Modruškoga. Sabrao je vojsku, ali .... — lukavi Talijan svrnu oko na kesu, pa na bana.

— Eto, — reče ban, predavši Danzegu dukat, — to je predujam.

Danzego spremi dukat, pa nastavi:

— Knez je sabrao silnu vojsku, ali — ne dolazi na Senj ...

— Evo, još dukat od Grka, — reče ban, pa dade Danzegu jedan od ona tri dukata, što je Grk bio metnuo pred sebe.

— To je dobro, eccellenca, vrlo dobro. Onda ćemo živjeti u miru, u miru, — reče Simonios, pa protare ruke.

— Dalje, momče; što znaš još, govori!

— Dalje je to: on je sabrao vojsku, ali ne dolazi na Senj, nego ostaje na miru, dapače on već i raspušta vojsku, jer se nikoga ne boji, — reče nedužno Danzego.

— Vraga, a zašto ne? — upita prestrašeni ban, a i Grk se nagnuo naprijed.

— Teško mi je bilo ondje, orobili me svega Bernardinovi vojnici. Konja sam imao, divnoga konja, pa su mi ga oteli ...., — poče jadikovati lukavac.

Grk pogleda bana, a ban Grka, pa reče:

— Ajde, Grče, ti dva i ja još dva.

Muče predaše četiri dukata Danzegu.

— Knez se Modruški ne boji nikoga, jer je valjda sklopio savez s Turčinom.

— S Turčinom? — upitaše ban i Grk u jedan glas.

— Pred tri je dana bio kod kneza Bernardina Jakub-paša kao sužanj. Otišao je odanle sasvim slobodan i miran, praćen od svojih.

— A tako, to je čudno! — oglasi se ban, zažmiri nešto ozbiljnije u Danzega, onda se jako iskašlja:

— Bi li ti nosio pismo ... kuda ideš?

— Idem k fratrima, potražit ću ondje noćište.

— Ne pitam to, nego bi li ti htio u Zagreb?

— Bih, ako je potrebno, — odvrati Danzego, tobože u neprilici.

— Ti ćeš odnijeti banu pismo; dobit ćeš dobra konja, a i za put. Ali čuvaj se, da se odviše ne približiš Brinju i Modrušima.

— A ja mislim, da bi dobro bilo, da baš prodjem onuda, — doda strašljivo Danzego.

— A zašto? — upita Bot u čudu.

— Jer će manje sumnjati na mene.

Ban pogleda Danzega ispod oka, a i Grku zasja čudan smiješak oko usta.

Napokon bi lukavi Talijan pozvan u dvor, gdje je dobio pismo, dobra konja i obilnu potporu, da što brže prispije u Zagreb.

* * *

Bilo je negdje oko osme u večer. Noć se bila spustila na Zagreb. Sav se grad zamotao u maglu. Ta je pak magla bila mokra, neprozirna, gadna. Gospoda kanonici nisu ni užgali pred svojim kurijama svjetiljčice u čast Bogorodici, jer se i onako ne vide.

U krčmi su Drage Nikolinke sjedjela dvojica, pa gledali u tamnu noć. Juda Tadeuš šuti i misli na koješta. Najviše mu se vrze po glavi Danzego i senjske prilike. Drugi, Kanjuh, bulji glupo preda se i mrmlje; bio je već iskapio svoja dva vrča, pa nema s kim da se pravda. Zla su vremena po njega osvanula. Turci učestali u savskoj nizini, te nema što da se robi i prodaje. Nikolinka ga poprijeko gleda, jer već drugu sedmicu pije na vjeru.

— Valja se negdje okrpiti, svojski okrpiti, — pomisli.

Već je svoju diplomu prodao patru Desideriju za pet maraka srebra, ali se i to srebro pretvorilo u vino, pa proteklo kroz Fabijanovo grlo. Njegovom se diplomom ponosi sada jedan imućni kožar iz okolice križevačke.

— Ti se badava nadaš, moj Juda, badava se nadaš, Vlah je Vlah.

— Ajde, poznajem ja njega, a poznajem i tebe, da si ti na njegovu mjestu, već bi te bili Turci i kršćani sto puta dotukli, ili bi bio pobjegao praznih ruku. Danzego će doći; doći će s punom torbom.

Fabijan nije osobito volio Danzega, pa se ljutio, što ga Juda tako poštuje. Počeo mu se podrugivati. Uto se začu izvana težak korak. Juda naćuli uši, a Fabijan se presta smijati.

— Tko je to? — upita.

Za čas su slušali neki razgovor pred kućom, a onda uđu trojica novoveških radnika, koji su radili kanonicima.

— Ha! — nasmije se Fabijan, pa pogleda Judu, — nema ga, ne. Već ga čekaš tri dana, ali ti je uzalud.

Ona se trojica povuku u kut kraj stare bačve. Ponajviše su šutjeli.

— Čuješ ti, gdje je Tomo? — upita zlorado Juda Fabijana.

— Ne znam, bogme ne znam, — branio se Kanjuh, koji je na čas postao malodušan.

— Ulovili su ga, ulovili. Metnuli ga pod ključ, a onda s njim bogzna kuda, — kimao glavom Juda, pa prikorno gledao Fabijana.

— Onda, kad sam bio ja s njim pri kanoničkom štaglju, zaviknulo je nešto i tada nastao potpuni mir, — uze tiho pripovijedati Fabijan; — ja sam ga poslije tražio, mnogo tražio, ali nigdje mu ni traga. Meni se čini, da su to duhovi....

Juda čudno pogleda Fabijana, ali u isti čas ustane.

— Čuješ?

— Da, — odvrati Fabijan — netko je skočio s konja.

Još čas, i na vratima se pojavi Danzego, sav blatan od puta.

— Bog, kako je, što radiš, što je novo? — sasu kišu pitanja Juda, dok je Fabijan samo namignuvši smrskao kroz zube:

— Zdravo, momče!

— Dobar večer, — odvrati Danzego, pa se ogleda i poče tiše govoriti:

— Govorio sam sa samim banom, vjerovao mi je. Evo pisma od njega na bana Derenčina. Oh, putovao sam gadno. Mislio sam, najbolje će biti, ako noću putujem, ali vrag je to. Zašao sam gotovo u Žumberak.

Danzego poče na široko pripovijedati svoje doživljaje u Senju, pa na Modrušima, gdje mu je knez Bernardin osujetio lijepu osnovu.

— A jest — naruga se Fabijan — osujetio, jer si ti glupo radio. Baš je bila pamet povjeriti takvu stvar tebi!

Danzego omjeri Fabijana, ali ne reče ništa, nego nastavi svoje pripovijedanje. Kad je svršio, upita ga Juda:

— Koliko ti je dao Bot na put?

Danzego stane časak, pa onda reče u pô glasa:

— Šest mletačkih dukata, a od toga sam potrošio gotovo dukat.

— Čuj, to je malo nagrade za toliki posao. Ali reći ću ti nešto. Dat ćeš meni ono pismo, što imaš za bana Derenčina, pa ću ga ja odnijeti. Dobit ću nešto.

— Aja! dragi, ja sam započeo stvar, ja ću je i svršiti; treba gospodinu Vuku lijepo stvar prikazati, pa će i opet nešto kanuti u moj džep.

— A molim te, — poče Fabijan jače, — tko te je pomagao, kad si išao u Senj? Da nije bilo na pô puta Jude, ti bi se bio praznih ruku doturao u Zagreb.

Danzego stade čas razmišljati, onda izvadi iz njedara kesu, a iz nje dukat.

— Je li ovo dosta za tvoju uslugu? — upita i poda Judi dukat.

— Dobro, — reče Juda smiješeći se, primi novac pa ga spravi.

Fabijan je gledao, kako se ona dvojica pogadjaju. Lice mu se namrči, pa promrmlja:

— Gadovi!

Na dušak popije onda treći vrčić kiseliša.

Kad ona trojica radnika odoše, ustade i Juda, skupi svoju kabanicu, pa se čvrsto umota u nju.

— Bog, do sutra. Bit ću sutra kod Frankusa odmah iza podneva. Ti, Danzego, pripovijedaj Fabijanu o banu Botu, a on će tebi o Tomi. Zbogom!

Naturi kukuljicu na glavu, pa se izgubi u tminu.

Fabijan i Danzego najprije su sjedjeli šuteći. Onda se odvaži Danzego, pa pozove dva vrča „boljega". Fabijan ga pogleda ispod oka, pa reče:

— I to će platiti Juda Tadeuš, hm?

— Da, platit će, — nasmije se Danzego, pa upita:

— Što je s Tomom?

— Ne znam, Boga mi, ne znam; odnijele ga vještice i vukodlaci. Znaš, mi smo se dogovorili, da ćemo pregledati onaj fratarski zid i kanonički štagalj; kad mi ondje, Tomo se spravi na posao s jedne strane, a ja s druge pazim. Tada najednom nešto zavikne, i mojega Tome nesta. Kao da ga je progutala zemlja! Medjutim zdravo! — i Fabijan se kucne s Danzegom.

— Bog. Dakle Tome nema?

— Nema već osam i više dana — doda Fabijan nešto strašljivo.

Danzego poče pripovijedati, kako je lijepo u Senju, kako će se vratiti u Senj, jer u Zagrebu nema više nikakve zaslužbe.

Fabijan ga je promatrao po strani, nije govorio ništa, dok je Danzego pripovijedao. Najednom se prene:

— U tvoje zdravlje!

— Bog! — odvrati Danzego.

Vrijeme je prolazilo, a vrčići se praznili. Danzego, malo razigran, zapita Fabijana:

— Hoćemo li još, kume?

— Hoćemo, ako Bog da i gospa Nikolinka.

— Ne boj se ti, dat će ona za dobar novac, — nasmija se Danzego.

— Hoće, dat će za ukraden groš, — primetne Nikolinka.

— Za ukraden groš dat će ona vina, koje pada s neba, — doda jetko Danzego.

Obojica se nasmijaše, pa uzeše vrčeve. Komad tvrda sira i još tvrdjega kruha poda Nikolinka Danzegu.

On nastavi pripovijedati, pa istrusi i opet svoj vrčić. Postao je veseo, a Fabijan sjedio i pio, a rijetko što primijetio. Kadikad bi promumljao pred sebe riječ, dvije. Napokon ustadoše. Danzego je teško hodao. Nikolinki plati vino malim novcem. Fabijan ga je pažljivo promatrao.

— Postoji li još vaša škulja na Mesničkim vratima? — upita Danzego, izlazeći iz krčme.

— Da, da, postoji, čeka te, — odvrati Fabijan, pa se gotovo svali na zemlju spotaknuv se na balvan, koji je ležao na putu.

— Ha, vrag te! Pazi, Danzego, da se i ti ne spotakneš. Bila bi šteta za takovu glavu. A gdje ti je konj?

— Eto, tu. No ti, divkonjiću, amo te malo. Zima ti je. Ne ću te jahati. Ovdje smo odmah kod kuće, — smijao se Danzego ogledajući u polutmini maloga lijepog konja.

— Sada ćemo mi pokraj popovskoga zatvora do potoka; onuda ti je najbolji put, a ne trebaš lupati ni na jedna vrata.

— Dobro je, — odvrati Danzego, pa uhvati konja za ular i podje za Fabijanom.

Magla se nešto prorijedila, ali je jednako bilo teško i iskusnomu pogoditi pravi put. Fabijan udari nizbrdo sve dotle, dok mu nije dopirao do ušiju šum nabujaloga potoka. Onda okrene na jug. Lijepo je išlo sve do Pisanog mosta. Tu je trebalo prijeći na drugu stranu. Prije nego li će preko mosta, najednom se Fabijan izgubi. Danzego nije znao, bi li čekao ili ne. Stane. Turi prst u usta, pa zazviždа malo. Nigdje ni glasa. Ovdje je magla opet postala gušća. Priveže konja za most, pa će da se vrati. Još jednom zazviždukne — pa stane. Najednom poćuti strašan udarac na zatiljku. To je očito Fabijan. Svijest ga počne ostavljati, brzo se okrene, ali neznanac udari još jednom svom silom, a Danzego se sruši kao vreća u blato.

— Tako. To ti je tvoj Senj! — nasmije se Fabijan, pa uze pretraživati džepove Danzegu. Pretraži sve, pa nadje uz pismo nešto drobiša i četiri dukata u džepu, zatim još deset dukata u mošnjici za pasom.

— Vidiš, i, bogme, lažeš!

Onda pograbi Danzega oko pasa, odnese ga na most pa ga baci u potok. Prihvati tada konja te ode ispod grada Ilicom u svoje utočište kod Mesničkih vrata.

* * *

Drugi dan u jutro dosta rano zamoli Fabijan Kanjuh Vuka, da može govoriti s banom Derenčinom, jer ima pismo od bana Bota. Starac je tro ruke od veselja, jer je slutio, da nije dobro po Bernardina. Uvede Kanjuha u sobu.

Ban dodje, primi pismo i pročita ga kod prozora. Najednom se okrene.

— Piše mi ban Bot, da je donositelj toga pisma vidio, kako su Turci mirno otišli iz Bernardinova grada. Jesi li ti to vidio?

— Jesam, s dopuštenjem tvoje velemožnosti, — odvrati Fabijan nešto u čudu.

— Bez oružane pratnje odoše? — upita ban sa zanimanjem, a lice mu se razvedri.

— Sasvim bez pratnje, velemožnosti, — nastavi Fabijan slobodnije, pa se u duši nasmije.

Ban je doduše čuo o Bernardinovu okršaju, ali spreman prije vjerovati zlo, nego dobro povjerova pismu, pa ostavi na čas Fabijana sama. Ovaj se ogleda po sobi i najprije pomisli, ne bi li što bilo, da se odnese. Ali napokon mora biti oprezan, jer Bog zna, ne će li ga ban još trebati.

Sada dodje ban i reče:

— Ti ćeš imati dobrotu da ostaneš ovdje dotle, dok te trebam. Moguće, da će to biti za kratko vrijeme, a učinit ćeš mi veliku ljubav, ako i onda to isto posvjedočiš.

I pokaže Fabijanu drugi izlaz, gdje su dvojica od „crne čete" stajala i čekala na nj. On se nije dao pod okrilje njihovo, trgao se, ali na koncu mu nije ništa preostalo, nego da sluša.

Metnuše ga u lijepu sobu, dadoše mu jesti i piti do mile volje, ali ga ne pustiše s oka.

Ban je Derenčin uživao, što ima živoga svjedoka Bernardinove nevjere.

* * *

Nedjelju dana poslije pohoda Dandolova Beatrici nesta Katarine. Pitali su za nju Herendićevi, pitala gospa Bužanićka, ali djevojci ni traga ni glasa, kao da ju je crna zemlja progutala.

Jednoga dana — bilo hladno, premda ljeti — dodje u Frankopanovu kuću mladi Pavle Derenčin. Herendić ga dočeka kao obično, sleže ramenima i tužna lica promumlja:

— Nema još ništa, ništa ; ja bih već javio tvojemu gospodstvu, da znam, gdje je.

— Dobro, dobro. Je li kneginja Dora kod kuće? — upita Pavlić ne mareći za Herendićevo ispričavanje. Bio je propao, blijedo mu lice požutjelo, neuredna kosa i odijelo pokazivahu, da na se ni malo ne misli.

— Jest, ovdje je, — povede Herendić banića u lijevu stranu kuće i otvori vrata.

Lijepa je kneginja sjedjela uz prozor, a pred njom mladi Ivan Torkvat, pa čitao čudni život i slavna djela Maćedonca Aleksandra Velikoga. Kad je Pavlić ušao, presta mladić čitati, a majka pogleda čudno došljaka.

On stane čas, onda progovori u pô glasa:

— Oprosti, svijetla kneginjo, što dolazim ovako nenadano; ti valjda znaš ili bar pogadjaš uzrok mome dolasku . . . .

— Znam, vrlo dobro znam, — odvrati kneginja ozbiljno, — neka izvoli tvoje gospodstvo, — ponudi Pavliću stolicu i nastavi:

— Jest, znam, onaj isti dan, kad je Kate nestalo, ili bolje, kad je otišla svojoj nećaki Beatrici, sama mi je pripovijedala cijelu vašu stvar. Ja sam joj rekla, neka ne pohodi poslanika . . . .

— Hvala ti, kneginjo . . . .

— . . . neka se umiri ovdje u Zagrebu.

— I ja sam joj to govorio, ali uzalud. Znaš, kneginjo, ja sam bio u dvoru hercega Ivana, primila me kneginja Beatrica, obasula me lijepim riječima, ali na moje pitanje, gdje je Katarina, slegnula je ramenima pa rekla, da je doduše jednoga dana bila Katarina kod nje, ali da odonda ne zna, gdje je. Klela mi se, da ne zna. Dolazim k tebi, pa te molim, ako znaš . . . .

— Duše mi, ja je od onoga dana, otkad mi je priznala sve, nisam vidjela, premda stanujemo pod jednim krovom. Ne znam, a i naši ne znaju o njoj ništa, — progovori kneginja, pa se zagleda preda se.

— Možda je i opet otišla k Bernardinu na Ozalj, — prošapta Pavlić ne vjerujući sam sebi.

— Ne, ne može biti. Knez je Bernardin sada u Modrušima, a kneginja sa kćerima u Krapini na imanju Beatricinu. Tvoj me je gospodin otac onomadne utješio, govoreći, da je Bernardin potukao kod Modruša Turke.

Prvi je čas gledao mladić preda se. Razmišljao je, kuda bi Katarina mogla otići. Najednom upita:

— Kneginjo, bi li ti vjerovala gospi Beatrici, da si na mome mjestu?

Dora stane, pa gledne u sina, a onda reče Pavliću u pô glasa, tako da jê Ivan, koji je nešto podalje stajao i čitao, nije mogao čuti:

— Moja je nećaka mlada, ona ne zna, što govori, ljute je talijanske krvi, ne zna, što čini. Onako je, kako si sumnjao, premda nisi svoje sumnje izrekao.

— Hvala ti, kneginjo, Bog s tobom, Bog ti blagoslovio sina.

Mladić ode posve slomljen.

* * *

Mihajlo je Vučić razbijao glavu, gdje probavlja svoje dane njegov prijatelj. Kušao je, da ga potraži po gradu, ali Pavliću nigdje traga. Obašao je dva tri puta bansku kuću, pitao za banića, ali mu rekoše, da ga nema kod kuće.

Sjedio je zlovoljan i nesabran kod kuće, nije mogao ni da što radi, ni da što čita.

Iznenada se jednoga dana otvore vrata ; u sobu stupi Pavlić. Bio je blijed, mrk, prišao muče do Mihajla, dao mu ruku, onda sjeo na mali stolčić, što je stajao uza prozor. Ni riječi ne reče, tek od časa do časa uzdahnu, ili udari tananom visokom palicom po podu.

— Što je? Otkle ti? — upita Mihajlo prestrašen.

— Iz zatvora. Moj me je vele možni gospodin otac zatvorio i pod stražu metnuo, dok se ona djevojka, koju sam ljubio, koju sam obožavao, nije zaručila, udala, a možda već i rodila sina.

— Koja...

— Ta ona, Kata, koju sam spasao, koju sam nosio u srcu kao kakovu sveticu, koje ne bih dao ni za što na svijetu.

— Ajde, molim te, ne luđuj!

— Ma ne bi bilo ni čudo! — Nego znaš, što ću učiniti?

— Što?

— Učit ću za poslanika, bit ću poslanikom u Veneciji, zavodit ću udate žene, obljubljivati djevojke, pa ću tražiti od republike, da njihove muževe zatvori, a djevojačke zaručnike pod stražu stavi. Slušat će me, dakako, ispunjivati moje molbe, ne, moje naloge, ta ja sam poslanik.

— Ali to ne će biti istina, da je ona...

— Istina, istina, prava pravcata istina. Velim ti, istina je tako živa, da mi naviru suze na oči, kad se sjetim, koliko sam puta želio, da nešta bude istina, a nije bilo ; a baš ovaj put, jedini put, kad bih htio, da ne bude zbilja, da bude varka, laž, ovaj put mi sve, sve viče i svaki cvrčak pjeva: Istina je, istina!

— Jesi li je tražio? Što kaže ona? — upita u pô glasa Mihajlo.

— Tražio, tražio, a da bi išta našao! Iglu, što je proguta ludo magare, prije ćeš naći nego nju.

Za čas stane, prodje rukom preko čela, a onda nastavi:

— U kraljevskoj sam palači bio, pretražio sam svu, ali nigdje ni traga, ma ni uspomeni njezinoj. Bio sam zatim u frankopanskoj kući, kod Herendića ; otišla je, veli, ali ne zna kamo. Pretražio sam i ondje sve, pitao kneginju Doru, ali je nema te nema. Iščezla je netragom i nikome ništa, ni riječi, ni slovca. Reci, što ću sada?

Mihajlo stavi svoju veliku knjigu na stranu, pa pokuša, da utješi druga.

— Znaš, ne će biti ozbiljno. Otišla je s rodjacima, a što se tiče zaruka, Bože moj, tko ti je to kazao?

— O, vjere dostojan svjedok. Moj otac. On me je i zatvorio, jer je, reče, pro primo dužan štititi poslanika, a pro secundo, ta je ženidba državi u korist. Ali ja ću jê naći, naći ću jê, tako mi Bog pomogao, pa ću onda...

— Što ćeš onda? — upita živo Mihajlo.

— Reći ću joj sve, — odvrati Pavlić.

— A što, ako ti ona reče, da ljubi onoga drugoga, da polazi za nj s interesa porodice; ako te uopće ne sasluša?

Banov je sin časak šutio, a zatim reče nešto tišim glasom:

— Ja je moram naći, moram je vidjeti prije nego što ode. Nešto ću te moliti, Mihajlo.

— Da čujem.

— Ja ću uzeti četiri konjanika od moga oca, pa ću poći s njima po svim gradovima i dvorovima hercega Ivana, obići ću sve dvorove i tvrdje frankopanske, negdje mora da bude. Ali....

Tu stane Pavlić, pa pogleda značajno Mihajla.

— No, reci, govori!

— Ti ćeš sa mnom.

— Što ti pada na pamet, Bože moj, ja...

— Da, ti ćeš sa mnom, a ja ću ti dati svoju višku riječ, zaklet ću ti se, da ću te slušati u svemu, svemu.

— Ali ni ti ne ćeš ići.

— Kunem ti se svemogućim Bogom, — idem, — reče mladić naglo, pa metne desnicu na grudi.

— Ma to je sve zaludu, ona te ne će; uzet će drugoga.

— Zato ja trebam tebe, ne odbij mi te molbe. Rekao sam, slušat ću te u svemu, ti si miran, pametniji od mene. Ja bih sam počinio kakovu užasnu ludoriju, osobito sada. Ti ćeš biti moj mentor, moja uzda.

Mihajlo se zamisli, onda reče:

— Bože moj, to je ludo, ludo. Što ćemo je mi tražiti, dok je ona možda pod paskom rodjaka već odmaknula Bog zna kuda.

Malo stane, pa produži učinivši rukom znak, kao da u sve to ne vjeruje:

— Ajde, molim te, ti ćeš je tražiti po svim dvorima hercega Ivana? A znaš li ti sve njegove dvorove? Reci mi, znaš li ti za sve njegove gradove u Ugarskoj, u Erdelju, u Šleziji?

Pavlić se pokunji. Nije ni iz daleka pomislio na silni broj i opseg imanja hercegovih; medjutim se brzo snadje pa odvrati Mihajlu:

— Ne će oni nje voditi tako daleko. Pa napokon mora da bude blizu radi svoga... Bog dao, kuga ga umorila! Ideš sa mnom, Mihajlo, reci!

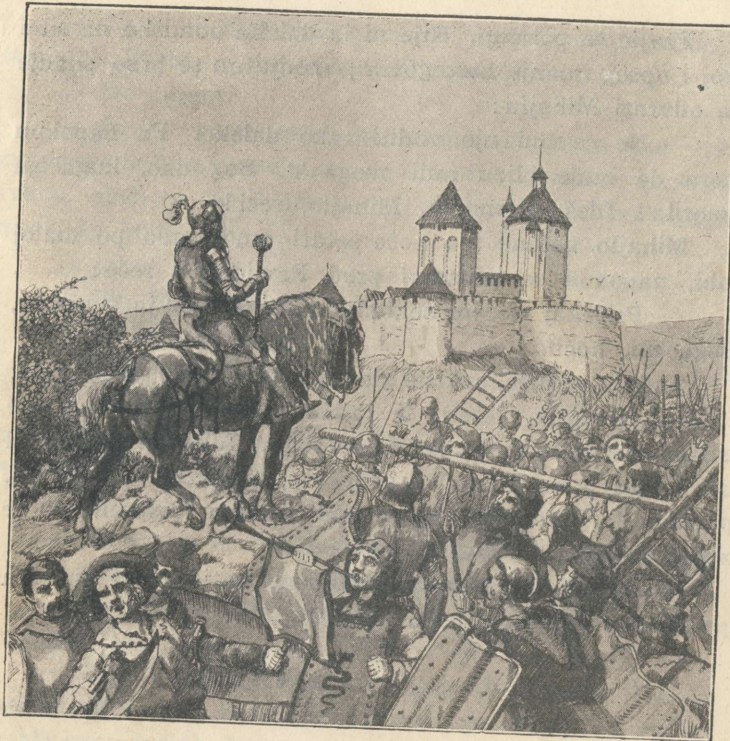
Mihajlo ustane pa poče šetati amo tamo po maloj sobi, napokon se zaustavi pred Pavlićem i reče:

— Pričekaj me, još nekoliko dana, tad ću ja s tobom, Boga mi, hoću.

Jadnik se diže, sakrije glavu medju ruke pa protuži:

— Reci mi, jesam li ja lud. Možda sve to i nije istina, možda se sam vrag meni ruga. Tako mi se katkad učini, pa onda letim u svoj vrt, sjednem na ogradu, polazim k Herendiću, pa se opet vraćam uvjeren, da jê zbilja nema.

Jadni mladić klonu na stolicu, zatisnu oči šakama pa tiho proplače.

XIV.

Bio konac lipnja. Sunce počelo žeći, a u Senju sparno do mila Boga. Peklo je danju, a noću nigdje ni otkuda nikakova daška, da rashladi vruću dušu bana Bota. Bilo mu je dozlogrdilo u Senju. Njemu samomu postajalo neugodno, jer je Simonios nekud odmaglio, a banova se kesa posve ispraznila. Nitko mu nije davao novaca, nitko se više nije smilovao njegovim vojnicima, koji su doduše dobivali jela i noćišta, ali ni groša plaće. To je morao davati ban, a u

bana samoga još manje od groša. Kad su polazili na vojnu, onda je obećavao vojnicima zlatne kule iz Modruša i Brinja, a sada nema ni jalove kore.

— Neka bijes odnese takvoga vodju, koji sam nema što da jede! — nakesio se vodja ivanićkih vojnika.

I kraljevska se vojska bunila, jer nije dobivala plaće, a nije imala ni što da plijeni. Vojnici su obilazili po Senju, krali, koliko se dalo, ali što će jadniku ukrasti, nego sirotinju. A opet je Senjane vrlo vrijedjalo, gdje vojnici, koje su oni mirno i gostoljubivo primili, sada, štono riječ, robe i haraju.

Jednom malo što se nije sav Senj pobunio; i bilo bi do zla došlo, da to nije slučajno spriječio jedan Venecijanac. Momci su ivanićki bili ukrali, bar se tako reklo bačvu vina „dračevca". To su vino htjeli veselo popiti kad se iznebuha netko domisli, kako valja da uz vino i ljubav cvate, pa se zareče, da će ogrliti i izljubiti prvu ženu, koja dodje na gradska vrata. Zla kob htjede te je upravo onoga dana donijela na gradska vrata ženu venecijanskoga providura, pristalu oblu Venecijanku, crnih očiju i vrlo ponosna držanja. Vrag natenta na nju onoga biskupskoga kopljanika, pa je obuhvati prije nego što se mogla obraniti, te je izljubi. Ona je silno vikala, ali je vojnik pusti istom onda, kad se primaknu njezina pratnja, medju kojom se osobito isticao star plemić.

Venecijanci digoše graju. Dodje do istrage, pa ban kazni obijesnoga vojnika, ali do toga, da se kazna ovrši, nije došlo, jer su vojnici udarili prigovarati. Došlo je do očitoga neprijateljstva izmedju banskih i venecijanskih vojnika, došlo dapače do ljuta okršaja, koji se završio gotovom bitkom.

Sve to prinudi bana, da je napokon, premda teško, urekao odlazak četa na Ivanj-dan. U početku se nije

znalo, kuda se kreće vojska, ali ni vodje, a ni sam ban, nisu mogli sačuvati tajne, da idu na Brinje i na Modruše. Medjutim oni isti gradjani, koji su bili pošli na Modruše, da predobiju kneza Bernardina za se, sada se krišom dogovoriše, da pošlju knezovima Ivanu i Bernardinu glas o nakanama bana Bota.

Već drugi dan po Ivanju odjaše večerom čvrst momak, pa stigne drugi dan prije podne pod Brinje i dojavi ondje navalu banovu. Brinjani su začudo bili spremni, da dočekaju i veću vojsku. Selo pod gradom Sokolcem bilo je prazno ; vrednije stvari, kao škrinje, bisage svake vrsti, sve je to bilo nekud uklonjeno. U sam grad teško da bi sve stalo, a opet su nosili sve u njega.

Grad je brinjski, nazvan Sokolac, bio znatno visok, ali zato neznatna opsega. Gradu je bila prigradjena crkva, a povrh crkve se dizao širok petokutni toranj, pa je dvaput nadvisivao čitavu zgradu. Novi kameni zidovi, lijepi lukovi na prozorima, urešena vrata pokazivahu, da knez Anž drži mnogo do grada. Samo je jedno pitanje bilo, kojim su svi obasuli senjskoga poslanika:

— Ima li ban Bot topova i lumbarda?

— Ne, nisam vidio, — bijaše odgovor poslanikov. Svi se silno razveseliše.

Sat i pô od Svetoga Mihovila, gdje se dijele ceste, jedna u Dalmaciju, druga u Pokuplje, sastane poslanik predstraže banove vojske. Skrenu stoga na dalmatinsku cestu, pa pogleda iz daleka cijelu povorku. Banska je vojska išla sve dovle rastrkana, kao da i nema neprijatelja. Mislio je poslanik : sada će se urediti. Ali se prevari. Medju kamenim stjenama gubila se cesta, a onamo se izgubi bez reda i vojska.

Kad su banovci dospjeli na večer do Brinja, nadjoše mjesto prazno, grad Sokolac zatvoren, most dignut. Čitav

se grad činio, kao da je davno zaboravljen, da nema u njemu ni živa stvora, kao da je začaran.

Vojska se utabori na južnoj strani grada, kako je bila upravo došla. Oprezno se šuljali banski vojnici u selo, ali opet ne naidjoše ni na koga. Sada uzeše tražiti po kućama, pa nadjoše koješta, a u jednoj kući veliku mješinu vina, koju odnesoše — po zapovijedi — banu Botu. Ban ogleda mješinu, bila je prilična. Onda naloži, da je otvore. Namjeri se jedan, koji je ponio pipu iz Senja, za uspomenu, reče. Njemu bi darovana prva čaša, — da vidi ban, nije li vino otrovano. Vojnik istrusi čašu do dna, i ne bi mu ništa. Onda se odvaži ban, te ispije čašu.

— Bog je dobar, — reče cmoknuv jezikom ; — Isus je s pet hljebova i dvije ribice nahranio tisuće ljudi, to je istina ; ali nigdje ne stoji napisano, da ih je i napojio. Hiljadama vođa, — a meni ne daj, Bože, nikad gore, — pa iskapi drugu čašu.

Prolazili dani pod Brinjem ; vojnici se hranili od onoga, što su još imali ili oplijenili. Sva sela, što su se prostirala uz cestu, opustješe. Osim turskoga straha sada još nahrupiše ovi vojnici, koji nisu bili bolji od Turaka : sve su opljačkali, sve poharali, žene i djevojke sramotili, a ljude ubijali bez svake potrebe.

Grad Sokolac kao da je opustio. Nitko da bi se javio, da bi ulazio ili izlazio. Medjutim se ban Bot smijao :

— Mi dobro sjedimo, treba još malo čekati, dokle gospodi, koja su u gradu, dodje glad u goste. Da vidimo, kako će onda.

Tako je minulo opet nekoliko dana. Ban je lov lovio, a vojnici se odmarali.

Jednoga se jutra bila primakla mala četica gradu. Zagledali su otvoren prozor na tornju.

— Ti si izvrstan strijelac ; eto ti nišana, — progovori jedan vojnik smiješeći se drugome.

— Neka ti je, — reče onaj, zapne strijelu za luk i odapne je.

Pogodi baš u prozor, ali se u isti čas prosu na četu kiša dobro ciljanih strjelica. Nekolicina ih se nadje u travi, a šestorica za kratko vrijeme ispuste duše. To bješe prva krv i prvi mrtvi u banovoj vojsci. Kad su banu pripovijedali, što se dogodilo, reče:

— Bog im se smilovao duši! Nisu znali čekati.

Ali odmah sutradan zapovjedi, da sagrade i podignu jake ljestve. Tri su dana trebali vojnici, da posijeku i okljaštre veliko jelovo stabalje. Napokon budu i ljestve gotove. Izradiše ih dosta visoke, jer je jedan banovac znao izračunati po sjeni tornja njihovu visinu.

Jednoga se dana u mjesecu srpnju pred zoru spreme banovci na navalu. Vojska je već bila željna odlučna boja, jer je živež bio na kraju, a udaljivati se nikako nisu smjeli. Medjutim su ih dobro dočekali oni sa grada. Još onoga dana, kad je došao poslanik iz Senja, skloniše se žitelji brinjski u grad, pa zatvoriše vrata za sobom. Čudom se svatko čudio, kad je vidio, koliko naroda ide u taj razmjerno mali kaštel, ali ih je i minulo čudo, kad su gradski službenici odveli ljude na velika vrata podrumska. Podrum je imao prostora za veliko mnoštvo. Iz podruma se protezao dugi tamni hodnik, nepotpuno rasvijetljen uljenim svjetiljkama. U tom su hodniku Brinjani namjestili svoju robu, a i sami našli dovoljno mjesta. Medjutim to nije bio kraj hodnika. Nedaleko od mjesta, gdje su Brinjani stovarili svoje stvari, bila su i opet vrata. Kroz ta bi vrata odlazili gradski službenici po dva puta na dan, pa bi se vraćali s punim brentama vode, a kadikad s velikim svežnjima divljačine ili čega drugog. To nije bio

posvodjen hodnik, već se produljivala špilja, čas uža, čas šira. U početku se spuštala dosta strmo, onda je udarala ravno, ali je znatno provisila svod; napokon se na dnu njezinu stvorio dosta obilan potok ili jezero. Na toj je vodi bio čamac s gradske strane, a s onu stranu vode podizao se put prilično vrletan, te se špilja suzila. Tu je bio ulaz u špilju u jednoj zabitnoj dražici brda Kipa, i tu bi se opskrbljivao Sokolac hranom, a da toga nitko nije ni slutio.

Sada, kad je došla pokora na Brinj i Sokolac, knez je Anž primio Brinjane, pa ih poveo u špilju. Svaki je morao iznesti golem kamen na vrh petokutnog tornja. Tako je s vremenom na vrhu kule bio veliki kup kamenja, pa kad je kucnuo odlučni čas, bio je svaki na svom mjestu. Jedno pedeset ih je stajalo za prsobranima tornjevim.

Još prije zore počeše banovci namještati ljestve, pa se uzeše po njima uspinjati. Jedva se je što zapazilo. Na sve troje ljestve uspeše se po dvojica do vrha, a za njima drugi. Ali tek što su bili na vrhu, saspe se tuča krupna kamenja na njih. Stali se rušiti i jaukati; bilo ih je s rascijepanim glavama, sa slomljenim nogama. Sve su troje ljestve prebačene. Kroz polusvijetlo se vidjelo, kako bježe natrag oni, što su stajali uz ljestve. Ban je Bot bijesno lupao nogama i vikao na one, koji su bježali. Svi su se skupili oko njega.

— Gore ljestve! Gore ljestve! — zapovijedao je i golom sabljom gonio ljude k poslu.

Sav je pocrvenio od bijesa.

S teškom se mukom dali ljudi nagovoriti, da počnu opet dizati ljestve. I digoše ih bez prepreke. Kamenje pobacaše u vodu, pa se i opet uzeše popinjati. Čim su dospjeli do vrha, obori se ponovo kamenje na njih, a oni se stanu rušiti kao prvi put; ali ne presta tuča kamenja,

nego se izmiješa strjelicama, a iz puškarnica se javiše arkebuze, te je banova vojska strašno prorijedjena stala juriti u šumu, da nadje zaklona. Jedno sto pedeset ih ležalo na polju, a koliko ih je u vodi poginulo, toga nisu mogli vidjeti. Dvoje ljestve ostadoše na zidu, dok su treće pale u vodu.

Ban je šutio. Bijes se skupio u njem. Šetao amo tamo, pa smišljao, što da učini.

Sunce je već bilo granulo, kroz gusto granje probadale se sunčane zrake, pa rasvjetljivale tužno pozorište.

Ban je odlučio još jednom pokušati navalu. Sakupi oko sebe novu momčad, koja još nije bila pod gradom. Zapovjedi jednima, da drže štitove nad glavama onih, koji navaljuju. Tako se sastavi sada ,,kornjača", kako su je zvali prije sto godina, pa uze koracati prema gradu. Došavši do ljestava stanu se i zbilja po dvojica popinjati, dok je jedan držao štit nad glavom drugoga.

Ban je s konjem stao na osamljenu veliku hrid, koja se je vrlo isticala i s nje upravljaše navalom. Nasuprot gradu ponamjestio je strijelce, koji će svojim strijelama uzdržati red. Svakoga, koji bi htio bježati od grada, počastit će ovi pazitelji strijelom.

Knez je Anž bio na petokutnom tornju. Gledao je bana na kamenu, te reče topniku:

— Daj, naravnaj ,,crnoga!"

Momak se primaknu topu, koji je bio privezan jakim užetima za željezne karike na prsobranu, pa sveže još jače dva velika konopa.

— Baš je stao tamo nasuprot tornju, — reče i odstupi.

Anž pristupi, omjeri bana i naravna čvrstom rukom top. Po strani su stajali Brinjani; svaki je držao velik

kamen u rukama, a iza njih su strijelci, svi spremni, da se obrane od navale.

— Na stranu! — prodje šaptom medju njima, i kakogod je tiho bilo rečeno, ipak se svi maknu.

Anž uze svom službeniku užareni štap, prignu ga do topa, pa reče:

— Bog dao...

Dalje se nije moglo čuti, što je dorekao.

Gust se kolut oblaka izvi iz topa, a muklo, ali jako zaori hitac. Čas stajahu mirno, a onda se začu glas Anžev:

— Udri!

Svom silom zagrohota kamenje sa kule, strjelice zviznu zrakom, teške arkebuze riknuše. Nasta užas i krika onih pod gradom.

— Udri, udri! — kliknu Anž po drugi put.

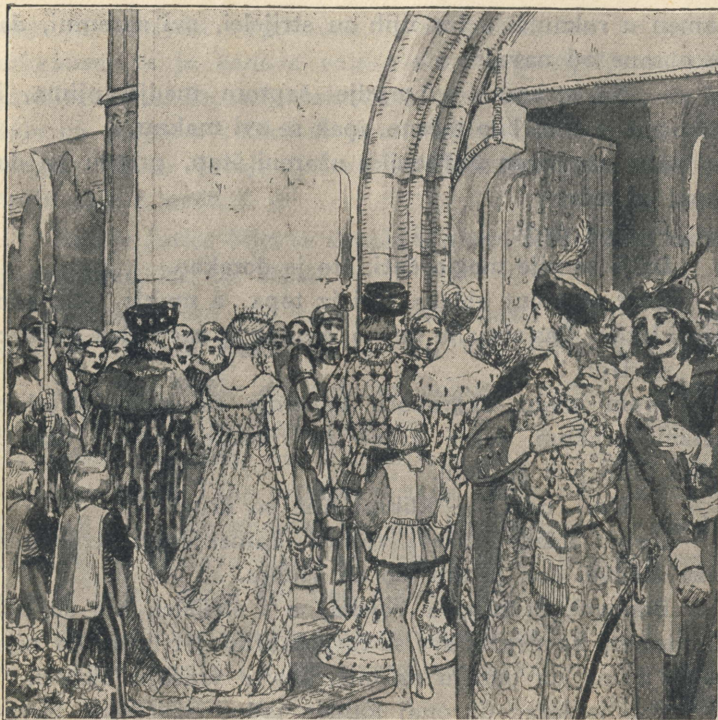
I opet udare Anževi vojnici kamenjem i strijelama niza zidove, dok je tko bio na vidiku.

Banovci, biskupova vojska, a i strijelci, što su bili namješteni za stražu, sve se to posakrilo, jer im nitko nije zapovjedio, da pucaju na one, što se vraćaju bježeći.

Ban je ležao uz onaj kamen jadno nagrdjen. Shvatilo ga topovsko tane u lijevo rame. Prsa i trbuh bili su mu strašno rastrgani, jer je tane zdrobilo oklop, koji je nosio na sebi.

Tek polovica banovih vojnika iznese čitavu glavu. Spopao ih divlji strah, te je kapetanu Petru Oršiću jedva pošlo za rukom, da sjedini vojsku i da je spremi na odlazak.

*

XV.

Spuštala se večer na Ivančicu ; ptice zamuknule u gustim krošnjama prastare šume. Još su se vrhovi crvenili od sunca, ali u doline i u gudure zavukao se mrak. Tek se razabirao put, što vodi preko gore iz Zagorja u bednjanski kraj.

Tim je putem pošao iz Lepoglave fratar Severin, pa ga je sumrak ulovio u Očurskoj prosjelini. Severin bio je doduše gromoran čovjek, ali Bog bi znao, uvijek ga hvatao strah na samu, a osobito u tami. Bio je imenovan gradskim

kuratom u Krapini, te je sada putovao onamo, da nastupi svoju službu. Njegova prilična debljina pa oštra riječ priora lepoglavskoga učiniše, da je fratar putovao pješice noseći o ramenu torbu, u kojoj je bilo sve, što je potrebno skromnoj duši, kakova je bila u fratra Severina.

Sada je koracao uz put po travi, da ne čuje svoga koraka, jer se i toga plašio. Ogledao bi se češće pomalo, pa bi i opet ljudski zakoračio. Osobito mu je nevoljko bilo, što se s obje strane ceste prostrla gusta, neprozirna šuma. Zašušnulo tu ili zapucala grana ondje, siromah bi fratar zadrhtao kao šiba na vodi i podbrusio pete.

Najednom oćuti, da netko ide za njim, upravo tako brzo kao i on. Bojao se obazreti se, skučio svoju glavu niže, pohitao brže pa kušao moliti, — ali nije išlo. Uvijek mu je dolazio na um onaj, što se žuri za njim. Molio psalme, ali uvijek se bliže primicao onaj nepoznati. Možda je ipak utvara, ili se on uopće vara, te nije ništa.

Najednom osjeti, kako ga je netko po ramenu potreptao. Sada se okrenu.

Koliko je mogao vidjeti, bio je to jadnik, kakvoga nije vidio za svoga vijeka. Odijelo je na tom njegovu napasniku bilo tako poderano, da se nije znalo, koje je temeljno, a koje je prikrpano. Lice nevoljno, ali crveno, na glavi baret, i opet zakrpan na sve moguće načine.

I ta sirotinja stane pred časnoga gospodina i progovori :

— Ja sam u strašnoj neprilici, časni gospodine. Vidjet ćeš i sam, da je ovo moje odijelo sasvim nespretno, da prosim u njemu. Vidjet ćeš i sam, da bi mi tvoja odora kud i kamo bolje pristajala i mnogo više donijela ; a prema tomu vidjet ćeš i sam, da ti valja svući tu haljinu, jer ti dobivaš novu, kad te je volja.

Časni se otac Severin uzbuni:

— Ali, amice, rogo...

— Nema tu „amice rogo", nego skidaj kutu, pa bježi natrag u svoj samostan! — okosnu se sada oštro napadač pa uze za dokaz svojih riječi svlačiti fratra.

Jadni je pavlin drhtao od straha, osobito kad mu napadač pokaza dug bodež. Otme mu torbu i kapicu, pa ga posve svuče. Sveže zatim sve tananim fratarskim pasom, preporuči se fratru i zagrozi mu se još jednom bodežem, bude li vikao.

Fratar je čas drhtao, a onda sve onako razodjeven skupi put pod noge prema Lepoglavi.

Ne prodje ni toliko vremena, koliko bi izmolio očenaš, kadno se jave na putu šestorica konjanika. Lica im fratar Severin nije mogao vidjeti radi tame, samo je opazio, da su ona dvojica, što su sprijeda jahali, boljega roda.

— Laudetur Jesus Christus! — pozdravi klanjajući se.

— In aeterna! — odvratiše konjanici.

— A što je tebe amo zanijelo, tako razodjevena? — upita jedan od njih, — ti si na po gol.

Fratar im Severin pripovjedi svoju nesreću.

— Vidiš, Mihajlo, to je baš kao naručeno za mene. Iskalit ću svoj bijes na lopovu, — progovori opet onaj prvi.

Bili su to Pavlić i Mihajlo, koji su već petu nedjelju uzalud tražili Katu. Obišli su sve hercegove gradove na Uni, premda se ni iz daleka nije moglo misliti, da je ondje. Prodjoše sve zagorske gradove; bili su u Krapini, svagdje su ih dočikali, kako su najbolje mogli, svagdje su im dopuštali, da pregledaju cijeli grad; ali nigdje ni traga djevojci. Beatrica ih je u Krapini dočekala vrlo lijepo, sažalilo joj se mnogo radi Pavlićeve boli, te reče, da samo to zna, da je Kata zaručena s Dandolom, ali gdje je, to ne zna.

Bili su pred dva dana prispjeli na Oštrc, pa onda u zabitni Lobor, i opet ništa. Sada su krenuli put Lepoglave.

— Kuda je krenuo taj lopov? — upita Mihajlo.

— Eno, ovuda gore! — odgovori spremno fratar.

Mladi banović namignu dvojici „crnih", a oni za čas skoče s konja i izgube se u šumi. Dotle su druga dvojica nasjekli granja i naložili oganj kraj puta. Ne prodje dugo, i oglasi se iz šume jedan „crni", a onda drugi; za čas osvanuše kraj vatre, a s njima i napadač s fratrovim svežnjem.

Pavlić sidje s konja, pogleda ga bolje i reče: — Pomiri se s Bogom, jer ćeš za čas visjeti. Ni riječi!

Fratar se dotle oblačio, a kad je htio da se opaše pasom, zaustavi ga Pavlić:

— Čekaj, htio je sve, neka mu bude bar nešto. Dat ćemo mu cingulum, fratarski pas.

Zamalo visio je napadač podalje od ognja na oniskoj grani a o fratarskom pojasu.

Sva su trojica mirno sjedjela, a fratar se ojunačio i upita Pavlića, po kakovom poslu putuju.

Kad mu Pavlić ukratko razjasni, tko je i što traži, počeše se fratar za uhom, a onda reče:

— Kad ste vi tako dobri, pa ste mi vratili haljinu, a na cingulum objesili latronem hic pendentem, onda ću vam reći, da je u Lepoglavi sutra sjajna svadba, na koju će doći odlična gospoda. Žalim, što moram ovdje biti tristis nuntius, jer se baš spomenuta kneginjica Frankopanka udaje za jednoga mletačkoga gospodina.

Na te se riječi fratrove Pavlić prenerazi. Srce će mu puknuti, kako je u nj navalila krv. U prvi čas nije znao što da počne. Bio je siguran, da je to ona svadba, koju on traži. Svadba u Lepoglavi, u omiljelom samostanu hercega Ivana, nije mogla druga biti. Pogleda Mihajla, ali taj je već razumio Pavlića. Još čas, i banović poče opet:

— Bog bi znao, je li već stigao mladenac?

— Da, stigao je sa dva druga i sa svečanom pratnjom. Dugo su putovali, ali su došli pred dva dana.

Pavlić je pričekao, hoće li još što pripovijedati; bilo mu je, da poljubi fratra.

— Gospodjicu je dovezla jučer jaka pratnja . . .

— A otkle, ako Boga znaš? — zavapi Pavlić sav smeten.

— Rekli su iz Zagreba . . .

— Iz Zagreba! — zaviknu u jedan glas Pavlić i Mihajlo.

— Da, bila je u posljednje vrijeme na Medvedgradu kod gospodina Ivana Tuza, biskupova brata.

Pavlić se i Mihajlo pogledaju. Dugo su šutjeli, a onda Pavlić dade srcu oduška:

— Prijatelju, ala smo mi bili smiješni, obilazeći kao prosjaci po tim zagorskim dvorovima.

* * *

Drugoga dana oko devete ure sjedjele Kata i Beatrica u hospiciju lepoglavskoga samostana, kuda je zalazio herceg Ivan, kad bi boravio u Lepoglavi.

Kata je bila odjevena u bijelo odijelo, pa se zagledala kroz prozor u daleki kraj. Posljednjih jê dana osobito progone neke uspomene; rado bi ih se riješila, ali se uvijek i uvijek vraćaju. Nikad prije nije oćutila takova nemira u duši; nesretna je bila i jadna, ali sad joj se činilo, kao da joj silan grijeh pritište savjest, kao da se toga nikada ne će osloboditi, ako danas dokrajči, što je započela. Nije se ufala ni pomisliti na Pavla, branila se od svake uspomene, a ipak joj svaki čas dodje pred oči on, sad u vrtu pod onom grančicom procvjetale trešnje, sad kod Herendića, gdje ju je sebi prigrlio, sad u onoj šikari, gdje ju je

od Turaka spasao — uvijek i uvijek on. Da je mogla, da je bila dosta jaka, bila bi već onaj dan pobjegla, kad je prvi put zašla u Beatricinu kuću; ona je znala da griješi, da nezahvalnošću plaća dobro djelo. Kad ju je poslanik, kao pauk, što muhu okruži i splete u svoju mrežu, zaveo i zadivio lijepim riječima, kad je luda pristala na njegove ponude, kad je obećala, da će udovoljiti njegovoj molbi, da će mu postati ženom — nije mislila, koliko je sagriješila jadnomu Pavlu. Pošto su je onda za dva dana tajno noću otpremili staromu Ivanu Tuzu na Medvedgrad, gdje je sama trajala dane medju onim zidovima, onda joj se pokaže njezin grijeh u svoj svojoj veličini. Dok nije više bilo uza nju Beatrice, koja je sve znala prikazati u ružičnom svijetlu, ona spozna, da je nezahvalnica, jer je rastužila dobru dušu; spozna, da je nevjernica, jer izdaje onoga, kome se je zavjerila zauvijek. Bilo joj da svisne. To joj je sve sunulo u pamet sada, čas prije nego što će za vazda — pred Bogom i pred ljudima reći: ljubim, a to će trajati do smrti.

Suze joj navru na oči.

Beatrica sjedila nedaleko u skupocjenom odijelu pa je promatrala Katarinu ispod oka. — Čudo, pomisli, kako se taj mladi stvor teško rješava na tako sjajnu ženidbu. Luda je, luda, — ali do toga mora doći. Potrebno je to, pomisli Beatrica, kojoj nije toliko bilo do sreće Katarinine, koliko do toga, da Venecija bude u nekoj prijateljskoj svezi sa Frankopanima i Korvinima. Žena Matije Korvina, tetka Beatricina, sramotno je ostavljena od kralja Vladislava, sve je plemstvo nezadovoljno, car je zabavljen novim stečevinama u Italiji; možda bi još mogla porodica Korvina da se domogne kraljevske krune. To je Beatricu peklo dan i noć, a odatle tolika skrb njezina za Katu.

Lagano se približi Kati, pogladi je po kosi pa reče:

— Što ti je, dušo, što misliš, što plačeš? Danas treba da budeš radosna.

— Mislim, kako je sve to bilo, kako se je dogodilo, kako bi ljepše — mnogo ljepše bilo, da se nije uopće dogodilo.

Onda pogleda strašljivo Beatricu, kao da je suviše rekla, ali brzo doda:

— Mira mi treba, ali mi se čini, da mi posljednje zrake mira zapadaju.

— Varaš se, draga moja, ja to dobro znam, ja sam to sama osjetila; obuzima te žalost za onim, što nisi znala, da imaš, za tobožnjim mirom, a bojiš se nečega — i sama ne znaš čega, nečega nepoznatoga. Slušaj me, ja sam ti iskusna i meni je bilo upravo tako, kako i tebi sada.

Beatrica sjede opet, a Kata ju je pozorno promatrala. Najednom sklopi ruke, lice joj se zacrveni, te prigušenim glasom na pô u plaču progovori:

— Ah, slušaj, za Boga, ne mislim ja na to, što ti natucaš, ne. Ja promišljam, kakva sam nezahvalnica, kakva nevjera.

— Čekaj, — odvrati Beatrica nesmeteno, — razgovarajmo se mirno. Raspitajmo, što govori protiv te ženidbe, a što govori za nju. Eto protiv nje viče slučaj, što si bila tako neoprezna, pa si ne slušajući moga oca išla u Zagreb sama sa neznatnom pratnjom. Da te je mjesto banova sina spasao kakav kmet ili stari kakav šljivar, bi li ti bila primorana i njega za to uzeti, što te je spasao? A napokon, tko je onaj, koji te je spasao? Derenčin se zove . . .

— Ali nemoj i ti . . .

— Slušaj, molim te. Derenčin se zove . . i ništa ne znaš o njegovim predjima, ništa o njegovu plemstvu, a ma ništa o kakvom imutku. A ti si Frankopanka!

Kata je sada šutjela i mirno gledala preda se.

— Za tu svezu sa sjajnom republikom govore opet takvi razlozi, da ih i ne treba spominjati. Po tebi dolazi ovo kraljevstvo u bliži i iskreni dodir s vlašću svetoga Marka, da i ne spominjem to, što ti postaješ gospodaricom otoka Krka bez ijedne kapi krvi. Ako ne uzmeš Dandola, ostat ćeš sirota bez doma, bez imutka.

Kata se primi za sljepočice pa tiho uzdahne.

— Napokon te i opet moram sjetiti i toga, što bi učinio tvoj otac, da je živ. Ne bi li se od srca veselio, što mu kći polazi za tako ugledna Venecijanca?

Beatrica je htjela da nešto još kaže, ali u taj čas udje dvorkinja pa javi, da su gospoda spremna i da čekaju.

Kata i Beatrica sidjoše mirno niza stube.

* * *

Pavlić i njegov drug stajahu u malom dvorištu, što spaja hospicij sa crkvom. Banov je sin šutio, otkad je doznao, da će u Lepoglavi biti svadba Katina. Sasvim je mirno, gotovo kao stroj pratio Mihajla, pa se zaustaviše na vanjskim vratima dvorišta. Nije banović vidio obilje divljači postrijeljane po šumama Ivančice, niti je vidio silu tjestenine na srebrnim zdjelama, kojima je valjalo počastiti venecijanske goste hercega Ivana. Bio se zagledao u debele zidove hospicija, gdje je o n a morala biti. Dugo je šutio, a onda se najednom prene:

— Zašto smo mi zapravo ovdje? — upita Mihajla.

— Mene pitaš? — začudio se Mihajlo. — Sam si tako želio.

— Sam sam tako želio, jer sam mislio, da ću učiniti nešto strašno, da ću oteti ili ubiti onu nesretnicu. Moja je osnova bila gotova; ja ću je, mislio sam, istrgnuti iz ruku njezina zaručnika, sasjeći svakoga, tko mi na put stane, odvesti je daleko, daleko . . . I to je bilo kao izvršeno. A

sada? Sve ono, što sam snovao, što sam kanio, tek je kao san, ne vjerujem više, da sam uopće to i mislio. Gledaj te ljude, koliko skrbi, koliko muke, a sve za nju. Doći će sjajni velikaši, prekrasne gospe — i opet sve za nju i radi nje. Pa napokon i mi smo ovdje radi nje, radi . . .

Pavlić se bio uzrujao, glas mu je porastao, tako da su ga već dvoranici prolazeći dvorištem pogledavali. Mihajlo ga opomenu, a on se smiri.

— Rekoh ti, zakleh ti se, da ne ću ništa učiniti, ništa reći, što bi i najmanju smetnju učinilo, tek hoću da je vidim. Vidio sam je, dok joj je smrt lebdjela nad glavom, vidio sam je na ovim grudima jednostavnu ali lijepu, lijepu, pa dopusti, da je i sada vidim, kad bude u svom sjaju, u zlatu i draguljima.

Pavlić se gorko nasmiješi, opet zašuti i zagleda se u zeleno humlje, što se prema sjeveru prostiralo. Iz toga polusna probudi ga čudna svirka iz daljine.

Na visokom brdu iznad samostana dizao se posred šume starinski Bočaj-grad na pô porušen, ali još je bilo u njemu nekoliko soba, u kojima je Dandolova pratnja sa sviračima noćila. Sada je bilo došlo vrijeme, da se svatovi sakupe, pa su sa svirkom silazili do samostana.

Još malo i povorka se poče micati iz hospicija u samostan, zvona zazvoniše, paži izidjoše pa posuše ružama sav put, kojim će mladi par ići. Pavlić je začuo, kako dvojica razgovaraju, te razabrao, da jedan od njih ima brigu oko ruha mlade. Stoga pristupi tiho k njemu, pa mu reče:

— Je li potrebno, da ti mladoj gospodji vratiš veo, što će skinuti kod oltara?

Mladić se začudi tomu pitanju, ali za čas odvrati:

— Ne, gospodine, ja ću ga metnuti medju njezine stvari.

Pavlić okupi sada mladića, pa mu se napokon paž prikloni i obeća, da će mu dati prijevjes, ako bude moguće. Banović se vrati k Mihajlu. Bio je zadovoljan.

Medjutim odoše paži u hospicij, zvona zazvoniše po drugi put, a provod se javi na vratima, što vode prema crkvi.

Bilo se za to vrijeme iz okoliša skupilo dosta plemenitih ljudi, koji su čekali svatove u malom dvorištu. Ti su se poredali s jedne i s druge strane, pustivši u srijedi dovoljno prostora za visoke goste.

Vrata se na hospiciju širom otvoriše, a šest paževa izadju pa se postave odmah uz vrata do stuba. Kao pročelnici išla su dva plemića u „mi-parti" odjeveni po starom talijanskom običaju. To je bilo vrlo usko odijelo, pola žuto, pola crveno, pa zobunac, koji je oko pasa posve pristajao, a gore se širio, takodjer u dvije boje. Svaki je nosio omašan grb, na kome je donja strana bila crvena, a gornja zlatna sa velikom šesterokutnom crvenom zvijezdom. To je bio grb krčkih Frankopana.

Za tim su pročelnicima stupali dvoranici najprije hercega Ivana, a onda Dandolovi. Bilo ih je valjda četrdesetak, sjajući sve u zlatu i kadifi, u rukama im svakomu po dar od koga rodjaka ili učesnika prikriven crvenom svilenom maramom.

Sada se pojavi beskrajni red gospodja i gospode. Bilo je tu svega, ali većinom sjajno i silno šareno. Gospoda su odjevena u tanane duge haljine, u skupocjena krzna; gospodje, koje su htjele iskazati osobitu počast Venecijancima, koji su na svadbu Dandolovu došli u velikom broju, dodjoše golih ramena, okitiše glave finim venecijanskim rupcima, uresiše grudi dragocjenim lancima, navukoše na noge vrlo uske a vrlo duge cipele. Rjedje se vidjela narodna nošnja s uskim hlačama, niskim cipelama,

poludugim mentenom i kunom kapom. To je nosilo niže plemstvo, što je stajalo s obiju strana povorke.

Glazbenici, čudno obučeni u odijelo živih boja, pokriti velikim šeširima, držahu glave visoko, pola samosvijesno a pola porugljivo, koracahu lagano, svoje svirale i gitare noseći nenavadno, — kako je već običaj kod gospodske svadbe.

Gosti venecijanski stupali ozbiljno, ponosno ; donje im je odijelo široka bogata halja od žutoga brokata sa dugom povlakom, koju nose na ljevici. Giulio Grimani, čovjek od svojih podeset, sijede bradice, odulje kose, simpatična lica, imao na glavi veliku crvenu kapu od baršuna, znak, da je član velikoga vijeća. On je danas „compare dell' anello", kako se je obično u Veneciji govorilo ; hrvatski je to vjenčani kum. On ima uza se slugu, koji nosi na srebrnom pladnju dva prstena. Za njim idu Mark Antonio Dandolo, rodjak mladoženje sa kapom od crnoga baršuna, pa Antonio Contarini, znameniti vojskovodja, koji će zamalo sjesti na duždevsku stolicu. Ta su dvojica bili glavni svjedoci Dandolovi, dok je drugih trideset i osam slijedilo mladence.

Iza njih stupahu dva paža, a onda Beatrica, koja je bila razvila sve svoje čare, uresila se što je sjajnije mogla, odjenula se u haljinu od tamnožute svile, znatno izrezanu, tako da joj se vidjelo krasno poprsje; na glavu metnula rubac od vrlo fine svile isprutan tamnosmedjim i žutim prugama. Na čelu, na grudima, na rukama, pače i na mekim i vrlo dugim cipelama od žute svile nosila orijentalne safire. Lagano mašući malom lepezom od bijela perja sa zrcalom u sredini, što je tada mnogo vrijedilo, hladila je uzrujano lice. Njezin drug bijaše mladoženja ; tamni plašt od baršuna prekrivao je bijelo odijelo, na plaštu su bila izvezena velika zlatna slova „C M", što je značilo „consiglio maggiore". Na glavu je nataknuo crvenu kapu. Desnom je rukom vodio Beatricu, a preko lijeve objesio povlaku.

Herceg Ivan i mlada koracaju lagano ; njemu kao da je dosadilo to dugo obilaženje, a nju je spopao neki strah, gušilo jê i stiskalo u grlu. Herceg se Ivan obukao u tamno, imao na prsima gavrana izvezena crnom svilom, na glavi mu širok, crn baret, koji je svršavao širokom vezom oko vrata. On se nosio više na njemačku.

Kneginja je Kata sjala sva u bijeloj zlatom izvezenoj svili ; na čelu joj, na vratu, na rukama blistalo bogato biserje — dar zaručnikov. Na grudima odsijevao krst sa draguljima, što joj čas prije dade Beatrica ; a na ruke je navukla rukavice od fine bijele svile sa brabantskim čipkama, dar Bernardinove žene. Pod vrlo šiljate bijele cipelice privezali joj velikim bijelim vrpcama visoke petice. U desnici je držala na prekrasno izradjenu dršku od slonove kosti lepezu u obliku barjaka sa dragocjenom miniaturom. To je dar Mark Antonia. Lice joj se slabo razabiralo, jer je bila sva zastrta svilenim bijelim prijevjesom.

Četiri su paža sa crnim gavranima na prsima nosila Katinu povlaku.

Čitav niz završi opet bezbroj šareno i bogato odjevenih gostiju i tako zvanih svjedoka.

Sunce obasjalo čitavu povorku, pa se sav taj sjaj još više isticao, jer je u pozadju bila velika bijela stijena, koju je dao nanovo podignuti herceg Ivan, otkad su Turci pred dvanaest godina opustošili Lepoglavu.

Polako udje povorka u crkvu, u kojoj je sve bilo ponovljeno i osvjetlano, polako dodje do žrtvenika pa stane.

Pavlić se i Mihajlo protisnu za pratnjom bercega Ivana ; banov sin kao da je nemiran, približio se Kati, gotovo bi je mogao dirnuti. Mihajlo ga potrepta po ramenu, a Pavlić se okrene pa prišane svome drugu :

— Ne boj se, ne mogu joj ništa učiniti, prelijepa je. I protura se dalje.

Sad započe obred: ženidbena kuma pristupi, dade mladencima prstenje, oni kleknu pred žrtvenik. Tiho pročita starac prior Paulo molitvu, a njihov se odgovor jedva čuo. Kad je zapitao Dandola: ljubi li Katu, hoće li ju za ženu, čulo se njegovo ,,da", dok je Katino izginulo u svilenoj kopreni. Svećenik ih sveza i blagoslovi.

Pavlić se trgnuo, dok je Mihajlo iz daleka u strahu gledao.

Tad ustane Kata, muž joj skine veo s glave, preda ga pažu, što je u blizini čekao, izvadi onda iz stare spremice, koju mu pruži Mark Antonio, mali zlatni diadem, koji je nosila pred trista godina žena slavnoga dužda Enrika Dandola. Ta je zlatna polukrunica prelazila od koljena na koljeno uvijek na prvaka Dandola, koji bi je darovao svojoj ženi za vjeridbe. Sad stupiše naprijed kumovi, svaki je donio nešto, svaki daruje mladu gospodju, a ona to sve prima, zahvaljuje s naklonom pa predaje slugama. Bilo je tu svega, što srce može da zaželi, bilo je i dragulja, zlata, prekrasno izradjenih uresa, bilo skupocjenih tkanina i čipaka, bilo je venecijanskoga i belgijskoga stakla, antverpenskih ručnih radnja, bilo čudne svile sa dalekoga istoka, krasnih nürnberških tučenih vaza od srebra, bilo je malih ikonica sa prastarim slikama i okvirima od sedefa, pa čitavi nizovi tanjura od saskoga porculana. Sve se to redalo bez kraja i konca. Kata je već bila izmorena; jedva je primala i pogledavala, jedva glavom mahala.

Sad se protuče Pavlić do pred nju.

Nije ga spazila u prvi čas. On se duboko nakloni, tako da mu lica nije mogla vidjeti. Podigne ruke, a u rukama se zabijeli mala kutija od slonove kosti otvorena.

Ona primi dar kao obično, zaviri u kutiju, ali najednom problijedi, pa se nasloni u naručaj Dandolu. Bilo joj, kao da je u taj čas pred očima proletjelo sve vrijeme, što poznaje Pavlića: opet je gledala, kako je on spasava, kako je grli u rano proljeće; ali je gledala i sebe kao na sramotnom stupu, kao da su joj na čelu napisane riječi: nezahvalnica, nevjernica.

To je trajalo samo čas.

Beatrica je htjela da skoči na Pavlića, ali se svlada.

— Što je to?

Čula je glas Dandolov i pitanje.

— Taj je biser jedino, što mi je namrla moja pokojna mati, — prozbori jakim glasom mlada žena, uzme biser pa ga sahrani u njedra.

Darovatelji zaredaše dalje, a Pavlić se lagano povuče do Mihajla.

Kad se svršilo darivanje, poče povorka istim redom izlaziti iz crkve. I sad su žutocrveni pročelnici stupili sprijeda, ali nisu više imali Frankopanski grb, nego zlatnoga mletačkoga lava na grimiznom polju.

Kata je sada hodala sa svojim ponosnim mužem. Neobično joj crvenilo pokrilo lice, tek je vrške prstiju dala svome mužu, da je vodi.

Mladi je banović gledao mirno, ni mrve prijekora nije bilo u njegovu pogledu. Najednom Katarina digne glavu, pogled se njezin sastane sa pogledom Pavlićevim. Zacrveni se još više, problijedi naglo, posrne lako, pograbi se za vrat desnicom, a ljevicom jače prihvati ruku svoga muža. Onda spusti glavu pa onako na pô naslonjena na Dandola dotetura u hospicij.

Kad izadjoše paži iz crkve, pristupi jedan k Pavliću, pa mu stisne u ruku zamotanu koprenu a banović mu se oduži teškim carskim cekinom.

*

Za dva sata jahali su prijatelji i njihova pratnja kroz očurski klanac. Žega je bila ljudski pritisnula, pa su šutjeli. Najednom se sjeti Pavlić:

— Znaš, nemam sreće, ali ću je imati. Uzet ću fratarski cingulum, na koji smo objesili onoga lopova. Znaš, da uže sa vješala donosi sreću, — doda sa malo šale, ali se vidjelo, da vjeruje u ono, što veli.

— Možda si ti i dao objesiti siromaha, da mu možeš poslije uzeti uže, — prikrpa smijući se Mihajlo.

— Boga mi nisam, nisam ni mislio na to, — stane se braniti Pavlić.

Za malen čas stigoše do sinoćnjega noćišta, ali začudo ne nadjoše onoga na drvetu. Ležao je na trbuhu u grmlju pokraj puta, a grana, na kojoj je visio, prorezana.

— Gle, tko je to učinio? — upita Mihajlo, pregledajući odrezanu granu.

Pavlić se uozbilji, a onda smrsi u pô glasa:

— Fratar — bit će sretniji od mene.

Šuteći podjoše dalje kroz gustu zelen.

* * *

Dvije nedjelje poslije svadbe Katine oglasi župnik Svetoga Emerika sa glavnoga žrtvenika, da će se buduće sedmice obaviti vjenčanje Mihajla Vučića, notara Gornjega grada, sa djevicom Martom, nećakom kanonika lektora Andrije. Ako tko zna kakovo srodstvo izmedju rečenih dvoje mladenaca, ako tko zna kakav grijeh od mladenaca ili uopće što bi bilo impedimentum matrimonii — zapreka braka, neka to javi do podne onoga dana; ako ne prijavi, neka mu bude na duši.

Tako reče župnik, pa kako se niko nije protivio, to su mladenci na odredjeni dan došli u crkvu sa svjedocima; svjedok Martin bijaše kanonik Andrija, a Mihajlov Pavlić.

Čudno je izbečio oči časni kanonik, kad mu je Mihajlo rekao, da će njegov svjedok biti banov sin, ali kad mu je dalje pripovijedao, da ima razlika izmedju oca i sina, da je dapače sin morao mnogo trpjeti radi svoga oca, onda se starac umirio.

Otkad se Pavlić vratio, spopala ga neka groznica; obilazio gradskoga suca Vrbanića, pohadjao i klanjao se gradskim prisežnicima; sa jednim razgovarao, kako su Turci bezobrazno navalili na Kranjsku, s drugim, što treba upotrebljavati protiv uloga, s trećim, kakovo će biti ovogodišnje vino; s jednim jadikovao, s drugim se veselio, a na koncu je ipak iznudio od svakoga, da mu je obećao, kako će glasovati za Mihajla, kad dodje na red pitanje o gradskom notaru.

Sastali se prisežnici i gradski sudac dan prije Rokova u skupštinu. Nakon dugoga pregovaranja i kojekakvih postupaka, koji se od pamtivijeka čine, odlučiše jednoglasno, da se Mihajlu Vučiću alias de Lupis povjeri mjesto gradskoga literata ili velikoga bilježnika. Dobivat će, rekoše, dvjesta maraka srebra, sve pisarske potrepštine, od svake rasprave, kod koje on piše, marku, a od stranke, za koju piše, po dvije marke. Konačno ga ide svaka globa, koju su prisežnici primali od osudjenika, kao da je i on prisežnik.

Luka Habazin, magister gradski, natjecao se takodjer za mjesto notara, ali je u jednu ruku Mihajlo imao visoke škole kao nitko u Zagrebu, u drugu ruku znali su gradski oci, da je Luka svakoga ponedijeljka i dan poslije blagdana puštao djecu, da sama uče, a on spavao san pravednika.

Iz crkve svetoga Emerika izadjoše veseli mladenci, za njima Pavlić i mati Mihajlova i napokon kanonik Andrija i Mikac od Moravča. Ostali svjedoci i gosti, što su bili uzvani k Andriji, čekali su u dvorištu pred kurijom,

*

da pozdrave mlade. Mihajlo se zadovoljno smiješio, a Marta se žarila kao makov cvijet, kad su im svi prostodušno, ali od srca čestitali.

Kad je kupus bio na stolu, ustane najprije prisežnik Belobrk Dekan, po zanatu kovač, pa nazdravi mladencima ovako:

— Kako ne može biti ptica bez krila, riba bez repa, tako ne može biti ni grad bez literata. Ima ljudi, kojima je gospodin Bog, hvala mu i dika budi, dao dobro srce, ali kratku pamet, te ne mogu koješto zapamtiti ; nekima je opet dao zdravu pamet, ali zlo srce, pa ne će koješto zapamtiti, za to ti je gradski literat tu, pa kad ti on svojim sitnim perom zapiše na bijeli list papira tvoju dušu, onda se zna, koliko broji. Slavni magistrat ima krila a ima i rep, otkad smo izabrali za notara i literata „liberae et regiae civitatis montis Graecensis" Mihajla Vučića, koji tu pred nama sjedi. — Ali kako ptica bez krila, a riba bez repa biti ne može, tako nema cijeloga čovjeka bez žene. Žena je angjeo, ali je žena i vrag, s dopuštenjem: ako ne stječe, rasiplje, ako ne gradi, razgradjuje. Ali gospa Marta, koja se tu pred nama rumeni kao makov cvijetak posred zrela žita, držala je do sada tri stupa ove vrijedne kuće, zna ona računa od kokošinjaka do sjajne gozbe, od sjemena povrtnice do kisela zelja. Žena je angjeo, ali je i vrag, s dopuštenjem: ako joj jezik više zna od pameti. Pripovijeda sveti Luka, da je Duh sveti sašao nad apoštole božje, pa da su znali sve jezike. Je li koja žena bila medju onim apoštolima božjim? Nije. To znači, da žena ima jezik zato, da ga drži za zubima. Gospa Marta, koja se tu pred nama crveni kao rak u loncu kropa, toga svega ne treba. Hvala brizi vele časnoga gospodina kanonika ona se izvježbala, pa drži svoj jezičac nakratko, a rukave zna da zasuče, pa je naš literat Mihajlo dobio, što je najbolje mogao. Bog

im dao sreću, hvala mu i dika budi, a ptičica i ribica koliko sami sebi zažele. Živjeli mladenci !

Društvo se razigralo, starica je mati Mihajlova čas drijemala, a čas plakala, debeli Mikac od Moravča stiskao oči, svaki sat rekao riječ dvije, gradjani se prisežnici smijali, a najviše je govorio vele časni kanonik Andrija. On i Pavlić tako se složili, da ne bi nigda čovjek rekao, da su prvi put skupa.

Kasno poslije podne stala se družba razilaziti svak na svoju stranu. Mladenci s majkom i s Pavlićem udariše preko brvi kod Nikolinkina mlina, pa uzbrdo do malih gradskih vrata, koja su bila probijena za pješake.

Kad prispješe u Blatnu ulicu, reče najednom Pavlić čudnim glasom :

— Bog, zbogom, majko, zbogom, gospo Marto, zbogom i ti, Mihajlo. Ostani zdrav i zadovoljan. Ja odlazim za dugo vrijeme, vrlo dugo. Kad mine sabor, polazimo s našom crnom četom u južne krajeve. Idemo da dočekamo Turke, tko zna, hoćemo li čitavu kožu iznijeti, hoćemo li se igda vidjeti. Hvala ti još jednom, što si me pratio na onom ludom putu. Zbogom !

Za čas ga nesta prema Markovu trgu, a Mihajlo podje sa svojima dalje ; uhvatila ga tuga, kao da je slutio, da banova sina ne će više vidjeti.

XVI.

Na Rokovo je sazvao ban sabor po kraljevskoj odredbi. Vremena su bila tužna i ozbiljna. Turci počeli zadirati u kraljevinu sa svih strana. Stare tvrde zidine Ozlja, Modruša, Brinja, Novoga, grada frankopanskoga i mnogih drugih mjesta nisu više bile sigurne od neslomljive sile turske konjice. I eto, Bernardin Frankopan potuče pod Modrušima ametice Jakub-pašu, a ne minu ni mjesec dana, i on se opet javi pod Modrušima, pod Otočcem, pod Mrsinom, i ća pod dalekim Zvonigradom i Ostrovicom.

Nisu Turci podsjedali gradova, nego bi ih uvijek godinu za godinom lišavali žitka i svega okoliša. Već su one godine gospoda s Une i ispod Vražjega vrtla ostali bez svake ljetine. Gradovi, što su bili na jugoistoku Hrvatske, jedva su životarili, pa su se prepuštali na milost i nemilost neprijatelju. Tako je više gradova palo i razoreno bilo s toga, što nisu imali ljudi, a drugi su misleći, da će im bolje biti, ako prime Turke, otvarali neprijatelju gradska vrata, odricali se svoje vjere pa postajali najljući dušmani svoga naroda. Tako se Ivan Komić, negda vlasnik grada u župi krbavskoj, odmetnuo medju Turke, pa je od onda bio najbjesniji neprijatelj svojih suplemenika.

Od toga su trpjela sva vlastela onoga vremena, a i s druge ih strane pritisnula jaka ruka bana Derenčina, koji je vršio kraljeve naloge bez obzira, dok valjda kralj nije za to sve ni znao. Većina je gradova, što su bili oduzeti

velikašima za vlade kralja Matijaša, bila zapisana na ime hercega Ivana, a uživali su ih svi mogući pustolovi.

S treće strane uvlačila se u kraljevstvo hrvatsko malo po malo Venecija ; nije se ni vidjelo, ni čulo, al ona je sjela najsigurnije. Njezine se galije sunčale pod Senjom, te im bijahu otvorena sva morska vrata, dok su pravomu vlasniku bila zatvorena. Bernardin se i Ivan Brinjski nisu smjeli ni pokazati u Senju, dok je venecijanski providur bio ondje poštovana osoba. Otok Krk, koji je Venecija izmamila od Ivana Frankopana, sada prelazi u faktično vlasništvo republike zato, što se jedan njezin podanik oženio posljednjom baštinicom toga otoka.

Sve je to u plemićima uzbudilo nezadovoljstvo do kraja.

Na Rokovo bude dakle sazvan sabor.

Već su nekoliko dana prije dolazila gospoda sa svih strana, pa se je i Kaptol i Gornji grad napunio svijeta. Ulice su postale življe, te je i ondje, gdje nikada nije bilo vidjeti čovjeka, sada sve vrvjelo ljudima. Gospoda su dovela sa sobom pratnju, čeljad se veselila, noći bijahu lijepe, tople, pa se pilo i pjevalo do zore. Sastajališta je bilo u obilju, jer su dobri Zagrepčani onoga vremena voljeli čašu dobroga vina. Kod Frankusa na Pisanom mostu bio je glavni sastanak, onda je u ulici, koja je vodila od svetoga Marka do Novih vrata, kod Žigice Pavlička bila mala, ali vrlo pohadjana gostionica ; u Ilici podno puta, koji se vije od Dveraca, prostrla se velika krčma sa silnim dvorištem, zvana „Pri lipi" ; samo je netko limenu ploču s naslikanom lipom odnio. Bilo je više takovih pristaništa u Zagrebu, premda se baš nije držalo za dobar običaj, da se ide u krčme. Pod gradom su sjeli vojnici, a bilo ih je svake ruke i svake vrsti. Neki prolazili gradom polagano, gledajući desno i lijevo, gdje bi se iza kakova zaslona pojavila ruka ili nosić radoznale gradjanke ; mali su nadobudni gra-

djani pratili silnom vikom te vojnike, a stare se žene krstile i govorile:

— Bog s nami, ne će biti dobra od svega toga, bit će rata.

Velika se gospoda kojekako nastanila. Premda su se knezovi Frankopani smjestili kod Bernardina u Gornjem gradu, ipak su vlastela iz južnih krajeva najvoljela stanovati na Kaptolu. Svak se stisnuo, gdje je koji mogao, ta i onako nije bilo na dugo vrijeme.

Na odredjeni se dan skupili svi na Markovu trgu.

Tu su bili knezovi Bernardin Modruški, Anž Brinjski, pa Ivan Cetinski i Mihajlo Slunjski i Nikola Tržački, sve od loze Frankopana; zapremili mirno jedan kut prostranoga dvorišta županijske kuće. Na protivnu stranu stala četiri brata Oršića, Juraj, Ivan, Pavao i Petar; taj je posljednji bio banski kapetan, pa je radi brinjske stvari mrzio do zla Boga na kneza Anža; zlorado se smijao, kao da zna, da će se nešto zbiti, što će Anža razjediti. S Bernardinom se dotle razgovarao stari Stjepan Babonić Blagajski. Već su mu Turci opustošili polovicu imanja, a on je još uvijek dobre volje.

Uz Ivana se Cetinskoga bila sabrala čitava skupina plemića: tu je bio Pavao Zrinjski, gospodar Zrinja, Pedlja i Gvozdanskoga, Juraj Ladiković, gospodar Krstinje, stari Mihajlo Barilović sa svoja dva sina, zatim braća Ivan i Juraj Šubići Peranski.

U trećoj su skupini bili Bogdan Izačić, Matko i Jurko Kobasići, koji su došli iz daleke Bosne, onda Gašpar Perušić, Židan Otmić i silni Bartol Berislavić, prior Vranski, koji je grmio protiv biskupa zagrebačkoga. Biskup je zagrebački stajao u razgovoru s kanonicima Domitrom i Mikcem od Moravča; on je prkosno glavom mahao i grozio se nekomu prstom, a krbavski mu je biskup odobravao.

Sasvim su za sebe i odijeljeni od drugih bili turopoljski plemići, zatim koljenovići iz Moravča, pa zastupnici slobodnih gradova i mjesta.

Nedaleko od govornice stajali Luka Sekelj i vrlo bogati Lovro Iločki, a ponizno se klanjao Nikola Ivanović iz Brezovice. U tom je skupu glavnu riječ zborio Karlo Krbavski, opisujući nešto jezikom, ali najviše rukama. On se bio preko noći izmirio s Frankopanima.

Oršićima se primaknulo manje plemstvo slavonsko i tudji plemenitaši, koji su stekli pravo dolaziti na sabor. Uz njih je pristao moćni Juraj Mikuličić, koji je bio trn u oku hrvatskim plemićima.

Sve je brujalo kao u košnici od poluglasna razgovora.

Napokon se sjeti biskup Osvald, da treba poslati šestoricu po bana, te podje tri koraka prema knezu Bernardinu, koji to opazi, pa pošeta ususret biskupu.

— Bilo bi možda vrijeme, da pošaljemo po bana, vele možni gospodine, — progovori mali biskup naklonív se.

— Izvoli birati, tvoja velečasnosti; mislim, poslat ćemo priora Vranskoga, moga rodjaka Mihajla Slunjskoga i Bogdana Izačića.

— Dobro je, onda Luku Sekelja, Ivana Marinkovića od Moravča i od Turopoljaca Adama Jurenića.

Bernardin Frankopan stupi na govornicu, iznese prijedlog, i odabrani odoše po bana.

Za kratak se čas vratiše, a pred njima ban i supstitut protonotara kraljevstva, Pavao od Orehovca, straga pak stade vodja „crnih" Mikulaš z Rakonic.

Svi zašutješe. Ban izvadi pismo, pa ga preda supstitutu, a taj uze drhtavim glasom čitati:

— „Prečasnoj, časnoj, uglednoj, vele možnoj, plemenitoj, uzvišenoj, mudroj i obzirnoj gospodi, staležima i redovima kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

„Mi, Vladislav, po milosti božjoj kralj Ugarske, Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Bosne, Češke i tako dalje, svima, kojima ovaj otvoreni list na ruke dodje, koga se tiče, neka zna, da smo odredili, da se gospoda plemići, svećenici i zastupnici naših slobodnih gradova u spomenutom kraljevstvu Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji na dan svetoga Roka, to jest šesnaesti dan mjeseca augusta, u našem slobodnom i kraljevskom gradu Zagrebu sastanu, i jer velika pogibao sa svih strana kraljevstvu prijeti, jer nadalje neprijatelj budnim okom vreba, kako će dragim i milim našim u spomenutom kraljevstvu škodu nanijeti, orobiti ih i sa imanja izagnati, i jer napokon misli i nas i naše vjerne službenike ne samo napastovati, nego jednako takodjer svih dobara lišiti, po našoj vlasti, danoj nam po milosti gospodina Boga, odredjujemo, da sabor rečenih kraljevstva najbolje, najzgodnije i najbrže smisli, odredi i izvede, kako da tome zlu na put stane, pa da bude mir i pokoj svakomu pojedincu, a i čitavomu kraljevstvu našemu . . . Tko bi se pak . . . .

Tu se nakašlje protonotarski supstitut, sjetivši se, da to treba s važnošću čitati. Zato nastavi:

— „Tko bi se pak usudio . . . .

— To znamo, — zaori glas Bartola Berislavića, a jadni se supstitut strese.

Bartol Berislavić pogleda bana, a ban uze govoriti:

— Prečasna, časna, ugledna, vele možna, uzvišena, mudra i obzirna gospodo! Ne znam, da li ta neprilika i pokora, što je trpite i ne trpite, što je odbijate i ne odbijate od sebe, postoji sto ili trista godina. Ne znam, da li su vaši gradovi, osim malo mjesta, u opasnosti ili nisu, ali jedno znam, da je ovo pročitano kraljevska zapovijest, a prema tomu je svaki od vas dužan . . .

— Ako hoće, — dometnu mirno Gašpar Perušić, a čitavi sabor poprati tu pripomenu s iskrenim smijehom.

— . . . . dužan je dati kralju četu od dvjesta pješaka . . . .

— Ako može, — oglasi se Bogdan Izačić, i opet smijeh zabuči čitavom zgradom.

— . . . . dvjesta pješaka i dvadeset konjanika, a za ljude jela, za konje zobi, — nastavi ban nesmetano. Ali gotovo istim glasom poče Juraj Peranski, poznati šaljivčina:

— . . . . sebe, žene i djecu nahranite pljevom i mekinjama, a napojite sokom od suhe vrbe.

— Dosta je toga! Ne znam, je li to, što nam vele možni gospodin ban želi reći, dvjesta ili trista godina staro, svakako je danas zaboravljeno, jer su prošla vremena kralja Karla i njegova sina Ljudevita. Ali mi ćemo dati, koliko uzmognemo, jer nama je i zbilja mnogo teže nego onima, koji pišu, da im je teško.

Te je riječi Bernardin progovorio mirno, ali je baš taj mir uzbudio bana.

— Ja vjerujem, da će mnogi dati, ali najmanje onaj, koji najviše govori.

— Ne znam, — začudi se Bernardin, — čime sam zaslužio te riječi, davao sam, davat ću i sada, a mogu se pohvaliti i svaki će mi zasvjedočiti, da sam valjda najviše odbijao i tukao zajedničkoga nam neprijatelja.

— Ne govori, gospodine Bernardine, — plane ban, — ne tukao, nego si rovario s njim!

— Što? — zapita u čudu Bernardin.

— Bezobrazna laž! — poviknu Anž Brinjski i potegnu sablju.

U čitavom saboru nasta komešanje, a Oršići udariše jednoglasno u smijeh.

— Sjeti se malo, gospodine Bernardine, — bocnu Petar Oršić.

— Mir! — oglasi se Perušić teško mašući glavom, — da čujemo, čime bijede kneza Bernardina. Neka govori gospodin ban.

Perušić nije mogao reći, da je „ante prandium" došao u sabor, jer mu je svatko vidio na glasu i na kretnjama, da je čudno uzrujan. Možda je on jedini nosio bojničku odoru, jak oklop, a kad su ga pitali, zašto to meće na se, odgovorio bi:

— Naučio sam tako. Mi kod kuće u Krbavi spavamo ovako, jer nismo ni jedan čas sigurni.

Kada je to on poviknuo, tada se spremi ban, pa reče mrko:

— Žalim, što moram ovdje i druge ljude u sabor zvati, ali dužnost mi to nalaže.

Onda se okrene k Mikulašu, pa mu namigne. Taj ode i za čas se vrati, a s njime Fabijan Kanjuh. Bio se nešto odebelio. Kad je došao, obuze ga strah, ali se brzo isprsi. K njemu se obrati ban:

— Govori, što znaš o knezu Bernardinu i o Jakub-paši?

— Prije šest ili sedam nedjelja, kad li je ono bilo, — poče Fabijan nedužno pripovijedati, — bio sam pod Modrušima, pa sam vidio, kako je jedan Turčin s velikom pratnjom, a s ljudima iz Modruša, išao u grad, a drugi se dan na večer vratio. Ljudi, koji su u onim stranama, rekli su mi, da je to Jakub-paša.

Tišina zavlada čitavim saborom, oči sviju bijahu uprte u Bernardina. Anž je i opet htio navaliti na bana, ali ga zaustavi Bernardinov pogled.

— Izvoljeva li vele možni gospodin ban iznijeti još kakvu optužbu protiv mene? — upita Bernardin posve mirno gladeći svoju lijepu bradu; tek mu se na umno

visoko čelo usjekla velika mrska, kao odraz unutarnje rane nepravedno mu zadane.

— Pripovijedaj dalje! — progovori ban.

Biskup je Osvald medjutim spokojno sjedio, pa šaptao nešto kanoniku Domitru.

— Kazivali su u onom kraju, — nastavi Fabijan, — da je dapače knez Anž imao u Brinju Turke protiv blagopokojnoga bana Bota.

— Laž je, lopove jedan, laž i stoputa laž! — zaori Anžev glas, a jaka rumen prolije mu se po licu.

— Ne, nije laž, nego ste vi svi skupa izdajice, znate li, izdajice, — oglasi se krupno grlo Jurja Mikuličića.

— Što, ti ćeš govoriti, ti ćeš prigovarati! — udariše svi na njega.

— Da se to o tebi govori, što se reklo o knezu Bernardinu, ja bih vjerovao, — zarukne prior Bartol Berislavić, i zakleo bih se na to i prisilio svakoga, da to vjeruje.

— To je svećenik! — prišapne biskup Tuz svome krbavskomu drugu.

— Sve je to taj tvoj lopov izmislio! — isticao se iz sveopće buke glas Nikole Tržačkoga.

Svi su bili silno uzrujani, svi zažareni, premda ih je dosta bilo, koji nisu znali, o čemu se radi. Fabijan se branio, da je to samo čuo, a da nije vidio.

— Lažeš, uopće lažeš, gade jedan, koji te je vrag potkupio? — zaleti se do njega Karlo Krbavski.

Velika je većina bila za Bernardina, pa se silno vikalo. Čuli se glasovi:

— Ajdemo kući, što ćemo slušati toga bana!

Ban je još uvijek stajao na govornici, mrk, nije odgovarao ni na jedan upit, nije mario ni za jednu riječ. Buka se razmahala osobito onda, kad se je razigrani Gašpar Perušić progurao do Jurja Mikuličića, pa mu sasuo u obraz:

— Gospodine vele možni, tat si bio, tat si sada, a tat ćeš i ostati per omnia saecula saeculorum!

Tu se podigne urnebesna vika i krika, smijeh i proklinjanje. Oršići, pritisnuti u kut, mirovahu. Kada su Turopoljci začuli, da je ban Bot poginuo otimajući jednome Frankopanu grad, strašno se razljutiše i stadoše galamiti:

— Amoveatur, amoveatur! — premda je to bilo sasvim suvišno, jer je ban bio uklonjen za vječna vremena.

Najednom se sva ta vreva i metež stiša. Svih su lica sa radoznalošću gledala u novoga govornika, koji je stao na stube, što vode u kuću. Bio to sam biskup zagrebački.

— Dozvolite, gospodo vele časna i vele možna, da rečem riječ. Nije doduše dopušteno, da u ovaj sabor gospode, plemića, redova i zastupnika kraljevskih slobodnih gradova ulaze ljudi, koji mjesta u tom saboru nemaju, a još manje da govore, gdje uopće govoriti ne bi smjeli. Ali da se vidi, kako je čudno i lakomišljeno, ovake ljude voditi amo, molim dopuštenje slavnoga sabora, da mogu i ja dovesti jednoga svjedoka, koji će kazati istinu.

— Dovedi, dovedi! — stade poklik i banovih i Bernardinovih ljudi.

Samo se ban držao mirno; on je još i sad vjerovao iskazu Fabijanovu.

Iz hodnika dovede jedan službenik biskupov kljastoga Tomu Tomina u negvama.

— Tko je ono? — upita Tomu kanonik Domitar, pokazujući na Fabijana.

— Fabijan Kanjuh, — ozva se jasnim glasom Tomo.

— Otkle ga poznaješ? — zapita dalje kanonik.

— Bio sam s njime, s Danzegom i s Judom Tadeušom skupa, kad smo palili sela preko Save. I onda sam bio s njima, kad je Danzego donio od Vuka glas, neka idemo u Senj, neka pobunimo gradjane, da podju kneza Bernardina moliti, neka zauzme Senj.

— Jedna mi je žena izdala svu tu zavjeru, i ja sam ostao s vojskom u Modrušima, — progovori sada Bernardin vedra čela.

— Što dalje znaš? — upita Domitar zadovoljno.

— Ništa više, časni gospodine.

— Kako se zoveš? — upita opet kanonik.

— Tomo Tomin mi je ime, — odvrati mirno.

Vidjelo se, da su ga dobro naučili, što ima da kaže. Ban se kod njegove riječi osupne, pa prigovori:

— Ne govori istine.

Uto stupi naprijed poslanik zagrebački Ivan Herak, pa reče:

— Ja znam za njih, da su obojica dangube. Ono ondje je Tomo Tomin, a ovo Fabijan Kanjuh, zagrebačko dijete, ali po zlu prošlo. Obojica pripadaju žalibože u krilo gradske općine zagrebačke, te ih moramo trpjeti medju zidovima.

To je bilo čvrsto i jako svjedočanstvo; poslanik slobodnoga grada svjedoči pred saborom — tomu se mora vjerovati.

Pridušen se žamor razliježe pa čitavom saboru. Oči sviju bijahu uprte u Bernardina i bana. Biskup je sišao sa svoga mjesta i značajno pogledao Domitra, koji otpravi Tomu. Jednako je iščeznuo i Fabijan, kad je supstitut protonotarski namignuo Mikulašu.

Jedan čas, kao da nikoga nema. Svi su šutjeli i gledali, kako se ban sa sobom bori. Napokon sklopi ruke, šanu nešto nerazumljivo preda se, pa sadje sa govornice. Podje prema Bernardinu. Stane ondje čas dva, a nakon mrve šutnje reče u po glasa, pogledavši Bernardina u oči:

— Gospodine, — oprosti . . . .

Bernardin mu šuteći poda ruku.

Čitavi sabor ne pisnu ; biskup se zlorado nasmiješio, Oršići se presenetili, Mikuličić nešto mrmljao, pa se otkrenuo. Na svima se vidjelo, da ih je taj prizor zatekao. Jedini je Bartol Berislavić opazio biskupov zloradi smiješak. Da ne bude on pobjednikom, stane besjediti :

— Vele možni je gospodin ban govorio, a koliko se moglo iz njegova govora razabrati, treba da se skupimo, da se ne cijepamo u pojedine stranke, jer nam je ljuti, grozni neprijatelj za vratom. Gradovi su naši opustjeli, žiteljstva nema, jer se ili razišlo u carske zemlje od turskoga straha, ili je izginulo od turske sile . . . .

Nije dugo zborio, ali se njegova riječ svakoga dojmila, izuzevši biskupa zagrebačkoga, koji se je i opet zlorado podsmijevao.

Nakon oduljeg vijećanja odluči sabor, da se sabere vojska, koju će sastaviti po mogućnosti svi članovi sabora, pa da će je ban Derenčin što prije povesti na Jakub-pašu, koji je najveći krivac svih nevolja ove godine.

Čim se je gradom pronijela vijest, da se sprema rat na Turke, odmah družina i pratnja vlastele i plemića skoči na noge i otputuje k svojim kućama sa svom gospodom. A Zagreb je opet ostao onako miran kao i prije.

Karlo Krbavski i kneginja Dora zaputiše se s Frankopanskom silom do mora. Onda će s mora lakše stići kući nego gorskim krajem.

Derenčin je brzo sve pripravljao i dao nalog, da se banovci opet saberu. Slavonske je banovce vodio Feranat, iskusan vodja, pa je Derenčin mislio najdulje za mjesec dana biti gotov.

Kad je jednoga dana došao kući, nadje Pavlića, gdje ga čeka.

— Čujem, oče, da ti vodiš vojnu na Turke.

— Da, pa što bi, sinko?

— Ja ću s tobom na vojnu. — Otac učini kret, kao da ne odobrava.

— Odlučio sam, — uporno će mladić. — Ne vrijedi ti riječi gubiti. Idem. Zbogom!

Crna slutnja obuze banovo srce.

* * *

Peti dan poslije sabora žurila se gospa Bužanićka prema dućanu del Greca. Sunce bacalo obilje svojih zraka na Gornji grad, kao da želi spaliti one blatom nabačene i slamom pokrite drvenjare. Sav je grad kao izumro ; nigdje ni psa ni mačke, sve je potražilo hlada, sve je pobjeglo od sunčane vrućine.

Bužanićka se dokopa Markova trga oko treće. Lica su joj bila preko reda crvena, oči sanene, kosa joj visjela niz znojna lica, suknja i cipele pune prašine. S teškom mukom dospije do dućana.

— Dobar dan Bog daj, — progovori ušavši u dućan.

— I lijepo vrijeme, vrijedna gospice, — odvrati iz kuta gospa Gusjenica.

— Lijepo je, ali vruće, vruće do zla Boga. Ja sam mokra kao miš. A ti, majstore? — okrene se Bužanićka Bonaventuri, — što je novo?

— Ne znam, ništa, gospo draga, otkle da ja što znam! Eh, znam : smokve su i rožići poskupili, jer treba za kola, koja voze, uzeti jaku stražu. Boje se Turaka.

— Nevolja nas zagrabila sa svih strana, — progovori iz kuta brijač Herak, brat gradskoga prisežnika ; on je već pô sata drijemao.

— Eh, lako tebi, ako Turci Zagreb zauzmu, ti ćeš brijati tri puta više nego što sada briješ.

— Al teško tebi, gospice moja, kad nahrupe, pa ti svežu oči, začepe usta, onda dušu u se, — nakesi se opet brijač, koji se je bio posve razbudio.

Gospa Bužanićka nije dospjela, da Heraku odgovori, jer se na vratima javiše nova dvojica. Bili su to mali omašni gradski prisjednik Kožinovac i dugi koštunjavi magister Luka Habazin.

— Bog, dobar dan, vidi se, da sveti Petar gleda u koledar. Vraški je potpalio, — pozdravi Kožinovac nazočne, skinuvši s glave kapu.

— Dobar dan, — odvrati del Greco, — izvoli malo hladne medovine, — pa mu pokaza vrč, koji je bio u posudi s vodom.

— Hoću, bogme, hoću, — reče debeli gradski otac pa posrkne ljudski.

Luka je Habazin sjeo na vreću graška pa samo gledao preda se. Trebalo je samo čas, i on će zaspati.

— A čuješ, gospodine prisjedniče, daj, molim te, prestani s tim srkanjem; istresi vreću novica, nemamo vremena, — oglasi se iz kuta Gera Gusjenica.

— Daj, daj, gospodine, — poče i Bužanićka.

— Ha, sam Bog s vama, što ću vam pripovijedati, — poče Kožinovac, pa obriše znoj sa ćelave glave i raskopča košulju na vratu. Vidjelo se, da rado pripovijeda, pa da je upravo za to došao del Grecu.

— Blago tebi, druže moj, kad se znaš izvući iz te vražje stvari, ali teško nama. Tresli smo se kao šibe na vodi, bogme.

Obriše još jednom debeli podbradak, pa počne:

— Pozvali su mene, Mihu Jaruna, ovoga školnika, Matka Križanića i starog Petra. Od drugih bio je Cink iz Nemške vesi, Török, pa ljekar Spelego. Dakako Vrbanić je doveo prvi put svoga miljenika literata Mihajla.

— Eh da, komu Bog, tomu i svi sveci, — primetnu Habazin zlovoljan.

— Ah, ti imaš prigovarati, — okosnu se gradski otac na Habazina. — Ne znamo, što ćemo s tobom, kad škola počne.

— Pusti ga, Juro, pa pripovijedaj o Kanjuhu, — oglasi se Herak, koji je glavu podupro laktovima pa pozorno slušao.

— Nismo znali, što bi i kako bi s tim lopovom, treba li ga čvrsto pitati ili pustiti, jer je napokon banov čovjek. Bojali smo se, da se zamjerimo banu, a opet je trebalo gada ispitati.

— Škakljiva stvar, — nasmjehnu se Bonaventura.

— Onda nas izvuče iz te neprilike literat: „Ban želi, ban zapovijeda, da se pravo vrši.“

— Sad mu je pravo na pameti, — pridoda Bužanićka, a Habazin zahrče naslonivši se u kut.

— Mi smo uzeli Fabijana preda se pa smo ga stali pitati. Odebelio čovjek na banovoj skrbi. U početku ni da bi riječi. Šuti i šuti kao zaliven. Kad su mu stavili palčenice, malo se smekšao. Potvrdio je sve, što je rekao Tomo Tomin.

— Čujete, — prekine Kožinovca Herak, — znate li, što je s Tomom Tominim?

— Ne, ne znamo, — odvrati prisjednik brišući jednako znoj.

— Odveli su ga kaptolski ljudi u Sisak, pa sad vozi kaptolske galije.

— Pasja služba, — probudi se Habazin, komu je muha bila sjela na nos.

— Gdje sam ono stao? Da, dakle Fabijan potvrdi, da je sve onako, kako je kazivao Tomo. Na pitanje, zna li još što, nasmjehnu se, pa slegne ramenima. Odvedoše ga, pa ga za čas pokorna opet dovedoše. Sada se jadan vidio, činilo se, kao da su ga zamočili u vodu. Govorio je, mnogo je govorio, sve, što je učinio: varao je i lagao, da je turski

paša, ne znam kako se zove, bio kod Bernardina Frankopana, a uistinu nije bio. Još je priznao, kako je utopio Danzega . . .

Tu se Bonaventura nehotice malo trgne, ali su svi medjutim bili zabavljeni pripovijedanjem prisjednikovim, pa nije toga nitko opazio.

— . . . kako je ipak sve to zasnovao dvorski Vuk, a izveo ortak njihov Juda Tadeuš . . .

— Taj Juda ima lijepo prezime, — nasmije se slatko Habazin, — ali ga Gusjenica stane grditi:

— Šuti, vraže, to ti je školnik, naučit ćeš našu djecu te prostačije, prije nego očenaš.

— Juda Tadeuš je sve vodio, ali toga Jude Tadeuša, a ni Vuka nemamo. Oni su pametne glave, finoga nosa, nanjušili su neugodan po sebe miris. Znaju, da je drvo u Zagrebu vrlo jeftino, pa su izmaknuli ruci pravice. Pripovijedao je Kanjuh, da je nesretnik Juda i s Turcima šurovao, a Danzego da im je nosio pisma.

— Vidiš vraga, Bog mi prosti grijehe, taj je i s Turcima šurovao! — srdio se Bonaventura, da ne padne na nj kakva sumnja.

— He, poslije toga sudili smo i odsudili Fabijana na vješala. Cink je predložio, da mu se ruka odsiječe, pa da se protjera bičem sa gradskoga zemljišta, ali mi smo svi drugi bili za to, da se objesi. Lopov nosi mnogo toga na duši, i pokojnoga bana Bota i mnogo drugih, koji su onda život izgubili. A zakon veli: oko za oko, glavu za glavu.

— A kad će ga vješati? — upita Herak u pô glasa.

— Sutra, sutra poslije podne, to jest pod večer, da mu ne bude vruće ići do stratišta. Ona druga dva objesit ćemo „in effigie", to jest, napisat ćemo njihova imena na vješala.

— Biste vi i njih vješali, da nijesu dobili od stare Rozalije šišmišove masti, pa njome namazali potplate, — nasmije se opet Habazin.

— Bože moj, kakove se to stvari dogadjaju po svijetu. Čovjek i ne sluti, pa najednom bane, čemu se i nadao nisi, — zabugari Gera Gusjenica.

— A znate li, da je ban danas otišao sa svojom vojskom? I sin ga njegov prati, — reče Herak.

— Ej, sad će biti suza, kad se Kata Frankopanka iz Krapine vrati, — doda Gusjenica, ali je Bužanićka udari lako po ramenu, pa se grohotom nasmije:

— Kakva Krapina, kakve suze, Bog s tobom, susjedo! Kata je postala gospa venecijanskoga poslanika, a ne onoga vjetrenjaka.

Sad Bužanićka stane na dugo i široko pripovijedati historiju Katinu i Pavlićevu.

Svi su muče slušali, samo se Bonaventura kadikad začudio, pa izlanuo:

— Dio mio, kakovi su ljudi!

* * *

Podno šume na zapadu Mesničkim vratima bilo je gradsko stratište. Večer je tamna, kiša prokapljuje, iz daleka tutnji grmljavina, zrak je sparan, bit će oluje.

Lagano, pužući i u mraku dvije se sjene primiču vješalima. Pristupe, razabiraju nešto bijelo.

— Hm, tu su naša imena upisana, nek ostanu, — reče Juda, pa se strese. Vuk se zamotao u debeli gunjac.

Lagano obidjoše stup, počeše se uspinjati brijegom, a onda sidjoše u drugu dolinu. Tu su ih čekali konji.

— Zbogom, Zagrebe, car treba takvih ljudi, kakovi smo mi, — promumlja Vuk, pa čvrsto skupi gunjac.

Obojica odjahaše put Štajera.

XVII.

Ponoć je minula. Gusti se oblaci nadviše nad Krbavu. Rijetko se pokazuje kroz oblačno okno krnj mjesec, onda se rasvijetli na pô šumovito a na pô kamenito polje. Zraka se mjesečeva utisnula kroz starinski gotski prozor u ruševinu udbinske katedrale. Nema ni trideset godina, što je razvaljena crkva, a drač se i korov pa nisko drvlje širi već po razvalinama. Do prozora se uzverao zeleni bršljan.

Oko male vatre poredala se četa ljudi. Neki se ispružiše na zemlju, drugi su posjedali na oklesano kamenje, treći stoje podbočivši se o mač ili naslonivši se o stijenu.

Lica se crvene odozdo od ognja. Tu je mrki hrvatski ban Derenčin, do njega sjedi čovjek crne glave i crne brade, sav u gvoždju, a na koljenu drži mač; to je Karlo knez Krbavski.

— Nismo ni mi kukavice, a ni vuci, da se klatimo po gorama; neka izidje rdja Jakub na polje, pa da vidiš! — oglasi se Karlo gledajući ispod oka trećega susjeda.

— Mlad si još, mlad, pobratime moj, — progovori Bernardin; tamna ga pokriva halja, a kad lizne plamen na vatri, onda se osvijetli njegova ostrižena okrugla glava.

— Zdravo misliš, kneže Karlo, — oglasi se ban.

— Čekaj, sinko, — poče i opet Bernardin, čekaj još koju godinicu; govorit ćeš kao i ja.

Ivan Cetinski bacao je dotle kamečke u oganj, napokon stupi bliže.

— Ljudi božji, kuda ćete; recite mi, što ćete i kako ćete? Meni je sve jednako, ili u polje, ili u goru, samo dovršite; spava mi se.

I ne čekajući odgovora, progovori Jurju Vlatkoviću, banu jajačkome:

— Ajde, Jure braco, lezimo amo u kut, da prospavamo još dvije, tri ure. Ad vocem, je li tvoj Vidaković pouzdan svat? A? Spava li on na straži?

— Ne spava. Vjeran je kao pseto, — odvrati mladi Jure.

— Znaš, brate, ne bih rado, da se sutra, kad se probudim, nadjem pred svetim Petrom na drugome svijetu, mjesto pred Turčinom na Krbavi.

Ivan se Cetinski pomalo izgubi u tamu, a Vlatković se otkrene od vatre, pa uze razgovarati s Pavlom Zrinjskim, a kad se umiješa Pavao u pravdu, sjede Vlatković

na kamen, pa stane gledati kroz visoki prozor tmaste oblačine, kako se tjeraju na sjever.

Oni se oko ognja razvikaše.

Iza grma, nedaleko vatre, skoči malena prikaza. Tako se tiho i mirno približio čovuljak, da ga nije spazila ni duša, dok nije položio ruke na rame banu Derenčinu. To je Feranat, vodja slavonski.

— Evo ti pismo, — reče tihim glasom.

— Pismo? — upitaše drugi.

Mihajlo Slunjski, za dvije glave viši od vodje slavonskoga, prikuči se Derenčinu. Ban uze čitati.

— „Pozdrav ti od mene — ovdje promumlja nešto, pa se okrene prema Bernardinu, — Izmail aga Komić . . .

— O, gadna poturica! — žestoko izlanu Mihajlo Slunjski.

— Ismail aga nudja nam, da se nagodimo. Jakub-paša traži slobodan prolaz kući preko Krbave, a zaklet će se, da ne će ni roblja voditi, ni dalje robiti.

— Pristajemo! — progovori Bernardin samosvijesno.

— Ne! — odrešito će Derenčin, bocnut zapovjedničkim držanjem Frankopanovim.

Bernardin podiže glavu.

— Ni na koji način! — opet će Derenčin oštrim glasom.

— Ja mislim, — poče ponosito Bernardin dižući se i naglasujući svaku riječ, — ja mislim, da pristanemo svi.

— Ne, ne i ne! Ja ne pristajem! — razljuti se Derenčin.

— Ja želim, da pustimo Jakub-pašu preko Krbave, pa da mu na Kuku postavimo zasjedu, razlagaše Bernardin mirno, dižući desnicu prema gori; naših je konjanika malo, slabo su oružani, lakše će nam biti u brdinama.

— Jesi li ti Frankopan? Dat ćeš slobodan prolaz paši, a onda ćeš na nj udariti iz zasjede!

Bernardin se nasmije:

— Dragi moj, ja sam više vojna s Turčinom vojevao, nego što si ih ti doživio. Zajamčit ću Turčinu prelaz preko polja, gdje ga i onako ne možemo spriječiti, ali kroz brda neka se protuče, ako može. Tud mu slobodan put ne ću obećati, i ako nas je malo.

Činilo se, da se i Bernardin već razljutio, jer se naglo digao i udario po sjajnom oklopu. Vatra zaplamsa jače, kad je bacio sa sebe crni plašt. Čitava se njegova prikaza rasvijetli, a na stijeni se pokaza orijaška sjena.

— Malo nas je, veliš Bernardine — nasmjehne se Derenčin porugljivo; — zar su Hrvati strašljivice?

Svi skočiše na noge.

U to ispliva mjesec na nebesku čistinu i obasja blijedim svijetlom bijesna lica nesložnih velikaša. Teška se lomljava ozva negdje sa Vražjega vrtla.

Ivan Cetinski udari teškim mačem o kamen, pa reče:

— Danas ćemo vidjeti, tko je kukavica. T i ć e š b i t i d a n a s p o č e t a k r a s p a h r v a t s k e z e m l j e.

Karlo Krbavski, koji se bio latio mača, baci ga preda se, pa se gorko nasmiješi:

— Bane moj, nije to onako kao po Ugarskoj jahati od grada do grada, pa se kartati: vidjet ćeš danas, kako Turci boj biju.

Ban ustane pa metne na se oklop i šljem.

— Pusti, oče, neka bude njihova volja, ne zameći bitke na polju, — svjetovao Derenčina Pavlić, koji je stajao uza nj pod oklopom i šljemom.

— Probabo, pokušat ću, — odvrati mirno ban, pa podje.

Pavlić se otkrenu, izadje iz razvaljene crkve, pa sidje nizbrdice putem do crkve svetoga Marka, koja je stajala na rubu polja. Tu srete priora modruških Pavlina,

koji je pratio Bernardinovu vojsku. Pavlin ga pozdravi, a Pavlić skine šljem, pa uze tiho moliti Pavlina oproštenje. Na koncu doda:

— Slutim, časni oče, gotovo znam, da noćas posljednji put gledam ovaj svijet, da ću jutrom rano u općem metežu izgubiti glavu i život. Dodjoh, da te nešto zaprosim: ti ćeš biti uz nas, kada stanemo biti boj; bit ćeš uz nas, kada stanemo pogibati. Ako ti bude iole moguće, skini sa šljema mrtvome Pavliću Derenčinu ovaj bijeli prijevjes, te ga odnesi u Veneciju kneginji Katarini Frankopanki, koja je pošla za Francesca Dandola. Reci joj, što je bila moja posljednja misao....

Nato preda starcu za samostan sto dukata, pa se izgubi u tami.

* * *

Sveudilj duva topla jugovina. Dan je sumoran, zrak težak. Jutarnje sunce još ne probi debelih oblačina, a vrućina je ipak velika. Kamen kao da je još od jučer ražaren. Žućkasto se sivo nebo gdjegdje rastrgalo, te baca sjajne krpe na polje i okolišna brda. Nigdje ni ptice ni kukca. U maloj visini nad poljem razastro se sitan oblačak prašine, pa je posve prekrio neke dijelove dugoga polja.

Pod Udbinom se redaju ljudi. Valja ih svrstati za boj. Čudne su sve te sanene prikaze. Prema Visuću pod brdom postaviše se Slavonci; na svojim malim konjima zirkaju lukavo, koji taj spomene po riječ, dvije, a onda se i opet ravnaju. Vodja njihov mali Feranat oblijeće vojsku, malo govori ustima, ali zato njegovi vojnici čitaju zapovijedi s malih mu očiju. Tamno-modra odora i crni oklopi njegove čete vide se iz daleka kao ogorjela šumica. Konjika je malo.

— Strah me je, — prišapnu Bernardin Zrinjskome u rano jutro, — malo ih je. Istina je, čvrsti su, ali ih je premalo.

Razvaljenoj katedrali na sjeveru utaboriše se dvije vojske. Jednu vodi Ivan Cetinski i Jure Vlatković; to su Banovci i Bošnjaci. Vlatkovićevi konjanici nose zelenkaste dolame na sjajnim oklopima, visoke šljemove i duga koplja. To je snažna četa, lijepo uredjena i vična ratu. Vlatković i Cetinski sjede pod visokom omorikom. Pješadija se prostrla do njihovih nogu. Ima kojekakvih ljudi u toj razbacanoj rulji, ima i talijanskih plaćenika, koji dodjoše u službu Ivanovu, a odjeveni su po novom načinu. Samo na prsima nose oklope, a na glavama im široki šeširi. Dobri su kopljanici. Bosanski su pješaci oružani teškim mačevima, a ban je Vlatković priskrbio i nekoliko arkebuzira.

Mihajlo Slunjski, Bernardin Modruški i Nikola Tržački posadiše svoju brojnu vojsku na zapad. Ima tu Ličana u bijelom odijelu bez oklopa, bez šljema, sa crvenim kapama. Opremljeni su kojekako. Senjani donesoše lijepa oružja. Ljudi iz gornjega Primorja naoružani su drvenim batovima i kožnim praćama. Modrušani imaju velike noževe, kosijere na kolcima i jake široke sjekire.

Oko desete probi sunce oblak, pa rasvijetli cijeli kraj. Odozgo se valja četa pješaka. Ivan Cetinski stade da vidi, koji je to novi gost. Pred četom jašu dvojica. S lijeva je na pretilu konju Karlo Krbavski, sav u gvoždju, od glave do pete. Teški mu se mlat i široki mač spustiše niz lijevo bedro. Bijela perjanica treperi o vjetru. Uza nj s desna jaše na muli starac fratar s ubojnim mačem o pasu, a s visokim u gvoždje okovanim križem u ruci. Četa je tamno odjevena, ponajviše u istrošeno seljačko ruho. Oružani su slabo. Jedan ima dug nož, drugi je privezao

na drenov kolac omašan kamen, neki opet, a tih je mnogo, nose teške buzdovane. Posabraše ih sa Vidov-grada kod Baga, pa sa Zvonigrada, sa Rakovnika i kojegdje. To su velebitski sinci. Nalazi se medju njima i frankopanskih Otočana ; ti nemaju nikakova oružja, nego na jakom užetu privezanu kamenicu.

Poljem se prosu mukli šapat poput pčelina zuja.

— Evo, Ivane, to ti šalje sin moj Ivan Torkvat Karlović. Sve, što je mogao posabrati ljudi i oružja. Nekoji su mletački podanici, ali prebjegoše na barkama k nama.

Još je Karlo govorio, kad se najednom diže prašina na sjeveru. Slavonci skočiše na konje. Brzo se primaknu uzanom putu, što vodi na istok. Tu je polje obraslo šumom, a Turci izletješe iz nje. Sjajno su odjeveni. Teško je znati, koliko ih ima, jer je Feranat podignuo sa svojim konjima prašinu. Zelena se četa Ivana Cetinskoga zaleti u polje. Oklopi se blistaju, a perjanice na šljemovima poigravaju. Vlatkovićev plemić Ogrizović povede pješadiju Ivanovu. On je najkrupniji u svoj vojsci.

Feranat nahrupi na tursku konjicu. To su Arbanasi, a vodi ih Izmail aga Komić.

Jato se strjelica saspe na Slavonce. Dva konja padoše. Feranat viče iz svega grla, a četa se okrenu na desno, da s boka zahvati Turke. Lome se koplja, crni Slavonci potežu mačeve. Turci uzmiču, a Feranat tjera svoju četu naprijed. Naglo se obrne Izmail aga. Kao divlji mačak udara Arbanas na Slavonca, vješa se svome konju oko vrata, pa kolje protivnike dugim jataganom.

Turska se pješadija primiče. Jato se strijela opet rasu medju Ivanovu pješadiju. Mnogo ih pada. Nasta silna vika, Slavonci mnogo njih izgubiše. Čuje se samo zveka turskih mačeva po tvrdim oklopima.

Iznenada navaljuje nova turska konjica.

To su crni Azijati — strijelci. Ogrizovića opkole. Teškim mačem hara junačina oko sebe. Jednomu turskom vojniku rasiječe šljem, rani ga u glavu. Njegov susjed ubija mačem konja. Svom se silom mrka ljudeskara zalijeće na Ogrizovića.

— Brani se, Pavle! — potcikuje mu susjed.

Ubojito koplje udara ga pod vrat, ali se Ogrizović ukloni, a tursko se koplje prelomi. Konj se propinje pod Turčinom. Bijele oči i bijeli zubi kao da će od ijeda proždérati Ogrizovića. Teški se buzdovan spusti na crnu glavu, a konjik se strovali.

Slavonci uzmiču, talijanski plaćenici kneza Ivana Cetinskoga kose partisanama turske glave ; pred njima padaju konji, kao da ih grom ubija. Debeli mlazovi krvi briznuše, čitave lokve nikoše, kad su počeli Talijani konje klati. Ali i oni sad uzmiču. Tesalska se vojska obori na njih. Iza šume se reda vojnik za vojnikom, konj za konjem. Sva je sila Turaka.

— Udri, Jure, udri! — poviknu Ivan Jurju Vlatkoviću.

Kano vjetar udare bosanski konjanici na Izmaila. Jure se i Izmail nadju na domaku. Jurju se prelomi koplje na Izmailovu štitu, pa povadi sablju. Gipki se konjanik prignu, a teška Jurjeva sablja zadere mu se u stegno, ali ga za čas nesta.

Ban Derenčin vodi drugo krilo Slavonaca. Iz šume se dignu oblak strijelâ na nj, a Slavonci opet padaju. Strijele zviždе zrakom kao bura. Uzdasi i zaklinjanje miješaju se s kletvama i s psovkama. Arbanaški vodja namjeri se na Ogrizovića. Jednim mahom zatjera Ogrizovićevu konju jatagan u prsa. Konj se propne, baci konjika i stropošta se na nj. Turski vojnik skoči, pa mu mlatom

raskoli lubanju. Grčevito je rukom mrtvac obuhvatio nogu jednoga konjika.

Izmail agi krvari noga, ali on ipak navaljuje dalje. Feranat se sukobi s njime. Udari konjik na konjika kao morski val što se zaskače na pećinu. Feranat se izmiče kao riba, oblijeće neprijatelja, udara kopljem, udara sabljom. Izmail se poput kopca spušta na jednom stremenu sa konja, onda se opet naglo diže, mačevi se ljeskaju o suncu kao munje. Napokon Feranat pada. Turski ga vodja ubija dugim mačem. Još se jednom uspravi mali vojvoda na noge, pa zarinu koplje Izmailovu konju u trbuh, onda se sruši mrtav. Ruke je raširio, a licem udario o zemlju. Teška mu se rana otvorila na šiji.

— Naprijed, naprijed! — grmi Ivan Cetinski.

Divlja se rika i grozno urlikanje čuje sa strane hrvatske. Kamen razbi čelo arbanaškome vojvodi. Krvave ga oblijevaju suze.

— Naprijed! — viče bijesan Derenčin.

Evo se probila brza rumelijska konjica medju Ivana i medju Derenčina. Vodi je Jakub-paša. Sve je do sada ostao u zasjedi, a kad je spazio, da Ivan Cetinski i ban Derenčin gone Izmaila, prodre s novom četom iz šume.

— Udri! — zaurla Karlo Krbavski.

Poput lastavice proleti polje, a za njim eto i Zrinjskoga. Prate ih Podgorci sa Velebita. Kako šilj hitre ladje dijeli more u dva velika vala, tako se Karlovi vojnici zaderaše u tursku vojsku. Stade teći krv sa svih strana. Podgorci lupaju glave turske svojim kamenjem, lupaju starim topuzima, kolju noževima, a kadikad hvataju ih rukama. Okretni Otočani udaraju Turke nogama u trbuh, dave ih snažnim pestima, zadiru im nokte u živo meso Tu pada najviše obrijanih glava.

Pavlić vodi crnu desetoricu svoga oca. Odjeven je kao i oni, samo mu okruglu kacigu vjenča bijela koprena. Kuda se ta desetorica pokažu, ostavljaju krvav trag za sobom od svojih strašnih sjekira.

Tesalska je vojska opkolila Jurja Vlatkovića i Ivana Cetinskoga. Diže se silna prašina; Jurjev je vranac posrnuo, ubiše ga. Mladi Jure skače na drugoga konja. Ivan stoji na mjestu. Naslanja se na hrast, pa kosi oko sebe. Nešto se konjika skupi oko njega, ali turske glave rastu kao iz zemlje. Utisnuše mu oklop na prsima. Boli ga, kao da će mu slomiti grudi; bacaju se kamenjem na nj. Još tren, i on će pasti, ne ranjen, već od umora. Jure udara sa svojim konjem na šestoricu. Pod svaku ruku želi pomoći Ivanu, ali sve više Turaka biva. Sada će opkoliti i njega; no rumelijska se vojska okrenula na zapad. Teškom se mukom smicajući turske glave dokopa Jure onoga hrasta, pod kojim se bori Ivan.

— Kasno je, sinko, kasno, — progovori Ivan turobnim glasom, pa se nasloni na hrast.

Velika osmanlijska strijela zabola mu se u jabučicu na vratu. Mlaz krvi izbi mu na usta, a koljena pokleknuše. Krvavi mač pritisnu Ivan na grudi. Njegove se oči podigoše prema nebu; nešto čudno, nerazgovijetno promumlja, i opet ga oblije krv.

— Ivane! — ote se Jurju, a onda se kao divlja zvijer baci na rulju tursku.

— Naprijed, tu je knez Ivan! Udri! — zaori glas mladoga sina banova, — naprijed, treba mu pomoći!

Kao zmajevi udariše Pavlićevi crni pod hrast, kao grom zagrme Jurjevi arkebuziri, a turska se vojska prorijedi. Sve se skupi oko hrasta. Jure se tuče kao lav. Sa svih strana ga oblijeću Turci kao gladni gavrani; kad arkebuziri ispraznіše svoje puške, pogodi ga tane u čelo.

Sablja mu ispane iz desnice, i on pada. Pavlić to spazi, pa udari sa svojim pratiocima.

— Amo, da spasimo Vlatkovića!

To poviknu, pa se zagna u gomilu pod hrast. Arkebuziri i opet isprazne svoje puške. Čitavo se ondje brdo od trupla naslagalo. Pavlić se baci konju oko vrata. U to mu neki Azijat razbi šljem. Na jakom se vjetru prosu mladićeva duga kosa preko čela, pa mu zakri oči. Zaludu kuša, da je makne sa čela.

Turska ga oštrica shvati u bijelo lice, oči mu obavije crna tama, pa se bez svijesti sruši na tle. Izmail aga natjera svoga konja na mladića, pa mu zgazi prsi. Još zadnji čas zgrabi Pavlić prijevjes sa šljema, pa ga prinese k ustima, ali mu se u taj čas javi na usta mlaz krvi.

— Bane, tvoj sin! — zajauknu Mihajlo Slunjski, a ban dohrli poput strijele do mrtvoga sina.

— Udri! — ozove se kroz onu buku glas banov.

Ni čas mu ne preosta, da oplakuje rodjeno dijete. Pavao Zrinjski mlati rumelijske konjanike. Najžešća se borba razvija oko onoga hrasta, pod kojim leže mrtvi Ivan, Jure i Pavlić. Teškim svojim mačem kosi ban Derenčin na sve strane. Stade nova vika na južnoj strani. Bernardinovi Ličani i Modrušani nasrtavaju; i opet poteče rijeka turske krvi.

Bernardin bijaše pokušao, ne bi li kako Turcima zašao za ledja. Ono konjika, što je bilo uza nj, sjaši. Sijenom povezaše konjima kopita, da im se topot ne čuje. Posve tiho uljezoše u šumu, pa će lako hrupiti Jakub-paši iza ledja. Već su nevidjeni pretrčali i pô šume, kada ih preseneti divlji rik. U šumi se bio sakrio karavilski vodja s anatolskim vojnicima. Nešto Bernardinovih vojnika pade, a sve drugo uzmače.

— Prevarismo se, — šane Bernardin Anžu Brinjskome, — kuga ih izjela!

Sad navali Bernardin na Turčina na samom polju. Arkebuziri su rastepeni; na njihovo mjesto stupe Bernardinovi vojnici. Silnom se vikom zaleti bijela rulja u turske redove. Senjani udaraju svojim širokim mačevima, Primorci sipaju kamenje na Turke. Jakub-pašu shvati kamen u desnicu baš u onaj čas, kada je htio da zatjera koplje u vrat Derenčinu. Bernardin oblijeće svoje junake, kao lastavica svoje gnijezdo.

— Djeco, udrite vraga, nisu vam braća!

Najednom se sastaše oblaci sa Kapele i sa Vražjeg vrtla. Blijesak sijevne za blijeskom, grom zatutnji za gromom. Planine ozvanjaju trostrukom jekom. Diže se silan vjetar, znak, da dolazi oluja. Podgorci se prvi zamotaše u žutu maglu, koja nasta od sitne prašine, što ju je vjetar uzvitlao. Ta se magla stala širiti sve više, pa obavila i Primorce i Senjane, dok je zapadna strana ostala čista. Vojnici Bernardinovi nisu vidjeli ništa, ali od prilike nasrnu na onu stranu, gdje su mislili, da su Turci, te stanu sjeći i mlatiti. Najedamput zaori bijesna vika i krič. Vjetar postajao jači. Prašina je sve zastirala. Nije se moglo disati. U ustima se stvaralo blato. Žuta je magla napunila i oči i uši i nos vojnicima. Od časa do časa ponovio se strašni krič, kad bi Turci svoje strijele odapeli u rulju banovaca. Beznadni očaj obuze sve. Primorci stadoše razbijati svojim mačevima i kamenjem sve, što im je došlo pod ruku, misleći, da ubijaju Turčina. Jauk se i lelek razlijegao posvuda, a prijatelj navaljivao na prijatelja u onoj silnoj tmuši. Bernardin se s teškom mukom protuče do Derenčina. Ban je sav izmoren. Krv ga oblila. Rasporiše mu lice. Jedan se konj sruši pod njim, on skoči na najbližega turskoga konja.

U to zapljušti kiša krupna. Za čas se pročisti prašina, a bana prepoznadoše. Sa svih strana nahrupiše na njega. On se brani desno i lijevo, kad se pred njim stvori Izmail aga.

— Ulovite ga živa! To je vodja kaurski! Ulovite ga živa!

Već skočiše trojica Turaka na Derenčina, da ga svale s konja, ali ostadoše praznih ruku i lišeni glava. Od jednoga se obrani Derenčin sam, a drugu dvojicu odbije Bernardin. Pod njegovim se teškim buzdovanom raspukoše obrijane glave.

— Alah! Alah! — zaori sa sjevera.

Turci upališe šumu. Spusti se još groznija kiša izmiješana ledom. Anatolski vojnici, što su stajali u šumi zaklonjeni, sada zadjoše u boj.

Hrvati su izmoreni, iskrvavljeni. Mokra im prašina grize oči, usta i nosove.

— Naprijed! — ori se glas Izmail-age Komića.

Karavilski vodja jaše uza nj. Redovi se lički ruše pod britkim sabljama Anatolaca.

— Stani, vražji sine! — riknu Bernardin, spaziv Izmaila, — moli se Bogu i Majci božjoj, da ti prosti grijehe.

— Jezik za plot! — naruga se Izmail Bernardinu, pa podbode konja.

Srazište se. Muče bije Bernardin Izmaila, muče odbija lagani konjik svaki udarac teškoga mača. Bernardin se ostavi mača. Poteže teški bat, koji je nosio u svim bitkama od mladosti svoje. Za čas rastuče njime šljem Izmailov. Ogadi mu se Izmailova obrijana glava. Srce mu se napuni bijesom. Stotinu mu slika prodje za tren pred očima.

Davno je tome, što je znao doći Bernardin u lički Komić grad, gdje je stari knez komićki odgajao svoga

sina Ivana. Prodje vrijeme, knez umrije, Turci zauzeše Komić, a mladi se Ivan poturči, pa primi uz Komić još četiri grada s onu stranu Une, dobivši ime Izmail.

Sve se to stvori pred očima Bernardinovim.

Poput kovača uze udarati po Izmailu. Nije te sile na svijetu, da ga zaustavi. Izmail povikne i problijedi, kada ga shvati teški bat u ranjeno bedro. Aga je iznemogao, dok se je Bernardin nekuda pomladio. Rado bi bio Izmail nešto uzmaknuo, da se oporavi, ali prekasno. Samo za čas okrene glavu, ali u taj par bubne Bernardin snažno teškim batom u rub agina štita. Tvrda kov propukne, a Izmail pusti štit od velike boli u ruci.

— Udri! — zaurla za Bernardinom Karlo Krbavski.

Bernardin još jednom zamahnu.

— Izdajice, evo; moli se Bogu!

Na Izmailovoj se glavi pokaza grozna rana. Debeli je bat smrskao agi zatiljak, a kost razdrobio u sitne koštice. Poput vreće pade aga s konja.

— Naprijed, djeco! — viknu Bernardin, — mrtav je Izmail; naprijed!

Glas mu je slab. Ne čuje se više ništa. Od šume, što je upališe, prostre se poljem crni zagušljivi dim. Kiša jednako pljušti.

Bernardinova je vojska prorijedjena. Jadnici su mokri, zablaćeni, krvavi, izranjeni, a u očima im se nakupiše suze od silnoga dima; ipak se bore junački.

Ban je Derenčin na drugoj strani ostavljen. Pomažu ga doduše Nikola Tržački, Karlo Krbavski i Perušić, ali sve jača sila navire na nj. Anatolci razdvojiše Derenčina od Nikole i Karla. Nikola je ranjen, ostavlja bojište, a Karlo vodi Podgorce, koji se nanovo sabraše.

— Turci nisu još svi ni bili u boju, — prišanu Karlu zvonigradski kastelan Mihajlo.

*

Njegove se riječi obistiniše. Sa zapada bane nagla konjica na ličke redove. Karlo se prestraši.

Derenčin se tuče u taj par s nekim anatolskim vodjom. Napokon puknu banu mač. Ostade mu u ruci samo balčak. Dva se crna vojnika baciše poput risova na njegovo sedlo, bacaju mu nekakvu krpu oko glave. Jednoga shvati brzo modruški bat, ali drugi potegnu bana sa sedla, poput mačka skače sada desno, sada lijevo, i za tren oka ban je svezan.

— Smiluj se, Kriste! — oziva se mirni glas starca Pavlina, koji obilazi tješeći one, što umiru, a sokoleći zdrave na boj.

Kad je došao do hrasta, nadje Pavlića, i izvadi mu iz zamrlih ukočenih ruku veo poštrapan velikom mrljom krvi.

Karlo Krbavski se namjeri na crnoga karavilskoga vodju. Teško koplje uperi Karlo na Turčina, i za čas se nadje crna junačina na zemlji, a jedan mu Podgorac, po zanatu kovač u Bagu, razbije šiju teškim kladivom.

I opet se prosu nova turska konjica sa brda. Bijesno viču. To su vojnici od Zvornika.

Ličani okrenuše lica prema novim nadošlicama, pa najednom, kao da je došao medju njih zloduh neki, okrenu ledja i lete kao pomamni glavom bez obzira.

— Jao, to nam je konac! — poviknu Bernardin Karlu.

— Udri, naprijed! — viče Karlo, ali ga ne čuše.

— Alah! — oziva se sve bliže i bliže.

— Spasi se, druže! Trči, fratre, — poviknu opet Bernardin, pa obrne svoga konja.

S desna jahao starac fratar s visokim križem, a na križu komad zastave. Bernardin je upirao svoj pogled

u daljinu, gdje se bijelili Ličani. Karlo se tužan zamotao u plašt, pa slijedi Bernardina.

— Take nevolje nisam jošte vidio.

— Sinko, nisam ni ja, premda živim dobrano godina!

Sva se trojica požuriše prema sjeveru.

Postajalo je sve tamnije, kao da se i opet sprema nevrijeme. Malo se vojnika, što je ostalo na polju, razbjeglo na sve strane. Tek čas progoniše ih Turci, ali onda se skupe, pa odu preko Udbine na Kuk.

Tužnu su sliku ostavili Turci iza sebe.

Najgrdje je bojište s udbinske strane. Tu je sve izmiješano, sve žuto, blatno od pijeska, zamrljano i krvavo. Pred šumom su ležali čitavi kupovi Turaka. Tu se pružio kršan Ličanin pa drži ljuto za vrat mrkoga Anatolca, ondje se Azijatove crne ruke zakopale u plavu kosu Otočanina, goranin iz Čabra obujmio gvozdenim rukama Rumelijca, pa mu slomio i rebra i grudi, ali ga samoga ubiše. Krbava, nabujala od kiše, nosila sa sobom tjelesa nesretnika. Crni Podgorci, kršni sinovi Krbave, dugokosi Otočani i plavi Slavonci sve se to ispremetalo sa crveno i šareno odjevenim četama osmanlijskim. Čas je sve to bilo isprebacano u žutoj bujici i bijeloj pjeni, a onda se opet izgubilo pod granjem, drvećem i lišćem, što je nagla voda grabila sa sobom.

Smračilo se napokon. Svuda zavlada mir, tek nabujala voda šumi, koji taj gavran se oziva s visine, miriše plijen. Teški se oblaci prostrli nad poljem, prekrili okolišne vrhove, gusta se magla zavukla u doline i jaruge.

*
* *

Na onoj strani, gdje se Vražji vrtal spušta strmo do Krbavskoga polja, uvalila se duga dolina, zatvorena odasvud, obrasla grmljem višim od čovjeka, a gdješto i šumom. Rijetko se je našao tko, da u tu zabit zaluta. Pu-

tovi nepoznati, sakriveni, a mučni; nesiguran prolaz od ljudi i od zvjeradi. Sve je to ljude odbijalo od toga „Dubokoga", tako je zvao dolinu narod iz okoliša. Tu je imao knez Karlo Krbavski svoj lovački dvor, više sličan širokoj kuli nego dvoru. Podzidan je kamenom odozdo, a gore je učinjen od prostih jelovih stabala. Krov je prekrit drvenim daščicama, ali ga prevukla debela mahovina, znak, da taj dvor stoji već dugo. Kneginja Dora, sin njezin Ivan Karlović i kći Jelena borave ovdje. To je troje bilo pošlo za hrvatskom vojskom, ali se bojali ići sami do daleka Podgorja, gdje bi bili sigurni. Kneginja se Dora zaklonila u Duboko, znajući, da ne će nikoga ondje biti. Stari lovac Karlov, koji je gotovo podivljao u toj samoći, a bio dobra duša, donosio im sve, što je bilo od potrebe, s Udbine.

Ali na dan Krbavske bitke vrati se praznoruk:

— Kneginjo, ne mogu ništa donijeti, oni se dolje tuku.

Dora se mirno prekrstila i počela tiho moliti. Mala se Jelka stisnula uz nju, a Ivan se uhvatio lovca pa ga obasuo pitanjima, gdje je čuo, da se tuku, tko će dobiti, koliko ima turske sile? Zanimalo ga je to više od svega, sav je gorio od želje, da mu otac dopusti, da podje s njime.

— Rekli su mi ljudi iz sela pod gradom, a dalje ne znam ništa.

Ivan je obilazio čitav dan s lovcem, gledao prema onoj strani, gdje je od prilike bilo Krbavsko polje, slušao, čuje li se što, — ali ni glasa nigdje, tek se u visini planine čulo šuštanje lišća od jakoga vjetra.

Pade noć. U niskoj širokoj sobi popločenoj prostim kamenjem skupili se svi pa čekaju. Ljestve, po kojima se uzlazilo u dvor, potegnuo lovac gore. Dugo su čekali. Tek oko ponoći pozove glas, a lovac se javi.

Karlo je obašao svu goru pa je s Bijeloga polja jednom jarugom došao dovle vodeći svoga konja. Bio je izmoren, izmučen, sav krvav. Udje u dvor, pa smrska kroz zube:

— Zlo je, naši su potučeni do nogu!

Čitave noći nije Ivan spavao. Gušilo ga, kad je pomislio na nesreću svoga roda. Pa njegov se otac, toliko poštivan i toliko ljubljen, vratio, dok su drugi junački pali! Dvostruka je bol potresala mlado zanosno srce: držao je povratak svoga oca kukavštinom, htio je, da ga ispriča na kojigod način, ali nigdje ni slamke, za koju bi se uhvatio i izbavio te strašne sumnje; — drugo je bilo opća nesreća, od koje su svi stradali. Nije mladiću dolazilo na pamet ono, što je Karla Krbavskoga mučilo, da je izgubio gotovo sve imanje, da je sad siromah; njemu su se vrzle po glavi različite slike, različiti dogadjaji, što ih je čitao u historiji, jedno se spletalo s drugim, a sve je bilo daleko od sadašnje istine, od onoga, što je on sada doživljavao; ono su bili drugi ljudi, ili uopće nisu bili ljudi.

Tek pod jutro usne iznemogao.

Drugi je dan trebalo putovati. U onoj zabiti nisu mogli dulje živjeti, jer nije bilo odakle, a imali su se bojati od razbojnika, koji su malo po malo dolazili, da plijene i robe mrtve.

Osedlaše tri konja, što su bili u podzemlju dvora, pa se stanu spuštati niz brdo. Dragom, koju je izderala bujica, podjoše prema Krbavskom polju. Karlo nije mogao da sustavi Ivana, on je uvijek naprijed letio i svoga konja ostavio na brizi lovcu.

Napokon se nadju na visini Udbine, pod njima polje sve prekrito mrtvacima. Zlatno jesensko sunce igra na sjajnim tokama, na lijepom oružju, sitna se magla gubi u daljini, pred šumom se ozivaju dva gavrana. Gusto zele-

nilo okolišne šume zamotalo se u šutnju, nema ni duše, da se javi.

Uzjahaše na konje, pa se spremiše da podju, kad lovac htjede da se vrati.

— Što ćeš gore? Da pogineš od glada, ajde s nama! — zapovjedi Karlo.

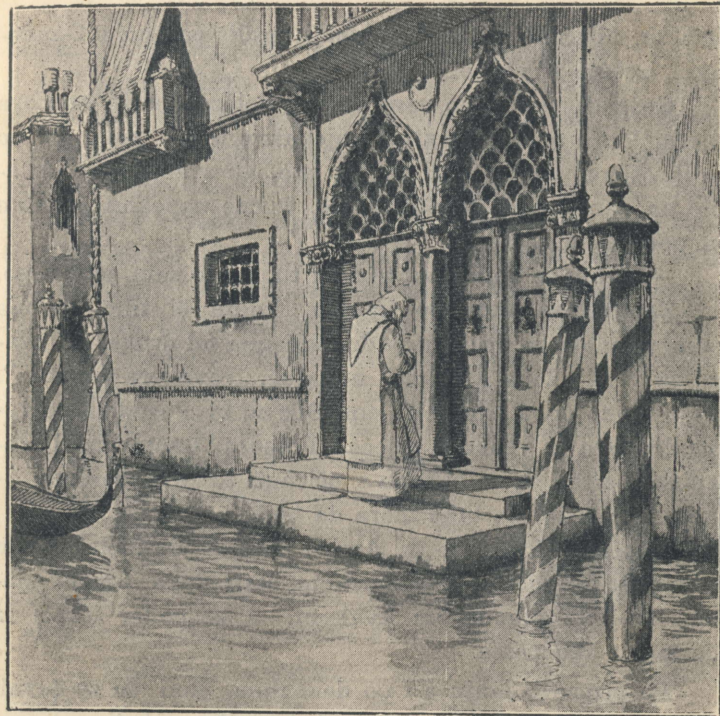
Lovac podje s njima. Najednom se mladi Ivan ispravi na kojnu, podiže ruke, oči mu zasinuše čudnim žarom; na pô tihim a svečanim glasom progovori, sličan prikazama iz starih zaboravljenih priča:

— Živoga mi Boga, jučeranji ću kobni dan zapamtiti, dok bude iskre života u meni; ne ću sanjati, ne ću opajati svoju maštu pustim riječima o davnim junaštvima; neka riječi postanu djelom; živim se Bogom kunem, osvetit ću ljuto one jadnike, što ondje počivaju.

— Sinko, čini što misliš, slobodan si, — odvrati sjetno knez Krbavski na zakletvu svoga sina, kojega mati pogleda s ponosom i s nadom.

Već ga je majčina duša sebi predočila na čelu slavodobitnih četa, kako spasava očevinu, kako oslobadja otadžbinu.

Muče prodjoše pokraj tužnih ruševina udbinskih.

XVIII.

Francesco Dandolo stupi pred Piazzetom u svoju gondolu, pa dobaci vozačima kratko „kući"! Bio je odjeven u crni dugi plašt, na glavi mu crvena kapa. Sjedio je na crvenom sagu, koji su u gondoli bili prostrli. Premda je veliko vijeće nekoliko puta prigovaralo silnoj raskoši, kojom su se mletački aristokrati razmetali baš u kićenju svojih gondola, ipak je ta od starine baštinjena taština i nadalje poticala gospodu, da se u tome natječu. Dandolova je gondola bila tamna, imala zlatni fini rub — i sprijeda jaki kljun. Ve-

slači su, obučeni u tanko odijelo, nosili pas boja Dandolovih, zeleno i crveno.

Gospodar je sjedio zamišljeno ; dolazio je iz velikoga vijeća. Vrzle mu se po glavi kojekakve misli, volio bi bio da ih otjera, da ne misli uvijek isto, ali svedjer mu dolazilo na pamet ono, česa se bojao. Pucne napokon jezikom pa pomisli :

— Čemu se bojim, za to sam tu, za to sam jê i uzeo.

Zagleda se onda po kanalu, kojim bi tiho minula jedna gondola za drugom, jedna kićenija od druge. U svakoj se vozila žena a uz nju udvarač, „cavaliere servente", što je u ono doba bilo običajem. Bile su to gospodje njegovih drugova iz velikoga vijeća: Foscara, Contarina i Moceniga, i nitko se ne bi ufao spočitnuti to tim ženama — ta muž je znao, da tako mora da bude.

Napokon doveslaše do Antico palazzo Dandolo, vješto zavinuvši prikučiše se stepenicama, stari sluga zgrabi gondolu svojom gvozdenom kvakom, a gospodar iskoči iz nje lagan kao perce.

Po pripovijedanju a i po dokazima, koji su se čuvali u arkivu gradskom, tu je pred tri sta godina sjedio znameniti Enriko Dandolo. Palača je od onda do pod konac petnaestoga stoljeća često i mnogo obnavljana. Sa kopna se činila dosta jednostavna, dok je sa strane kanala bila sjajno urešena. Tanani stupići sa fino izdjeljanim kapitelima, uzani gotski prozori, mozaik na sve strane, veliki balkon u prvom spratu, esplanada razi zemlje, pred njom pet šest stupova u moru za vezanje gondola, bojadisanih takodjer crveno i zeleno, — sve je to podavalo palači gospodski vid. Sa esplanade se prostirao veliki krasni vestibul, otkle se je na troja vrata izlazilo prema moru.

Tu dočekaju Francesca sluge ; duboko se nakloniše, a jedan ode pred gospodarom, da najavi gospodarici njegov

dolazak. Širokim tamnim stubama uspinjao se Dandolo u prvi sprat. Sluga odgrnuo veliki crveni zastor, što je dijelio sobu od predvorja, puno svijetla navali do stuba. Uz balkon u velikoj sobi, koju uresiše svim mogućim šarenim sagovima i finim venecijanskim staklom, prostiračima od prekrasnih čipaka pa kojekakvim malenkostima, sjedjela gospa Katarina, odjevena u tešku žutu svilu, sva u zlatu i draguljima, blijeda, a lice joj je dosadno gledalo sad na kanal pod balkonom sad preda se. Nasuprot njoj sjedio je mnogo niže, na jednom stolčiću, njezin „cavaliere servente", Marino Gritti, jadni potomak slavnoga dužda Andrije Gritti. „Cavalier"je bio našušuren, pun zlata i crvenila, pazio je, kako meće noge, kako rukama giblje; pripovijedao kojekakve pričice, kojima se je i sam smijao, usiljeno izgovarao fraze navodeći, gdje ih je naučio, a Katarina se dosadjivala do zla Boga. Gritti je našao, da je Katarina zanimljiva, molio Dandola, da ga povede k njoj, i sada je od jutra do mraka dvorio svojoj ljepotici.

— Madonna Caterina, nosim novosti iz velikoga vijeća, — reče Dandolo ušavši u sobu.

Kata usta a Gritti se duboko pokloni, pa učini kao da će otići.

— Ostaj, prijatelju, ne smetaš, — zadrža ga Dandolo, komu je milije bilo, da ima koga, pred kime će se Kata morati uzdržati.

— Veliko je vijeće rano poslije podne imalo sjednicu, vrlo važnu sjednicu. Stigoše glasovi, reče Dandolo, smjestiv se na nisku stolicu bez naslona, — dodjoše vijesti iz tvoje domovine ispreko „golfa" ne baš najugodnije.

Venecijanci su zvali „golfom" zatonićem — Jadransko more od poruge, kao da je razumljivo, da kopno s jedne i s druge strane pripada njima.

— Turci sve više napreduju, kraljevska vojska ne može da im stane na put, Krbavski su knezovi gotovo sve izgubili, Frankopani se još jedva drže: veliko je vijeće raspravljao i došlo do odluke, da u dalmatinske i u istarske krajeve, što ih sada Venecija drži, pošalje jake odjele vojnika, sve gradove da utvrdi, gdje ih nema, sagradi nove, a osobito da pazi, tko dolazi i tko odlazi po moru.

— Ti znaš dobro, — produlji Dandolo obrativši se „cavalieru", — kako su naše posade u Moreji strašno stradale, jer smo ih dali pojedincima; republika sama nije upravljala Morejom, pa smo je gotovo izgubili.

— Znam, znam, — nasmiješi se Gritti, — to je bilo strašno.

— Da se dakle to i našim zemljama na obali „golfa" ne dogodi, — nastavi Dandolo, okrenuvši se Kati, — vijećalo je danas veliko vijeće i primilo jednoglasno isti zaključak, koji smo stvorili za Moreju. I ja sam sam glasovao za prijedlog vijeća.

— Je li od potrebe, da ja to znam? — upita Kata hladno.

— To sam upravo hotio i ja da pitam? — umiješa se Gritti.

— Sasvim prirodno, — nasmiješi se Dandolo, — moja je žena imala baštiniti Krk. Ali kako je Krk baš sada na udaru nesamo nekim nezadovoljnicima, nego glavno i Turcima, to ćeš ti, draga moja, — obrati se sada Dandolo Kati, — dati republici Krk, ali ne ćeš ostati praznih ruku.

Dandolo se digne, pridje do Kate pa se lagano rukom dirne njezine glave.

— Veliko ti vijeće daje mjesto otoka Krka sedam sela, Bassano, Assiago, Valstagna pa sjeverni dio Sette Comuni.

— A nije li onaj kraj u neprestanoj pogibli od carevaca? — upita bezazleni Gritti i ne misleći, da tim pitanjem ne čini Dandolu ni najmanje usluge.

Dandolo ga strelimice ošine pogledom, a onda se odmah nasmiješi:

— Dragi Mario, ti nisi rodjen za političara ili za vojskovodju. Ti si „cavalier" od glave do pete, a to i ostani. Ostavljam te u tvom najuspješnijem nastojanju i želim ti, da se zabavljaš dobro. Addio!

Dandolo poljubi ženu u čelo pa ode. Naljutio se malo, ali silazeći niza stube već je protro ruke.

— To je lijep uspjeh, — pomisli u sebi, — najljepši što sam mogao postići. Sad je republika uistinu gospodarica Jadranskome moru. Gritti je imao pravo: Bassano i Sette Comuni izloženi su vječnim navalama carskih vodja, ali ni to ne će zauvijek trajati.

Najednom se sjeti, da nije ni saslušao, što mu žena na to kaže. Ona zapravo nije ništa rekla, ali . . . .

— Na Rialto, — reče gondolijeru, kad je zašao u gondolu.

Na Rialtu kupi Dandolo vrlo lijep diadem od zlata i dragulja za svoju ženu.

* * *

Četiri dana poslije toga sjedjela Kata na balkonu. Dvije tri riječi reče staromu slugi; toga joj je slugu bila dala Beatrica kao od ljubavi, a zapravo je on bio u Veneciji, da javlja Beatrici, kad bi se dogodilo štogod znatno ili opasno. Kata ga je voljela, jer je bio jedini stvor, koji ju je sjećao domovine.

Najednom sluga raskrili zastor na vratima, a u sobu udje klanjajući se gospodji do crne zemlje — Gritti. Pozdravi smjerno, nakloni se još jednom pa poče:

— Je li moja uzvišena gospa čula, kakovo je slavlje jučer slavio Alvise Giustiniani?

— Ne, nisam čula, — odvrati Kata gledajući duž kanala, gdje se je dizala palača Giustiniani.

Bila se već sasvim priučila na dosadno pripovijedanje Marijevo.

— Hoće li krasna gospodja, da joj pripovjedim vrlo zanimljiv dogadjaj.

— Molim.

— Otac mladoga Alvise, Zanipolo Giustiniani, misleći sinu sačuvati što veći miraz, odluči svoje dvije kćeri Petronilu i Lizu dati u samostan Santa Maria Maggiore. Petronila je mirno pošla u samostan, dok Liza nikako da podje. Meni se to vrlo čudno čini, je li?

— Da.

— Osobito gdje se znalo, da stari Giustiniani treba čitav svoj imutak, jer je samo s tom pogodbom dao Lodovicu Zeno svoju kćer Alvisu. To je bilo pred jedno pet ili šest mjeseci, kad je Liza pobjegla iz očinskoga doma. Teško, vrlo teško, ali su je ipak pronašli. Šta mislite, gdje?

— Gdje?

— U jednom vicentinskom samostanu. . .

Iza zastora se javi stari sluga.

— Madonna, jedan fratar želi, moli, da ga primiš.

— Neka čeka! — odvrati Gritti nešto mrk, što ga smetaju u njegovoj pripovijesti.

— Prior je iz Modruša, — usudi se sluga pridometnuti.

— Neka udje, — reče sada Kata istim glasom kao i Gritti.

Mario se snebi, ali se brzo sabere, pa nastavi pripovijest. — Jučer je dakle bilo vjenčanje Alvisovo. Petronilu su pozvali iz samostana, ali Liza nije mogla . . . .

— Pomozi ti Bog, — pozdravi otac Laurencije.

— Uvijeke! — odvrati Katarina, a Gritti je buljio u čudu, kako najednom taj fratar i ona govore jezikom, kojega on ne razumije.

— Imam ti, gospo, javiti tužnih vijesti, — poče fratar gledajući Marija.

— Gospodine Gritti, molim te, ostavi nas na samu, časni mi otac nosi poruke iz domovine, — zamoli Katarina Marija.

— Na službu, — nakloni se kavalir pa ode nešto uvrijedjen, ne poimajući, kako može fina gospodja primiti fratra a njemu reći, neka izadje.

— Znaš, gospo, — poče otac Laurencije, — mučno mi je sve to pričati, što sam na svoje oči vidio, mučno mi je bilo putovati dovle, da ti to sve pripovjedim; ali dadoh riječ, obećah to mladiću, pa eto činim to sada rascviljena srca. — Laurencije stane čas, jer je Katu spopala drhtavica, koja potraje samo čas, a onda se i ona ojunači pa ga tiho zamoli:

— Molim, govori, ispričaj mi sve, sve, ne će mi biti ništa, ništa!

— Dva dana prije Male Gospojine sukobile se naša vojska sa vojskom turskom, kojoj je zapovijedao Jakub-paša. Našom je vojskom upravljao ban Derenčin.

— Derenčin! — ukrade se Kati, ali se brzo snadje pa reče:

— Molim te dalje.

— Bilo je to na Krbavskome polju, podno Udbine, nedaleko crkve svetoga Marka. Tu me u predvečerje kobnoga dana sustavi junak, mlad kao rosa, a stasit kao bor.

— Pavao. . . — sin Derenčinov . . . — drhtne s uzdahom Kata.

— Jest. Slutim, časni oče, reče mladić, gotovo znam, da noćas posljednji put gledam ovaj svijet, da ću sutra rano u općem metežu izgubiti glavu i život.

— Bože moj! — priduši krik sva blijeda Kata.

— Pavlić me onda zamoli znajući, da ću biti uz njih: ako bude iole moguće, skini sa šljema mrtvome Pavliću bijeli prijevjes . . . .

— Isuse Bože! — zajaukne Kata, kad je Laurencije izvadio smotak bijele čvrste kože, a iz njega bijeli krvlju omašteni veo.

— Ta to je moja, moja vjenčana koprena, moja vjenčana koprena! — uze plakati i plačući pritiskivati prijevjes na usne.

Otac Laurencije stane pa pričeka čas, dok se jadnica malo umiri. Ona sadje s balkona nasred sobe, pa ridajući ljubljaše još uvijek bijeli veo.

— Odnesi ga u Veneciju, — nastavi napokon Laurencije, — kneginji Katarini Frankopanki, koja je pošla za Francesca Dandola. Reci joj . . . da je bila . . . moja posljednja misao . . .

Kao gromom ošinuta spusti se Katarina na bližu stolicu, zagleda se u Laurencija, razmišljajući, je li sve to istina, što joj taj fratar pripovijeda, je li to zbilja onaj Laurencije iz Modruša, koga je još u djetinjstvu svojem poznavala. Sve joj se to pričini kao san, protre oči, pogleda još jednom. — Sve je istina, sve! Ponovi u pameti sve, što je ispripovjedio, sve dok nije rekao ono o posljednjoj misli. Skupi se pa šane:

— Dalje . . . .

— Za one užasne bitke, gdje je poginuo cvijet hrvatskoga plemstva, jer nema plemenite kuće u Hrvatskoj, koja se ne bi za kim svojim u crno zavila, uhvatiše živa Derenčina...

— A sin njegov? — upita naglo Kata.

— Našao sam ga usred bojišta, gdje leži mrtav medju mrtvacima, u ruke je stisnuo taj prijevjes, smiješi se pa ga ljubi...

Dugo je vremena prošlo, dok se Katarina posve osvijestila.

— Hvala ti, oče, — reče pa poče skidati sa sebe dragulje i biserje.

Nigda više nisu vidjeli Katarinu Dandolo nego u crnom odijelu i s crnom koprenom.